

T. C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GARİB-NÂME HİKÂYELERİNİN TASNİFİ
VE HİKÂYE KONULARININ BİRBİRLERİYLE
OLAN İLİŞKİSİ

ECEMNUR TOPCU

160101002

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. KEMAL YAVUZ

İSTANBUL 2019

T. C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GARİB-NÂME HİKÂYELERİNİN TASNİFİ VE
HİKÂYE KONULARININ BİRBİRLERİYLE OLAN
İLİŞKİSİ

ECEMNUR TOPCU

160101002

DÜZELTİLMİŞ TEZ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. KEMAL YAVUZ

İSTANBUL 2019

TEZ ONAY SAYFASI

FSMVÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı yüksek lisans programı 160101002 numaralı öğrencisi Ecemnur Topcu'nun ilgili yönetmeliklerin belirlediği tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**Garib-nâme Hikâyelerinin Tasnifi ve Hikâye Konularının Birbirleriyle Olan İlişkisi**” başlıklı tezi aşağıda imzaları olan jüri tarafından **16/09/2019** tarihinde oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Kemal YAVUZ

(Jüri Başkanı-Danışman)

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK

(Jüri Üyesi)

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Doç. Dr. Ümran AY

(Jüri Üyesi)

Marmara Üniversitesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ecemnur TOPCU

İmza

TEŐEKKÜR

Tez yazım süresince bana çokça vakit ayıran, yazılan her bir satırını titizlikle okuyarak tezi en az hatayla bitirmeme yardımcı olan çok kıymetli danışmanım Prof. Dr. Kemal Yavuz'a; ömrüm boyunca benim için yaptıklarıyla tezin her satırında en az benim kadar emeği geçmiş sayılan annem Canan Güner ve babam Ahmet Güner'e; yolculuğumuzun en başından beri her türlü desteğini ve yardımını sonuna kadar bana sunan sevgili eşim Mücahid'e sonsuz teşekkürler.

GARİB-NÂME HİKÂYELERİNİN TASNİFİ VE HİKÂYE KONULARININ BİRBİRLERİYLE OLAN İLİŞKİSİ

ÖZET

Bu çalışmada 14. yüzyıl eserlerinden olan ve 10.613 beyitten oluşan Âşık Paşa'nın Garib-nâme isimli eseri incelenmiştir. Bu incelemede eseri oluşturan 10 bölüm ve kıssaları Propp metoduna göre orijinalliği bozulmadan ele alınmıştır. Neticede ortaya çıkan 99 hikâyenin her birinin konu şeması çıkarılmıştır. Ortaya çıkan bütün şemalar arasında bağ kurularak Garib-nâme hikâyelerinin tasnifi, hikâyeler arasında ortak olan konular ve işlenen anlatım yöntemleri bütün eser çerçevesinde belirlenmiştir.

Birinci bölümde Âşık Paşa'nın hayatı, eserleri ve özellikle Garib-nâme üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde eseri oluşturan kıssalar Propp metoduna göre hikâyeleştirilmiş ve her hikâye sonuna o hikâyenin konu şeması eklenmiştir.

Üçüncü bölümde ise ortaya çıkan şemalar incelenerek hikâye tasnifleri ve konuların birbirleriyle olan bağları ortaya konmuştur.

Bu tez ile edebiyatımızda çok büyük bir yeri olan Garib-nâme'nin kıssalar arasında saklı olan ve her bölümde genişleyen sistematığının ortaya çıkarılması ve kıssaların ortak yönleriyle biraz daha somutlaştırılarak Türk Dili ve Edebiyatı alanında çalışma yapan dil ve edebiyat okuyucuları için yardımcı bir kaynak olması amaçlanmıştır.

THE CLASSIFICATION OF GARİBNAME STORIES AND THE RELATIONSHIP OF STORY TOPICS WITH EACH OTHER

ABSTRACT

In this study, it was examined that Garib-nâme, one of the 14th century works, which is Aşık Paşa's work that composed of 10.613 couplet. In this review, the 10 chapters and their subsections that making up the work, have been handled according to the Propp method, without decaying its originality. The result is a schema of each of the 99 stories that emerged. By establishing a bond between all emerging schemes; classification of Garib-nâme stories, the common themes between the stories and the narrative methods which processed was determined within the framework of the whole work.

In the first chapter, the life of Aşık Paşa and his works and especially the Garib-nâme was emphasized.

In the second chapter, the stories that making up the work was storificated according to the Propp method and the subject scheme of each story was added to it's end.

In the third chapter, by examining the emerged schemes, classification of the story and the ties between the subjects was revealed.

With this thesis, it is aimed that to reveal the systematics which was hidden between the sections and which was expanding in each section of Garib-nâme, which has a great place in our literature, and to be an auxiliary resource for language and

literature readers working in the field of Turkish Language and Literature by becoming more concrete.

ÖNSÖZ

Çalışmamızda 14. yüzyıla ait olan ve Âşık Paşa tarafından ortaya konmuş Garib-nâme isimli eser konu yönüyle incelenmiştir. Genel olarak bu eserin sadece tasavvufî olduğu yönünde pek doğru olmayan bir izlenim vardır. Bu tezle birlikte Garib-nâme'nin aslında çok yönlü bir eser ve konu yönünden birbirine bağlı bir sistematığının olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktayız.

Kemal Yavuz'un tıpkıbasım, karşılaştırmalı metin ve aktarma olarak , 2'şer bölümden oluşan 2 cilt hâlinde hazırladığı Garib-nâme neşri tezimizin asıl kaynağı olmuştur.

Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Âşık Paşa'nın hayatı, eserleri ve özellikle Garib-nâme anlatılarak tezde işlenen eser daha anlaşılır hâle getirilmiştir.

İkinci bölümde toplam 10 bölümden oluşan eserin kıssaları Propp metoduna göre hikâyeleştirilmiş ve her birine konu şeması eklenmiş 99 hikâye bulunmaktadır. Bölümde yer almayan 1 kıssaya, Garib-nâme'den bahsettiği için ilk bölümde bahsedilmiştir.

Son bölümde ise oluşturulan şemalardan istifade edilerek hem Garib-nâme hikâyelerinin tasnifleri yapılmış hem de her hikâyenin kendi özellikleri ortaya konmuştur.

Bu çalışma ile Garib-nâme'nin tamamıyla tasavvufî bir eser olmadığı ortaya konmuş, kaynaklarda bahsedilen bu tür bir çalışma ihtiyacı karşılanmış ve literatüre eseri biraz daha anlaşılır hâle getirecek yeni bir kaynak eklenmiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
KISALTMALAR	xviii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1. ÂŞIK PAŞA	5
1.1. HAYATI.....	5
1.2. ESERLERİ	7
1.2.1. Garib-nâme.....	7
1.2.2. Fakr-nâme	9
1.2.3. Vaf-ı Hâl	10
1.2.4. Hikâye	10
1.2.5. Kimya Risalesi.....	11
1.2.6. Şiirler.....	11
1.2.7. Risâle Fî Beyâni's-sema'	11
1.2.8. Risâle-i Âşık Paşa.....	11
İKİNCİ BÖLÜM	12
2. GARİB-NÂME KISSALARI	12
2.1. I/1 PEYGAMBERİN ARKADAŞARININ HÂLLERİ KISSASI ...	12
2.2. I/2 YÜZ YİRMİ DÖRT BİN PEYGAMBER KISSASI	13
2.3. I/3 ORGANLARIN İBADETLERİ KISSASI.....	14
2.4. I/4 İKİ GÖZ KISSASI.....	14
2.5. I/5 İNSAN ELİ KISSASI.....	15

2.6.	I/6 SULARIN BİRLİĞİ KISSASI	15
2.7.	I/7 KAZLARIN KILAVUZA UYMASI KISSASI.....	16
2.8.	I/8 KÂBE YOLUNDAKİ ARAP KISSASI.....	16
2.9.	I/9 PADİŞAHIN NASİHATLERİ KISSASI	17
2.10.	I/10 DÖRT YOLDAŞ KISSASI	17
2.11.	II/1 İKİ EV KISSASI.....	18
2.12.	II/2 YER VE GÖK KISSASI.....	19
2.13.	II/3 İKİ MÜLK KISSASI.....	20
2.14.	II/4 KARA VE DENİZ KISSASI	21
2.15.	II/5 İKİ MECLİS KISSASI.....	22
2.16.	II/6 KANAAT KISSASI.....	24
2.17.	II/7 ŞEYTAN VE HAZRET-İ ÂDEM KISSASI.....	24
2.18.	II/8 DÜNYA VE İNSAN KISSASI.....	25
2.19.	II/9 İKİ PADİŞAH KISSASI.....	27
2.20.	II/10 AŞKIN HÂLLERİ KISSASI	28
2.21.	III/1 ÜÇ EV KISSASI.....	29
2.22.	III/2 ÜÇ KONAK KISSASI	30
2.23.	III/3 ÜÇ MAHLUK KISSASI	31
2.24.	III/4 CANIN BÖLÜKLERİ KISSASI	33
2.25.	III/5 ALTIN, GÜMÜŞ VE PARA KISSASI.....	35
2.26.	III/6 İNSANIN HÂLLERİ KISSASI.....	36
2.27.	III/7 MEYVE BAHÇESİ KISSASI	37
2.28.	III/8 SÖZ KISSASI.....	41
2.29.	III/9 İNSAN BÖLÜĞÜ KISSASI.....	43

2.30.	III/10 ÜÇ TAHT KISSASI	44
2.31.	IV/1 DÖRT BÜYÜK KUL KISSASI.....	46
2.32.	IV/2 ÂLEMİN TEMELLERİ KISSASI	48
2.33.	IV/3 MEVSİMLER KISSASI.....	51
2.34.	IV/4 İNSAN BÖLÜĞÜ KISSASI	55
2.35.	IV/5 DÖRT ASIL ŞEY KISSASI.....	58
2.36.	IV/6 DÖRT KAPI KISSASI	59
2.37.	IV/7 IRMAK KISSASI.....	61
2.38.	IV/8 DÖRT OĞUL KISSASI	64
2.39.	IV/9 DÖRT ARKADAŞ KISSASI	66
2.40.	IV/10 VÜCUT KISSASI	69
2.41.	V/1 ÂLEM-CEVİZ-VÜCUT KISSASI.....	72
2.42.	V/2 ÂLEM-İNSAN KISSASI.....	74
2.43.	V/3 İLİMLER KISSASI	76
2.44.	V/4 KUR‘ÂN KISSASI.....	80
2.45.	V/5 HALVET KISSASI.....	84
2.46.	V/6 HASTALIKLAR KISSASI.....	87
2.47.	V/7 AKILLARIN DUYULARI KISSASI.....	90
2.48.	V/8 DUA KAPISI KISSASI	92
2.49.	V/9 PADİŞAHA YOLCULUK KISSASI	94
2.50.	V/10 PERDE KISSASI	98
2.51.	VI/1 YÖNLER KISSASI.....	103
2.52.	VI/2 ENGELLER KISSASI.....	105
2.53.	VI/3 SIKINTILAR VE KALKANLAR KISSASI.....	108

2.54.	VI/4 ŞEYH VE MÜRİDLERİN İŞLERİ KISSASI.....	112
2.55.	VI/5 BİTKİ VE ŞEYH KISSASI.....	115
2.56.	VI/6 PEYGAMBERLER KISSASI.....	117
2.57.	VI/7 SIKINTILAR KISSASI.....	120
2.58.	VI/8 TEVAZU GÖSTEREN KİMSELER KISSASI	124
2.59.	VI/9 BÜYÜKLÜK TASLAYAN KİMSELER KISSASI	132
2.60.	VI/10 DURAKLAR KISSASI.....	141
2.61.	VII/1 YILDIZLAR KISSASI.....	147
2.62.	VII/2 YEDİLER KISSASI.....	150
2.63.	VII/3 İNSAN BÖLÜĞÜ KISSASI	152
2.64.	VII/4 CANLAR KISSASI.....	156
2.65.	VII/5 KANDİL VE İNSAN KISSASI.....	160
2.66.	VII/6 CİSİM – ELBİSE – YEMEK KISSASI.....	163
2.67.	VII/7 BEDAVA NİMETLER KISSASI	166
2.68.	VII/8 VÜCUT KONAKLARI KISSASI	171
2.69.	VII/9 NEFİS KONAKLARI KISSASI.....	176
2.70.	VII/10 PERDELER KISSASI.....	181
2.71.	VIII/1 CENNET VE GÖNÜL KISSASI.....	189
2.72.	VIII/2 KUDÜS KISSASI.....	193
2.73.	VIII/3 KUTLU KİŞİLER KISSASI.....	197
2.74.	VIII/4 HZ. HIZIR'IN KERAMETLERİ KISSASI.....	205
2.75.	VIII/5 ÂŐİĐİN HÂLLERİ KISSASI.....	212
2.76.	VIII/6 ÂŞİK KİMSELER KISSASI	217
2.77.	VIII/7 MADENCİLİK VE PARA KISSASI	229

2.78.	VIII/8 RIZIK VE İNSAN KISSASI	238
2.79.	VIII/9 VÜCUT KAPILARI KISSASI	246
2.80.	VIII/10 GEMİ VE ÂLEM KISSASI.....	253
2.81.	IX/1 FELEKLER KISSASI	260
2.82.	IX/2 VARLIKLAR KISSASI	266
2.83.	IX/3 İNSAN TABAKALARI KISSASI	271
2.84.	IX/4 DEĞİRMEN VE ÂLEM KISSASI	278
2.85.	IX/5 PERDELER KISSASI.....	282
2.86.	IX/6 CENİN KISSASI	290
2.87.	IX/7 NAMAZ VE MİRAC KISSASI	295
2.88.	IX/8 İŞ VE SÖZ KISSASI.....	301
2.89.	IX/9 ALPLAR KISSASI.....	306
2.90.	IX/10 NÜFUS KISSASI	314
2.91.	X/1 AŞERE-İ MÜBEŞŞERE KISSASI.....	323
2.92.	X/2 NİMETLER VE YOLDAŞLARI KISSASI.....	326
2.93.	X/3 HALKLAR VE KÖTÜ HUYLARI KISSASI	333
2.94.	X/4 VÜCUT KİTABI KISSASI	338
2.95.	X/5 İLMİN DELİLLERİ KISSASI.....	344
2.96.	X/6 DOSTLAR KISSASI	351
2.97.	X/7 İNSANLIK ALÂMETLERİ KISSASI.....	357
2.98.	X/8 DEĞERLİ VARLIKLAR KISSASI	364
2.99.	X/9 ÖĞÜTLER KISSASI	372
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		379
3.	HİKÂYE TASNİFLERİ	379
3.1.	AĞIZ – YEMEK	379

3.2.	AKIL	379
3.3.	ÂLEM.....	380
3.4.	ÂLİM.....	380
3.5.	ALLAH	381
3.6.	ANNE-BABA	381
3.7.	AŞK.....	381
3.8.	ATEŞ.....	382
3.9.	AY	382
3.10.	AYAK – YÜRÜMEK.....	382
3.11.	BAŞ.....	383
3.12.	BEYLİK.....	383
3.13.	BİRLİK	383
3.14.	BİTKİ.....	384
3.15.	BULUT	384
3.16.	BURUN – KOKLAMAK	385
3.17.	CAN	385
3.18.	CENNET.....	386
3.19.	CÖMERTLİK	386
3.20.	ÇEHÂR YÂR-İ GÜZİN.....	386
3.21.	ÇOCUKLUK	386
3.22.	DENİZ.....	387
3.23.	DİL	387
3.24.	DOĞRULUK	387
3.25.	DOST-ARKADAŞ.....	388

3.26.	DUA	388
3.27.	DÜNYA	388
3.28.	EL – DOKUNMAK	389
3.29.	FENÂ	389
3.30.	GAYRET	390
3.31.	GENÇLİK	390
3.32.	GÖĞÜS	390
3.33.	GÖK	391
3.34.	GÖNÜL	391
3.35.	GÖZ – GÖRMEK	392
3.36.	GURBET	392
3.37.	GÜNAH	392
3.38.	GÜNEŞ	393
3.39.	GÜVEN	393
3.40.	HAKK’IN EMRİ	393
3.41.	HAVA	394
3.42.	HAYVAN	394
3.43.	HİKMET	395
3.44.	HOCA	395
3.45.	HURİ	396
3.46.	İBRET	396
3.47.	İHTİYAR	396
3.48.	İLİM	397
3.49.	İNSAN	397

3.50.	İSLÂMİYET'İN HÜKÜMLERİ.....	399
3.51.	İSTEK	399
3.52.	KALEM	399
3.53.	KAN	399
3.54.	KANAAT	400
3.55.	KULAK – İŞİTMEK	400
3.56.	KUR'AN	400
3.57.	KUTLULUK.....	401
3.58.	KUVVET	401
3.59.	MADEN	401
3.60.	MELEK.....	402
3.61.	MEVSİM.....	402
3.62.	Mİ'RAC	402
3.63.	NEFİS.....	403
3.64.	NEHİR	404
3.65.	NİMET	404
3.66.	PADİŞAH – SULTAN – HÜKÜMDAR	405
3.67.	PARA	405
3.68.	PARMAK.....	405
3.69.	PERDE	406
3.70.	PEYGAMBERLER	406
3.71.	RIZA	407
3.72.	SALTANAT.....	407
3.73.	SES.....	407

3.74.	SEVİNÇ	408
3.75.	SIKINTI	408
3.76.	SIRT	408
3.77.	SOY.....	408
3.78.	SÖZ	409
3.79.	SU.....	409
3.80.	ŞERİAT	410
3.81.	ŞEYH	410
3.82.	ŞEYTAN	410
3.83.	TEFEKKÜR – DÜŞÜNCE	411
3.84.	TOPRAK.....	411
3.85.	TÖVBE	411
3.86.	USTA	412
3.87.	VARLIKLAR.....	412
3.88.	VELİ.....	412
3.89.	VUSLAT	413
3.90.	VÜCUT	413
3.91.	YAĞ	414
3.92.	YAŞ.....	414
3.93.	YER.....	415
3.94.	YILDIZLAR	415
3.95.	YİĞİTLİK	415
3.96.	YOKSULLUK – YOKSUL	416
3.97.	ZENGİN.....	416

SONUÇ	417
KAYNAKÇA	419

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı geçen eser
a.y.	Yazara ait son zikredilen yer
b.a.	Eserin bütününe atıf
bkz.	Bakınız
bkz.: aş.	Eserin kendi içinde aşağıya atıf
bkz.:yuk.	Eserin kendi içinde yukarıya atıf
C.	Cilt
çev.	Çeviren
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
k.g.	Karşı görüş
karş.	Karşılaştırmamız
s.	Sayfa/sayfalar
t.y.	Basım tarihi yok
v.d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

14. yüzyılda Garib-nâme isimli eseri ortaya koyan Âşık Paşa, 1272 yılında Kırşehir civarındaki Arapkir’de doğmuş ve oğlu Elvan Çelebi’nin beyitlerinde belirttiğine¹ göre 13 Safer 733 yani 3 Kasım 1332 tarihinde vefât etmiştir. Âşık Paşa, hayatın geçiciliğini, geçmişe bakarak insanların ne ile kalıcı olduğunu zamanların ötesine eserleriyle ulaştıklarını görmüştür. Kendi isminin de bırakacağı bir eserle anılacağını, dünyada bir yadigar bırakmak gerektiğini, bununla kendisini anmalarını istemiştir.² O devir Türk hayatına yer veren Âşık Paşa, görüp geçirdiklerini, tecrübelerini, hayalini, yaşayışını ve ilmini Garib-nâme ile göstermiştir. Böylece, birbirinden önemli birçok meseleyi insanlar için daha da dikkat çekici ve anlaşılır hâle getirmiş, insanlara dünya ve ahiretle ilgili türlü öğütler vermiştir.³ Eserin içine girilince şairimizin Türk milletinin hayatına geçmişi ve geleceği ile ne derece nüfuz ettiği hemen anlaşılmaktadır.⁴

Türk edebiyatının Anadolu sahasında verilen temel eserlerinin en önde geleni Garib-nâme’dir. Hacim bakımından 10613 beyit olan bu eserin başlıca özelliği telif olmasıdır.⁵ Garib-nâme’nin ilk nüshaları 15. yüzyıla aittir. Bu yüzyıldan beri tespit edebildiğimiz kadarıyla, Konya İl Halk Kütüphanesindeki nüsha yanında, Prof. Dr. İsmail Erünsal ve Doç. Dr. Cem Dilçin özel kitaplıkları da dahil, 81’i yurt içinde 35 adedi de yurt dışındaki kütüphanelerde olmak üzere, eserin bilinen 116 nüshası

---

¹ Elvan Çelebi, Menâkıbu’l-Kudsiyye Fî MENâsıbi’l-Ünsiyye, Haz. İsmail E. Erünsal/Ahmet Yaşar Ocak, **Türk Tarih Kurumu Yayınları**, sayı:12, s.132-134, 1534-1536, 1539-1547, 1551-1552.

² Âşık Paşa, **Garib-nâme**, Hz. Kemal Yavuz, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, 1. c. 1. bl., s. XLIX.

³ Âşık Paşa, **a.g.e.** 1. c. 1. bl., s. XXVIII,XXXIII.

⁴ Âşık Paşa, **a.g.e.** 1. c. 1. bl., s. LI.

⁵ Âşık Paşa, **a.g.e.** 1. c. 1. bl., s. L.

vardır. Bunlardan en eski ve en yeni olan nüshalar Adnan Ötüken Halk Kütüphanesinde bulunmaktadır.⁶

Eserin konu yönünden tasavvufî mahiyeti çokça tartışılmış hatta bu konuyla ilgili çalışmaların yapılması gerektiği ihtiyacı belirtilmiştir. Köprülü; “Bu kocaman eserde, o devir hayatı ile alakalı pek az şeye tesadüf olunuyor... Mahdut parçalar bir tarafa bırakılacak olursa, Garib-nâme’de hiçbir mahallî hususiyet olmadığı söylenebilir.” (Köprülü, 1940) derken, Yavuz gibi isimler tam tersini söylemektedir. Bu durumda 10 bölüm ve 100 kıssadan oluşan bu eser için sadece tasavvufî demek pek doğru değildir. Zira eserin bütün kıssalarında hem ortak hem de farklı birçok konu bulunmaktadır. Bu konular dünya, ahiret ve daha birçok mesele hakkındadır. Hatta bazı kıssalar aynı anda iki, üç, dört... konu işlemektedir.

Bu tartışmalar neticesinde Ahmet Günşen ve Mustafa Argunşah gibi isimler ise yaptığımız bu çalışma gibi bir çalışmaya ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir:

Garib-nâme bütünüyle ele alınıp ön yargısız değerlendirildiğinde, onun bireysel ve toplumsal anlamda bütün insanlığın evrensel değerlerini, Müslüman bir gönül ve bilim adamının diliyle, XIII. yüzyılda geniş halk kitlelerinin anlayabileceği bir dille sunan, öğretici, öğüt verici bir eser olduğu görülecektir. İnsanı ve hayatı bütün cepheleriyle yakalamış bulunan Garib-nâme, bu zengin muhtevasıyla ayrı ayrı konularıyla derinlemesine incelenmeye muhtaç bir eserdir.⁷

“İnsanı ve hayatı bütün cepheleriyle yakalamış bulunan Garib-nâme, bu zengin muhtevasıyla ayrı ayrı konularıyla derinlemesine incelenmeye muhtaç bir eserdir.” (Günşen,2002) Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla böyle bir çalışma yapmaya karar verdik. İşte bu tezin asıl amacı eserde işlenen bütün konuları şemalarla sınırlandırıp sonra da tasnif ederek eserin sadece tasavvufî olmadığını ortaya koymaktır. Bu amaç aynı zamanda tezin önemidir. Zira bu tez sayesinde Garib-nâme sadece tasavvufî konuları ihtiva eden bir eser olmaktan sıyrılmış olacaktır.

Tezin yazım aşamasında öncelikle Âşık Paşa’nın hayatı, eserleri ve özellikle Garib-nâme anlatıldıktan sonra eserin kıssaları tek tek ele alınmış ve Propp metodu ile yeniden aktarılmıştır. Aktarılan her kıssanın devamında ise o kıssanın konu

---

⁶ Âşık Paşa, **a.g.e.** 1. c. 1. bl., s. LVI.

⁷ Ahmet Günşen, **İlk Türkçecilerden Kırşehirli Âşık Paşa**, Kırşehir Valiliği, s.36.

şeması çıkartılıp ilave edilmiştir. Son bölümde ise elde edilen şemalardan hareketle Garib-nâme’de asıl olarak anlatılan ve birden fazla kıssada bulunan konular belirlenmiştir. Belirlenen konuların her biri farklı başlıklar hâlinde, kıssalardan işlenme şekline göre ortak ve farklı yönleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Konuların açıklamaları yapılırken o konunun hangi kıssada bulunduğu ve geniş açıklama için tezin hangi sayfasına bakılması gerektiği de paragraf içerisinde eklenmiştir.

“Rus dilci V. Propp⁸, olağan üstü masalların iki önemli özelliğinden etkilenmiş, halk masallarını karşılaştırmış, yüzeydeki çok renklilik ile zenginliğin ortak bir ‘işlevsel’ birimini bulup ortaya çıkarmak istemiştir. Bununla da masalların yapısını düzenleyen ortak ve değişmez bir yasaya ulaşmayı amaçlamıştır.” (Taner, 1988) Propp, Aarne’nin masal tarifinde peri masalları gurubuna giren, aynı özellikleri gösteren masallar üzerinde bir çalışma hazırlamış ve malzeme olarak Afanas’ev derlemesindeki 50-150 numaralar arasındaki yüz masalı kullanmıştır. Hepsinin neticesinde V. Propp’un masalları da diğer neviler gibi yapı özelliklerine göre tetkik edilebileceği görüşünü ortaya koyan çalışması Rusya’da yayımlanmasından 30 yıl sonra 1958’de İngilizce’ye tercüme edilmiştir.⁹

Masalların yapısını düzenlemek için ortaya konan bu metodun kullanılmasının asıl nedeni vektörler yardımıyla kıssaları ve konularını daha anlaşılır hâle getirmektir. Yani metodun bizim için önemli olan ve asıl kullandığımız kısmı ise Propp’un 31 tane olarak belirlediği fonksiyonlara bağlı olarak ortaya çıkan hareketlerdir. “Masalın aslı unsurları olan fonksiyonlar tarif edilirken şu iki nokta göz önünde tutulmalıdır: 1) Tarif, fonksiyonları icra eden şahıslara hiçbir şekilde dayanmamalıdır. 2) Fonksiyon anlatım içindeki yerinden ayrılmamalıdır. Eldeki fonksiyonun masal içinde devam eden hareketteki yeri unutulmamalıdır.” (Günay,

---

⁸ Vladimir Propp (1885-1970), Petersburg’da doğmuştur. 1918’de öğrenimini tamamladıktan sonra çeşitli okullarda Rus Dili ve Yazını dersleri vermiştir. Ardından Leningard Üniversitesinde Almanca dersleri okutmuştur. Bu yıllarda V. Propp halkbilim ile yakından ilgilenmeye başlamış ve aynı üniversitede budun bilim dersleri vermeye başlamıştır.

⁹ Umay Günay, **Elazığ Masalları**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, s. 23.

1975) V. Propp'a göre "işlev, kişinin eylemidir." Masallardaki kişilerin her eylemi masalların temel bölümleridir. Kişi, çeşitli masalarda değişebilir ama eylemler hep aynıdır. Anlatıyı oluşturan bu eylemlerdir.¹⁰

"V. Propp'un amacı, görünüşteki çeşitlilik altında binlerce masala ortak olabilecek 'işlevsel' unsurları ortaya çıkarmak, bir başka deyişle halk masalının yapısını düzenleyen sabit yasaları saptamaktır." (Çıblak, 2005) Propp bu amaç uğruna geliştirdiği metodu masallar üzerinde; hareket, rivayet ve özellikle vektörler yardımıyla uygulanmıştır. Masalların biçimi yönünden hareketle ortaya çıkan Propp metodunun klasik bir metinde kullanımını görebilmek için E. Işıl Korukluoğlu'nun "Ahbârü'l-İber" isimli yüksek lisans tezi incelenmiş ve buradan hareketle metod Garib-nâme kıssaları üzerinde uygulanmıştır.

Kullanılan bu metodla birlikte eserin her kıssasının şeması daha rahat çıkarılmıştır. Oluşturulan şemaların oldukça basit ve konuyu somutlaştırıcı nitelikte olmasına dikkat edilmiştir. Bu şemalar, Propp metoduyla ele alınan kıssaların konu tasnifinin yapılışını ve okuyucunun eserin gittikçe genişleyen yapısının anlamasını kolaylaştırıcı mahiyettedir.

Şemalar kullanılarak hazırlanan konu tasnifleri ise asıl önemli olan kısımdır. Bu tasnifler ile Garib-nâme'nin hem farklı hem de ortak olan konuları ortaya konmuş ve her kıssa için sıralanan o kıssanın özellikleri ile sosyal yönü çok zengin olan Garib-nâme'nin sadece tasavvufî bir eser olmadığı ortaya konmuştur.

---

¹⁰ Nuri Taner, **Masal Araştırmaları**, Art-san, s. 159.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ÂŞIK PAŞA

1.1.HAYATI

1272 yılında Kırşehir Arapkir’de doğan Âşık Paşa’nın asıl adı Ali’dir. Babası Muhlis Paşa, dedesi ise 13. yüzyıl Anadolu’sunun en önemli isimlerinden biri olan ve Horasan’dan Anadolu’ya göç etmiş olan Baba İlyas’tır (Şeyh İlyas Horasanî). Şeyh Baba İlyas’ın meşhur Babaî Ayaklanması ile olan ilişkisini Kemal Yavuz şu şekilde anlatmıştır:

... Anadolu’da bulunan bazı Hıristiyanlar da Baba İlyas’ın öğrencileri arasına girmiştir. Bunlardan biri de Baba İshak’dır. Karamanlı bir Rum çocuğu veya Kefersudlu (Malatyalı) bir Hıristiyan olan Baba İshak, kötü emeller besleyen bir kimsedir. Görünüşte Baba İlyas’ın öğrencisi gibi olmasına rağmen o, bir Rum devleti kurma emelindedir. İşte Baba İlyas’a bağlı kimseleri bu yolda kandırarak Anadolu’daki isyanların ilkinin başlatmıştır. Hâl böyle olunca bu harekete karşı çıkan Baba İlyas, isyandan vazgeçmesi için bu ikiyüzlü müridine haber göndermişse de kıyım devam etmiştir. Bunun üzerine “*ey İshak kurtuluşu erme, kolundaki kuvvet düşsün*” diye beddua edilmiştir... Baba İlyas, bu harekete asla katılmamış, ancak ayaklanma sebebi ile öldürülmüştür.¹¹

Farklı kaynaklarda Baba İlyas’ın dört veya beş oğlu olduğu bilgisi yer almaktadır. Ancak bunlardan biri olan Muhlis Paşa Melik Zâhir’in teveccühünü kazanarak Mısır’a gitmiş, yedi yıl sonra ülkesine dönmüştür.¹² Ömrü boyunca türlü mücadeleler geçirip Kırşehir’e gelen Muhlis Paşa, ölümünden hemen önce babasının öğrencilerinden olan Şeyh Osman’ı ziyaret edip oğlu Âşık Paşa’yı yetiştirip kızıyla

¹¹ Kemal Yavuz, “Âşık Paşa”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, sayı: 13 / Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun’a Armağan, 2003, s. 30.

¹² Ahmet Günşen, **İlk Türkçecilerden Kırşehirli Âşık Paşa**, Kırşehir Valiliği, s.8.

evlendirmesini vasiyet ve oğlunu emanet ettikten iki yıl sonra 1274 yılında vefat etmiştir.¹³

Asıl adı Ali olan Âşık Paşa'ya "Âşık" isminin kendisine ledün ilminde hocası olduğunu söylediği Hızır tarafından verilmiştir, "Paşa" ise önemli şahsiyetlere verilen ünvanlardan biridir.¹⁴

"Ol kığırdı bana Âşık adını
Ol bıraktı cânuma ışk dadını"¹⁵

"Âşık Paşa'yı yetiştiren sosyal çevre veya iklim olarak 13-14. yüzyıllar Kırşehir'i, çağının önde gelen ilim, kültür, sanat ve medeniyet merkezidir." (Günşen, s.7.) Farklı rivayetler olmasına karşın önceden de belirttiğimiz gibi Âşık Paşa eğitimini aynı zamanda kayınpederi olan Şeyh Osman'dan almıştır. Âşık Paşa burada ilmî açıdan son derece iyi bir eğitim almış hatta Arapça, Farsça, Ermenice ve İbranice gibi dilleri de öğrenmiştir. Ki Âşık Paşa dönemine göre engin olan bu dinî ve ilmî bilgisini Garib-nâme'ye de yansıtmıştır. Âşık Paşa'nın hikâyelerine konu olan cenin, yıldızlar, gezegenler gibi bugün de doğrulanan meselelere dair verdiği bilgilere 14. yüzyılda hakim olması veya beyitlerinde ara sıra da olsa bildiği diğer dillere de yer vermesi onun eğitimiyle ilgili çok değerli ipuçları içermektedir.

Âşık Paşa dendiği zaman akla öncelikli olarak gelmesi gerekenlerden biri de onun aslında birçok ilki gerçekleştirmiş olmasıdır. Bu ilkler Âşık Paşa'nın eserleri anlatılırken ayrıntılı olarak verilecektir. Ancak bu konuda Kemal Yavuz hususi olarak şunları söylemiştir:

Âşık Paşa'nın en önemli vasfı devrinin bir âlim ve mutasavvıfı olarak halkla olan ilişkisidir. O Anadolu'nun buhranlı ve karışık zamanlarında Türk milletine yol gösterenlerdendir. Eserini de bu düşünceden hareket ederek yazmış, Türk dili ile eser vermeyi kendine başlıca vazife bilmiş ve halkı aydınlatma yolunu seçmiştir. Bunun için de kendini çok iyi yetiştirmiştir. Eserinde Türk kültürünün bütün devrelerine gider gelir. Bazı

---

¹³ Kemal Yavuz, "Âşık Paşa", **II. Âşık Paşa Sempozyumu Bildirileri**, Beşir Kitabevi, s.25.

¹⁴ Ahmet Günşen, **a.g.e.**, s.10-11.

¹⁵ Âşık Paşa, **a.g.e.** 2. c. 1. bl., s. 107.

ifadelerinde *Orhun Âbidelerine, Kutadgu Bilig'e, Dede Korkut'a, Mesnevî'ye ve Yunus'a giderken bazı sözleri ile de Süleyman Çelebi'ye yönelir.*¹⁶

Âşık Paşa'nın toplum içerisinde öyle büyük bir yeri olmuştur ki zaman içerisinde ona ait efsane ve menkıbeler ortaya çıkmıştır. Âşık Paşa'nın göğe yükselmesi, Allah'ın ona tecelli etmesi, tenasüh meselesi ve Muhlis Paşa'nın oğlu Âşık Paşa'da yeniden doğması bunlardan sadece birkaçıdır.¹⁷

Âşık Paşa'nın vefatıyla ilgili olarak sadece Elvan Çelebi'nin beytlerinden elde edilen bilgilere sahibiz. Bu bilgilere göre Âşık Paşa, 13 Safer 733 yani 3 Kasım 1332 tarihinde vefat etmiştir.¹⁸

“... Yidi yüz otuz üç yılında tamam
Mustafâ hicreti ‘aleyhi’s-selâm
Saferün on üçünde se-şenbih
Gör ki cem‘ oldı cümlegî kih ü mih...”¹⁹

1.2.ESERLERİ

1.2.1. Garib-nâme

Garib-nâme, Âşık Paşa'nın 1330 tarihinde yazıp tamamladığı en önemli eseridir. Eser ayrıca edebiyat tarihimizin de başlıca eserlerinden biridir. İçeriği haricinde eserin kasıtlı olarak Türkçe yazılması eseri ve Âşık Paşa'yı Türkçe'nin edebî eserlerde kullanımı ve yayılması yönüyle ilkler arasına sokmuştur. Ki bu yönüyle eser ilk telif eserlerden biri sayılmaktadır.

Divan-ı Âşık, Divan-ı Âşık Paşa, Maârifnâme, Gencnâme diye de adlandırılan esere bizzat Âşık Paşa tarafından *Garib-nâme* ismi verilmiştir. Fuad Köprülü eserin

¹⁶ Âşık Paşa, **a.g.e.** 1. c. 1. bl., s. XXXIV.

¹⁷ Mahmut Seyfeli, “Kırşehir Yöresinde Âşık Paşa Etrafında Teşekkül Eden Efsâne ve Menkabeler”, **II. Âşık Paşa Sempozyumu Bildirileri**, Beşir Kitabevi, s.76.

¹⁸ Âşık Paşa, **a.g.e.** 1. c. 1. bl., s. XXXIII.

¹⁹ Elvan Çelebi, Menâkıbu'l-Kudsiyye Fî MENâsibi'l-Ünsiyye, Haz. İsmail E. Erünsal/Ahmet Yaşar Ocak, **Türk Tarih Kurumu Yayınları**, sayı:12, s.1534-1536.

ismini Senâî'nin aynı ismi taşıyan mesnevisinden aldığını²⁰ söylerken, çoğuna göre eser ismini “garib” kelimesinin anlamından almıştır. Eserin alışlagelmiş tarzda yazılmış olmaması nedeniyle Âşık Paşa tarafından ona bu isim verildiği düşüncesi yaygın olan görüştür²¹:

“ Bu Garib-nâme anın geldi dile
Kim bu dil ehli dahı ma‘nî bile”²²

En özet hâliyle Âşık Paşa bu eseri; insanlara öğüt vermek, onları doğru yola yönlendirmek, bildiklerini ve tecrübe ettiklerini onlara da öğretmek amacıyla yazmıştır. Eserin rahat anlaşılır bir Türkçe ile yazılmasının nedenlerinden biri de budur. Ancak Fuad Köprülü eserin yazılış nedenini çok farklı bir amaca bağlamaktadır. “O sıralarda Anadolu’da çok etin bir şekilde devam eden, ehl-i sünnetten olan ve olmayan dervişler arasındaki mücadelede, Âşık Paşa’nın birinciler safında bulunduğu söylenebilir. 630’da tamamlanan Garib-nâme’nin meydana gelmesine başlıca sebep de budur.” (Köprülü, 1940) Ancak bizce bu bilgi tıpkı önceden belirtilen diğer bilgiler gibi kanıt ihtiyacı duymaktadır.

On bölümden oluşan eserin her bir bölümde on kıssa bulunmaktadır. Konu, kapsam ve hacim bakımından bölümler ilerledikçe artan eser, somutlaştırmak gerekirse bir şemsiye gibidir. Çünkü bölümler gittikçe genişlemektedir ve aynı zamanda her biri, bir diğeriyle alakalıdır. Eserin neden on bölüm olduğunu, neden her birinde on kıssa olduğunu, neden konularını böyle seçtiğini, neden eseri Türkçe yazdığını Âşık Paşa kendi beyitleriyle 10. bölümün 10. kıssasında anlatmıştır:

“ Yırde ve gökde sayılan şol on-ıla
Ma‘lum oldı kamu iş kıldan kıla
Anun-ıçun bu kitâbun aslın on
Eyledük bâbın u urduk faslın on

...

²⁰ Fuad Köprülü, “Âşık Paşa”, **MEB İslâm Ansiklopedisi**, 1.c., s.704.

²¹ Ahmet Günşen, **a.g.e.**, s.38.

²² Âşık Paşa, **a.g.e.** 2. c. 2. bl., s. 955.

Gerçi kim söylendi bunda Türk dili

İlla ma'lum oldu ma'nî menzili"²³

Âşık Paşa'nın bilinen en büyük mesnevisi olan Garib-nâme'nin ilk bölümden önceki 228 beyitlik giriş kısmında sırayla; tevhid, münacat, naat, dört halife methi ve Peygamber'in nübüvvetinin ispatı için yazılan şiirler bulunmaktadır.

Konu yönünden bakıldığında ise Garib-nâme'nin tasavvufî mahiyeti farklı kaynaklarda tartışılmıştır. Fuad Köprülü ve Mustafa Argunşah gibi isimler eserin tamamen dinî-tasavvufî olduğunu söylerken²⁴, Kemal Yavuz ise bu fikre karşı çıkmış ve kendi gibi düşünenleri de eserinde alıntılarını²⁵. Bizde de Garib-nâme sadece tasavvufî bir eser olmaktan çok uzaktır. Gündelik meselelere yer vermesi, dünyevî veya uhrevî birçok konuyu anlatması, toplumun aşına olduğu şeyleri metafor olarak kullanması bakımıyla Garib-nâme konu yönünden oldukça zengin öğretici yönü ağır basan bir eserdir.

“ Garib-nâme’de mi’râc-nâme, mevlid gibi türler ile *Yusuf u Züleyhâ*, *Gül ü Bülbül* gibi kendi devrinden sonra başlı başına müstakil ve büyük mesnevîler olarak ortaya konacak eserlerin ilk örnekleri yer almaktadır.” (Kartal, s.236.)

1.2.2. Fakr-nâme

Fakr'ı²⁶ bir kuş olarak ele alan Âşık Paşa bu mesnevîde; ve alçak gönüllüğü, dünya isteklerini geri çevirmeyi, Hak'la bir olmayı anlatır.

Uçmakta olan bu kuş âlemi dolaşır. Kuş arş, kürsi, cennet, güneş ve yerin yanlarından geçerken, bunların *gel* diye çağırımlarına ve bütün ıslarlarına rağmen, hiçbirine ilgi göstermez. Sonra sıra ile; Âdem, Nuh, İbrahim, Musa ve İsa olmak üzere büyük peygamberlerin yanından geçer. Onlar da fakrı kendilerine çağırırlar. Fakr ise, hayatlarındaki hadiseleri bahane ederek, yanlarına gelmez. En sonunda Ahmed adıyla anılan Hz. Muhammed'e gidip önüne konar. Çünkü o *ben fakirliğimle övünürüm* demiştir. Daha sonra

²³ Âşık Paşa, **a.g.e.** 2. c. 2. bl., s. 954.

²⁴ Fuad Köprülü, Âşık Paşa, **MEB İslâm Ansiklopedisi**, 1.c., s.704. / Mustafa Argunşah, “Garib-nâme’de Kültürel Ögeler”, **Âşık Paşa ve Anadolu’da Türk Yazı Dilinin Oluşumu Sempozyumu Bildirileri**, 2013, s.104.

²⁵ Âşık Paşa, **a.g.e.** 1. c. 1. bl., s. XXXVII.

²⁶ Fakr: Hakk'ın varlığıyla var olma, fani varlıktan sıyrılmama.

öğüde başlayan şair, fakrın güzelliğini, alçak gönüllülüğü, az bir şey ile yetinmeyen gerçek sevgili olamayacağını, hakikî dostun Hakk'a çağıran kimse olduğunu ve insanın ona kendini verip eteğine yapışması gerektiğini öğütler.²⁷

1.2.3. VASF-ı HÂL

Âşık Paşa'nın küçük bir mesnevisi olan bu eserde zaman fikri ele alınmıştır. Üç tür zaman vardır. Bunlar; geçmiş, yaşanılan zaman ve gelecektir. Geçmiş elde etmek mümkün değildir, gelecek ise ma'lûm değildir. Akıllı insan yaşadığı zamanı dolu dolu geçirendir. Ömrü Allah yolunda harcamalı ve yarını yani ahireti bu şekilde kazanmalıdır. Kemal Yavuz'a göre Fakr-nâme ve VASF-ı Hâl; Garib-nâme içinde bulunması gereken iki mesnevidir.²⁸

1.2.4. Hikâye

Biri Müslüman, biri Hıristiyan ve biri Yahudi olan üç kişi, bir yolculuğa çıkarlar. Birlikte giderlerken bir şehre uğrarlar. Konaklayacak bir kervansaray bulamayınca, harp bir mescide girip biraz dinlenirler. Canları helva ister ve birer akçe verip helva alırlar. Açık göz, uyanık Yahudi, "İştahımız var, ama helva az." der. Hıristiyan ise, "İster az, ister çok olsun, yiyelim." diye cevaplar. Bunun üzerine Yahudi, "Helva ortada dursun biz yatıp uyuyalım; uyanınca her birimiz gördüğü rüyayı anlatsın, hangi rüya daha iyi ise helvayı o yesin." şeklinde bir teklifte bulunur. Uykuya daldıklarında Müslüman olanı iki arkadaşının uyuduğunu anlayınca kalkıp helvayı yer ve tekrar yatar. Uyandıklarında bir taraftan Yahudi, kendisini Musa'nın Tur dağına götürdüğünü, orada Hak'la konuştuğunu; diğer yanda Hıristiyan, İsa'nın kendisini Beytü'l-Mamur'a ilettiğini, meleklere dolaşıp meleklerle beraber olduğunu böbürlene böbürlene anlatırlar. Böylece her ikisi de helvayı kendilerinin hak ettiğini iddia eder. Sıra Müslüman'a gelince, o, rüyasında Hz. Muhammed'i gördüğünü, onun "Ne yatarsın, arkadaşlarından biri Tur'a, diğeri Beytü'l-Mamur'a gitti, kalk helvayı ye, yat!" demesi üzerine kalkıp onları bulamadığını, beklemesine rağmen gelmediklerini ve böylece helvayı yediğini anlatır. Müslüman'ın bu sözü üzerine, ötekiler "Aferin!" derler ve kahkahalarla güleşürler.²⁹

²⁷ Âşık Paşa, **a.g.e.** 1. c. 1. bl., s. LIX.

²⁸ Âşık Paşa, **a.g.e.** 1. c. 1. bl., s. LIX.

²⁹ Ahmet Günşen, **a.g.e.**, s.28-29.

1.2.5. Kimya Risalesi

Agah Sırrı Levend'in belirttiğine göre tek nüshası Çorum İl Halk Kütüphanesinde bulunan bu eserin Âşık Paşa'ya ait olup olmadığı şüphelidir.

1.2.6. Şiirler

Âşık Paşa'nın bazı şiir mecmularında veya bazı Garib-nâme nüshalarının sonunda bulunan birçok gazelleri vardır. Günşen'in belirttiğine göre bu şiirlerin sayısı altmış yediye ulaşmıştır.³⁰

1.2.7. Risâle Fî Beyâni's-sema'

Yavuz'un belirttiğine göre Bursalı Mehmet Tahir'in haber verdiği bu eser, henüz ele geçmemiştir.³¹

1.2.8. Risâle-i Âşık Paşa

Günşen'in "Tasavvuf Risâlesi" olarak tanıttığı bu eser Yavuz'a göre başkası tarafından yapılmış mensur bir Garib-nâme özetidir.³² Zira içindeki meseleler Garib-nâme bölümlerinin ilgili kısımlarıyla aynıdır.

---

³⁰ Ahmet Günşen, **a.g.e.**, s.32.

³¹ Âşık Paşa, **a.g.e.** 1. c. 1. bl., s. LX.

³² Âşık Paşa, **a.g.e.** 1. c. 1. bl., s. LX.

İKİNCİ BÖLÜM

2. GARİB-NÂME KISSALARI

2.1.I/1 PEYGAMBERİN ARKADAŞARININ HÂLLERİ KISSASI³³

I. HAREKET

1. Peygamber dünyaya geldiği zaman usul, erkan namına hiçbir şey yoktu.
2. Yeryüzü kâfirlerle dolmuştu.
3. Hz. Muhammed kendisinin peygamber olduğunu ilan etti.
4. Kimse peygambere uymadı.
5. Peygamber tebliğ başlayınca; açıkça bir şeyler göster de gözlerimizle görelim dediler.
6. İstedikleri olduğu zaman da mucizelere; *baştan başa sihirbazlıktır* dediler.
7. Git gide düşmanlıkları arttı, Peygamber'e kötülük ve eziyet yapmaya başladılar.
8. Peygamber ise bunlara sabretti.

II. HAREKET

9. Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali gibi dört dost bir araya gelip din kılıcını eline aldı ve Allah'a bağlandı.
10. Peygamber'e kötülük yapanların kimisini kılıçla öldürdüler kimisini de heybet ve korku ile kaçırdılar.
11. Peygamber'e uyanlar yeryüzünü baştan başa ele geçirip, bir safta toplandılar ve dünyaya hâkim oldular.

---

³³ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 63-69.

2.2.I/2 YÜZ YİRMİ DÖRT BİN PEYGAMBER KISSASI³⁴

I. HAREKET

1. Yüz yirmi dört bin peygamber, dört yüz kırk dört veliler tabakası; hepsi iman içinde bir vücut gibi idiler.
2. Hz. Âdem ayak vazifesi görür; en önce cihana hayat sürdürmek için, o gelmiştir. Bütün milletler ondan türedi, hepsinin kökü ona dayanır.
3. Hz. Nuh el gibidir. İnsanların kimisi onun yaptığı gemiyle kurtuldu; ona inanmayıp gemiye binmeyen sayısız insanı da Allah suda boğdu.
4. Hz. Musa konuşan dildir. O, Allah'la konuştu, ona sayısız nice sözler söyleyip, sözüne kulak kesildi. 5. Hz. İbrahim gören gözdür. Dostu onun gözüyle gördüler, sevgiliye de onun sevgisiyle ulaştılar. İnsanlar Nemrut ateşini gül bahçesi olarak görmeden inanmadılar.
6. Hz. Davud işiten kulaktır, bu yüzden ona gideceği yer belli edilir, yapacakları söylenir. Allah ne emrettiyse yaptığı için O'na demiri mum yapma mucizesi verildi.
7. Hz. Süleyman gönül gibi uçup, göz yumunca bir deniz geçerdi. O, bütün varlıkların dilini bilirdi ve ne emrederse yerine gelirdi.
8. Hz. İsa dirlik veren ruh gibidir, onun için hayat nuru ile ölüyü diriltti. O neredede dua edip üfledi ise, ölüler dirilerek, nefes almaya başladı.
9. Hz. Yusuf yüzdür ve görülmemiş güzelliğe sahiptir. O yüze bakan kendinden geçip evi barkı terk etmiştir.
10. Peygamberimiz ise bütün işleri düşünüp düzenleyen baş gibidir, böyle olan bütün insanların önderidir. vücut baş ile tamamlanır; O'nun gelmesiyle peygamberler son buldu. Veliler de O'nun nurundan çıktı.

---

³⁴ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 69-87.

11. Peygamber'in arkadaşları yoldaş ve sevgili idiler. Kimisi malından, kimisi çoluk çocuğundan geçti. Kimisi baş verdi, kimisi hiç durmadan kılıçla mücadele etti.

2.3.I/3 ORGANLARIN İBADETLERİ KISSASI³⁵

I. HAREKET

1. Rahmetin ibadette olduğuna şüphe yoktur; ancak bunun hangi zamanda ortaya çıkacağı bilinmemektedir.
2. Aklın ibadeti düşünmek; dilinki de Hakk'ı söylemektir.
3. Gönül için ibadet Hakk'la olmak, can için de Allah sevgisi ile kendinden geçmektir.
4. Malinki Allah yolunda harcanmak, böylece Hakk'ın rahmetine kavuşmaktır.
5. Nefsinki beş vakit namaz kılmak, onunla Allah'a yalvarmaktır.
6. Bu işin aslı ise bir öndere uymakla olur, böylece Allah'ın rızasını bulurlar.

2.4.I/4 İKİ GÖZ KISSASI³⁶

I. HAREKET

1. İki göz ne yapılması gerektiğini ve sevgili ile nasıl birlik edeceğini söyler.
2. Bunlar birbirinden ayrılmaz şekilde yaratılmıştır; birlikte görürler, birlikte ağlarlar, birlikte uyurlar, birlikte uyanırlar.
3. İşte böyle tam bir birliğe bağlandıklarından dolayı Allah bunlara tecelliye kavuşmak gibi bir kutluluk verir.
4. Bunlar gibi sevgiliyle birlikte bulunan kederlenmez. Böyle kişi, dünyada saadetle yaşar, ahirette de rahmete kavuşur.

---

³⁵ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 87-97.

³⁶ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 97-101.

2.5.I/5 İNSAN ELİ KISSASI³⁷

I. HAREKET

1. İnsan vücudu baştan başa kitaptır, el de hikmetli bir örnektir.
2. Kol ele kadar birikip gelmiş, sonunda ise beş dala ayrılmıştır.
3. Bu dallardan ikisi boy ve kuvvet bakımından bütün olarak düzgün değildir.
4. Hepsi aynı tarafa yönelip bir olduğu için boy ve kuvvetleri dosdoğru oldu.
5. İnsanlar da böyledir; hepsi Âdem'den türemişlerdir. Bunların hâlleri aynı olmadığı gibi, toplanıp aynı yola da gitmezler.
6. El gibi toplanıp bir olmazlarsa, sonsuza kadar ayrı kalırlar.

2.6.I/6 SULARIN BİRLİĞİ KISSASI³⁸

I. HAREKET

1. Bütün sular bir denize bağlıdır, her bir yerden çıkıp, denize yönelerek akarlar.
2. Fakat bir pınarın suyu ne kadar çok olursa olsun, denize ancak, kendi gibi bir su ile karışıp ulaşabilir.
3. Çoğalıp ırmak olur hatta başka bir ırmakla karışırsa, hiçbir engelle karşılaşmadan denize ulaşır.
4. Bütün insanlar da sular gibi bir evden gelip, dünyaya dağılmışlardır.
5. Hepsinin yönü yine o eve doğrudur. güçlükleri aşıp varacağı yere ulaşmak için Hak yolda giden bir Allah dostunun eteğine yapışmalıdır.

---

³⁷ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 101-107.

³⁸ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s.107-113.

2.7.I/7 KAZLARIN KILAVUZA UYMASI KISSASI³⁹

I. HAREKET

1. Kaz sürüsü nice yerlerde gezip dolaşip, nizam intizam içinde toplanıp, gökyüzünden uçup giderler.
2. Onlara bu devletin verilmesine sebep, birleşip topluca bir kılavuza uymalarındandır.
3. İnsanoğlu da kılavuz olan ululara uyar ve eteklerinden tutarsa, gezip dolaşarak yolda gider ve şüphesiz o menzile ulaşır.

2.8.I/8 KÂBE YOLUNDAKİ ARAP KISSASI⁴⁰

I. HAREKET

1. Evvel zamanda bir Arap, günahlarından arınmak niyetiyle Kâbe yoluna düştü.
2. Birden bire kafileden geri kaldı ve yavaş yavaş gitmeye başladı.
3. Sonunda bir yerde gece vakti aç ve yorgun şekilde konakladı. Bu yerde gece ve soğuktan çok üşüdü.
4. Yanında çakmak, taş ve kav vardı. Düşünce ve merakla ateşin bunlardan hangisinde olduğunu görmek istedi. Çakmağı eline alarak ona yalvarıp ondan ateş istedi. Ancak istediği olmadı.
5. Bu defa çakmağı bırakarak taşı aldı ve ateş istemeye başladı. Fakat taşa yalvarması da boşuna idi.
6. Taşı da bir tarafa bırakarak kavı kavradı, be sefer derdine devayı ondan istiyordu. İsteddiğini kavda da bulamayınca, aklını başına topladı ve düşünmeye başladı.
7. Bu defa kavı taşın üstüne koyup tuttu; öte yandan da çakmağı diğer eline aldı.
8. Taşa çakmağı vurunca kava ateş düştü ve bütün ihtiyaçlar o anda yerine geldi.

---

³⁹ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 113-119.

⁴⁰ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 119-129.

9. Sonra da ateşin; bunların birliğine işlenmiş olduğunu fark etti.

2.9.I/9 PADİŞAHIN NASİHATLERİ KISSASI⁴¹

I. HAREKET

1. Evvel zamanda ünlü, tecrübeli ve saltanat sürmüş biri vardı. İyi kötü çok işe rastlamış, tecrübeli ve dünyada türlü türlü işler görmüştü.
2. Allah ona otuz oğul vermişti; bunların her biri bir bölgeye hâkim idi ve yedi iklim bunlara baş eğerdi.
3. O adam öleceğini bildiği için, oğullarını toplayıp; yarın her biriniz bir ok alıp gelerek, burada hazır olunuz dedi.
4. Ertesi gün, her biri bir ok alıp gelerek; orada hazır bulundurlar.
5. Herkes okunu kırsın göreyim de; ona göre size bir öğüt vereyim dedi.
6. Her ok sahibi okunu kırdıktan sonra ; gidin birer ok daha getirin ve bu defa o otuz oku bana verin buyurdu.
7. Gidip birer ok daha getirdiler, o iş bilen tecrübeli kişi otuz oku birleştirip, sıkı sıkıya bir ipe bağladı.
8. O otuz kişi teker teker alıp, kırmak için kendini deneyip zahmete girdi. Her biri gücünü kuvvetini sınıadı, fakat kıramadılar. Bundan maksat; yalnız kişinin güçsüzlüğünün, güçlerini birleştirenlerin ise, sınırsız kuvvet sahibi olduğunun bilinmesidir.

2.10. I/10 DÖRT YOLDAŞ KISSASI⁴²

I. HAREKET

---

⁴¹ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 129-139.

⁴² Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s.139-151.

1. Evvel zamanda dört kişi tesadüfen yoldaş olup yola düştüler. Bunlardan biri Arap, biri Acem, biri Türk; öteki yoldaşları da bir Ermeni idi. Birbirlerinin dilini bilmediklerinden; birinin dediğini öteki anlamazdı.
2. Giderken bir akçe buldular. O parayı alıp gidince; vardıkları yerde nimetlerle dolu bir şehir vardı. şehrin kıyısında mola verdiler. Bir zaman sonra karınları aç olduğundan, herkes dilinin döndüğü kadarı ile nefsinin ne istediğini söyledi.
3. İlk defa Arap konuştu ve; ey arkadaşlar üzüm alın gelin dedi. Acem de; bununla üzüm alalım oturup onu güzelce yiyelim dedi. Ermeni ise; ben üzüm isterim diyordu. Türkmen bu küçük sözleri bir yana bırakalım, üzüm alın da yiyelim diye söylüyordu.
4. Hepsi dövüş için ayağa kalkıp; birbirlerini yumruklamaya başladılar.
5. Halk bunların kavgasını işitince hey, bu hâliniz nedir, niçin dövüşüyorsunuz diye bağırdılar.
6. Bunlar yine kendi dilleri ile söyleyip; hâllerini halka anlattılar.
7. Orada bütün insanların gönlüne tercüman olan, herkesi anlayan biri vardı. Öne çıkıp; aman dövüşmeyiniz; sabrediniz ve birbirinize düşmeyiniz; o parayı bana veriniz; ben arzunuzu yerine getireyim de, gönlünüz hoş olsun dedi. Sonra parayı alıp bahçeye gitti ve bir akçeye üzüm aldı. Üzümü getirip önlerine koydu ve hepsinin dileği yerine geldi; hiçbirinde ufacak bir intikam düşüncesi kalmadı.

2.11. II/İKİ EV KISSASI⁴³

I. HAREKET

1. Dünya ila ahiret iki evdir, bizim de son durağımız ahiret evidir.
2. Bu iki yerden biri görüldüğü halde, diğeri perdelenmiştir.
3. Dünya için yapılanlar yıkılıp, ahiret için yapılanlar sonsuz kalacaktır.

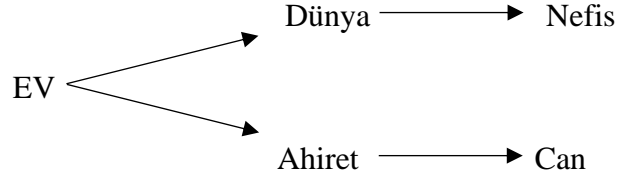
II. HAREKET

4. Dünya vücudun ve nefsin istediği yerdir, ahireti ise can ister.

---

⁴³ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 151-157.

5. Tenin, vücudun aslı topraktan; fakat canın ki Hak'tandır.

2.12. II/2 YER VE GÖK KISSASI⁴⁴

I. HAREKET

1. Allah, yer ile gökleri yarattı. İkisi arasında da Âdem'i, bütün insanları yarattı.

II. HAREKET

2. Can, akıl, anlayış ve din gökten indi; nefis, vücut, kibir ve kin ise yerden çıktı. Saadet, ikbal ve mertebeler gökten indi; sıkıntılar, fesatlar ve kötülükler de yerden bitti.

3. Ruhanîler gökyüzünü; nefesine uyanlar da yeryüzünü tutmuştur.

4. Gökyüzü meleklerle; yerin altı ve üstü ise tabiatları kötü olan şeytanlarla doludur.

5. Bütün cennetler göklerin içinde; yedi cehennem ise yerin altındadır.

6. Yeryüzündeki parlaklık, aydınlık gökten inmiş; dünyanın karanlığı da yerden gelmiştir.

7. Her çeşit rahmet ve nimet gökten yağmakta; ne kadar zahmet ve sıkıntı varsa yerden doğmaktadır.

8. Çünkü gök âlemi ruhanîlere; yer âlemi de cismanî varlıklara mekândır; bunun için gök ruhanî, yer de cismanî âlemdir.

9. Öyle olunca yer vücut, gök de can demektir.

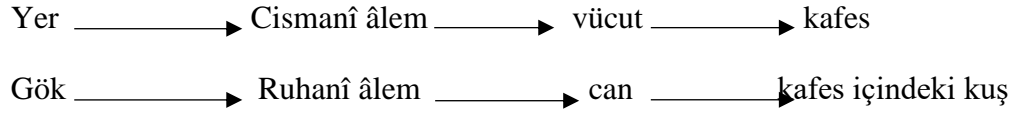
10. Yedi kat gök canda gizlenmiş; yedi kat yer de tende yazılmıştır.

11. Cennet, hurîler, köşkler canda; cehennem ve fisk u fücûr da tendedir.

---

⁴⁴ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 157-161.

12. Her türlü iyilik ve hüner candan çıkıp tene gelirken; her türlü kötülük ve günah da tenden doğup canı karartır.
13. Can cennet ile; vücut ise cehennemle uygunluk gösterir.
14. Vücut kafes, can ise içindeki kuştur.
15. Can kurtulup asıl ülkesine gitmek için kafesin kırılmasını bekler.
16. Canı vücuda getirip eğleyen aşk ise de; sonunda can kendi ülkesini hatırlar.
17. Fakat canların kılavuzu yine aşktır; çünkü canlar onun sayesinde Allah'ın cemaline ulaşırlar.

2.13. II/3 İKİ MÜLK KISSASI⁴⁵

I. HAREKET

1. İki mülk vardır. Bu iki mülkün birini ruhanîler, diğerini de nefsanîler tutmuştur.

II.HAREKET

2. Ruhlar ülkesine mensup olanların akli var nefsi yoktur; nefsanînin de akli yok nefsi vardır.
3. Ruhanîler hep Allah sevgisi ile beraberdir; nefsanîler ise gece gündüz dünya peşindedir.
4. Bunların ikisi birbirine düşmandır; biri ne tedbir alırsa öteki onu bozar.
5. İnsan bunların ortasında olup; o, nefis, vücut, akıl ve gönülden yaratılmıştır. Yani akıl ve gönül ruhanî; nefis ile ten de cismanîdir.
6. İnsanın aslı sıkı sıkıya ruhanîye bağlanmış; tali kısımlar ise cismanîye dağılmıştır.

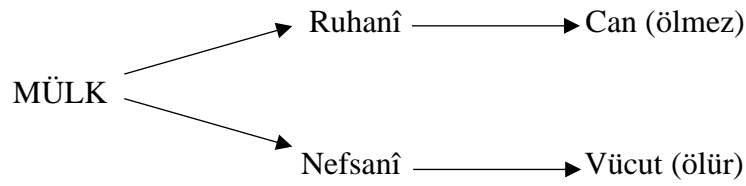
⁴⁵ Âşik Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 161-169.

7. Akıl ile ruhanî ülkede dolaşır, dokuz felekten ötelere yol alır ve oradaki rahmet sofrasından gıdalanır. Konağa her zaman sefer eder ve bütün gök ehlini görür. Ayrıca Hakk'ın cemalini engelsiz görür; orada hesapsız sultanlık bulur.

8. Nefis ile cismanî ülkede dolaşır. Dünyada her varlığın bir adı ve her bir adın da gizlenmiş bir tadı vardır. O, nefis ile o lezzetleri inceden inceye tadar. Gah giyinir, gah güzel atlara biner, bazen de güzel yüzlere bakar.

9. O iki mülkten biri canda diğeri de vücuttadır.

2.14. II/4 KARA VE DENİZ KISSASI⁴⁶

I. HAREKET

1. Dünyada çok büyük iki şey vardır; her ikisi de varlıklarla doludur. Bunlara kara (ber) ve deniz (bahr) denir. Fakat şekil ve tatları birbirine benzemez.

II. HAREKET

2. Denizde yaşayanlar balıklarla, denizi yurt edinenlerdir. Kuru yerde yaşayanlar vahşî hayvanlar ile kuşlardır.

3. Denizde yaşayanlar karaya çıksalar ölürlür, kuru yerde hayat sürenler de denizde boğulurlar.

4. Ten kuru yer, gönül de denizdir. Can balıktır, denizde yaşayanlar da aşktır.

5. Vahşi hayvanlar ve kuşlar ise vücuttaki nefis ve arzulardır.

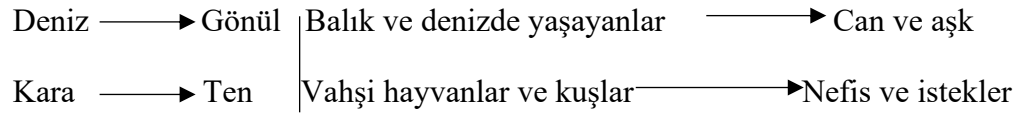
⁴⁶ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., 169-179.

III. HAREKET

6. Nefis ile istekleri birleşip, can ile aşkı dünyaya çağırarak bunları köle yapmak ve emirleri altına almak isterler. Eğer can ile aşk nefse boyun eğerse düzenleri bozular, sonra da ölürler. Balık ve deniz hayvanlarının karaya çıkınca ölmeleri gibi.

7. Can ve aşk da nefis ile istekleri gece gündüz Hak'tan yana çağırır. Bunlar gitmeye ve kuru yeri koyup da denize girmeye razı olmazlar.

8. Bunlar gece gündüz çekişme içindedir; akıl kimden tarafa olursa o üstün gelir.

2.15. II/5 İKİ MECLİS KISSASI⁴⁷

I.HAREKET

1. Dünyada iki meclis vardır. Bunların biri rahmanî, diğeri şeytanîdir.

II. HAREKET

2. Yüz yirmi dört bin peygamber ile dört yüz kırk veliler bölüğü; bunlara uyan canlar, rahmanî meclisin içinde bulunurlar. Ortaya Kur'an sofrası konulmuştur; bunlar daima, gece gündüz bu sofradan ilim ve hikmet gıdası alırlar.

3. Toplantılarını İslâm evinde yaparlar, gönül hoşluğundan şerbetler doldurulmuştur. O meclisin sakisi aşktır. Aşk sakisinin kadehi tövbedir; kim ondan içerse baştan başa boğulur. İman o yerde cemiyetin mumudur.

III. HAREKET

4. Şeytanî olan diğeri mecliste bulunanlar da, bu topluluğun düşmanıdır. Nemrut, Şeddat ve yerilmiş Firavun, kötülenmiş Ebucehil, Utbe ve Şeybe; bu topluluğun içinde yer almış ve şeytanın da vekilleri olmuşlardır.

5. O topluluğun başı şeytan; sevdiği nimetler de iyiliği inkâr ve nankörlüktür.

⁴⁷ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 179-185.

6. Küfr evinde meclis kuran bu kötü huylu kimselerin işleri kibir ve kindir. Kadehler zulümden doldurulmuştur. O topluluğun sakisi nefistir, bardağı da günahdır.

MECLİS

Rahmanî

sofra → Kur'ân
gıda → ilim ve hikmet
ev → İslâm
şerbet → gönül hoşluğu
saki → aşk
kadeh → tövbe
mum → iman

Şeytanî

gıda → nankör
ev → küfr
içki → zulüm
kadeh sunan → nefis
bardak → günah

2.16. II/6 KANAAT KISSASI⁴⁸

I. HAREKET

1. İki türlü kanaat etmek vardır; bunun biri yol keser, diğeri de yol gösterir. Bunlardan birini yaparsan Tanrı'ya ulaşır; ötekini işlersen yolda kalırsın.

II. HAREKET

2. Kim azıcık nimetle yetinirse, gerçek saadete ulaşacaktır. Malı az olan kanaat eder de, her zaman şükür kılırsa; Allahu taâla ona karşılık cenneti verir ve o, şüphesiz Hakk'a ulaşır.

III. HAREKET

3. İbadet ve iyilik yapmanın azıyla kanaat edenin kendi işi kendine engel olmuştur. Bu düşünce onun Allah'a ulaşmasına engel olur, zaten böyle biri rahmete layık değildir.

2.17. II/7 ŞEYTAN VE HAZRET-İ ÂDEM KISSASI⁴⁹

I. HAREKET

1. Suçu Allah'tan bilip öyle diyen, affa lâayık olmaz ve asla rahmete kavuşamaz. Nitekim bu söze en sağlam delil, şeytan ile Hazret-i Âdem'in durumlarıdır.

II. HAREKET

2. Şeytan, "her iş sana aittir ve bütün âlemi terbiye edip besleyen sensiz; sen çok önceden bu işi düzenlemiş; arş üzerine de yazısını yazmıştın. İşlenen her iş ve fitne, âlemde geçerli her emir sana aittir. Emir, takdir, istek hep sana aitken; bu işten dolayı

---

⁴⁸ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s.185-193.

⁴⁹ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s.193-199.

ben düşkünün suçu nedir?” dedi. Böylece şeytan suçu kendinin yaptığını kabul etmedi ve rahmete lâyık olmayıp kovuldu.

III. HAREKET

3. Âdem, “kusurlu olduğumu biliyorum, suç işleyerek bizzat kendi nefsimi zulmettim. Pişmanım, senden tarafa döndüm ve bütün kusurumla sana sığındım. Sen acıyanların acıyanı cömertlerin cömerdi, merhamet edip bağışlayan, öncelerin öncesi, mukîm ve ziyadesiyle sabredensin. Ben günah işledim, suçumu biliyorum, ey yüce Sultan! Beni bağışla, sen cömertler cömerdisin. Biz her zaman suç işleriz; sen çok acıyansın, bizi yarlığa.” dedi.

4. Bunun üzerine Âdem, rabbinden kelimeler edindi ve Allah onun tövbesini kabul etti. Âdem kusurunu bilip geri dönünce, kusurlu iken rahmete kavuştu.

2.18. II/8 DÜNYA VE İNSAN KISSASI⁵⁰

I. HAREKET

1. Bu dünya iki şeydir; çünkü dünyada ne varsa çift yaratılmıştır. Yer gök, gece gündüz, yaz ve kış her türlü iş bu tertip ve düzen üzere gider. Bunların kimi belli, kimi gizlidir.

II. HAREKET

2. Dikkatle bakılırsa vücudun aslı da su ve topraktan (çamur) oluşmuştur. Dünyada o ikiden ne varsa, bir örneğini de sende yaratmıştır.

3. Dünyada gök var ise, sende de gönül bulunmaktadır. Dünyada yer, sende de vücut var. Dünyada gündüz var ise, sende marifet ve ehliyet; geceye karşılık da bilgisizlik; arş var ise sende can ve gönül; ferşe karşılık da su ve toprak bulunmaktadır. Dünyanın yazına karşılık sende safa, gönül hoşluğu; kışı yerine ise cefa ve eziyet vardır.

4. Dünyadaki kuru ve yaş sayısız nimetin canı gökten gelir, vücudu ise yerden çıkar.

---

⁵⁰ Âşik Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 199-211.

5. Sendeki sevincin oluşması güneşe; kaygı ve keder ise gözyaşı ve buluta benzer. Karalar sendeki ten denizler de can; dağlar, tepeler azalar; nehir ise kanın aktığı damardır.

6. Gök nura benzer cennet kızları ve köşklerle doludur; bunların her biri yere rahmet indirmektedir. Sendeki, candan biten ve her an sana gelen iyi ve güzel duygular, düşünceler buna benzemektedir. Bu yerin altı, çirkin ve kötü huylu yaratıklar ve şeytanlarla doludur. Sendeki öfke, kızgınlık, kibir ve kin de Süleyman peygambere musallat olan şeytana benzemektedir.

7. Dünyanın dışında ibret ilmi yazılmış; içinde ise, hikmet ilmi gizlenmiştir.

DÜNYA

yer-gök

gündüz-gece

arş-ferş

yaz-kış

güneş-bulut

kara-deniz

dağlar ve tepeler-nehir

gökteki cennet kızları ve yere inen rahmet

yerin altındaki canavarlar ve şeytanlar

İNSAN

vücut-gönül

marifet ve ehliyet-bilgisizlik

can ve gönül-su ve toprak

safa ve gönül hoşluğu-cefa ve eziyet

sevinç-keder ve gözyaşı

ten-can

azalar-damar

candan gelen güzel duygu, düşünce

öfke, kızgınlık, kibir ve kin

2.19. II/9 İKİ PADİŞAH KISSASI⁵¹

I. HAREKET

1. O kendi vücudunu büyük bir şehir görürü ve âlemde ne varsa hepsi onda bulunur. Bu şehirde iki taht yeri, padişahlık vardır, bunların her birinde bir hükümdar oturur. Bu padişahlar birbirinin düşmanıdır; biri ne yaparsa diğeri onun zıddını işler ve onun yaptığını bozar.

2. Bunlardan birinin adı akıldır; İslâmiyet de onunla kaimdir. Diğेरinin adı ise nefis ve istektir; bunlar aklın emrini dinlemez.

II. HAREKET

3. Akıl, tahtını can içinde kurmuş; askerın iyilerini kendinde toplamıştır. Nefis, tahtına vücut şehrinde oturmuş; askerın bozuk ve günahkâr olanlarını cem etmiştir. İlim, ibret, ibadet, zikir, gönül saflığı akılla anlaşmış ve vefa göstermiştir. İyi ahlâk, iman, kanaatın hepsi, sıkı sıkıya aklın kanununa bağlanmışlar. Nefse karşı gelme, cömertlik ve ihlas da gece-gündüz akılla beraber olmuşlardır. Muhabbet, utanma ve doğruluk da akıldan ayrılmazlar.

III. HAREKET

4. Kibir, kin, günah işleme, inkâr, iki yüzlülük nefisle birlikte akılı bozguna uğratmak isterler. Cimrilik, hile, öfke, cehalet ve çekememezlik de gece gündüz nefis için çalışırlar. İmkansızlık, aldatma, hile ve gazap gece gündüz, nefisle oturup kalkarlar. Sınırsız istekler, kötü işler, kargaşalık çıkarmak da nefse sıkı sıkıya bağlıdır.

IV. HAREKET

5. İkisinin arasında da gönül vardır, bunlar onu emirleri altına almaya çalışırlar. Bazen aklın komutanı nefsi yener ve askerlerini vücut dağında bozguna uğratır. Bazen de akılı nefis mağlûp eder; o zaman aklın ordusu güç durumda kalır ve zelil olur.

---

⁵¹ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 211-227.

6. Gönül hiç kimsenin sırrına ulaşamadığı ara yerde bulunan bir noktadır. O bazen akıl tarafına yönelir, o zaman bütün organlar Allah'a taptığı için ibadet ortaya çıkar. Bazen de nefse doğru gider, o zaman da bütün iyi işler durur, fesat işler görünmeye başlar, İki de bir dönüverdiği için veliler ona kalb dediler; gerçekten bir kişiyi iyiliğe ve kötülüğe ulaştıran odur.

7. Akla yöneldiği zaman onu Hakk'a döndürüp iş duyurur ve askeriyle nefsi de akla tabi kılar. Böyleleri ancak velilerdir; akılı ve nefsi Allah'a bunlar ulaştırır. O, nefsini tutup demire vurur; o zaman nefsin artık başka bir şeyden bahsedemez. Nefsin ayağındaki demir tövbedir.

ŞEHİR	İNSAN
-kral	-akıl -nefis
-taht	-can -vücut
-asker	-ilim, ibret, zikir, iman, cömertlik... -kibir, kin, inkar, cimrilik...
-pranga	
(tövbe)	

2.20. II/10AŞKIN HÂLLERİ KISSASI⁵²

I. HAREKET

1. Aşk yine iki haldedir, gönlü bırakmaz ve sevdiğine ulaştırır. Bu hâl kişide; ya anma ya düşünme şeklindedir, ya söyleyecek, ya hareketsiz kalacak, başka bir hâlde olamaz. Hareketsiz kalınca, o aklında düşünce; söyleyince de dilinde zikirdir.

2. Yine insanda iki hâl vardır; insan ya uyur yahut da uyanık hâldedir, her iki durumda da aşk onunla birlikte. Kişi neyi severse; gündüz onunla uğraşır, gece de düşüne o girer. Çünkü hâli değişmekle sevgi uzaklaşmaz; durumu ne kadar değişirse değişsin aşkla beraber olur.

⁵² Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 227-237.

3. Aşk devamlı vardır; aşk içindeki birlik yıkılmaz. Âşık için küfür ve din düşüncesi yoktur; aşka düşen sevdiği için dinden de vazgeçer. Âşık insana söylemekle ele geçmez; âşığı kendinden geçiren sevgili lâzımdır.

2.21. III/1 ÜÇ EV KISSASI⁵³

I. HAREKET

1. O ezel evinde sen nerede idin? O yerden buraya niçin geldin; gelirken beraberinde ne getirdin? Burada ne kazandın? Sonunda, buradan başka bir ülkeye göçersin. Bu üç evdeki (ezel, dünya, ahiret) hâlini anlamaya çalış.

II. HAREKET

2. Ezelde düşünce ve kaygımız yoktu; cihan da Allah'ın rahmet hazinesinden dopdolu idi. Bütün meyveler ekip dikmeden ortaya gelir; her bir iş kendiliğinden olurdu. Her söz söylemeden anlanır, her sevap da işlemeden yazılırdı. Daha bakmadan sevgilinin yüzü görünür; o bütün hepimizi toplu hâlde tutardı.

III. HAREKET

3. Serbest ve başıboş iken tuzağa tutulduk, Tanrı bizi bu dünyaya indirdiği için; gelip burada türlü belâlarla karşılaştık. Her ne iş varsa hepsi bir zahmet karşılığında oldu.

4. Bir vakit yaşamak için zahmet çekeriz; bir zaman da ölüm düşüncesi ile yıkılırız. Bir an bile olsa bu düşünce peşimizi bırakmaz; hatta Hakk'a bile yönelemeyiz. Ev, bark, çoluk çocuk, mal mülk kimde varsa, hepsi üzüntü kaynağıdır.

IV. HAREKET

5. Fakat biz hepsiyle bu dünyadan gideriz, ahirette ise ne olacağımızı hiç bilmeyiz.

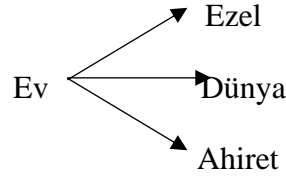
6. Eğer yüce Allah bize yardımcı olur da, dünyada temiz bir hayat sürersek; ahirette canımız hür olur; hayatımız da, ölümsüzlük içinde şenlenir. Her birimize durumu ve niteliği anlatılmaz o kadar çok nimet verir.

---

⁵³ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 237-251.

7. Köşkler, meclisler, hazırlıklar, elbiseler, taçlar, kemerler, tahtlar, duraklar ne varsa; hepsini biz kullarına verecek de biz almayacağız. Sonunda, “bize sen gereksin, canlarımız güzel cemâlin için can atmaktadır” diyeceğiz.

8. O anda bütün perdeler açılacak ve akla hayale gelmedik sonsuz rahmet üstümüze saçılacak. O zaman yüce Allah görünecek.

2.22. III/2 ÜÇ KONAK KISSASI⁵⁴

I. HAREKET

1. İnsanın ömrü üç konaktan ibarettir ve her bir konakta bir mahfil vardır.
2. Her bir konağın hâli başka başka olup, hiçbiri diğèrininkine benzemez. Hâl başka olduğu gibi, görünüş de başkadır ve her bir konaktaki vücut birbirinden farklıdır.
3. Bu konaklar çocukluk, gençlik ve kocalıktır.

II. HAREKET

4. Çocukluk çağında insan kaygı nedir bilmediği gibi; ölümü de hatırlamaz. Dünyada nimet için kaygılanmaz, cennete kavuşulacak ihsan ve iyilikler için de sevinmez. Kendisini ve başkalarını bilmediği gibi, Tanrı'nın emirlerinden de haberi yoktur. Bildiği yalnız annesi ve babasıdır; böylece bütün düşüncelerden uzak ve emniyet içinde olduğunu sanır.

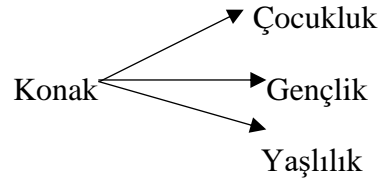
III. HAREKET

5. Gençlik çağında yiğidin hayatı gaflet içinde, akli fikri gece gündüz zevk ve eğlencededir. Kaygı ve tasaya bulaşmayıp hep sevinç içinde, her bir azası dünyadan murad almaya bakar. Dünyada her gördüğüne erişmek ve sahip olmak için gayret sarf eder. Böyle kişi ölümü düşünmez, mekruh ve kötü işi de günah deyip terk etmez.

⁵⁴ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 251-265.

IV. HAREKET

6. İnsan kocayınca güçten düşer; kuvveti gittiği gibi bedence de zayıflar. Bütün organları gevşer ve işlemez olur; artık onda hırs ve düşünce ayağa kalkar. Bağ, otlaklık ve alış verişi bilir; aklı fikri durmadan bunlarla meşguldür. Gece gündüz düşüncesi oğlu ve kızıdır.

2.23. III/3 ÜÇ MAHLUK KISSASI⁵⁵

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Dünyada mahluk olarak üç şey yaratılmıştır.
2. Bunların varlıkları birbirinden olmuştur; her birinde sayısız, çeşitlik hikmetler vardır.
3. Bunların yeri ilk önce, âlemden evvel yaratılmış olan yokluk ülkesi idi. Allah ona bir kez işaret edince, bunlar baştan sona yerli yerince meydana geldi. Âlem yaratılıp temel tutunca âlemden açık bir şekilde insan yaratıldı. Bütün bu organlar tamamlanınca Âdem'den de güzel sözler duyuldu.

II. RİVAYET I. HAREKET

4. Âlem; ademden yani yokluktan yaratılmıştı.
5. Allah onun temelini dört şeyden kurdu; ve ona âlem adını verdi.
6. Biri ayakta tutan topraktır; diğeri durmadan akan sudur. Birisi, izin verilince esen yel; öteki de nur ile ışıklandırılmış ateştir.
7. İşte bu dört nesneden Allah dört varlık yarattı ve her bir varlık ona secde etti.

---

⁵⁵ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 265-287.

8. Onun biri yerden biten bitkilerdir, birisi de binilen ve gece gündüz rahata sebep olan hayvandır. Birisi söz anlayan insandır; müjde ve azarlama bunlar içindir. Diğer biri de ruhanî olan ve gece gündüz Allah'a ibadet eden melektir.

II. HAREKET

9. Bunlar âlemin cisminde cana benzerler ve âlem ile bunların durumu can ile vücut gibidir.

10. Bunlar dördü birlikte arkadaşdır, varlıkları devam ettiği müddetçe de sırdaşlardır. Bu dört varlık birlikte âlemi ele geçirdiler; iyi kötü ne varsa birlikte gördüler.

11. Ancak bu birlik yok olacaktır; âleme temiz yerden gelen yine temizdir, toprak âleminden gelen ise yine topraktır. Bitkiler ve hayvanlar ölür, melek ve insan ebedî kalacaktır.

III. RİVAYET I. HAREKET

12. Âdemi de aslı dört temel varlıktandır.

13. Vücut, nefis ve akıl, can ile dördü bir yerde olunca insan vardır.

14. Onların her birinde temiz özellik ve üstün şerefler vardır. Gövde bunlara âlet olmuştur. Can bunları diri tuttuğu için hepsi ona yönelip sıkı sıkıya bağlanmışlardır. Nefis dünyadan lezzet alır. Akıl da fikr eder ve aldığı tedbirlerle yedi iklimde hükmünü yürütür.

II. HAREKET

15. Bunlar dünyada durduğu müddetçe birlikte hayat sürerler.

16. Fakat bu birlik bir gün bozulur. Vücut ile nefis yok olacak, can ile akıl ise ebedî kalacaktır.

17. Ten bitkiye benzediği için; bitip bu dünyada kaybolur. Nefis de hayvana benzediğinden; yok olacaktır. Ancak can, insan, akıl ve melek için, bu dokuz felek yaratılmıştır. Akıl ve can ölmeyecektir; zaten bunlar Hakk'ın ışığı olduklarından yok olmazlar. Nefis ve vücudun aslı topraktan olduğu için ölüp, yine toprağa karışırlar.

IV. RİVAYET I. HAREKET

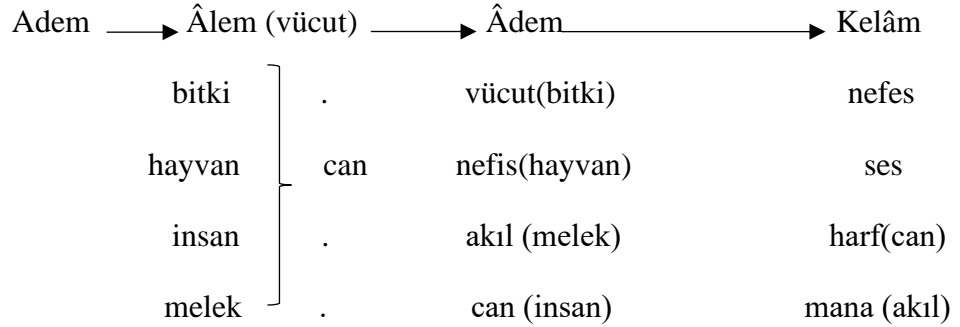
18. İnsanlardan ortaya çıkan kelâmın da aslı dört varlığa bağlıdır.

19. Onun biri canın gıdası olan nefestir, biri cana nişan olan ses. Biri candan gelen harf; biri de hazine içinden gelen manadır. Küfür olsun iman olsun dile ne gelirse; söylenen sözde bu dört şey birliktedir.

II. HAREKET

20. Söz söylenip tamamlanınca ve işitenin kalbinde yer edince; bunların hayatı o zaman son bulur; birlikleri de dağılıp bozular.

21. Kimisi akıl ile can evine ulaşır. Kimisi ayrılıp tende yer tutar, o nefes de ses ile yok olur. Harf ile mana ebedîdir, bunlar can ile akla ulaşır orada hizmet ederler. Harf cana yazılır, mana da gider büsbütün akılda yer tutar. Akılla can varlıkta olunca; harf ile mana birlikte hüküm sürerler. Çünkü nefes ile ses yokluğa erer.

2.24. III/4 CANIN BÖLÜKLERİ KISSASI⁵⁶

I. HAREKET

1. Canlar ezelden üç bölük olarak gelip her biri bir işaretle görüldü.

2. Bunlardan biri kutluluk içinde gelip gitmiş; diğeri sıkıntıya düşmüş; öteki sıkıntıya uğradığı gibi saadete de kavuşmuştur.

⁵⁶ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 287-299.

II. HAREKET

3. Dünyaya saadet ve kutlulukla gelen hiçbir zaman bu devletten mahrum kalmamış, kalmayacak da.

4. Dünyada devlet tutagelen yalnız peygamberler ve velilerdir. Bunların hiç sıkıntıya düşmeyeceklerini Kur'ân bize haber vermektedir.

III. HAREKET

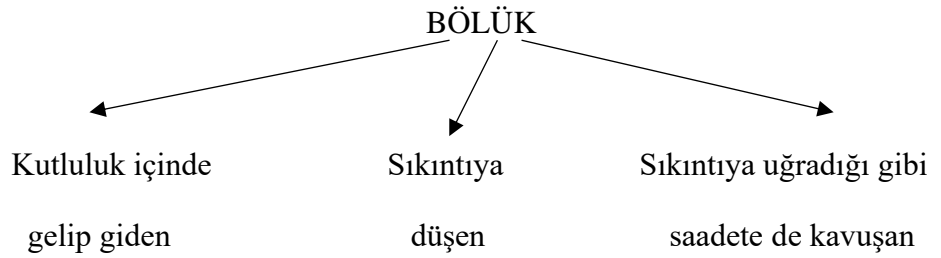
5. Sıkıntı ile gelen ise; ebedî mihnet içinde kalmıştır. Tanrı'nın hükmü onun üzerine öyle emr olunmuştur.

6. Mihneti tutup gelen kâfir olduğu gibi, fitne çıkarana da kapkara inkâr edicidir. Bunlar saadeti ele geçiremeyecek ve Allah'ın cemalini hiç göremeyecektir.

IV. HAREKET

7. Her ikisinden hissesi olan diğeri ise; kimi görse onun ardından gider. Eğer o iyi ve hayırlı birine uyarsa bütün işleri uğurlu ve kutlu olur. Sıkıntı ve üzüntüye kapılanlara uyarsa, o şüphesiz mihnet içinde kalmış demektir. Ona doğru yolda gitmesi için yol gösterecek bir mürşit lâzımdır. Eğer yol gösteren bir mürşit olmazsa hedefe varmayıp yolda kalacaktır.

8. Doğruluk ve Allah için yapılanlar insanı saadet ve bolluğa; nefis ve şehvet ise sıkıntı ile darlığa götürür. İyi ve kötüyü görüp ayıran akıl, ara yerde hakem olmuştur.

2.25. III/5 ALTIN, GÜMÜŞ VE PARA KISSASI⁵⁷

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Dünyada bütün eşyaların değerini karşılayan üç şey vardır.
2. İnsan her istediğine bunlarla ulaşır ve bütün nesnelere bunlarla ele geçer.
3. O değer altın, gümüş ve paradır; bütün nimetler bunların yanında köle gibidir.

II. RİVAYET I. HAREKET

4. Pul ile ancak soğan ve tere gibi şeyler alınabilir, çünkü pul inci almaya layık değildir.

II. HAREKET

5. Para insanın dilidir. Geçici değere sahip olan para ile incinin alınmadığı gibi; insan diliyle maksadına ulaşamaz.
6. Dil ile ancak dünya elde edilir; çünkü onunla pek az şey anlatılır.

III. RİVAYET I. HAREKET

7. Gümüş para yani akçeye çok nesne bulunur; onunla çeşit çeşit nimetler alınır.
8. Akçe ile de inci alınmaz, çünkü inci gümüş parayı kabul etmez.

II. HAREKET

9. Gümüş insanın vücududur.
10. Tenin de asıl maksada ulaşması mümkün değildir; vücudun hâli zaten açıkça ortadadır.
11. Vücut ibadet edince, akçenin dünya mülkünü satın aldığı gibi, karşılığında cennet verilir.
12. Vücut ile maksadın ele girmeyeceği bellidir, çünkü ten gözü Allah'ın cemalini görmeyecektir.

---

⁵⁷ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 299-309.

IV. RİVAYET I. HAREKET

13. İnciye lâıyk olan altındır, onu almak için mutlaka altın gerekir. İnci altın içine yerleştıği, altınla işlendiği zaman altın inciye kıymet bakımından denk demektir.

II. HAREKET

14. Altın insanın canıdır. İnci ise canın istediği şeydir.

15. Kime gerçek sultan olan Allah gerekse o, canını onun uğrunda versin.

16. Her can ile Hakk'ın cemalini almak mümkün değildir, buna ancak bin can içinden biri ulaşabilir. Bu ancak Hakk'ın lütuf ve ihsanı ile gerçekleşir. O rahmet kılıp kulların kendi için yaptıklarını kabul ederse olur.

Altın (can)—————► İnci (Hakk'ın cemâli)

Gümüş (ten)—————► Dünya (Cennet nimetleri)

Para (Dil) —————► Soğan ve tere (Dünya)

2.26. III/6 İNSANIN HÂLLERİ KISSASI⁵⁸

I. HAREKET

1. Dünyadaki üç türlü hâl çok istenir; o iş dünya varlığı ile ölçülmez, her cana da o ihsanlar kısmet olmaz. O Tanrı'nın vergisi ve lütfudur.

2. Allah o üç huyu kime verdiyse; açıkça ondan bütün sıkıntı ve tasaları uzaklaştırıp savmıştır.

II. HAREKET

3. Bunların birincisi, nefsi insana kul olup, buyurduğu her şeyi yapmalı. Her işte nefsine gücü yetmeli. Hiçbir zaman nefsi ona emretmemeli; o insan nefsinin beyi; nefsi de köle olmalı. Gönlünde kimseye kin beslememeli ve dilinden faydasız söz çıkmamalı. Utanılacak işleri işlememeli. Ne, her gördüğüne heveslenip almaya kalkmalı; ne de gücü yettiğine haksızlık yapmalı.

---

⁵⁸ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., 309-319.

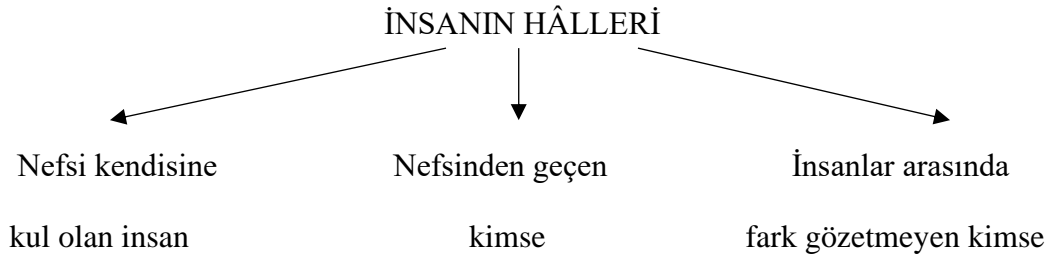

III. HAREKET

4. İkincisi, nefsinden geçen kimsenin durumudur; onun sözünü tutan herkesten üstün olur. Verdiği öğüdü tutup; söylediklerini yaparlar. Bütün çevresindekiler kendisine bağlanıp, o ne derse, ona göre davranırlar ve emrinden çıkmazlar.

IV. HAREKET

5. Üçüncü kimse ise, insanlar arasında fark gözetmez, taraf tutmadan, münkir kâfir herkesin hakkını verirse; iddia sahipleri ona söz söylemez. Halktan hiç kimse onu üzmez; insanlar onun için kötülük düşünmez. Hangi millettense olsun herkes onu sever. Böyle kimse saadet sahibi, kutlu bir kişidir, o derece kazanmış, ihsan sahibi olup Allah huyu ile huylanmış ve ona üstünlükler bağışlanmıştır.

2.27. III/7 MEYVE BAHÇESİ KISSASI⁵⁹

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Önceki devirlerde, dünyada emri her yerde geçen bir padişah var idi.
2. Onun adı yer yüzünü tutmuş; halkı da adalet ve ihsanı ile donatmıştı. Hiçbir geçim endişesi yoktu, fakat gönlünde bir heves belirmişti.

II. HAREKET

3. Bir büyük bahçe yapmayı ve burada insanlara ziyafet verip doyurmayı istedi. Dünyada olanların hepsinin o bahçede bulunmasını, kim ne isterse bunun hemen yerine gelmesini arzu ediyordu.
4. Bütün beylerini yanına çağırarak; bu düşüncesini hapsine anlattı.

⁵⁹ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 319-339.

5. Beyler, “ne söylersen başımız üzerine; ne emredersen yapmaya çalışırız” dediler.

III. HAREKET

6. O gece sabreyleyip katlandılar; sabah olunca kalkıp atlarına bindiler. Sonunda suların aktığı bir sahra gördüler ve gelip oraya kondular.

7. Sultan, “bu yer; şüphesiz bahçe olmaya lâyıktır” dedi. Duvarları yapabilecek mimarları getirin diye buyurdu.

8. Pek çok mimar, kırk bin işçi toplanıp geldi ve her bir usta bir taraftan işe başladı. Duvarlarını yedi yılda yaptılar ve dört bir yandan yollarını açtılar.

9. Padişah buyurunca bahçıvanlar gelip etrafına toplandılar. Dört bir taraftan kazmaya başladılar ve gece gündüz durmadan çalıştılar. Sonra da o bahçeye, nitelikleri dille anlatılamayan çeşit çeşit yemiş ve meyve ağaçları diktiler.

10. Cihanda ne kadar nimet varsa ve yer yüzünde her ne bitmişse o bahçede bulunuyordu.

IV. HAREKET

11. O yer, padişahın gözüne çok güzel görününce; bu defa köşk ve saraylar yapılmasını buyurdu. Orayı vatan tuttu ve yaz kış burada yaşamaya başladı.

12. Dört bir tarafa insanlar gönderip, onlara; “gidip bu durumu ülkelere duyurup haber verin. Bütün ülkelerin, yedi kıt’anın insanlarını davet edin, gelmeyi de zorla getirin. Herkes bu meyvelerden yiyip, dünya durdukça dillerinden düşürmesinler” dedi.

13. Halk bu sözü işitince, ne kadar insan varsa, zengin fakir hepsi geldi.

V. HAREKET

14. O bahçede biten yemişlerin iyi kötü birçok özellikleri vardı ve bütün bunları bahçıvanlar bilirdi.

15. Padişah bahçıvanların halkı bahçeye almalarını ve her bir meyvenin neye yaradığını, neye ilâç olduğunu anlatıp göstermelerini istedi.

16. “Her bir yemişin özelliğini açıklayın, kime ne gerekse ondan yesin. Eğer bunda yanılan, hata yapan olursa; nefesine hâkim olamamıştır o mağlûp demektir ve fırsatı kaçırıp kaybetmiştir. Yahut kötü meyveleri, tamah edip, yerlerse; bunlara hemen o anda ilâç verin de; o yüzden ölmesinler, sağlık ve esenlik üzere, dünyada hayat sürsünler. Eğer ilâç içmem diyen olursa, onu kendi hâline bırakın, ölürse de sebep kendi olsun” dedi.

VI. HAREKET

17. İzin verilince bahçıvanlar, hemen bir bölük halkı alıp gitti.

18. Padişahın söylediklerini aynen halka anlatıp, her bir meyveyi gösterdiler. Ayrıca o ilâçlardan söz ettiler ve içmek isteyenlere dağıtacaklarını söylediler.

VII. HAREKET

19. Bahçeye gelip üç bölüğe ayrılan bu insanların bir bölümü yemiştten yiyip; “bu iyidir” dediler. Başkalarına el uzatmadılar, iyi ve kötü de olsa hiçbirini yemediler.

20. O bahçeden sağlık ve esenlik içinde her türlü korkudan emin olarak çıkıp gittiler.

VIII. HAREKET

21. Bir bölümü kötüsünü yemem deyip iyisinden yerken, zararlısını da yedi. Sonra bunu anlayınca, geri dönüp derdine ilâç olarak panzehir içti.

22. Tekrar sağ ve esenlik içinde yola çıkıp korku ve tehlikeden uzak olarak memleketine gitti.

IX. HAREKET

23. Bir bölümü de iyi kötü ne gördüyse yedi, hangisinden yedi ise hiçbirini kötülemedi. Bunlara yedikleri büsbütün zararlı oldu, her biri olduğu yere düştü ve akılları da başlarından gitti. Bahçıvanlar bunlardan haberdar olunca; her biri ilâç alıp, geldi.

24. Onlara, “alınız bu şurubu içiniz ve sıkıntıdan kurtulunuz,” dedilerse de; söyleneni tutmayıp, onları dinlemediklerinden, hepsi o anda öldü.

II. RİVAYET I. HAREKET

25. Sultan, âlemi yaratan ve âlem içinde insan oğlunu türeten Allah'tır.
26. Beyler, gece gündüz Hak'la olan, onu gönlünden ve dilinden bırakmayan Allah dostlarıdır.
27. Bahçıvanlar mürşitlerdir, halka iyi ve kötüyü bunlar gösterir.
28. Bahçe ise bu dünyadır; bütün insanlar burada doyarlar.
29. Bahçedeki yemişler de; iyisi ve kötüsüyle dünya işleridir.
30. Tövbe de, bilen için ilâca benzer, yalnız şartlarına göre yapılırsa, tövbe eden sıhhate kavuşur.
31. O bahçeye giren kavim dünyadaki insanlar idi, hepsi buraya geldi. Bunlar Hakk'ın emri ile geldiler ve her birinin huyu ortaya çıktı. Dört bir yandan bölük bölük geldiler; her bölüğü de bir bahçıvan yönetti. 32. İyi kötü ne varsa, bu dünyada hepsini onlara gösterdiler.
33. İyi kötü bütün halk cihanda üç bölüğe ayrıldı.

II. HAREKET

34. Bir bölüğü söylenenleri tutup aklını fikrini Hak yoluna harcadı.
35. Bunlar kötü işlere el sunmadılar; meslekleri; zikir ve ibadet oldu. Sonunda iyi olarak Hakk'ın huzuruna gittiler ve her biri rahmete ulaştı.

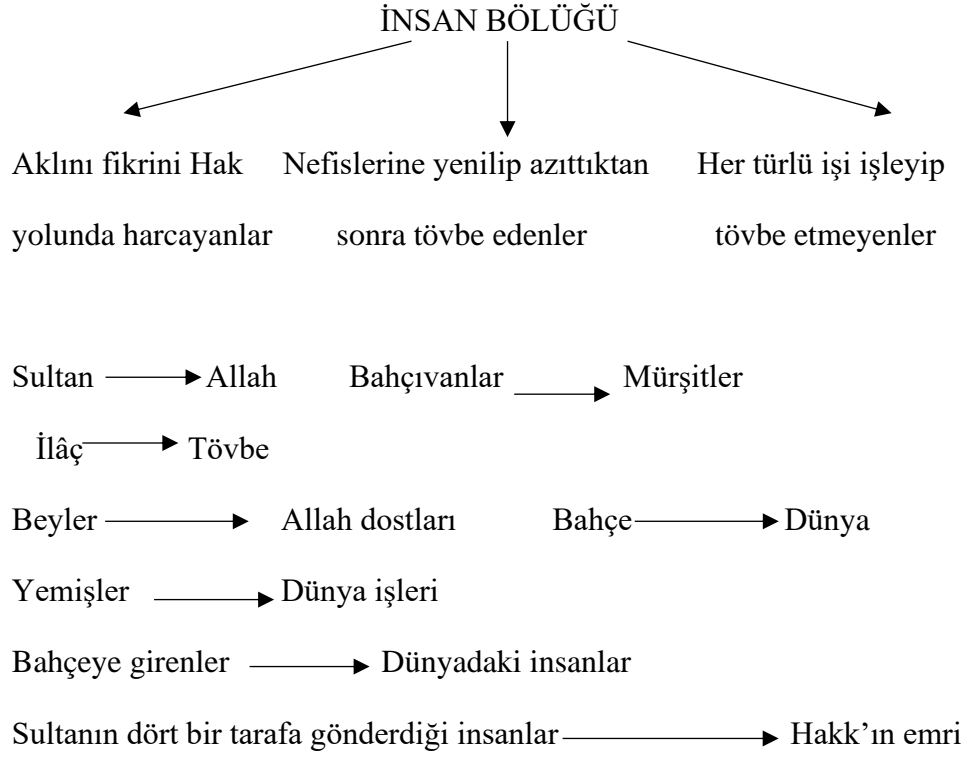
III. HAREKET

36. Bir bölüğü Hak yolu bildikleri hâlde; nefislerine yenilerek azıttılar.
37. Sonra yaptıklarının doğru olmadığını anlayıp bıraktılar ve tövbe edip bir mürşide teslim oldular. Padişah bunları yargılayıp affettiği için, dünyadan günahsız çıktılar.

IV. HAREKET

38. Bir bölüğü de, iyi kötü dinlemeyerek dünyada her türlü işi işledi.

39. Bunlar iyi kötü dünyada yaptıklarını tamamen bilirler, hatta cennet ve cehennemi de. Öyle oldukları hâlde bunlar tövbe etmezler, büyük âlim ve velilerin öğüdüne de aldurmazlar. İşte bunlar cehennem âteşine lâyıktırlar.

2.28. III/8 SÖZ KISSASI⁶⁰

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Sözün menzili üç makamdır ve her birinin şekli ve yeri farklıdır. O her bir konakta farklı görüldüğü gibi, bunların her birinde de bir başka manaya bürünür.

II. HAREKET

2. Bunların birincisi gönüldür; bu gizli hazinede bütün sözlerin aslı yazılmıştır. Zaten söz ağızdan çıkmadan gönülde vardı, o aslında gönülde yazılı bir defter gibidir.

3. Okunduğu anda dile gelir ve dünyada hayır ve şer böyle bilinir.

⁶⁰ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 339-347.

III. HAREKET

4. Sözün ikinci durağı dildir.

5. Söz gönülden kopunca dile gelir ve halk, öğüt olarak ne varsa, hepsini buradan alır.

6. Bir insanın hâllerinin nasıl olduğunu, bütün bütün halka bildiren de dilden çıkan sözdür.

IV. HAREKET

7. Onun üçüncü durağı işitenin gönlüdür, söz dilden çıkınca oraya konar.

8. Orada gönül yapraklarına yazılır ve ne zaman lâzım olursa hazır bulunur. Nuru ile gönlü aydınlatır, böylece burada sayısız hikmet yeşerir.

II. RİVAYET I. HAREKET

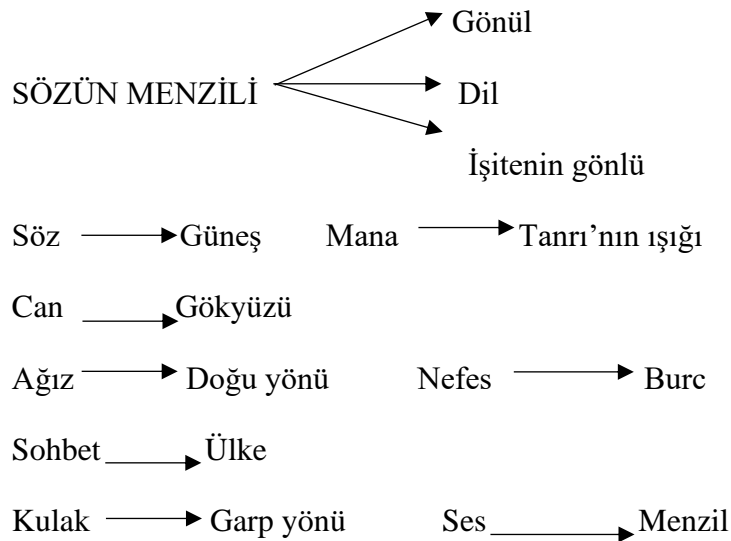
9. Söz güneş, manası da Tanrı'nın ışığıdır, bu yüzden o gönülleri neşelendirir.

10. O güneş, bu can göğünde durmadan döner, bazen doğup görünür; bazen de batıp gözden kaybolur.

11. O, ağız denen doğu taraftan doğar, nefes burcuna yönelip göğe yükselir.

12. Sohbet ülkesine ışık verir; sonra da kulak denen garp yönünden batar.

13. Ses menzili boyunca seyrederek.

2.29. III/9 İNSAN BÖLÜĞÜ KISSASI⁶¹

I. HAREKET

1. Dünyadaki insanlar üç bölüktür.
2. Her birinin işleri çeşit çeşit olup, bunların hepsi dünyada misafirdir.
3. Her biri ne kazandı ise götürecektir, neye uzanırsa eli erecektir.

II. HAREKET

4. Bunların bir bölümü kötü huylu olup, içleri dışları zehir ve fitne doludur. Komşu hakkını gözetmezler, damarlarında doğruluk adına da bir şey bulunmaz. Böylelerine ne kadar iyilik edersen et; karşılığında kötülük görürsün.
5. Böyle insanların işi, iyiliğe karşı kötülük etmektir; gerçekte öyleleri münafıktır.

III. HAREKET

6. İkinci bölüm iyilik yapana iyilikle karşılık verir ve ellerinden geldiği kadar doğru yolda giderler. Dosta dost, düşmana düşman olup, dostu sevgili, düşmanı da hasım bilirler. Her malın gerçek değerini bilip satan gibi, her kişiye de asıl değerindeki kıymeti verir.
7. Böyle kimse; inanmış, saygı gösterip değer vermeye lâyıktır.

IV. HAREKET

8. Üçüncü bölüm herkes için rahmettir.
9. Bunlara gizli açık bütün cihan daima görünür. Bu kimseler güneşe benzerler ve ışıklarıyla dünyayı aydınlatırlar. Bütün kötü huyları gördükleri hâlde yine de onlara iyi davranırlar. Bunlar için güzel ve çirkin arasında fark yoktur; bunların insanları yerip kötülediği de görülmez. Ağırbaşlılık, sakinlik bakımından yere benzerler ve herkese karşı alçak gönüllüdürler.
10. Bunlar Tanrı'nın gerçek kullarıdır, böyle kişiler velilerdir.

---

⁶¹ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 347-357.

INSAN → Hem iyiliğe hem de kötülüğe kötülükle karşılık verenler (münafıklar)
BÖLÜĞÜ → İyiliğe iyilik kötülüğe kötülükle karşılık verenler (inananlar)
BÖLÜĞÜ → Hem iyiliğe hem de kötülüğe iyilikle karşılık verenler (veliler)

2.30. III/10 ÜÇ TAHT KISSASI⁶²

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Allah dünyada üç taht yarattı.
2. Eğer tahtta oturan kişi ölürse, taht yok olmaz. Bunlar göğe direk olup, dünya durduğu müddetçe muhtaç olunanlardır.

II. HAREKET

3. Bunlardan biri, emrine bütün cihanın mahkum olduğu buyruğu geçen sultandır.
4. O isterse dünyada adaletle hüküm edip, insanlara nimetlerle ziyafet verir. İsterse haksızlıkla bütün memleketi örene çevirir, onun her şeye eli erer; ermediği yer yoktur.
5. Görünen maddî ülkeye hükmeden sultanın emri gönüllere ulaşamaz. Onun adaleti ve zulmü halkadır, buyruğu emri ve fermanları da mal üstünde yazılmıştır.

III. HAREKET

6. Bunların biri de din içinde inceden inceye, kılı kırk yararak şeriata göre hüküm veren âlimdir.
7. Temizi, pisi bunlar bildirdiği gibi; din içindeki yerini göstererek tebliğ edip anlatanlar da bunlardır.
8. Sultanın emri, dine hâkim olan, dini bilen ilim sahiplerine geçmez. Herkes dinin hükmünü dinlemeye mecburdur.
9. Bunlar gece gündüz din ülkesini düzenlerler, Allah bunlara İslâm dinini bildirmiştir.

⁶² Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 357-373.

IV. HAREKET

10. Sonuncuları ise gönülleri parlatıp temizleyenler ve vücut içinde nefislerini hükümleri altına alan velilerdir.

11. Velilerin hükmü gönüllere geçer, bu yüzden herkes onlar için toprak olur.

12. Allah bunlara gönül ülkesini verdi ve kudret dilini öğretti.

II. RİVAYET I. HAREKET

13. Tahtta oturanlarda üç hâl bulunmalıdır, ancak bunlarla tahta hâkim olunur. Bunlardan biri eksik olan kişi, tahta ve memlekete sahip değildir.

II. HAREKET

14. Padişah olacak kişinin önce asaleti, ikinci olarak da aklı olmalıdır. Üçüncü olarak da kuvvetli devletli olmalı.

15. İşte bunlar sayesinde sultanlığa lâyık olacak ve onun padişahlığı gerçekten ortaya çıkacaktır.

16. Böyle olmazsa boş bir addır, bu zayıf kimse mazlumların elinden tutup yardım edemez.

III. HAREKET

17. İslâm âlimleri mescit ve minberi taht edinmişler; koşum ve süsleri de ilim ve Kur'an'dır. Önceki şart eksiksiz bir ilim sahibi olup, ilim içinde her makamın yerini açıkça bilmektir. İkinci olarak ilmiyle amel edip, ne söylerse önce kendi yapmalıdır. Üçüncü olarak da dünyaya bağlanmamalı; hırsı bırakıp Hakk'ın verdiğine şükretmelidir.

18. O ilim ve amelle süslenip, vasıtasız kanaat kılarırsa; bütün insanlık onun emrini dinler ve o insanların derdine çare bulur, müşküllerini çözer.

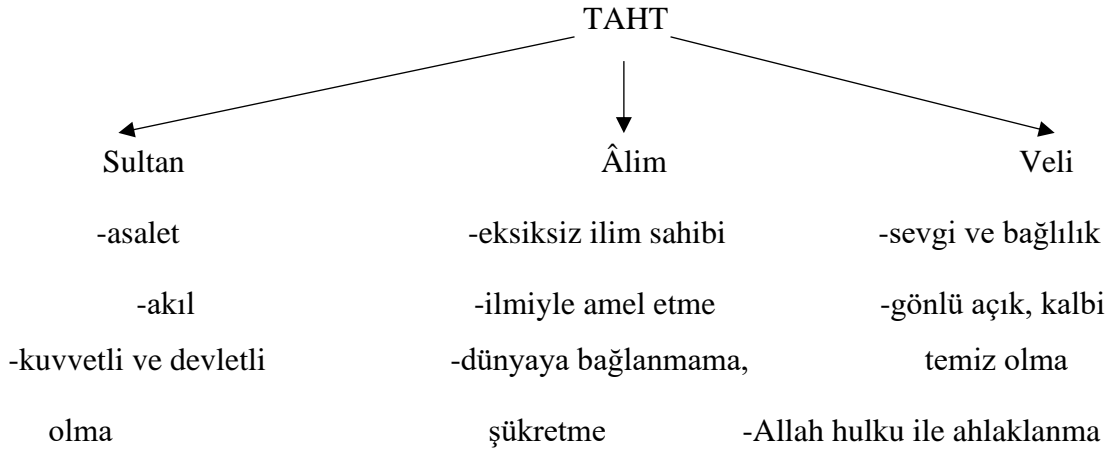
19. Yok eğer böyle değilse; elinden bir şey gelmez, âcizdir ve kimseye söz geçiremez.

IV. HAREKET

20. Veliler Tanrı'nın sevgili kullarıdır; ona dosdoğru giden bunlardır. Tanrı onlara üç şey bağışladı, böylece onlar her zaman tahtalarında otururlar.

21. Bunlardan biri eksik ise iş olmaz; nasipsiz kişinin, yolu sonuna kadar götürmesi mümkün değildir.

22. Birincisi tam bir sevgi ve bağlılığı bulunmalı; böylece halkı evirip çevirebilmelidir. İkincisi, Hakk'ın nuru temiz gönüllerde bulunduğundan, gönlü açık ve kalbi temiz olmalıdır. Üçüncüsü Allah hulku ile ahlâklanmalı, böylece insanlara iyilik edip, onları hoş tutmalıdır.

2.31. IV/1 DÖRT BÜYÜK KUL KISSASI⁶³

I. HAREKET

1. Allah ilk önce kudretinden akl-ı küllü, ondan da dört büyük kulu yarattı.
2. Onların her birini dünyaya direk yaptı; oturma, çekme, kaldırma ve sakinlik hâlleri de bunlardan meydana geldi.
3. Su, ateş, hava ve toprak diye adlandırıp, bunları âleme temel kıldı.
4. Bunların her biri bir iş yapar ve dünya bunlarla canlanıp, devam eder.

⁶³ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 373-387.

II. HAREKET

5. Bunların birinden ovalar, bağlar yeşerir; onun sayesinde bal ve yağ elde edilir.
6. Biri âleme lâmba ve ıradır; onun ışığı ile yer gök, bütün dünya dolmuştur.
7. Biri yeryüzünün süpürgecisidir; o hem sular, hem süpürür, hem de temizler.
8. Birisi kararlı ve sabit durur; bütün yaratıklar hayatlarını onda sürerler.

III. HAREKET

9. Dördü de dört ayrı işte ahenkle çalışır; her biri kendi işindedir, fakat arkadaşlırlar. Kıyamete kadar kimse bunları işlerinden uzaklaştıramaz ve vazifeleri kıyamet kopuncaya kadar sürer.
10. Âlemin aslı bu önde gelen dört şeydir, kâinatı da bunlar ayakta tutar. Dünyada varlık adına ne meydana gelirse, bunların hepsi onda vardır. Vücudun aslı da bu dört şeyden oluşmuştur; ayrıca bütün besinler bunlardandır.

IV. HAREKET

11. İnsanın yüreğinde yanmakta olan ateştir; vücuttaki sıcaklık bu ateştir. Mideyi ısıtıp karıştıran ateştir; vücut, onunla devamlılık sağlar, onunla hayattadır. Ayrıca güneş ateştir, her gün doğar ve kapkaranlık olan evi aydınlatır. Ekinleri bitirip besler; bitenleri de olgunlaştırıp besin hâline getirir.

V. HAREKET

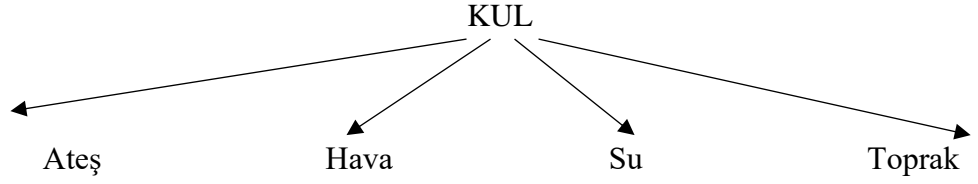
12. Hava insana nefes olur; vücut onunla hayattadır. Eğer nefes çıkar ve geri gelmezse, vücut ölür, onun canlılığı yelden aldığı nefese bağlıdır.

VI. HAREKET

13. Su damarlarda kan olarak dolaşır; hem susayıp içilirse susuzluğu da giderir. Yüz de tazeliğini ondan alır, insan onunla ferahlar; yıkanır abdest alır.

VII. HAREKET

14. Allah toprağı; insan için durak ve taht yeri yaptı. Onun üstünde devamlı yaşamak için toprak makam oldu. Ayrıca topraktan görenleri hayrete düşüren güzel yüz de yaratıldı.

2.32. IV/2 ÂLEMİN TEMELLERİ KISSASI⁶⁴

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Bu beden cami, dimağ da minberdir ve cami içinde, her varlık yerini almıştır.
2. Akıl dimağ denen minberin üstüne çıkmış; bütün yaratılmışlara hutbe okumaktadır.

II. HAREKET

3. Dünyadaki ömür tek bir Cuma günü gibidir.
4. İnsanların Cuma günü mescitte toplanmaları gibi; bütün mahlûkat da o bir günde burada toplanmıştır.
5. Bütün cihan burada toplanmış ve vücud mescidinde yerini almıştır. Aklın hutbesini dinleyip, kulun ve efendinin kim olduğunu anlayacaklardır.
6. Akıl Hakk'ın birliğinin hutbesini okur.
7. O zamanda Allah lutfedip; bu mescidi yapmak için emreyledi.
8. Emir gelince toprağını devşirip, nasıl getirdikleri dört kavilde anlatılır.

III. HAREKET

9. Bir kavle göre, bu mescidin toprağını dışarıdaki meleklerin getirdiği söylenir.
10. Birinde ise bunu getiren, Hakk'ın peygambere gönderdiği meleklerdir.
11. Bir nakle göre Azrail'e emir verildi ve toprağı o hazırladı.
12. Bir kavle göre de Hak, kudret eli ile bütün mahlûkatı topladı.

II. RİVAYET I. HAREKET

13. Dört rivayetin dördü de haktır ve bu beden dört temelden yaratılmıştır.

⁶⁴ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 387-405.

14. O hikmetin biri uzanıp süren bitkiye, birisi de koşan hayvana; biri söyleyen insana; biri de görünmeden geçiveren meleğe benzer.

15. Bunlara Hak dört şeyi verdi ve her biri kendi hâline göre doğru oldu.

II. HAREKET

16. Rûyende olan, bitkiler gibi uzayıp büyüme niteliğindedir.

17. Onun toprağını toplayıp getiren o meleğin yeri dışta idi.

18. Allah o toprağa suyu can olarak verdi.

19. Yine canını o melekler alırlar.

III. HAREKET

20. Koşanın tabiatı ise, hayvana benzer; onun gönlü yemekte, gözü uykudadır.

21. Onun toprağını getiren melek peygambere risâlet götürdü.

22. Emir ile toprağı diri kıldı.

23. Yine onun canını bunlar alırlar.

IV. HAREKET

24. İnsan gibi konuşanın işi de, söylemek ve işitip anlamaktır.

25. Onun toprağını Azrail'e toplatmış, Hak taâla da nefhayla diriltmiştir.

26. Nefhayı o toprağa can eylediği için ilim ve hikmet söylemiştir.

27. Yine canını alan Azrail'dir.

V. HAREKET

28. O akan melektir, dokuz felek onun ayağı altındadır.

29. Onun varlığını da yüce Tanrı kudret eliyle toplamıştır.

30. Bunları yok eden yine Allah'tır.

III. RİVAYET I. HAREKET

31. Bunlara can olarak mukaddes ruhu verdi; sonra kendisini de ona gösterdi.

32. Vücutta bu dört varlığın her biri, bir yere geldi ve bu beden onunla tamamlandı.

II. HAREKET

33. Ayak vücudun uzantısıdır ve beden oradan başlayarak iki dala ayrılır. Bunlar iki direk gibidir ve vücut evini taşır.

III. HAREKET

34. Bunların üstünde arka ve mide vardır.

35. Mide hayvan gibi koşmaktadır, onun işi gücü yemek içmektedir. Onun işi şehvet, hırs ve arzuların peşinde koşturur.

IV. HAREKET

36. Mideden yukarıda göğüs yer alır.

37. Bu göğüs dile gelinceye kadar söyler; onun için ilim ve hikmet oradadır. Bu artık insan gibi olmuştur; bütün söyledikleri de ilim ve marifettir.

38. Söz göğüsten çıkınca dile gelir; dil de onu inceden inceye kurallarına uygun olarak konuşur.

39. İşte insan bu söz yüzünden büyük bilindi.

V. HAREKET

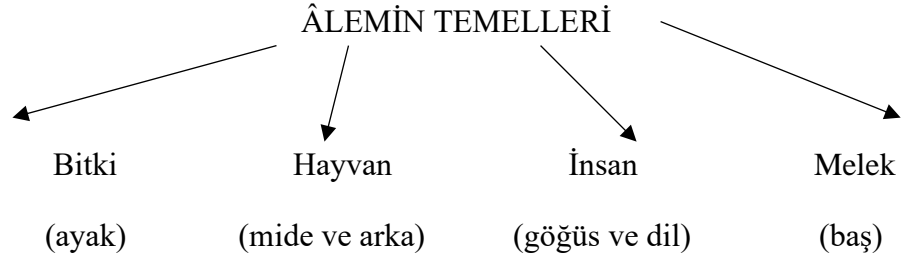
40. Dilden sonra başa gelindi; baş da, kâinatta olanı arayan mülktür.

41. Bu varlık, melekler gibi, bazen yerde, bazen de göklerde yürür.

42. Yerde olsun gökte olsun ne varsa hepsine ulaşır. Ne kadar mana, hikmet varsa hepsini arayıp bulur.

VI. HAREKET

43. Allah onların canını alır; bu, damlanın tekrar deniz olması, denize kavuşmasıdır. Artık onun bir daha damla olması mümkün değildir; çünkü o ölmek üzere ebedî hayata kavuşmuştur.

2.33. IV/3 MEVSİMLER KISSASI⁶⁵

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Yüce Allah kudreti ile dünyayı yarattı, sonra da güneş ve ayı dünyaya yolladı.
2. Ay ve güneş doğup batmakla gün meydana gelir, bu öteki aya göre belirlenerek, otuz günlük zaman olan aya ulaşır.
3. Yıl geçer ömrü geride bırakır, nice uzun yaş yaşayanlar hayatın sonuna gelir.

II. HAREKET

4. Bu zamanda, en çok yaşayan seksen yıl ömür sürer, doksan yaşında basınca aklı şaşırır, bunayıp matıflar.
5. Sonra ömrün en uygunu seksen yaştır, aklın o yaşta da yoldaşlığı vardır.

III. HAREKET

6. Seksen yaş toplasan bir yıl gibidir, bu, bir senenin düzenine uygun düşer.
7. Bir yılda dört mevsim ve her bir mevsimin başlı başına ismi vardır.

II. RİVAYET I. HAREKET

8. Önce bahar gelmiştir; bu mevsimde gece ve gündüz birbirine eşittir.
9. O zaman bütün dünya güzelliğine bürünür, yeryüzü renk renk çiçeklerle dolup taşar. Bütün bitkiler bu zamanda bitip, boy atar ve çeşit çeşit renklerle bezenir. Tazeliği, gösterişi ve kuvveti ortaya çıkar.
10. Bu bahar üç ay içinde sona erer.

⁶⁵ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 405-425.

II. HAREKET

11. Bahar geçince, ardından yaz mevsimi gelir.

12. Yaz günlerinde hava çok sıcaktır; bu yüzden ham olan her şey olgunlaşarak, yumuşar. Bitkiler bitip son hadde gelince; çiçekleri, yaprakları ve boyları kaybolmaya başlar.

13. Ancak bu mevsimde her şey yetişip olgunlaşmış; her nesne az iken artıp bolarmıştır.

14. Artık ne kadar nimet varsa hepsi önümüze çıkıp, gözümüze görünür ve dikkatimizi çeker.

15. O da üç ay kendi tesirini sürdürür.

III. HAREKET

16. Onun ardından da, güz gelir, bütün bu işler bizim için normal ve yerli yerindedir, buna itirazımız olmaz.

17. Bu zamanda bütün işlerin neticesi alınır; bütün meyvelerin hamlığı gider, hepsi olgunlaşır. Bütün nimetler ortaya çıkar, hepsi açık saçık görünür ve hiçbiri gizli kalmaz.

18. Her yer nimet içinde yüzer; bu durum eksiksiz üç ay sürer.

IV. HAREKET

19. Güz geçince ardından kış gelir ve varlıkları bir düşünce alır.

20. Süslü, görkemli bağlar ve bahçeler bozulur; artık, pek çok şey yok hükmündedir. O elif gibi dimdik duran çeşit çeşit bitkiler, ikiye bükülüp boyları dal harfi gibi iki büküm olur.

21. Karanlık çoğalır, aydınlık azalır; çünkü günler kısa, geceler uzundur.

22. O zamanda sıcaktan çok, soğuklar artmaya başlar ve her an, güneşin yüzünü bulutlar kaplar.

23. Bir şeyler eksen bitmez.

24. Bağ, bahçe boş olsa da, kışın güzel görünen bir yanı vardır.

25. Kiler, ambar ve çardaklar dolup taşar; bunun için de, ev sahibinin yüzü güler. İşte o zamana ibadet, sohbet yaraşır.

26. Yazın yeşil yaprağı seven ve bu mevsimde yaylayıp, gölge arayıp, boş vakit geçirenin; güz gelince eli boştur; onun kışınki hâli daha, o zamandan belli olur.

27. Yazın nimet toplayıp biriktiren; o zaman güneşte yanan; güzün zahirine bağlar, kışın da keyifle bıyıklarını burar. Pek çok kişi ona muhtaç olur, o tok, bütün herkes açtır.

III. RİVAYET I. HAREKET

28. İnsanın yaşadığı seksen senelik ömür de buna benzer.

29. Bu seksen yıl da dört bölüme ayrılır ve her bir bölümde yirmi yıl vardır.

II. HAREKET

30. Birinci fasıl yirmi yıldır; bu, baharın üç ayına denk gelir. O üç ay içinde âlemde ne olursa; cisme bu yirmi yıl içinde gelmektedir.

31. Vücut serpilip boylanır, et bağlar ve yüze renk gelip bezenir. İlkbaharda ekilenin bitivermesi gibi, kişi de ne işitirse onu işler. Boy atar, kemik ilikle dolar; kuvvet ve sevinç fazlalaşır, yüz güler.

32. Onun için ilkbahara denk gelir ve bu mevsime benzer.

III. HAREKET

33. Sonra bir yirmi yıl daha gelir.

34. Vücut o vakitte dirayetli ve kuvvetli olduğu gibi, hoş fasıl, güzel mevsim ve iyi zamandadır. İlim, sanat kazanma ve cömertlik ortaya çıkar, o zaman bu vücut iyi ganimet toplar. İnsanın içi dışı zenginleşir; bu, yıl içindeki yaz mevsimine denktir.

35. Yiyip içme, sevinç neşe, güç kuvvet arttıkça artar ve kırk yaş büyük bir durak olur.

IV. HAREKET

36. Kırkı geçip altmışa gelinceye kadar yirmi yıl daha iş yapar.

37. Bütün işler o zaman son bulur ve kararlaşır, beden de her işte kendini gösterir.

38. Akıllı olgun, düşüncesi sağlam, malı çoktur; insan, o zamanda ne bulursa hepsini ele geçirir. O zaman akıl ve bilgi sağlam olur; can ve gönül ilim ve hikmetle dolar. Ne kadar cevher varsa hepsi açıktan görünür, hiçbirisi gizli kalmaz. Her bir organ bir hüner sahibidir.

39. Bu, güz mevsiminde insanların, nerede olurlarsa olsunlar, nimete batmalarına benzer.

V. HAREKET

40. Altmış geçip seksen yaşına gelince, hayat sönmeye başlar.

41. O hünerlerin hepsi organlardan gider; vücudun şekli bozulmaya yüz tutar ve rengi değişir. O zamanda gam, keder, düşünce şüphesiz sevinç ve neşeden fazladır. Sevgi, şefkat, gülüp oynama azalır; soğuk da midede, iyiden iyiye yerleşmeye başlar.

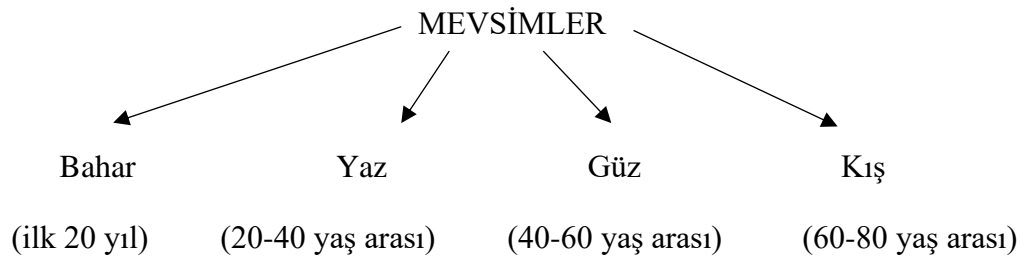
42. Bu, kış zamanında karanlıkların fazla ve aydınlığın az olmasına benzer.

VI. HAREKET

43. İnsan küçükken oyun peşine düşer; gençlikte ise yemek ve içmeyi sever. Kâhya iken dünyayı kazanır; Tanrı böylesini kocayınca kabul etmez.

44. Küçükken okulda okuyan, gençlikte tövbe ile pişmanlık bildirip ibadet kılan; kâhya iken sohbetlerden ayrılmayan kocayınca merhamete lâyık olur.

45. Manada öyle kimseler rızıklandırılır, artık onlarda marifetten bin kiler dolmuştur. Ayrıca akıl evleri hikmetle dolar, işte ihtiyarlar bu varlıklarıyla ulu olup büyük bilinirler.

2.34. IV/4 İNSAN BÖLÜĞÜ KISSASI⁶⁶

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Allah dört bölük insan yarattı, bunların hepsi kul; o ise padişaktır.
2. Cisimleriyle yarattığı bu varlıkların her biri ismiyle bilindi.

II. HAREKET

3. Bir bölümüne peygamberlik elbisesi verip, bahtlarını diğerlerinden üstün eyledi.
4. Birine vilâyet tahtını verip, gönülleri onunla donattı.
5. Birini iman ile dost kılıp, bunu dilden söyletti.
6. Birinin gönlünü mühürledi.

III. HAREKET

7. Sofraları rahmet dolan bölüğe peygamberlik verilmiştir.
8. O bölük bu dünyada nebilerdir, her birisi meşhur olup adları söylene gelmiştir.
9. Bunlara Tanrı'dan haber geldi, bu yolu dosdoğru gidenler bunlardır. Bunlar mucize ile dünyayı ele geçirdi ve benlik davası güdenlerin hepsini yendi.

IV. HAREKET

10. Bir başka grup da kendilerine velilik verilenlerdir.
11. Bunlar keramet sahibi erenlerdir.
12. Bunların her biri halk arasında ortaya çıktı. Bunlar Hak yolunda yürüdüklerinden, kendilerine Tanrı'dan zafer verilmiş ve duaları kabul edilmiştir.
13. O gerçek veliler. Tanrı yolunda gitmişler; sonra bunlardan sayısız kerametler görülmüştür.

V. HAREKET

14. Yoldaşı iman olan bölümün de işi gücü inanma, doğruluk ve inandığını söyleme olmuştur.

---

⁶⁶ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 425-443.

15. Yüce Allah bunları Kur'an'da "mümin" diye anar; bunlar yol gösterici büyük âlim ve velilerden ders okurlar. Mürşit ne derse bunlar dinlerler ve her işi ilham ile anlarlar.

16. Onlara ilham ihsan edildiğinden; gizli işler gönüllerine doğu doğuverir.

VI. HAREKET

17. Bir bölüğünün de kalpleri mühürlü olduğundan; orada küfür, inkâr, karanlık ve Allah'ı tanımama yer etmiştir.

18. Bunlar hakkı örten, inkarcı ve müslüman görünen kâfirler olup birbirleriyle uygunluk gösterirler. İşleri bozgunculuk, hile, iki yüzlülük olduğundan onlara da yanacak yer verilmiştir.

19. Çünkü Allahu taâla istek ve irade vermiştir; kim neyi arzu ederse onu oraya ulaştırır.

II. RİVAYET I. HAREKET

20. Dünyada iyi kötü ne varsa bütün insanlar bunlardan türemiştir. Allah'tan ne kadar feyiz yağarsa, hepsine hiçbir fark gözetilmeden eşit olarak gelir.

21. feyiz peygamberlerin mucizelerini artırır, böylece hak yol devam eder.

22. Velilerden hayrete düşüren olağanüstü hâller meydana gelir; görenler boyun eğip Allah'a yönelir.

23. Müminlerin de ilhamını artırır ve din yolunda gitmekte ayaklarını sağlamlaştırıp sabit eyler.

24. Kâfir ve inkarcı olup Müslüman görünen o münafıkların o feyiz ile, kötü işleri, bozgunculuğu, sahteliği, zulmü, hilesi, öfkesi ve haşinliği artar.

II. HAREKET

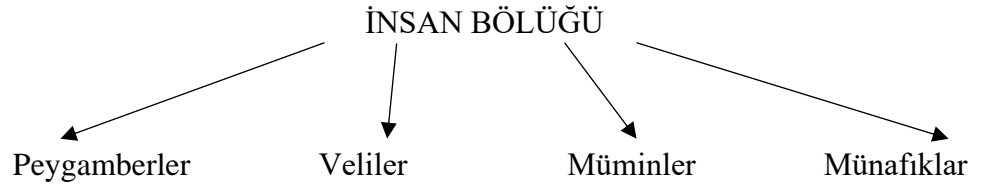
25. Her biri bu verilenleri hep o bir olan Tanrı'dan almış; ancak aslında ne varsa o ortaya çıkmıştır.

26. Nitekim içinde Tanrı nurunun gizlendiği güzel lâtif Mayıs yağmuru; gök gürleyip de bulutlar yükselince, yeryüzüne düşer.

27. Denizin dibindeki görünmeyen midyeler yukarı çıkarak, yağmura karşı saf saf dizilirler. Her biri o yağmurun içindeki gizli nuru alabilmek için, ağzını açar.

28. Bir de yer altından, cennette Adem'e düşman olan o korkunç yılan. O da yağmura karşı ağzını açıp düşen damlaları bir bir içer.

29. O yağmur suyu sedefte inci olur ve yılanların karnında zehir olup, ona sataşanları öldürür. İkisinin de aslı aynı yağmurdur.

Allah'tan yağan feyiz → Mayıs yağmuru

Peygamber, Veli, Mümin → Midye

Peygamber için "mucize"
Veli için "olağan üstü haller"
Münin için "ilham" } İnci

Kâfir ve inkarcı → Yılan

Bunların kötü işleri → Zehir

2.35. IV/5 DÖRT ASIL ŞEY KISSASI⁶⁷

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Allahu taâla dünyada dört asıl şey yarattı.
2. Birinin adı bitki diye söylenir, biri bütün cins ve topluluğu ile hayvandır, biri baştan sona kadar insandır, birinin adı da melektir.

II. HAREKET

3. Her birine verilen özellikler dört türlü olup farklı farklıdır, hiçbirinin yapısı diğerininkine benzemez.
4. Allah, dördünü de hep beraber olmak üzere yaratıp; hiç ayrılmamak için birbirleriyle sıkı sıkıya ilişki kurdurdu.

III. HAREKET

5. Nebat biten vücuttur, hayvan ise nefistir, öteki birinin adı insandır ve adına can denir, melek ise akıldır.
6. Her birinin hâli bir şekildedir ve durumları da birbirlerine benzemez.

II. RİVAYET I. HAREKET

7. Eğer Allah'ın adı insanın dilinde; sanatı ve varlıkların durumları akılda ve düşüncede ise; yahut kulların hâlerinden bilip; ihtiyaçlarını söylemeden karşılarsa; o zaman, derece meleğe verilen gibidir.

II. HAREKET

8. Eğer halkın hâlerinden anlamaz ve söylemeden ihtiyaçlarını gidermezse; gönüllerde olup biteni anlayamaz.
9. Bu durumda hiç olmazsa söylenip denenleri tutmalı ve yerine getirmelidir.
10. Eğer hayatı böyle ise insan hayatını ve derecesini kazanmış demektir.

---

⁶⁷ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 443-455.

III. HAREKET

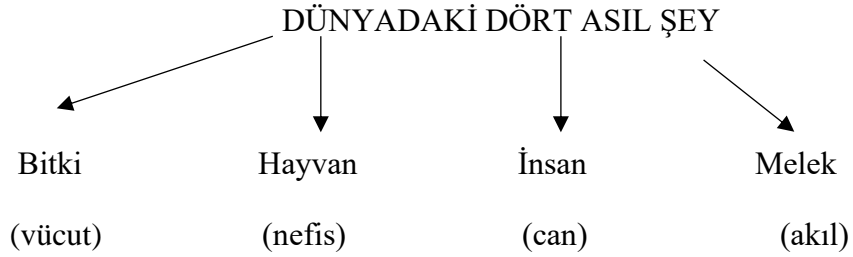
11. Eğer büyüklerin sözünü kabul etmez, yapılması gereken emirlerin ne olduğunu bilmez; her bir işi baskı ile işlerse; işte o zaman hayvana benzer.

12. Çünkü hayvan değnek vurmakla; ilden ile yük taşımaktadır.

IV. HAREKET

13. Eğer böyle bile olmayıp, dayakla da yola gelmezse; o zaman, gerçekte insanın vücudu ve kendi dağ başında bitmiş ota benzer.

14. Ne zaman olursa olsun onun işi ateşe atılmaktır.

(söyleneni zorla bile yerine getirmeyen) (söyleneni zorla yerine getiren) (söyleneni yerine getiren) (halkın ihtiyaçlarını söylemeden gideren)

2.36. IV/6 DÖRT KAPI KISSASI⁶⁸

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Geçiş yeri olarak insanda dört kapı vardır, yer ve gökte bulunan bütün varlıklar oradan gelip geçerler.

2. Bu, kervanların yıl boyu, on iki ay gelip geçtiği iki kapılı bir kervansaray gibidir.

3. Yer ve göğün her biri bir ülkeye; insan da bunların arasında bir yola benzer.

4. Bu vücut; akıllı, akılsız ve delilerin geçtiği yol üstünde kurulmuş büyük bir şehirdir.

⁶⁸ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 455-475.

5. Şehir içinde bir taht yeri olup, o tahtın üstünde de Allah'ın emirleri hâkimdir.
6. Onun mülkü can, hazinesinin bulunduğu yer gönül, ölçęi akıl, anlayış da kâsesidir.

II. HAREKET

7. Bu şehirdeki dört kapının biri göz, biri kulak, biri dil, biri de parmaktır.
8. İyi kötü, gelen her varlık orada akla sunulur ve candan geçer.

III. HAREKET

9. Göz, nakışları ve işlemleri alıp can ülkesine ulaştırınca; el onu bu dünya memleketine getirir.
10. Kulak da sözü alıp gönle verir; sonunda söz, yine gönülden dile gelir.

IV. HAREKET

11. Kâinat gece gündüz hareket edip dönmekte; bu ise, bazen vücutta, bazen gönülde, bazen de canda olmaktadır.
12. Böylece her varlık hâline göre, lâıyk olduğu şekilde ondan nasip ve değerini alır.

II. RİVAYET I. HAREKET

13. Görmek ve işitmekte mümin ve münafık farksızdır; iş yapmakta ve söylemekte ise çok farklıdır.

II. HAREKET

14. Dünyada olanların hepsini mümin gördüğü ve hayrı işlediği için gönlünden geçen her biri iyilik, bin iyi iş hükmündedir. O işin hepsini mümin işler; bu yüzden müminin yolu doğru ve Hakk'a yöneliktir.
15. Münafık da hayrı görür, her gördüğü gönlüne girer; ancak kalbinde ve karnında yanıp yok olduğundan, elinden gelmez ve yapmaz.

III. RİVAYET I. HAREKET

16. Söz kulaktan inip gönle oturur; tekrar her bir söz yine gönülden kalkıp dile gelir.
17. İster iyi, ister kötü ne şekilde olursa olsun, kulak onları işitmekte fark gözetmez.

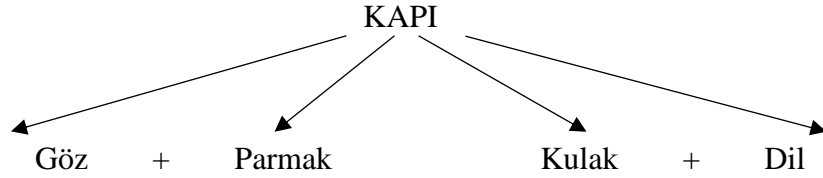

II. HAREKET

18. Kûfür olsun, iman olsun her biri sözdür; bu, kulaktan girip gönülde yer tutar.

19. Ancak mümin küfre geçit vermeyip yok eder; ondaki imanın biri bin olarak dile gelir.

20. O münafıklar da, bu müminlerin nasıl tesbih okuduklarını mutlaka işitirler. Bu sözler kulağından gönlüne girer, fakat binde birini bile söylemez.

Ülke	→	Yer ve gök	Yol	→	İnsanlar
Şehir	→	Vücut	Taht	→	Allah'ın emirleri
Mülk	→	Can	Hazine yeri	→	Gönül
Ölçek	→	Akıl	Kâse	→	Anlayış

2.37. IV/7 IRMAK KISSASI⁶⁹

I. HAREKET

1. Gönül cennete benzer; belki de daha üstündür.
2. Kâinatın gönlü cennet, göğsü de gök yüzüdür.
3. Allah gönlü kendisi için yarattı ve “beni gönülde arasınlar” dedi.
4. Bu yüzden cennette ne varsa, gönülde de vardır.

II. HAREKET

5. Cennette birbirine karışmadan akan dört ırmak vardır.

⁶⁹ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 475-489.

6. Biri su, biri süt, biri bal, birisi de helâl olan Şaraptır.

7. Bunların dördü de cennet içinde akmaktadır; Allah onları hep birlikte müminlere vermiştir.

III. HAREKET

8. Cennetteki dört ırmak gönülde de akmaktadır.

9. Oradaki ırmaklardan biri sudur; buradaki Hakk'a yönelme ve ona koŐmadır.

10. Oradaki ırmaklardan biri Şaraptır; burada o, canı Şarap gibi sarhoş eden marifettir.

11. Oradaki süt ırmağı, burada ilimdir.

12. Diğer biri bal ırmağına gelince, burada hilim ve yumuşaklıktır.

IV. HAREKET

13. Allah gönle önce bunları işledi; sonra da sevdiklerine bağışladı.

14. İkisini Tanrı aŐkıyla yanan gönlü yaralı aŐıklardan olan derviŐe ksmet etti.

15. İkisini de dinden bidat ve hurafeleri uzaklaştıran ilim sahiplerine sofra yaptı.

V. HAREKET

16. Derviş olan ve Tanrı aşkı ile gönülleri yanan Allah dostları hikmet sahibidir; neyin neye yaklaŐtıđını; olmuş ve olacak Şeyleri apaçık bilmektedir.

17. Allah, Hak yolunda ilerlemeyi ve marifeti bu dost sevgisiyle yanan ve kendini unutan Tanrı aŐıklarına verdi.

18. Bunlar can ile dost evine giderler; oraya varan ağlamaz ümitle yola devam eder. Canın gidip gördüğünü dil anlatır ve marifet sayesinde bize bildirirler.

VI. HAREKET

19. Yalnızca seyri olan, Tanrı yolunda giden kişi gece gündüz, kesilmeyip durmadan akan su gibidir. 20. Sadece onunla yaşama ve lezzet alma temin edilemez; suyunki yalnız susuzluğu gidermektir, başka bir Şey değil.

21. Yalnız marifet gibi fayda vermek ise su katılmamış keskin Őaraba benzer.

22. Kim içerse midelerini yakar; sağ adamı bile hasta yapar. O da yalnız olunca fayda vermez.

23. Bu ikisinin birlikte bulunduğu kimsenin işi başarı ve cömertlik olacaktır.

24. O kişi yolda kılavuzdur, işi de insanları başına toplayıp bilgi vermektir. Hak yolunda ilerleme ve marifet sahibinin işi budur; zira bunun biri aşk şarabından, biri de sudan hâsıl olur.

VII. HAREKET

25. Süt ırmağı ilim; bal olan diğer ırmak ise, yumuşaklıktır.

26. Yüce Allah bunları bilginlere verdi; onlarla halka yol göstermelerini istedi.

VIII. HAREKET

27. Bunlar da ayrı ayrı olurlarsa bir işe yaramazlar.

28. Bir kimsede ilim olur da yumuşaklık bulunmazsa, o ilimden pek çok kimse zulüm görür. Yahut da ilim olmaz yalnız hilim bulunursa; bu din, o kişide çabuk yıkılır.

29. Yumuşaklık, ilim olmadan yalnız başına bir şey ifade etmez; böyle kişiyi de kimse hesaba almaz.

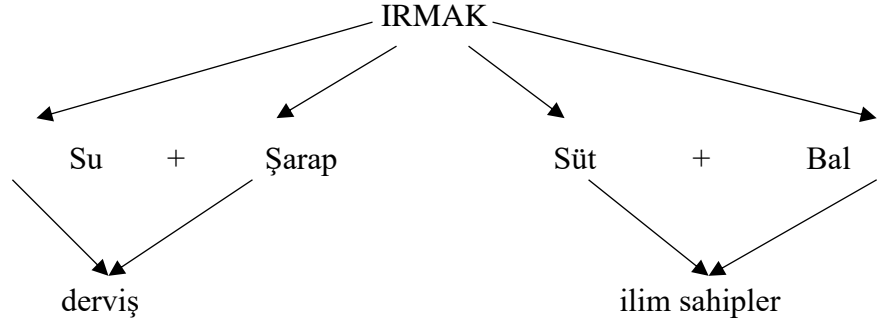
30. Bunların insanda ikisi birlikte olunca; halk böyle kimseyi dinleyip sözünü tutar. O yumuşaklık ile halkı davet eyler; sonra da Allah'ın emirlerini ilmi ile bildirir.

31. O kişi ne derse açık emirdir; halkı davet etmeye da lâyıktır.

IX. HAREKET

32. Eğer bunun dördü de, bir kimsede bulunursa; böyle insana dünyada az rastlanır, böyleleri ender bulunur.

33. O kimse ancak zamanın büyük âlim ve velisidir, o kutuptur; şüphesiz o bütün âleme rahmettir. O gönülde bu dört ırmak bulunursa; işte o gönül hakikatte cennet demektir.

2.38. IV/8 DÖRT OĞUL KISSASI⁷⁰

I. HAREKET

1. Bir kimse yiğitlik tahtına çıkmış oturmuşsa o kişiden dört oğul türemiş demektir.
2. Bunların her biri dört işte makam tutup, babasının adını daima hatırlar.
3. Dördü de o yiğidin dört yerinden doğar.

II. HAREKET

4. İnsanın oğullarından biri malından meydana gelmiştir; bu onun malını harcayıp, mescit; mektep, köprü ve yolcular için konak yerleri kervansaraylar yaptırması olup, bütün sene boyunca babasına bunlar sebebiyle sevap yazılır.

5. Bu, malından gelen oğul olup, daima, babasının adını hatırlar.

III. HAREKET

6. Bir oğul da nefisinden meydana gelir; baba gidince onun yerine o kalır.

7. Babanın adı oğulla anılır; oğlunu görünce babasına dualar ederler.

8. O doğup nefisten gelen oğul için insanlar; falanın oğul falandır, derler. Soy sop dünyada iyi olursa; babasının adını yerde koymayıp, devam ettirir.

IV. HAREKET

9. Bir diğer oğul da candan doğar; baba dünyadan gidince yerini bu tutar.

⁷⁰ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 489-499.

10. Bu oğul gece gündüz sohbetle halkı aydınlatır; babasının adı da kendiyle beraber olur.

11. Candan gelen bu oğul kişinin kitaplarıdır; bu da açıkça babasını bildirir.

12. Dünyada ne kadar kitap varsa ve kaybolmamışsa, bunların hepsi candan doğup gelmiştir.

V. HAREKET

13. Bir oğul da insanın zatından doğmuştur; bu çıraların çıralardan, mumların mumlardan yakılmasına benzer.

14. Bu oğul da hocanın elinde yetişen ve onun yolunu bozulmadan devam ettiren âlim talebedir.

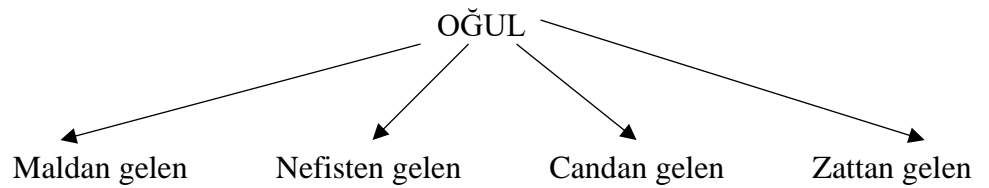
15. Hocanın yetiştirip âlim ettiği bu kişi, onun yerini tutar ve ona âşık olanların hizmet ettiği bir kişi olur. İşte bu da açıkça onun oğludur; ancak böyle bir öğrenci ona oğul olmaya lâyıktır.

16. Hoca dünyadan göçünce yetiştirdiği talebesi yerine geçer ve onun yolunu devam ettirir.

VI. HAREKET

17. Bir kimsenin yiyip içtiği, lokması helâlden ise onun gönlünde pas tutmaz. İşte o kişiden bu dört oğul kalmışsa; onun hayatında bir usulsüzlük ve bir bozukluk yok demektir.

18. Eğer yiyip içtiği haramdan ise, ondan da, bu şekilde, dört oğul kalmışsa; bunlardan, güzel bir amel gelmez, öyle insanlara yoldaş olanlar da dert ve sıkıntıdan kurtulamazlar.

2.39. IV/9 DÖRT ARKADAŞ KISSASI⁷¹

I. HAREKET

1. Bu âlem bahçe, dünya da saraydır; bu sarayda kimi dilenci, kimisi de zengindir.
2. Her vücutta bir can olduğu gibi; taht bulunan yerde de padişah vardır.
3. O padişah olan can; toprak, hava, su ve ateşle birlikte uyum içindedir.

II. HAREKET

4. Can vücut tahtına güzelce oturmuş; bu dört arkadaş da hizmete başlamıştır.
5. Bunlar devamlı birlikte yer içerler; ancak can oturmuş, ötekiler hizmet etmektedir. Bunların hâli gece gündüz bu şekildedir; hepsi hayatın tadını böylece çıkarırlar.
6. Akıl ortada oturup meclis kurmuştur; o hem vezir, hem mevkiine göre iş yapan, hem de emir verendir. 7. Nefse bakarsan bunlara şarap dağıtır, üstelik şarabın lezzetini de ilkin o tadar.
8. Saki nefis, kadeh iştah, bâde de hâldir; şarap testisi ise; gün, ay ve yıldır.
9. Bunlar hayat içinde yaşarlar; iyi kötü ne bulurlarsa yiyip içerler.
10. Bunlar kırk yıl kadar güzel bir uyum içinde olurlar; fakat kırkı geçince; her biri hayata doyar, usanıp aslını anmaya başlar ve ona yönelir.
11. Çünkü sarhoşluğa batınca, her biri geçimsizliğe başlar.

III. HAREKET

12. Ortada ilk lüzumsuzluğu toprak çıkarır; çünkü aslına kavuşmak ister.
13. Aslı ağır ve üşengeç olduğundan o da bu huyla huylanır; yoldaşlarıyla yürümeyip geri kalır. Oturunca tekrar kalkmak istemez; iş yapmak zor gelir ve yatıp aşağı gider. İş tutmağa üşenir; bir an bile zahmet çekmeyi istemez.
14. Öyle olunca meclisin tadı kaçar; akıl onu yola getirmek için ilâç olarak şerbet yapıp içirir ve bu isteksizliğinden vazgeçirir.

---

⁷¹ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1. bl., s. 499-513.

15. Yine o arkadaşlarına yoldaş olup, dostları ile uygunluk gösterip iş yapar.

IV. HAREKET

16. Fakat bu defa yel sarhoşluk gösterip, kendinden geçmeye başlar.

17. Yani arkadaşlarından ayrılarak; aslı rüzgâr olduğundan ona kavuşup karışmak ister. Sohbetinin aslı ile olmasını diler ve bu vücut evini yıkmayı arzu eder.

18. Bu beden bazen öksürür, bazen aksırır; işte bunlar hep yelin işidir. Bazen yüreğini, bazen böğrünü; bazı zaman belini ve göğsünü, bazen de sırtını ağrıtır. Bazen kollarını ve dizini hareket ettirmez olur, böylece yollarını açıp kurtulmak ister. Yel aslına gitmek ve bu düzeni yıkıp terk etmek için bozgunculuk çıkarır.

19. Rüzgâr gidince topluluk yine dağılır; fakat akıl gitmemesi için çareler arar.

20. İlâç olarak o yele şurup yapar; böylece onu, önceden olduğu gibi, yola getirir.

V. HAREKET

21. Yel düzelir, fakat bu defa ateş fitne çıkarır.

22. Bazen vücudu bırakır bazen sıkar; bazen dimağı kurutur ve akılgiderir. Bazen kızamık eyler içini yakar; bazen de sarılık hastalığı rengini değiştirir. Bunların hepsi bu topluluğu terk edip gitmek isteyen ateşin işidir.

23. Ateş gidince yine bu cemiyet bozulur; bu yüzden akıl ona ilâçlardan şerbet yapar.

24. Böylece ateşi gitmekten alıkoyar; o da sakinleşip kalır.

VI. HAREKET

25. Ateş yola geldi, bu kez de su rahatsız oldu; o da saraydan çıkıp kırıp dökmek ister.

26. Yerli yerince yol yapıp sızmaya başlar; bazen gözünden, bazen burnundan akar. Bazen sidik damlaları hâlinde, damla damla, dökülür; bazen de vücuttan ter olarak kar. Bunların hepsi suyun işidir; o aslı olan suya gitmek maksadı ile hareket eder.

27. Su giderse, hayat denen şey kalmaz; bu meclis dağılır ve birlik bozulur.

28. Akıl ona da, bu topluluğun bozulmaması için, ilâç yapıp şerbet hazırlar.

29. Su da sabredip, birlikte olurlar; meclis güzelce eski hâline döner.

VII. HAREKET

30. Bu defa huzursuzluğu sultan çıkarır; yani bu can artık gitmek niyetindedir.

31. Artık buna insan ilâç yapamaz; ve ona kimse emredemez. Akıl ona ermez ve tedbir kılamaz; tıp içinden şerbet ve ilâç ararsa da bulması mümkün değildir.

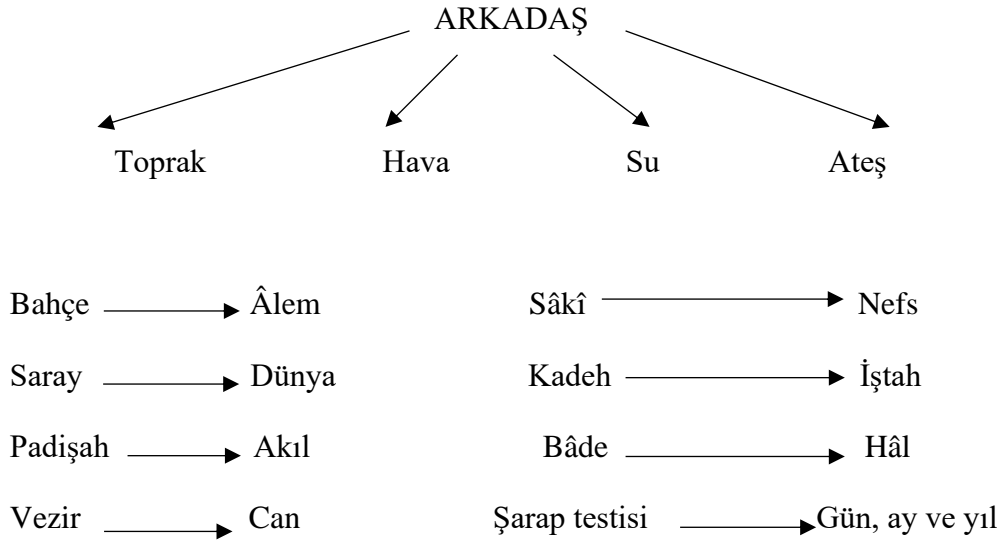
32. İşte buna apaçık ecel denir. O, bu vücut ülkesine emirle gelmişti; buradan gitmesi yine buyruk iledir.

33. Hiçbir akıl sahibi buna derman bulamadı; o her şeye çare bulduğu hâlde bunu bilip başaramadı.

VIII. HAREKET

34. Padişah meclisi dağılınca hizmetçiye söz düşmez ve elinden bir şey gelmez; artık herkes aslına kavuşacaktır.

35. Ateş ateşe, su suya veya yel yele gidince toprak da toprak ile kalır.

2.40. IV/10 VÜCUT KISSASI⁷²

İLK RİVAYET İ.HAREKET

1. Allah, ateş, su ve toprağı yele katıp; dördünü birlikte bir yere getirip vücudu yarattı.

2. Sonra bu dörtten, dört şey ortaya çıkıp, bu vücut içinde her biri bir yer tuttu.

II. HAREKET

3. İlimler birinin adına bitki derler; birinin adı da hayvandır. Birisi apaçık insan; öteki de melektir.

4. Yani ten; nefis, can ve akıl ile toplanarak dördü birlikte vücudu meydana getirirler.

III. HAREKET

5. İşte melek, insan, hayvan ve bitki; bu vücutta her biri bir yere yerleşti.

6. Baş melek yer edinmiştir, yani akıl sâkin bir şekilde orada taht kurmuştur.

7. Göğüs insan için saraydır, can ömür boyu oradadır.

8. Bel ve karın da hayvana mülk verildi, arka ve mide nefsin oturduğu yerdir.

9. Bitkilere benzeyen bu ayaklar ise; bu mülkü götüren direktir.

10. İşte melek, insan, hayvan ve bitki; akıl, can, nefis ve vücutla bir hayat çıkardı.

IV. HAREKET

11. O her şeye hükmeden yüce Allah, Âdem'in temelini bu dört şeyle attı.

12. Ayak bitkiye benzediği için bitip uzadı.

13. Sonra karın hayvanın yeri oldu.

14. Göğüs insan için güzel bir saray oldu; yürek cana ev olmak için orada yer tuttu. Baş da meleğe mülk olduğu için, akıl da orada yerleşti.

15. Tanrı başı, çok sağlam bir kale yaptı ve aklın tahtını orada kurdu. Bu iş böyle eksiksiz ve kusursuz olduğundan, beden de çevik ve düzgün yaratıldı.

---

⁷² Âşik Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 1.-2. bl., s. 513-533.

16. İnsanoğlu bu Şekilde olup dũnyaya geldi.

II. RİVAYET I. HAREKET

17. Halkın atamız veya dedemiz diye sŕylediđi Safiyullah olarak anılan Âdem ilk Önce tek bir fert Şeklinde yaratıldı. Bũtũn insanları belinde taşıyor ve hepsine ayak vazifesi gŕrũyordu.

18. Âdem açıkça ayak olduğu için ona bitki gibi uzamak dũŐtũ. Ona bitki gibi uzamak lâıyk gŕrũldũğũnden, boyu çok uzadı.

II. HAREKET

19. Âdem'in devri geçince Musa dŕnemine gelindi.

20. Musa'ya da yũrũyũp, seğirtmeklik dũŐtũ; bu yũzden onun yeri de arka ve mide oldu.

21. O hayvan mũlkũne hũkmetti ; zaten yaz kış hayvan gũderdi.

22. O tek bir adamın karnı gibidir; onun kavminin hayvanlığı çok idi. Her an cennet nimetini yedikleri hâlde; biz buna dayanamıyoruz derlerdi. O zaman Musa peygamber sıdk ile gŕnũlden dua etti ve dileği 23. Hak katında kabul oldu. Bakla, acur, sarımsak, mercimek ve soğan bitti. Sonra gerçekte o kavim hayvan; Musa da onun çobanı idi.

24. Ayrıca bunların hayvanlığından biri de Şu idi ki; çocukları doğunca; anasından elbisesiyle doğar, vũcut bũyũdũke o da bũyũrdũ. Nitekim hayvan da tũyũ ile doğar ve tũyũ de kendi ile bũyũyũp geniŐler.

25. Bunların hâllerine ve Őũphe gŕtũrmez Şekilde hayvanlıklarının durumuna bir tanık da; Allah'ın Musa peygamberin değneğine mucizeler bırakması idi. ũnkũ hayvan değnekle sũrũlũr, değnekle sũrũlmezse doğru yola gitmez.

III. HAREKET

26. Musa geçince, İsa'nın devri geldi; ona da açıktan ağığa gũyendelik, sŕz sŕylemeklik verildi.

27. Onun için İsa peygamber doğduğu zaman konuştu ve kendisini halka bildirdi.

28. İsa tek bir insanın göğsü gibidir, çünkü sözün tamamı göğüste olur ve gerektiği zaman bu dile oradan gelir.

29. Bu göğüs insana mülk verilmiştir ve o, manada İsa peygamberin gelişine rastlamıştır.

IV. HAREKET

30. Melek mülküne hâkimiyet için, Mustafa dünyaya geldi.

31. Ona, araştırıp inceleme verildiğinden, olmuş olacak şeyler de bildirilmişti. O yerde ve gökte ne varsa hepsini bildi; sonsuza kadar da işin ne olduğunu anladı.

32. İşte o, insanda baş idi, akıl ve saadet de onunla yoldaştı. Onun gelmesi ile vücut, insanlık tamamlandı, onunla rükû ve sücud yerine getirildi.

V. HAREKET

33. Böylece insanın kendisi işte tamamlandı ve dört kişi dört menzili makam tuttu.

34. Sonra dünyada ne kadar insan varsa, bu vücuda tabi oldu. Bunları Tanrı bir araya getirdi, sonra da onlara hitap etti.

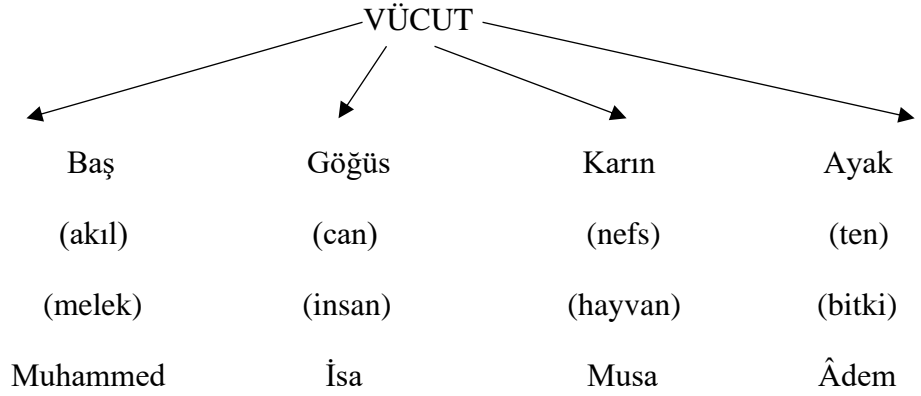
35. Âdem ayağa kalktı; boyu da yedi gökten yukarı geçti. Âdem Mekke'de ayağa kalktı. Bu durumda Mekke ayak basılan yerdir.

36. Musa karın olduğu için Tur'a yükseldi.

37. İsa da o adamın göğsü olduğundan; o da dördüncü gökte yer tutmuştur.

38. Mustafa ise baş idi, o gelince Tanrı'nın arşı kendisine makam oldu. Onun durağı da kâbe-kavseyn oldu ve o yüce kişi sonsuza kadar o makamda kaldı.

39. İşte bir insan böyle ortaya çıktı ve bütün insanların bir nefis olduğu bilindi. Cümle mahlûk bir vücut olunca; yer ve gökte bulunanlar da ona secde etti.

2.41. V/1 ÂLEM-CEVİZ-VÜCUT KISSASI⁷³

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Yüce Allah âlemi beş kat yaratmıştır; bunların kimi sevgili ve üstün, kimisi de değersiz ve ayak altındadır.
2. Bir tabakası bitkilerdir; biter fakat Hakk'a ulaşmadan yine burada kaybolur.
3. Biri de hayvan tabakasıdır; o da dış kattadır.
4. Üçüncü kısım ise söz söyleyince anlayan insandır; müjde ve azarlama bunlar içindir.
5. Bir katı da meleklerdir, bunların yeri Hakk'ın huzurudur.
6. Bunlardan başka bir tabaka daha var; işte burası güzellik ve tazelik dolu olup hepsinin özüdür. Orası Tanrı'nın sırrıdır; burada âşıklar sevgilinin yüzünü görürler.

II. RİVAYET I. HAREKET

7. Ceviz de âlem gibi beş kattır; bu yüzden nizamı ve düzeni ona benzer.
8. Birincisi cevizin en dışındaki gök renkli ve acı olan, zamanla ayrılıp kaybolan çirk tabakasıdır.
9. Bir tabaka da, daha içerdeki sert kabuktur; o da hayvan gibi yok olacaktır.

⁷³ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 533-547.

10. Bir tabaka ise cevizi canı hükmünde olan ve insanı temsil eden özdür. bir tabaka da, o özün canı olan yağdır; bu ruhanî olup meleğe benzer.

11. Beşinci kat ise yağda gizli olan nur tabakasıdır, işte ilahî aşk diye söyledikleri budur. O saklı ve gizli hazine işte budur; bütün cihan onu ele geçirmek için koşar.

III. RİVAYET I. HAREKET

12. Bu âlem yok iken Allah yarattı; Âdem'i de âlem içine O getirdi.

13. Âlemin üzerine ibret nüshasını yazdı ve insanoğluna da bilgi noktasını verdi.

14. Âlemi ise insanda gizledi, ilim sahipleri de gelerek onu izleyip ibret aldı.

15. O âlemin insanda gizlendiğini; gizli ilmin nakışlarının açıkça onda yazılı olduğunu gördü. O nakışları okuyup âlemi anladı; böylece bu ilme insan ulaştı.

II. HAREKET

16. O bir ceviz gibi boşlukta duran, beş katlı düzenlenmiş ve yaratılmış olan âlem insanda da vardır.

17. Vücut beş kattır.

18. Biri vücut, biri nefis, biri can, biri akıl, biri de gizli sırlardır.

III. HAREKET

19. Vücut, bitki gibidir, biter. Tanrı'ya ulaşmadan tekrar toprağa dönüşüp kaybolur.

20. Nefis, hayvan gibi yaratılmıştır, onun için hırsı çoktur.

21. Can, insan gibidir, her türlü düzeni ona benzer.

22. Akıl, meleğin eşidir ve önünde dokuz felek bellidir. O esrâr ise Hakk'ın cemâlini gösteren nurdur.

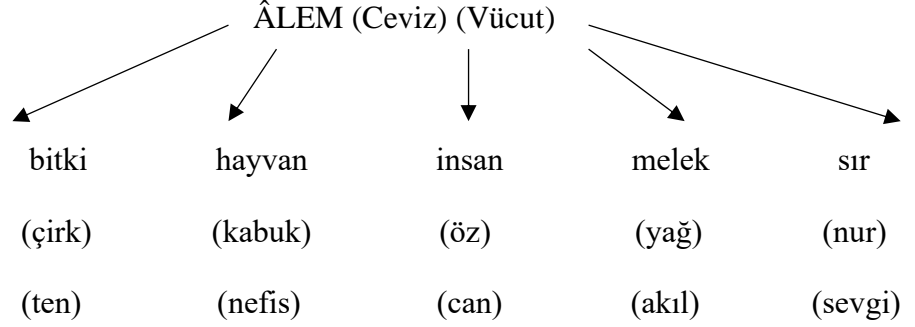
IV. HAREKET

23. Vücut, o ceviz gibi olup, onun da düzeni aynı şekilde yapılmıştır.

24. Ten, cevizin dışındaki gök renkli çirk kısmı, nefis de sert kabuğudur; vücut ne zaman ölürse bunlar yok olur.

25. Can cevizin içidir; akıl ve can içinde yağ vardır; oradaki çıra ve mum ise Allah aşkıdır.

26. Yağ içinde gizlenen o nur da, Allah'ın istediği ona giden sevgidir.

2.42. V/2 ÂLEM-İNSAN KISSASI⁷⁴

I. HAREKET

1. Allahu taâla âlemi yarattı, insanı da onun bir kopyası gibi eyledi.
2. Onun için âlem büyük, insan da küçük oldu; sonra âlemin dışı insanın içine benzedi.

II. HAREKET

3. Âlemi beş tabaka yaratan Allah, bu beş katı, top gibi birbirine sardı.
4. Bunların biri toprak, biri su, biri yel, biri ateş, biri de yüce Allah'ın emridir.
5. Ortadaki toprağı su kaplamıştır, suyu da hava, havayı da ateş, ateşi de kendi emri ile Allah kuşatmıştır.

III. HAREKET

6. İnsanın tertip ve düzeni de âlem gibi beş kattır. O da kendi içinde birbirini kuşatmıştır.
7. İnsanın dışını kaplayan topraktır ki vücut topraktan oluşur.
8. Vücut içindeki gece gündüz damarlarda akan kan da sudur.

⁷⁴ Âşik Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 547-555.

9. O sudan daha içerdeki akciğere sürekli varıp gelen nefes de havadır.

10. Yine havadan içeride ateş yanmaktadır; vücuttaki sıcaklık ateştir.

11. Sonra bu ateşten içerideki Allah'ın emridir. İşte insanın içiyle bağlantılı olan da, âlemin dışını çevreleyendir.

IV. HAREKET

12. Allah bizi öldürüp de diriltince; içimizi dışımıza çevirecek.

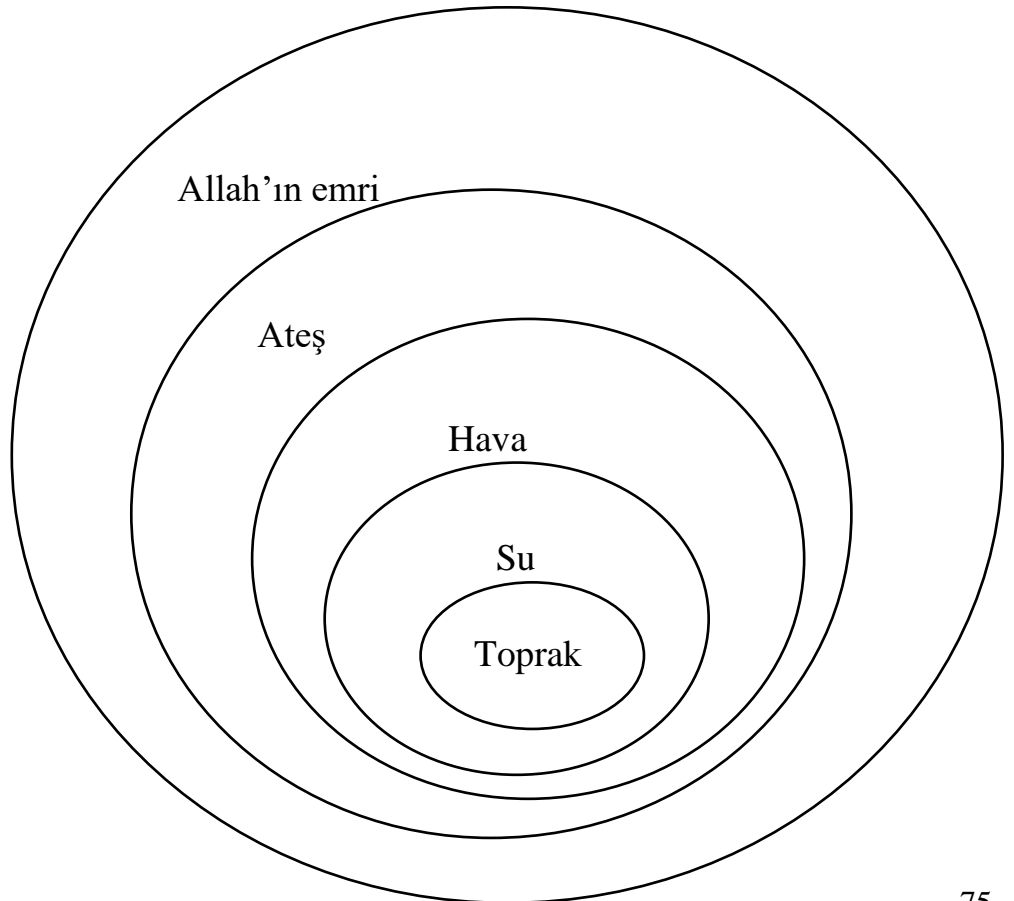
13. O zaman gizli yerlerimiz açığa çıkarak her bir insan bir âlem gibi görünecek. Gizli hazine açılıp belli olacak; bütün sırlar da gözler önüne serilecek.

14. Bu dünyada cism ile can var; fakat o gizli olduğundan kimse bakıp göremez.

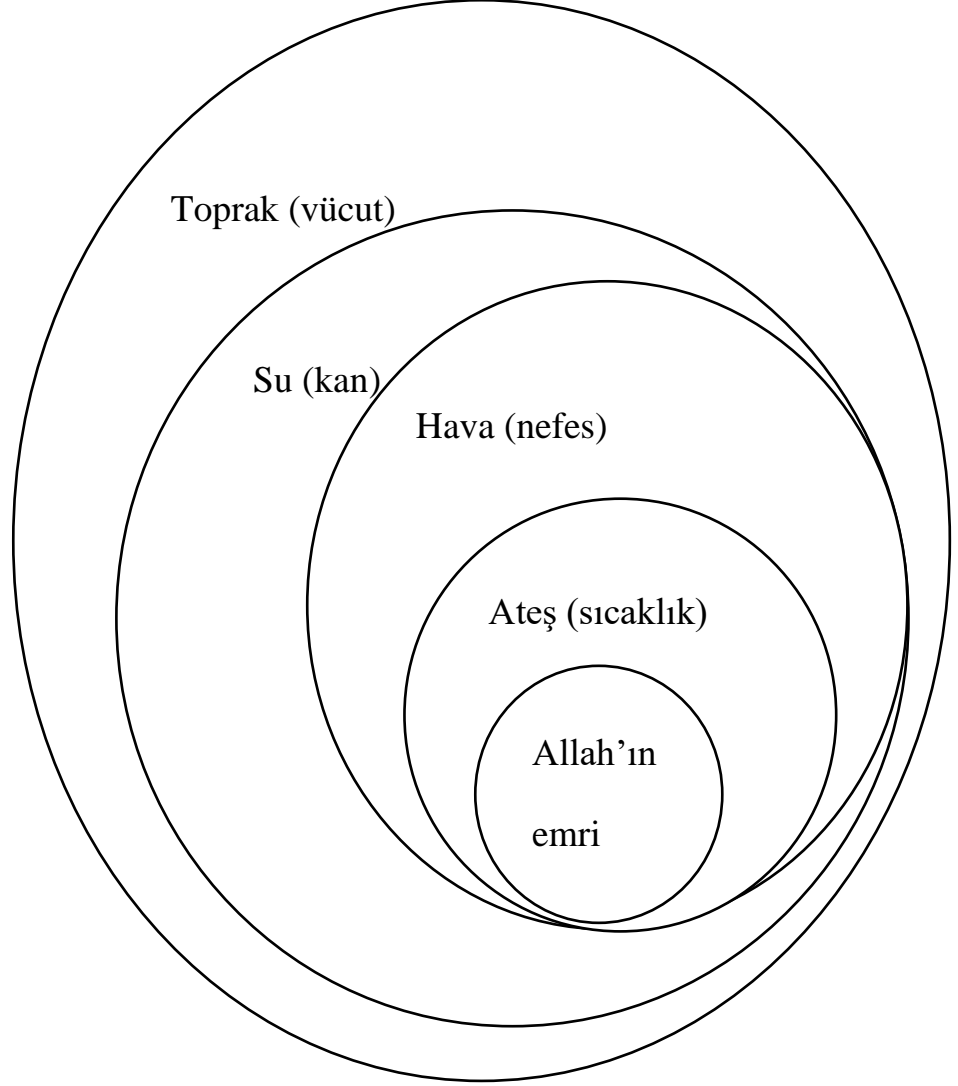
15. Yarın öbür dünyada da ten canla olacak, fakat kimse belirti ile de olsa teni görmeyecek.

16. Burada ten canları nasıl çevirmişse; orada da can vücutları kaplayıp kuşatacaktır.

ÂLEM

İNSAN

2.43. V/3 İLİMLER KISSASI⁷⁵

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Tanrı'dan beş çeşit ilim gelmiş, her biri kulların beş yerine konmuştur.
2. Bunların biri zâhir ilmi, biri de ibret ilmidir. Birisi hikmet, biri esrar, öteki de kudret ilmidir.

⁷⁵ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 555-573.

II. HAREKET

3. Zâhir ilmi, Tanrı'dan sevdiğine verildi ve bu nefse hâkim oldu.
4. Bu, nefse Allah'ın emirlerini bildirip ona karşı kulluk yaptıran; nefse doğru yolu gösteren ve seni şeytanın yağmalamasından kurtaran ilimdir.
5. Zâhir ilmi nefiste eğleşir, işi de onu yola getirmektir.

III. HAREKET

6. İbret ilmi aklın anlayacağı ilimdir; o böylece görmediğini görür ve şaşırıp hayrete düşer.
7. Çünkü ibret kâinatın üstünde yazılmış ilmi de aklın içinde gizlenmiştir. O ibretleri göz görür, akıl da okur.
8. O ilim akl içinde yer tutmuştur; insan nereye bakarsa ibret alır.

IV. HAREKET

9. Allah hikmeti gönüle indirdi ve onun için nugul buyurdu. Hikmeti gönüllere her şeye gücü yeten Allah bildirir.
10. Sonra bu hikmet gönüle işlendiğinden; oradan coşup kaynayarak dile gelir.

V. HAREKET

11. Tanrı esrar ilmini cana yerleştirdi.
12. Zaten can yaratıldığından beri esrar (sırlar) ile konuşuyordu.
13. O bir olan Tanrı esrarı can içine yerleştirdi, sonsuza kadar da can ile olacaktır.

VI. HAREKET

14. Kudret ilmi zat içindedir ve olmaz diye bilinen bütün işleri o yapar.
15. Çünkü kudret tamamen haktır ve âlem içinde mutlak hâkimdir.
16. Sonra bu kudret bütün ilimlerin canıdır ve zat içinde Allah'ın ışığıdır.

II. RİVAYET I. HAREKET

17. Bu ilimleri üstün kılan delildir; o şerbet gibi, bütün insanlara sunulur.

18. Delil, nişan, ispat olmazsa insanlar ilmi almazlar ve umulmayan kişiler bile ilme engel olurlar.

II. HAREKET

19. Zâhir ilminde delil; ya Peygamber sözü, yahut da Kur'ân âyetidir.

20. Çünkü zâhir ilmi nefiste yerleşmiştir; nefis, gevezelik eder ve isyana kalkar.

21. Başka kimsenin sözünü kabul etmez; ancak Allah ve Peygamberi'nin sözü karşısında susar.

III. HAREKET

22. İbrete misalden başka delil yoktur; misal verilmişse; karşı gelinmeden kabul edilir.

23. Çünkü ibret cihanda yazılı, sırrı da varlıkların kendilerinde gizlidir. Akıl oturup o ibrete bakar ve varlıklarda nasıl ve ne şekilde olduğunu görür.

24. Ya bize dünyadaki ibretleri varlık içinden o sözü bir örnek göstererek anlatır; veya cismin ibretini söyleyerek; bu cihandan ona bir örnek getirir.

IV. HAREKET

25. Hikmete asla açıkça bir delil yoktur; ancak bunu dinleyenin sadık olması gerekir.

26. Eğer hikmet ilmmini dinleyende doğruluk ve kalp temizliği (sıdk) olmazsa; ona ne kadar söylenirse söylensin boşunadır.

27. Çünkü hikmet; Hakk'ın sözüdür; delili ve bürhanı da müminin doğruluğu ve kalbinin temizliğidir. Allah hikmet ilmmini gönüllere verdi. Onu kadrini ve değerini bilenlerden başka kimselere anlatmayın dedi.

28. Hikmete lâyık olanın gönül temizliği ve doğruluğu olmalı; söylediğinde, ne kadar doğru, inanıp kabul ettim demeli.

V. HAREKET

29. Esrar ilminin bürhanı ve işareti sevgidir; çünkü aşk cana bağışlanmıştır.

30. Eğer ortada aşk ve sevgi bulunmazsa; sır kendini can içinden göstermez.

31. Can canı sevince ona sırrını açar; hatta küfür de olsa, İslâmiyet de olsa ondan bile geçer.

VI. HAREKET

32. Kudrete delil her söylediğini ve her dediğini yapmaktır.

33. Çünkü kudret güç yetmektir; bu, isteyince can alıp, dilediğinde de can vermektir. İster yıkmak, ister yapmak, küçük bir iş bile olsa, onu işlemeye gücü yetmektir.

34. Onun için başka bir delil gerekmez; çünkü o, baştan sona kadar söylediğini eksiksiz yapmaktadır.

35. Kudret ilmine açık nişan, Hakk'ın açıktan açığa hükmünü icra etmesidir.

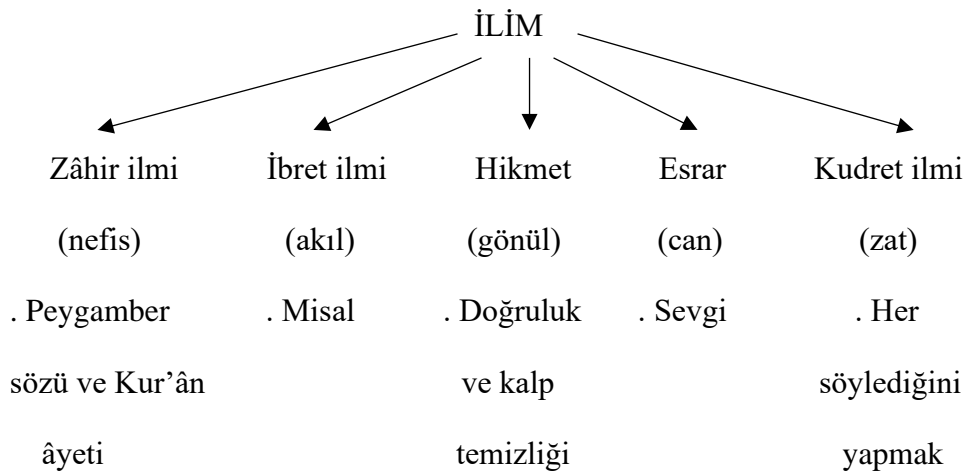
36. Nerede kudret ilmi varsa bu hakır; bunu bilip işleyen de, gerçek hüküm sahibidir.

37. Kudret sahibi olan herkes, bunun farkında ise ve nereden geldiğini biliyorsa; o Hakk'ı bulmuş ve görmüş demektir.

38. O kimseler ayna gibidir, kim bakarsa Hakk'ın cemalini mutlaka onda görür.

III. RİVAYET I. HAREKET

39. Tanrı kime bu beş ilmi nasip ettiyse ve bu ilimleri tamamiyle bildirdiyse; o kişinin hiç zorluğu kalmadı ve o zat bu dünya için rahmet oldu.

2.44. V/4 KUR‘ÂN KISSASI⁷⁶

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Kur’an olan Allah kelâmını, o cömertler cömerdi olan, biz insanlara gönderdi. “Hem okuyun, hem anlamını bilin; bildiğiniz gibi de amel edin” dedi.
2. Kur’an’ın okunmasında beş derece vardır; bu da beş yol okunmakla tamam olur.

II. HAREKET

3. Birinci okunması Kur’an ezberlenecek, ezberleyen de, onu yedi okuma şekli ile bilecek.
4. Kaç aşirdir ve ne kadar âyettir, kaç durak ve kaç makam olduğu bilinmiş olacak.
5. Eğer lafzını bilir de manasını bilmiyorsa bu, bir kez okunması demektir.

III. HAREKET

6. Kur’an’ın ikinci okunması, okuyanın lâfzın altındaki anlamı bilmesidir.
7. Bu, okuduğu her bir harfin manasını bilmesi ve hepsinin ne dediğini anlamasıdır.
8. Fakat bu şekilde, lâfız altındaki mana bilinir de, bundan muradın ne olduğu bilinmez.

IV. HAREKET

9. Asıl iş mananın maksadını bilmektir; işte üçüncü okumak bu demektir.
10. Hem manayı maksadına göre takip etmeli; sonra her bir âyetin kastettiği maksadı da bilmelidir. Ayrıca her bir âyetin iniş sebebini bilip, inceden inceye açıklayıp anlatmalıdır.
11. Bunun hepsi üçüncü okumadır; çünkü bunda, mana içinde anlam bilinir ve murat anlaşılır.

V. HAREKET

12. O kişinin her bir işinin Allah’a lâyük olmasıdır.

---

⁷⁶ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 573-593.

13. O kusursuz bildiği ilme göre iş yapar ve onunla amel ederse; bu, dördüncü okumadır.

14. İşte bu şekilde ilim okumak asıl yoldur.

VI. HAREKET

15. Beşinci çeşit okumaysa; kişinin yaptıklarının göğe yükselmesi ve Hak katında kabul edilmesidir.

16. Bu durumda ibadet, Allah'a güzel gelmeli; karşılığında da açıkça rahmet bulmalıdır.

17. Allah'tan rahmet yağarsa; ilme ve ibadete can vermiş demektir.

II. RİVAYET I. HAREKET

18. Her bir organ da, bir hünerin sahibi olmalı.

19. Göz, ışığını Allah nurundan aldığı zaman; kime bakarsa onu saadete kavuşturur, bahtlı kılar.

20. O eser kulakta; her bir sestem bir haber almak gibi olmalıdır.

21. Dilden ilim ve hikmet dökülünce; işitenin gönlünde yer tutmalıdır.

22. Ağızdan çıkan her istek, her dua da; bir anda göğe yükselip kabul olmalıdır.

23. Düşünleri elle kaldırıp, tutarsa ve her iyiliği sonuna kadar yaparsa gidilen her memlekette ayağın bastığı yerden rahmet fişkirir.

24. Akılla Allah'ın yaptıklarını, onun sanatını düşünür, buna göre şükreylerse gönle Allah'ın rahmeti yağıp sevinç dolar, böylece hiçbir sıkıntı ve tasa kalmaz.

II. HAREKET

25. O zaman can Allah'a yakınlaşır; bakan şüphesiz Allah'ı görür; böylece ayna gibi sevgiliyi gösterir.

26. Bu devlet ve saadetin gelmesinin sebebi, her türlü işi Allah'ın beğenmesi ve ona yakışan şekilde olmasındandır.

III. HAREKET

27. Eğer bir kişi amel ve ibadetleri O'nun beğendiği gibi ve O'na lâıık şekilde yapmazsa; o kimse bu devlet ve saadetten mahrum kalır.

III. RİVAYET I. HAREKET

28. Bu, bir kişinin sofrı kurup, onunla sevdiklerine ziyâfet çekmesine benzer.

29. O yemek kaynayıp pişince, uzak yakın herkes oraya toplanır.

30. Aş piştikten sonra aşçıbaşı gelir; çünkü sofranın tertip ve düzenini ondan başkası bilmez.

31. O, yemekleri tabaklara koyar, sonra da onları tepsi veya sinilere yerleştirir.

32. Yemekler dizilip dinlenince herkese oturmalarını emreder.

33. Artık sofrayı bırakır, halka bakar, yemelerini ister ve kendi gider.

II. HAREKET

34. Bu emir üzerine insanlar yiyip içmeye başlar; sofrada kimin eli neye uzanırsa ondan yer.

35. Yemeklerden hangisini beğenirse; lokma lokma, katım katım eline alır.

36. Eliyle ağzına götürür; gever ve lezzet alır.

37. Tadını alınca yutar, böylece açlığı gitmiş olur.

38. Yediği midesinde hazım olunca; her bir organına kuvvet gelir. O insan, vücut kuvveti kazanır.

III. HAREKET

39. Sofra, Allah'ın gönderdiği bu Kur'an'dır; onun için zelil olmak da yoktur.

40. Allahu taâla bu sofrayı yüz yirmi dört bin mutfakta yapmayı diledi.

41. Peygamberlerin göğüsleri mutfak; gönülleri de mutlak çömlek gibidir.

IV. HAREKET

42. Yerde olsun gökte olsun herkes bu mutfaklardan ihtiyacını giderdi.

43. Yedi bin yıl kaynayıp piştikten sonra; bütün dinlere davet makamı oldu.

V. HAREKET

44. Aşçıbaşı gelerek bütün yiyecekleri sıralayıp dizdi; çünkü bu mevki ona Allah vermişti.

45. Yedi çeşit sofraya döşeyip her bir yiyeceği yerli yerine koydu; sonunda âleme bu sofraya doğruca gelmiş oldu.

46. Kur'ân'ın manası var ve yedi kademe olarak manasının da manası var.

VI. HAREKET

47. O sofraya başı Muhammed Mustafa'dır.

48. Her bir yaprağı bir tabak görür; her bir harfi de o tabakta bir çanaktır.

49. Her harfin manası bir nimettir; bunlar birbirlerine benzemediklerinden tatları da ayrı ayrıdır.

50. Bu rahmet sofrasını Peygamber serip halkın yönünü de buraya çevirdi. Sofrayı bunlara bıraktı ve herkesi davet etti; yemeyen mahrum kaldı.

VII. HAREKET

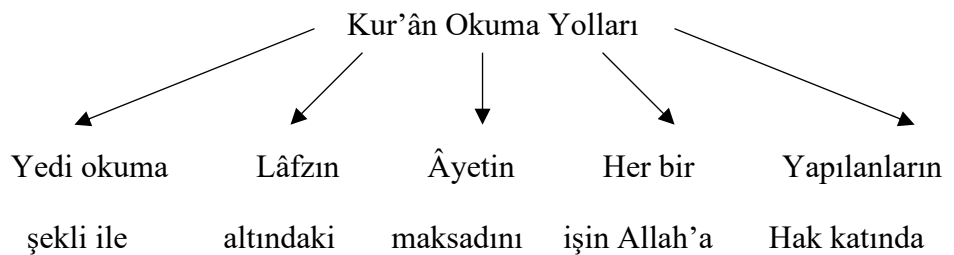
51. Hâfız sofraya başında oturan ve arzu ettiği yemekten alan kimsedir.

52. Sözü altındaki bilmesi yemek yiyenin eline aldığı ağzına götürmesine benzer.

53. Yaptıklarının Allah'a lâyık olması, yenenin sindirilip vücuda yaraması gibidir.

54. Yediğini sindirememişse ilaç içer, böylece hasta mide açılmış olur.

55. Eğer ibadetleri kabul edilmemişse, yapılacak iş tövbe edip, büyüklerin el ve eteklerine sarılmaktır.

ezberleme anlamı bilme bilme lâıyk olması kabul edilmesi
sofra —————► Kur'ân sofrabaşı —————► Hz. Muhammed
tabak —————► yaprak çanak —————► harf nimet —————► mana

2.45. V/5 HALVET KISSASI⁷⁷

I. HAREKET

1. Halvete girmek isteyen ve yalnızlık içinde nefsinı öldürmeyi arzu eden kişi; تنها yerlerde bir eve çekilerek tek başına oturur ve bunu da halvete sanır.
2. Bu halvete değil deniz olmuş dünya fitnesidir; o kişi de orada boğulmaktadır. Gönlü de camı da karışıklık ve kavga içindedir; böyle kimse halvette değildir.
3. Asıl halvete meşgalenin olmadığı, düşüncelerin insanı terk ettiği durumda olur.

II. HAREKET

4. Dünyada beş kat meşgale ve düşünce vardır, halvete bunlardan içerdedir.
5. Kim bundan kesin olarak kurtulmuşsa; halvete sahibi denebilir.

III. HAREKET

6. O sataşmanın birisi üstteki idarenin hükmüdür.
7. Onun düşüncesi hiç bir zaman eksik değildir.
8. O herkese bir yük yükler.
9. Padişahını anmayan bir dil bulunmaz ve onun konuşulmadığı bir yer de yoktur. Bazen adaleti, bazen de zulmü söylenir ve bütün insanlar onu diline dolar. Bazen beyler, bazen de asker anılır; hatta gider ve bütün memleketi vurur gelir. Bazen al damgalı memurun sözü, şehri meşgale ve kavga içine düşürür. Bazen salma, bazen hayvana verilen, bazen ekine kesilen vergi ile, emrindeki yerlerden durmadan bir şeyler götürür.
10. Bu söylenenlerden hiç kimse kendini kurtaramaz, bu söz de her yerde konuşulur.

⁷⁷ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 593-607.

IV. HAREKET

11. Bundan başka bir meşgale daha vardır.

12. Bu da komşuların, dostların ve tanıdıkların her birinin istedikleridir.

13. Bunlardan ölen olunca taziyede bulunup, yakınlarının hatırını sorup gönüllerini almalıdır. Bazısı düğün yapar ve bütün ahali toplanmış olur; davet edip de gitmez ise kırılıp gücenir. Kimisinin hasta hâlini sormak gerekir, kimisi de biraz görüp konuşmak ister. Kimisi sabah akşam, hâlin nasıldır ne yapıyorsun diye hatırının sorulmasını ister. İşte bunların da hâlini sorup, dileklerini yerine getirmelidir.

14. Bu işlerin hiç eksildiği görülmez; yıllarca pek çok kimse böyle şeylerle ömür geçirmiştir.

V. HAREKET

15. Bir çeşit meşgale daha var; bu, Allah'ı bile andırmayan bir şeydir.

16. Hiçbir kimse bu düşünceden kurtulamadı; bütün bir hayat geçti fakat, yalnız bir zamanı olmadı.

17. Bunlar; bağ, çift, mal mülk, yiyecek ve hayvanlardır.

18. Çifti koşup tarlaya tohumu atmak, ekin olunca da zamanında biçmek lâzım. Mahsul alıp malı çıkarınca, değerlendirmek için ilden ile dolaşmalı. Eğer mülk bakımsız kalırsa, bir şey elde edilmez, güzelliği ve canlılığı da gider. Sonra mal ve nimet değerlendirilmeli; bunlar olunca kaygısı da çekilir.

19. Bey, köle, yoksul, zengin herkes, kim olursa olsun bütün bir yıl bu işlerle uğraşır.

20. Bunların hiç biri bir an da olsa, bu işlerden uzak olmaz.

VI. HAREKET

21. Bunların hiç birine benzemeyen bir büyük dert daha vardır.

22. Baba, anne, hanım, oğlan, kız, gelin.

23. Baba ve anneye hürmet; hanıma ve çocuklara da yiyecek lâzımdır. Oğlan büyüyünce evlendirilmeli; ipek, ipekli kumaş, at ve katır da verilmelidir. Kız boylanmaya başlayınca bu defa çeyiz yapılmalı, sonra da elinden tutup kocasına

emanet etmeli. Oğul kız sağ olunca düşüncesi; hasta olunca da tasası ve korkusu eksik olmaz.

24. İşte bu meşgale ve düşünce ile herkes ömrünü tüketti, fakat kimse yalnız başına bir köşeye çekilemedi.

VII. HAREKET

25. Hepsinden büyük, Hakk'ı işittirmeyen bir dert ve düşünce daha var.

26. Diğerlerinden insan çalışırsa kurtulur; fakat bu meşgale ölünce ayrılır.

27. Eğer insan hayatında bundan ayrılabilmişse, mutlaka Hakk'ı bulmuştur.

28. Vücutta can ve damarlarda kan olduğu müddetçe; nefis ve istekler, kibir, kin, cimrilik, bozukluk ve fitne, bunlar bulununca Allah'ın emrinde çok gevşeklik gösterilir. İş güç, fitne, aç gözlülük, kin, kötülük ve karışıklık kişni yakasını bırakmayınca bir köşeye çekilmek güçtür. Öfke, dedikodu, bilgisizlik, inat ve gösteriş Allah'a ulaştırmamak için hiç bırakmazlar.

VIII. HAREKET

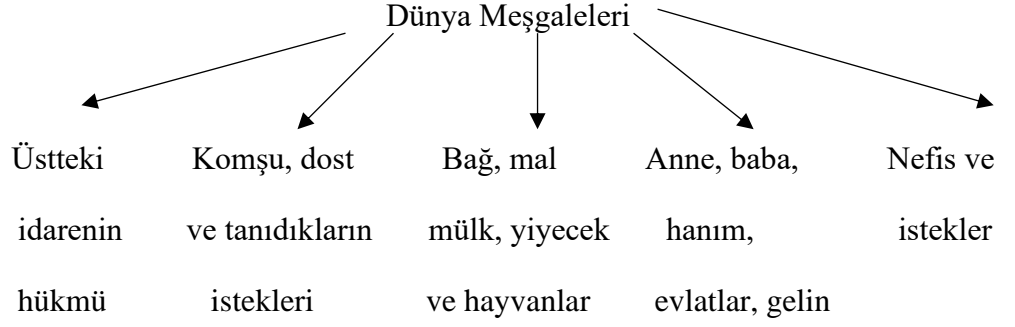
29. İşte bir kimse bu beş gaileden kurtulmayınca, asla halvete zaman bulamaz.

30. İsterse o, tek başına göklere çıksın; halvet olup dostun yüzünü göremez. İsterse yedi denizin dibine insin; o yine bundan mahrumdur. İsterse yüce dağların başına yükselsin; yine de Allah ve dostları ile tanışıp bileşemeyecektir. Çünkü dünya tutkusundan uzaklaşarak, kendine gelir Hakk'a dönmemiştir.

31. Halvet sahibi demek, daha hayatta iken dünya ve dünya işleri içinde Hakk'ı anıp kurtulan demektir. Hatta ölümden de ileri ölmeli, işte o kişi halvet sahibi olmuş demektir.

32. İşte insan kendisinden geçmeyince; nerede olursa olsun halvet zamanını bulamaz.

33. Ne zaman kendine yabancı ise, o kişi nerede bulunursa bulunsun, hürriyete kavuşmuş demektir. O insan bütün bu meşgaleler içinde kendini bilmiş ve asla Hak'tan ayrılmamıştır.

2.46. V/6 HASTALIKLAR KISSASI⁷⁸

I. HAREKET

1. Bütün ihtiyaçlar giderilir; şifası bulunmayan ve tedavi edilmeyen hiçbir dert yoktur.
2. Ancak ecel gelince insan bütün işlerden geri kalır. İşte bunun derdine derman bulunmaz, ölüm hastalığına tedavinin faydası yoktur.
3. İnsanın beş yeri hastalanır.
4. Biri vücudun hastalığıdır; biri de nefsinkidir; bu da açıktan hastalanır. Akıl, gönül ve can da hastalanır, pek çok kimsenin canı bu hastalıktan ölür.

II. HAREKET

5. Vücutta ya çıban çıkar veya yara olur; bunların tedavisini de cerrah bilir.
6. Vücudun hastalığı bu şekilde bilinir ve ona açıktan açığa cerrah denen doktor deva bulur.

III. HAREKET

7. Nefisteki hastalığı halk bildiğinden, insanın dostları hasta diye hâl hatır sormaya gelirler.
8. Yemek içmek nefsin elinde olduğu gibi; değişip başkalaşmak yolu da onundur. O değişip başkalaşır da.

⁷⁸ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 607-623.

9. Ya yemekten uygunsuz lokmalar gelerek, zaman zaman nefse zarar verir. Yahut da ona soğuk veya aşırı düşkünlük, istek ve arzular tesir eder.

10. Nefis hastalığı işte budur ve ona tıp içinde çare çoktur.

IV. HAREKET

11. Aklın hastalığı insanın düşüncesinin bozulması; olmayacak şeyleri hayal etmesidir.

12. Hayalinde pek çok hadsiz hesapsız mala kavuşur. Akıl verir, yeni yeni mülkler edinir. Bazen bir padişah kızı aldığını hayal eyler; bu düşünce ile hükümdar olur. Bazen memleketler fetheder; bazen de denizler geçip mal mülk götürdüğünü düşünür. Bazen yapar, bazen yıkar, bazen öldürür; hayal edip böylece gerçekleşmesi mümkün olmayan şeyleri düşünür.

13. Bu arzular iyiden iyiye gönülde yerleşip gömeçlenince; artık Allah'ın emrini hiç anmaz olur.

14. İşte bu duruma düşünce, akıl hastalanır; bu hastalık sebebi ile de sohbet gitmez olur.

15. Kim velilerin sohbetine kavuşmuşsa; akıl hastalığından kurtulmuş demektir.

16. Aklın ilâcı velilerde bulunur.

V. HAREKET

17. Gönül hastalanınca insanı üzüntü ve tasa basar; böylece kaygı kaynar yine kaygı biter.

18. Bu gönül hastalığı kaygıdır.

19. Kaygı bulunan gönül paslanır; bu göstermeyen bir aynaya benzer.

20. Kaygı ve keder gönülden gidince; gönül bahçelerinde çiçekler açar.

21. Böylece marifet yemişleri biter; hasta olmayan gönüller böyledir.

22. Kim gönlünün hastalıktan kurtulmasını isterse; uluların sohbetine koşsun ve gittiği yerde ilim, hikmet dinlesin.

23. Hikmeti işitince gönlü açılır, bütün sıkıntı ve kaygılardan kurtulur.

24. Ölmüş gönülleri ancak hikmet nuru diriltir. Allah ölü kalpleri hikmet nuruyla; yağmurun ölü toprağı dirilttiğı gibi diriltir. Nitekim yağmur suyu gökten yağınca; kurumuş toprak yeşerir ve nimet çıkar.

25. İşte bu gönül hastalığını hikmet yok eder; çünkü hikmette Allah'ın nuru vardır.

VI. HAREKET

26. Nefisten bir günah ortaya çıkınca, onu Allah, kulunun üzerine tutar. O zaman can ateş alıp hastalanır; çünkü asıl sevgiliden ayrı düşmüştür.

27. Nefis gūnahtan zevk alıp semirip yağlanınca; canın yolu Hak'tan kesilir.

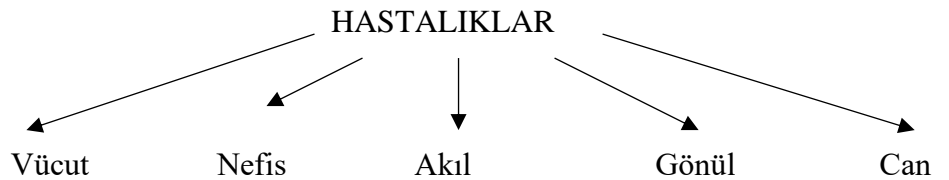
28. Günah gelip canı iyiden iyiye basar; hapsedip, Hakk'a olan gidişini keser. Her günah bir dağ gibidir; can onun altında inler durur ve sağlığı gider.

29. İşte günah ateşinden, bu defa can hastalanır; dostla olan hayatı da sona erer. Âcizlik içinde, sıkıntıya düşer, zikir ve ibadet gibi gıdalardan kesilir. Hasta olanın bir şey yemediğı, hastalığının yemeye ve söylemeye izin vermediğı duruma düşer.

30. Can hastalığına ilâç tövbedir. Kim canının hastalıktan kurtulmasını isterse; pişman olmak ve bir daha yapmamak şartıyla tövbe etmesi gerekir.

31. Can tövbeden ilâç içtiğı zaman; Hak onun üzerine rahmetini yağdırır. O zaman şüphesiz cana sıhhat ulaşır; gözünü açar ve sevgilinin yüzünü görür. Hem şükürden hem utancından kızarıp, ne kadar günahı varsa ter olarak sızıp akar.

32. Can sağlığa kavuşur, bütün dertlerden kurtulur; o zaman nereye bakarsa baksın karşısında sevgili görünür.

2.47. V/7 AKILLARIN DUYULARI KISSASI⁷⁹

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Yerde ve gökte ne kadar canlı varsa, hepsi Allah'ın sofrasından devamlı gıdalanmaktadır.
2. Her yerin sofrası kendine göredir; ancak akıl baş olup, hepsine hâkimdir. Allah akılı bu mülke halife dikti ve hepsinden daha fazla ziyafete lâayık gördü.
3. Bu yüzden onun beş duyusu vardır ve her şeyin lezzetini onunla hisseder.

II. HAREKET

4. Biri dünyada güzel sofraları yemek; biri de güzel sesleri işitmektir. Diğeri güzel kokuları koklamak; biri ise her tarafı gözle seyretmektir. Ötekisi de dokunarak tat almaktır; işte Allah bu beş duyuya, bu nimetleri vermiştir.
5. Bazen yemekten üstün lezzet tattığı gibi; bazen işitmekle iyi haberler alır. Kimi zaman güzel ve çekici çiçekleri koklar; bazen de göz ile pek çok güzel görüp seyreyler. Bazen neye gönlü akarsa almaya çalışır; işte bu beş hüner, duyu organları içinde gizlenmiştir.

II. RİVAYET I. HAREKET

6. Ancak velilerin öyle akılları vardır ki bunların yaptıkları hepsinden üstündür.
7. İşte bu akl-ı kül denen şeydir.
8. Allah akl-ı külli yarattı ve dünyada ondan yüce bir mahlûk yaratmadı.

II. HAREKET

9. Bu yer ile gök, cennet ve cehennem hiçbirini yoktu; bunlar akla sofralar olarak yaratıldılar.
10. O akıl yaratıldığı zaman aç idi; yüce Allah'tan sofralar bekledi.
11. O zaman hikmetler ve ihsanlar sahibi olan Allah, yokluk mutfağını açıp; orada varlık sofrasını kurdu.

---

⁷⁹ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 623-639.

12. Akla gösterip davet etti.

13. Aklın sofrası hikmet nimetidir; onda sofraya kuran da Hakk'ın kudretidir.

III. HAREKET

14. Akıl onu yiyince durmadan hareket edip; güzel sesler duymak ister.

15. Kulağını kâf ve nûn'a, ol emrine tutar. Bütün yaratıklar o nağmeden harekete gelmektedir.

16. O zaman Hak bu işi, bu sazı çevirir, bu sufi de oturup hırkasını yayar.

17. Çünkü akıl işitmek için onu ister; dinledikten sonra, yönünü Hakk'a tutar ve dönmeye başlar.

IV. HAREKET

18. Bu defa da güzel kokular koklamak ister.

19. Yerde ve gökte bulunan varlıkların hepsini akıl karıştırıp, burnunu sokar. Koklayıp Hakk'ın kokusunu bulur; o koku nerede ise hemen bilir ve açığa çıkarır.

V. HAREKET

20. Akıl Hakk'ın kokusunu güzel güzel kokladığı için; bu defa cemâlullaha meyleydi.

21. Gelip gözden âlemin nakışına baktı; böylece gerçek yaratıcıyı ve yaptıklarını anladı.

22. Nakışları bırakıp onları yaratana tutuldu ve sonunda Hakk'ın huzuruna yürüyüp gitti. Ne zaman bakarsa baksın Hakk'ı gördü ve bu yüzden kendini unuttu.

VI. HAREKET

23. Yine akılda bir heves uyandı ve o güzellikler sahibini kucaklamak istedi.

24. Mushaf içinde kâfur renkli bembeyaz sahralar vardır ve bunlara Allah nuru düşmüştür.

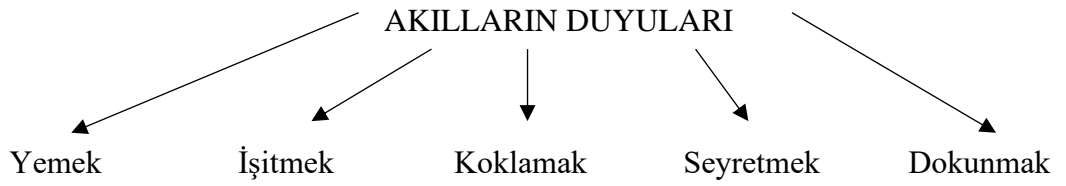
25. Sahra yüzünde çadırdan başka bir şey görülmez; istenen her şey orada hazırlanmıştır. O çadırlar misk ve amberdendir, ayrıca içlerinde akla hayale gelmedik neler neler vardır.

26. Güzel huriler çadırlarda oturur; bütün bunlar Hakk'ın rahmetindedir. Yüzlerinin nuru güneşten daha güzel olduğu gibi; her birinin boyu da nur direğidir.

27. Sahra kağıt, çadır yazı, mana güzeldir; akıl onlara bakınca nasıl sabredebilir?

28. İşte akıl o sahrayı dolaşır; güzelleri görünce sabırsızlanıp kendini yitirir. O çadırlara girer ve el uzatır; her birinden haz alır; bu ne güzel marifettir.

29. Bu, aklın manada bulduğu tadına doyumaz, eşsiz lezzetlerdir.

2.48. V/8 DUA KAPISI KISSASI⁸⁰

I. HAREKET

1. Dünyada beş kapı vardır.
2. Kim o beş kapıdan dua alırsa; şüphesiz o kimseden Allah razı olur.
3. Bunların birisi anneyle baba, diğeri de hocadır. Birisi esnaf velisi olan ahinin, biri de şeyhin kapısıdır ve her birinin bir hizmeti olacaktır. Biri de Allah kapısıdır, işte beş kapı budur.

II. HAREKET

4. Önce baba ve anne kapısına gelinir.
5. Bu, oğlan ile kızın baba ve anneye ikramda bulunup, hoş tutmaları Allah'ın kesin emri olup, farz ve vaciptir.
6. Sözlerine hiç itiraz etmemeli; emirlerine karşı gelmeyip, onlara kaş karartmamalı ve yüz ekşitmemelidir.
7. Bir zamanlar baba, anne çalışır oğlunu ve kızını beslerdi. Bu kez oğul, kız çalışacak; baba ve annesini, güzelce bakıp, besleyecek.

⁸⁰ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 639-653.

8. İşte o insan, her zaman sevap kazanır; sonra ondan Allahu taâla razı olur.

III. HAREKET

9. Kim hocasının eşiğinde köle gibi hizmet ederse, Tanrı katında sözü makbul, duası da geçerli olur.

10. Bu İslâmiyet ve hükümlerini öğreten hocadır; o gidiş yolu, usul, nişan ve ad öğretendir. O açıktan açığa nefse Allah ile Peygamber'in sözünü bildirir ve ibadete çağırır.

11. Bizim üstat dediğimiz âlimlerdir; İslâmiyet'in de ne olduğunu onlar bildirirler.

12. Bir kimse hocasına hizmet etmişse; o dua da alacaktır. Ondan Allah da razıdır.

IV. HAREKET

13. Ahi adıyla anılan esnaf velisine gelince; cömert olmalı, mal vermeli, yüz döndürmemeli; geleni hoş tutmalı ve eli boş göndermemeli.

14. Hak yolunda doğru olmalı ve günah işlememeli; yolunu şaşırana da üşenmeden yol göstermeli.

15. Misafir karşısında toprak gibi mütevazı olmalı, kibir ve kinden de uzak durmalı.

16. Böylece, ahi her an dua eder ve Allah da böyle kişiden razı olur.

V. HAREKET

17. Ahiden sonra şeyhin kapısında durmalı.

18. Şeyhin önünde iradeyi asla şeyhten üstün görmemeli.

19. Hakk'a hangi gözle bakılıyorsa; şeyhe de, mutlaka, o gözle bakılmalı. Şeyhin gönlü aynadır, ona bakan; o aynadan Allah'ı görür. Bu yüzden şeyhi Hak'tan ayrı görmemeli; gönlü ve aklı da ona bağlamalı.

20. Kendini şeyh önünde feda etmeli.

21. Kim bu alışverişi tamamlarsa, şeyhin gönlünde yer eder. Böylece şeyh dua eder ve sonunda Allah bu kimseden razı olur.

VI. HAREKET

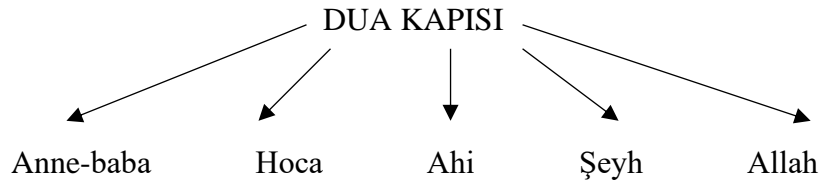
22. Şeyhin hizmeti de bitince Allah'ın kulluğunu yapmalı ve korku ile ümit arasında olmalı.

23. O eşikte yüzü toprağa koymalı, kendini bir tarafa bırakıp fenaya kavuşmalı.

24. Hak'tan başka sermaye olarak ne varsa; hepsini terk etmeli.

25. İlim, hikmet, zikir ve ibadet, cennet ve cehennem bunların hepsini, o zaman unutmalı. Varlığından ayrılıp tamamen uzaklaşmalı; akıl, can, nefis ve gönlü bir tarafa bırakmalı.

26. Sonunda her bir gönlün kavuşmak istediği o sevgiliye kavuşulacak.

2.49. V/9 PADİŞAHA YOLCULUK KISSASI⁸¹

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Kalkıp padişaha giden bir kişi beş türlü iş yapmalı.

2. O ilk önce azığını hazırlamalı sonra da azığı ile yola çıkmalı. Ayrıca vardığı yerde sığınacak bir kapı bulabilmek için padişaha hizmet etmeli. Bütün hazırlıklar yapıldıktan sonra yola gitmek için uygun bir arkadaş bulmalı.

3. Hazırlıklarını yapınca, artık yola çıkıp gitmeli.

II. HAREKET

4. Azığını hazırlayıp yola çıktıktan sonra, padişahın şehrine varıncaya kadar, bu yolun sıkıntılarına katlanmalı.

5. Zahmetsiz hiçbir kimseye bu yol açılmaz. Bazen iniş, bazen yokuş, bazen de alabildiğine bir ova, bu yolda giderken soğuk da vurur sıcak da.

⁸¹ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 653-671.

6. Açlık, yorgunluk, eşkıya korkusu, yolcunun devamlı kaygılandığı şeylerdir.

III. HAREKET

7. Menzile varınca, önce bir kolay yer bulup konmalı.

8. Böylece o yolcu etrafı ve her bir işi bilip tanımak için, orada mola verir.

9. Sultanın ve beylerin nerede olduğunu görünce; yapılacak işi ve durumu anlar.

10. Artık o sultanın yardımcılarında bir beyin himayesine girer ve eteğini elden bırakmaz.

IV. HAREKET

11. Hizmet edip o beyin gönlünü alır; o da ondan razı ve memnundur.

12. Hâlini beye açar, o da onun durumlarını öğrenmiş olur.

13. Sonra hizmetlerini sunar ve o beye hediye ve armağanlarını gösterir.

14. Bey de gidip bu durumları padişaha anlatır, izin alıp o yolcuyla huzura çıkarır.

15. Bey ile huzura çıkan kişinin artık; eşi, arkadaşları ve hısımları çok gerilerde kalmıştır.

16. Zaten hiç kimse onunla gidemez; gitse bile padişahın emri engel olur. O huzura yapayalnız varılır.

V. HAREKET

17. Orada pek çok kimsenin ayakta beklediğini ve itaat etmeyenlerin boynunun vurulduğunu görür.

18. Hiç kimsenin orada bir şey söylemeye ve padişahın emrine karşı gelmeye cesareti yoktur.

19. Kimin verecek bir şeyi yoksa; onu saraya girmeye bırakmazlar.

VI. HAREKET

20. Bu defa o bey buna sebep olup, padişahın önüne götürünce şaşırır.

21. Bey onu konaklardan geçirmeye devam eder; çünkü işin başında onun eteğine yapışmıştır.

22. Gerçekte sultanın yüzünü görünce; korkudan kendini kaybeder. Söyleyecek bir söz bulamaz; âciz kaldığı için ne yapacağını da bilemez.

VII. HAREKET

23. Bu kez iş padişaha kalır, çünkü emir onundur.

24. Eğer kabul edip geçirirse lütfundandır; yok öfkelenip huzurundan kovmuşsa adalet de onundur.

VIII. HAREKET

25. Sultana giden kişinin biri yol azığını yapandır; biri de yolculuğa çıkan kişidir.

26. Biri o menzile varıp konan; biri de padişahı gözle görendir.

27. Biri de padişahın hükmü karşısında, söz söylemek için cesareti olmayandır.

II. RİVAYET I. HAREKET

28. Bu beş çeşit iş gerçekte; şeriat, tarikat, marifet, hakikat ve ledün ilmine işaret eder.

II. HAREKET

29. Şeriat yolda azık olacaktır. Bu azık ilim ve ibadettir. Bunlardan başka Hakk'ın dergâhına yakışan bir şey yoktur.

III. HAREKET

30. Tarikat o yola gidip, yol zorluklarını seçip katlanmaktır.

31. Riyazet ise, o yolun tehlikeleridir.

32. Orada dost da düşman da sıkıntılara katlanmalı; gece gündüz sürekli çalışmalıdır.

33. Terk ve tecrid ise yoldaki inişler ve yokuşlardır.

34. Bu yolun haydutları nefis, hırsızları da kibir ve kindir.

35. Bu yolu yoldaşla gitmeli; bu ise tarikattır.

IV. HAREKET

36. Marifet varılacak menzildir; ona ancak can konar ve orayı bir müddet durak yapar.

37. Orada huzura götürecek beyin, padişahın huzurundaki hasekinin kim olduğunu iyi anlamalıdır.

38. Bu can onundur, padişahın onun sözünü kırmadığını bilip, eteğine sıkı sıkıya yapışmalıdır.

V. HAREKET

39. Artık can, onunla padişahın huzuruna gidip, o sultanın yüzünü görmek ister.

40. Şüphesiz o padişahın beylerindendir; onlar peygamber veya velilerdir; yüzlerini mutlaka görmek gerekir.

41. Oradaki beylerbeyi Muhammed Mustafa'dır.

42. İşte canın bu işi bilmesine marifet denir; lâkin canın önünde günah bulunmamalıdır.

43. Can Allah'ın dergâhına yol bulunca, onda şüpheden eser kalmaz.

44. Karşısına çıkan Hak olunca, mutlaka onun cemalini de görecektir.

45. Hakikat, dostun yüzünü görmektir.

VI. HAREKET

46. Minledün Allah'ın kula hükmedip artık onda benlikten doğacak istekleri yok etmesidir.

47. Artık kul o hükümden geçemez ve orada hiç kimse ağız açamaz.

48. Peygamberler, veliler âciz kalırlar, Allahu taâla ne murat ederse olan odur. Eğer ihsan ederse rahmeti çok ve emir onundur; yok kahrederse padişah odur ve hışım da ona aittir.

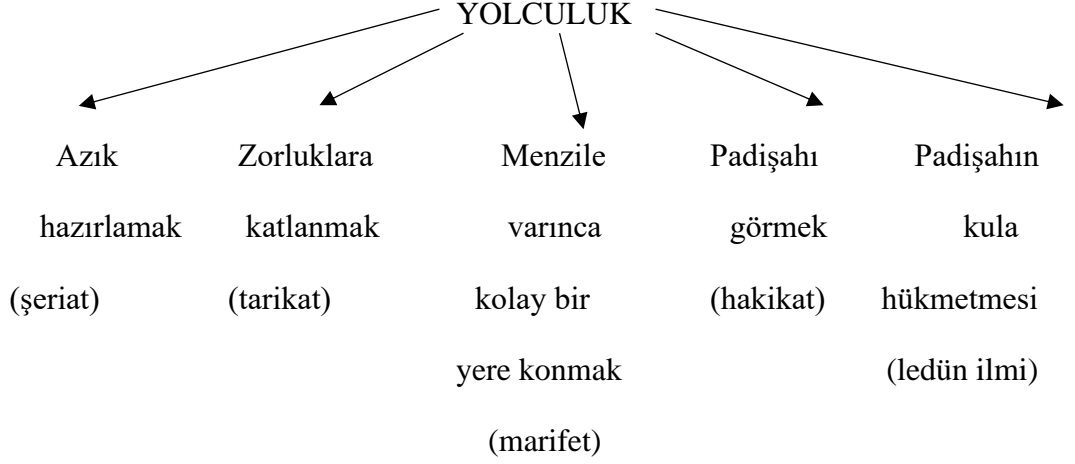
49. Onu bu kulların arasında bilmeyen yoktur; o dilediğini yapar ve emrini yürütür.

50. Bu durumda o yerde yaratılanın bir gücü yoktur; emir de, dilek de, takdir de yaratanındır.

51. Bu ledün, Tanrılık ilmidir ve yaratan ne murat eder, ne dilerse buyurur.

52. O kendinin kendiliği ilmidir; ona kimse adalettir veya zulümdür diyemez.

53. Oraya mahlûkun gücü yetmez; bu durumda peygamberler ve veliler de hayran ve âcizdirler.

2.50. V/10 PERDE KISSASI⁸²

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Yüce Allah ihsanda bulunup, ol diye kudret diliyle söyledi.
2. Bu emir üzerine bütün âlem; yer, gök, ay ve güneş yaratıldı.
3. O emir mutlaka Hak'tandı; âlem onun cismi, o da can idi.
4. Âlem içinde baş aşağı durmuş ve Hak önünde secdeye kapanmıştı.
5. Baş aşağı iken, ol emri ile, araya perde düştü; böylece sonunda ayrı kaldı.
6. Tekrar Hak'tan yana gidemedi; şaşırıp acze düştü ve ne yapacağını bilemedi.
7. O zaman yüksek sesle Hakk'a yalvardı ve o yüce huzura binlerce naz ile seslendi. Ey Allah'ım! Bana doğru yol göster de; senin cemaline karşı yönümü dönüp durayım dedi.
8. O zaman Tanrı'dan ona; sabret, şimdi acele etme diye söylendi. Âdem'in gönlü senin için yol olduktan sonra, sen bana o yoldan geleceksin.

⁸² Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 671-695.

II. HAREKET

9. O Hakk'ın emri bu sözü işitince, yere indi ve o yüce huzurdan uzak düştü.
10. Hayli zaman yer içinde kaldı, maden oldu ve her yerde maden ocağı çıktı.
11. Hakk'ın emri bu madene boyanıp, yine o yüce huzura varmak için yol istedi.
12. Madeni âdem yaratılışı sandı, o yüce huzura ondan da yol bulamadı.
13. O emir, yine; ey Allah'ım! Bana doğru yolu göster diye söyledi.
14. Yine Hak'tan ona; sabret ve âdeme var; âdemin gönlü sana yol olunca, sonra o yoldan bana gelirsin diye hitap geldi.

III. HAREKET

15. Durup dururken bu sözü işittikten sonra bitip yeşerdi.
16. Başı o maden içinde aşağı şekilde; ayağı bitti ve dal hâlinde uzadı. Yani madenden bitki safhasına geldi.
17. Allah'ın emri nebata gelince, bitkiler onun için güzel bir yer oldu. Dal meydana geldi, yaprak açtı ve çiçek verdi, emir nebata bakınca da çiçek gördü.
18. O, bu çiçeği insan ve tabiatı sandı ve gül içinden o yüce huzura gitmek istedi.
19. O zaman; o padişahın dergâhına varabilmek için yine istediğine erişemedi.
20. Tekrar, ey Allah'ım! Yolumu göster de; benim yönüm doğrudan doğruya sana karşı olsun diye yalvardı.
21. Yine Tanrı'dan, acele etme, âdeme git âdeme; âdemin gönlü sana yol olunca; sen bana oradan gelirsin, diye hitap geldi.

IV. HAREKET

22. Tanrı'dan bu ses gelince; o emir kendini feda etti.
23. O yüce dergâha ulaşmak kasdı ile hayvanlara yem oldu.
24. Hayvan bitkiyi yiyince semizleşti; hayvanı bu hâle getiren o emir idi.
25. Bu defa, yer içer oldu; işitip görmeye başladı, birbirinden zevk alıp lezzet verdi. Hayvan vücudunda lezzet bulunca orayı kendine yer edindi.

26. Bunu yine bilmeyip insan sandı; aradı fakat doğru yolu bulmadı.
27. Yine ey Allah! Benim sana ulaşmam için bana doğru yolu göster diye yalvardı.
28. Tanrı'dan ona yine; bu makamda sabret âdeme var; sana âdemin gönlü yol olacak, sonra bana o yoldan geleceksin dendi.

V. HAREKET

29. O sözde, yüce huzura yol bulamadığı için âciz kaldı.
30. Bu defa kendini, yol bulup göğe çıkmak için, kurban eyledi ve insan sofrası meydana geldi.
31. İnsan bu hayvanı yiyince yönünü Allah'a tutmuş oldu.
32. Yüce huzura yol bulamayan o emir, bu defa hayvandan insana geldi.
33. Böylece âdem içinden yol bulup, bu kez Hak'tan tarafa yöneldi.
34. Bakınca, bir taraftan apaçık ezeli, diğer yandan da sonsuzu açıkça gördü. Karşısında gördüğü bir başka yoldan da, bu defa, bakıp Hakk'ı gördü.

VI. HAREKET

35. Bu kez, gelip o beş perdeden geçti ve gizli olan can sırrını açtı.
36. Can bu sözü içinden söyleyip; Tanrı'yı gönül gözü gördü dedi.
37. İhtiyacı karşılanıp dileğine erdi; artık o emir huzura varıp derecesini buldu.
38. Onun için Âdem'e secde yerinde görüldü ve o kavuşma bu vücuttan bilindi.

II. RİVAYET I. HAREKET

39. Bir başka kıssa da şudur; mimar bir güzel saray yapmayı diler ve sonunda onu zengin fakir herkes görür.
40. Daha; taş, ağaç, kerpiç, kireç yokken önce düşünür ve plânını yapar.
41. Sarayın isteği mimarını görmek ve kendini yapanı anlamaktır. Ne kadar çalışırsa çalışsın o, mimarı göremez ve ondan tarafa yol bulamaz.

II. HAREKET

42. Bu kez yalvarıp kendini yapanı görmek için, senden tarafa yol göster de o taraftaki yoldan varayım der.

43. O mimar; seni ben yaptım ve düşünce hâlinde bir boşlukta kurdum. Ol deyince varlık bağladın ve ben seni gördüm; lâkin sen o şeklin ile beni göremezsin. Sen baş aşağı vaziyettesin ve daha tamamlanmadın, böyle olunca, beni bu hâlde göremezsin. Bu lâtif durumdan o madde hâline gelirsen; ben sana görünürüm, beni öyle bulursun, dedi.

III. HAREKET

44. O saray bu sözü işitince, mimardan uzak düşüp, fikre daldı.

45. Yapıcısına kavuşmak için, gidip taş ve kerpiç oldu.

46. Fakat onu görmek için yol bulamadı, ulaşmaya da güç yetiremedi.

47. Yine, benim sana gelmem için doğru yolunu ne ise göster dedi.

48. Mimar; insana gel, ancak bana oradan ulaşabilirsin diye seslendi. Sen güzel saray ve güzel makam olunca beni bulur ve dileğine kavuşursun dedi.

IV. HAREKET

49. Saray mimarın sözünü dinledi ve kendini bina yapana bıraktı.

50. Yapı kuran kerpici, taşı yerli yerine koyup o güzel sarayı yaptı.

51. Bu saray, mimarın düşünüp akıl ettiği ilk sarayın yapılmış şeklidir.

52. Mimarı göremeyince bu defa; şüphesiz artık onu gördüğünü söyler.

53. Mimar onu tahtın yeri yaptı; artık padişahın oturması için uygun bir yer oldu.

III. RİVAYET I. HAREKET

54. Nitekim aklın sevdiği mana budur; o ne yapar yapar, sonunda yine akla ulaşır.

55. Mana ilk önce mürekkebin içine düşer ve rengini kaybederek onun rengini alır.

56. Mürekkep içinden aklı görmek ister; doğru yol göster de sonunda sana ulaşayım diye akla bağırır.

57. Akıl ona; senin doğru yolun insanoğlunun gönlündedir, hâlini değiştirmelisin; eğer mürekkep içinde kalırsan, sevgilinin yüzünü göremezsin der.

II. HAREKET

58. Mana akıldan cevap alınca, o cevabı kendi için doğru ve yerinde gördü.

59. Orada akılı görüp sevinmek için, mürekkep içinden harf evine ulaştı.

60. Sonra harf içinden araştırıp akla kavuşma yollarını bulmaya çalıştı.

61. Ne kadar gayret etti ise de maksadına ulaşamadı ve harf içinde akılı göremedi.

62. Yine, bana doğru yolu göster de o yoldan sana ulaşayım dedi.

63. Akıl manaya, âdeme git; ondaki nefese ve söze karışıp yoldaş ol dedi. Sen o nefeste varlık bulursan, bütün insanlar dinleyip secde ederler. O nefes Hak'tan sana yol yapar, sen de oradan bana gelirsin, dedi.

III. HAREKET

64. Mana aklın sözünü dinleyince harften bu defa kendini çekti. Yani dilde söylenen söz oldu ve söz içinden akıl tarafına yol buldu.

65. İnsan dilinden çıkış yolu buldu, böylece bir akıldan diğerine geçti.

IV. HAREKET

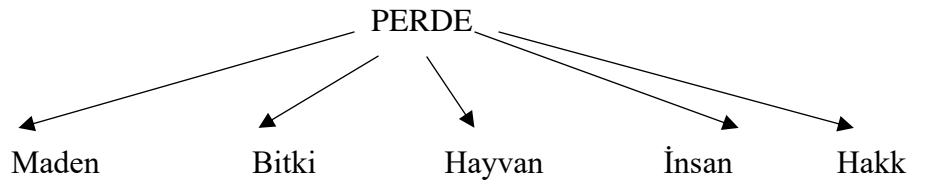
66. O emir Hak'tan ayrılınca; sanki cansız kalmıştı. Ölüp madende hayat bulunca, bütün otlar ve ağaçlar ortaya çıkıp yeşerdi.

67. Yine öl emri ile bütün bitkiler de ölür, bu defa hayvan olur.

68. Hayvan da yok olunca, insan olup sanatla bütün âlemi tuttu.

69. İnsan da mutlaka ölecek; sonra tekrar dirilip Hakk'a ulaşacaktır.

70. Emir emredene ulaştınca sonsuzluğa ulaştı; zaten aslı Hak'tan idi yine ona gitti.

2.51. VI/1 YÖNLER KISSASI⁸³

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Allah görünürde cihanın varlığını ve yapısını altı günde tamamladı. Başlangıçta, gökten önce arşı yarattı ve sonunda onu sona yerleştirdi.
2. Dünyada Kâbe'nin temelini ilk defa atıp, sonra onu en güzel şekilde yaptı.
3. Yerin ve göğün yaratılması için altı gün mühlet verdi, sonra altı tarafa da mekân yaptı.

II. HAREKET

4. O mekânın birisi güneşin doğup aydınlık verdiği doğu tarafıdır.
5. Biri günün battığı, batınca karanlığın ülkeyi kapladığı batıdır.
6. Biri kısaca güney diye anılan, sıcak rüzgârın durmadan estiği yöndür.
7. Birine herkesin bildiği gibi; kuzey derler.
8. Bu dört taraf, dört yanı eksiksiz tutmuştur. Dört yandaki bu dört mekân, cihanın dört duvarı gibidir.
9. Bu durumda arş onun tavanı; yer de dibinde meydanı gibidir.
10. Bu şekilde tavan, taban, dört duvarı güzel bir yer olarak altı yönü eksiksiz birbirine bağladı.

II. RİVAYET I. HAREKET

11. Sonra bu dünya çok büyük; içi ibret ve nimetlerle dolu geniş bir ev oldu.
12. Allah, varlıkları bu âleme gönderdi, her biri gelip bir hevese kapıldı. Her birini bir varlıkla karşıladı ve gönüllerini hoş tuttu.
13. Kimisi ibretlere dalıp hayran olmuş, kimileri de nimetlerle oyalanıp kendini unutmuştur. Kimi gece gündüz işret ve geçinme peşinde; kimi de ilim ve hikmete gönül vermiştir. Kimisi bu günü bırakıp, yarını beklemeden sabırsızlıkla Hakk'ın nuruna kavuşma için çırpınmaktadır. Kimi tamamen dünyaya dağıldığından batıp ne

⁸³ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 695-707.

yapacağını bilemez olmuştur; her birini Hak bir işle uğraştırmaktadır; hiç kimse bu niçin şöyledir diye söz söyleyemez.

III. RİVAYET I. HAREKET

14. Kendi gizlendiğinden kimse göremez ve hiçbir yaratık onun kudretine ulaşamaz.

15. Yer gök, nerede olduğunu bilmediği gibi; ay ve güneş, ne kadar hızlı gitseler, durmadan dolaşsalar onu bulamazlar. Arş, kürsi ve kalem onu bilmezler; ancak o kimdir ve nerededir diye birbirlerine sorarlar. Yedi yıldız gece gündüz hüküm eder; ancak emir verenin nerede olduğunu onlar da bilmez.

16. Ona yakın olan melekler ibadet ettikleri hâlde, kapıda başları dönmüş vaziyettedir. Bütün gök ehli; onu kim bilebilir; onu bilmeye kim akıl yetirir diye birbirlerine sormaktadır.

17. Felek de onu bilmekte hayrete düşmüş olduğundan devamlı dönmektedir. Dokuz felek o yaratıcıya hayran kalmıştır, fakat kat'iyyen nerede olduğunu bilmezler.

18. İnsanlar, peri ve cinler, kurt kuş emrine uyup, oraya buraya koşuşturmaktalar; ancak bakıp göz ile göremezler, konuşarak da ona ulaşamazlar.

19. Ona dil de, akıl da, can da ulaşamaz; çünkü o zamansız, mekânsız ve nişansızdır.

II. HAREKET

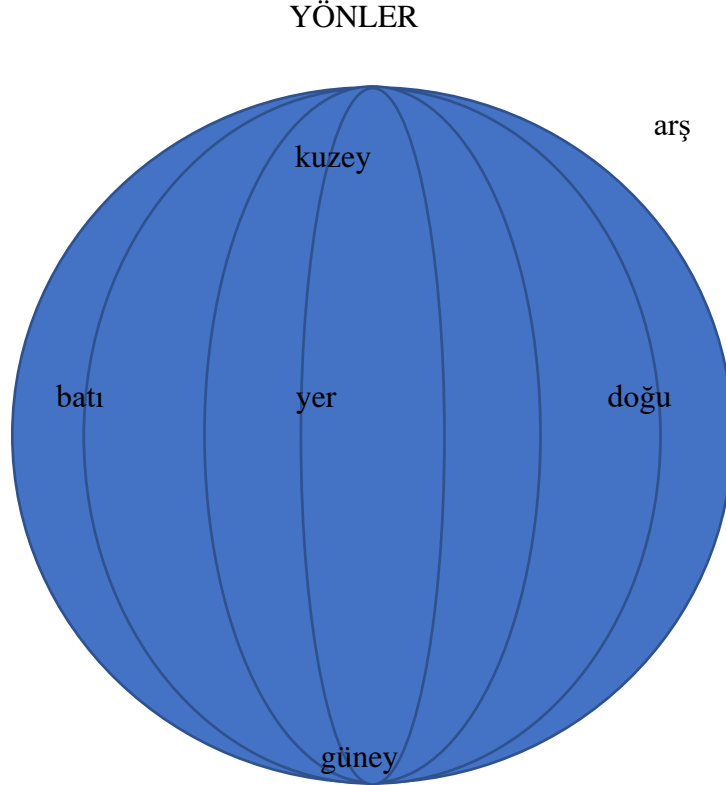
20. Yarattığı altı yön bu halka göredir, kendisi ise bütün bunların dışındadır. Bütün bu mahlûkatı o yaratmış; emri de hepsi için can olmuştur.

21. Güneş her gün onun emiyle doğar; yer de onun hükmüyle sâkin durmaktadır. Yel onun hükmünde durmadan esmekte; su da onun emri ile sürekli akmaktadır. Canların bedende yer tutması gibi o, yarattığı her varlığa yakın ve hâkimdir. Ancak onu anlamada ve ona ulaşmada her varlık âcizdir.

22. O her şeyden uzaktır ve sonsuz kalıcıdır. Halkın gördüğü kendisi değil eserleridir; fakat onu sevenler bu eserlerle oyalanmazlar.

III. HAREKET

23. Kim, bu altı yönü yıkıp, bütün düşüncelerden dışarı çıkabilirse; sağ, sol, alt, üst, ön, arka; bütün bu fikirleri kendinden uzaklaştırırsa ve gönlünü bizzat topladıktan sonra, o zaman Allah'a ulaşır.

2.52. VI/2 ENGELLER KISSASI⁸⁴

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Her insan altı cihet içindedir; böyle olduğundan nefesi Hakk'a ulaşmaz. Fakat Allah ona çok yakındır ve her hâlini inceden inceye görüp bilir.
2. Lâkin altı taraftan bağlandığı için halkın ona ulaşmaya gücü yoktur.

II. HAREKET

3. Altı tarafta da perde olan bir şey vardır.

⁸⁴ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 707-723.

4. Biri maden, biri de bitkidir; bu iki perdenin yerleri ise sağ ve sol taraftır.
5. Sonra biri hayvan, diğeri insandır; bunlar da önde ve arkada olup her biri bir şöhattir.
6. Biri asıl kök, öteki ise dallardır; bunların yeri de alt ve üst taraflardır.

III. HAREKET

7. O engelin birincisi madendir; sağ taraf onunla bağlanmıştır.
8. Maden demekten maksat, altın ve gümüşün ondan elde edilmesidir.
9. Sağ tarafta olmasının nedeni ise; kazancın dünyada sağ elle kazanılmasıdır. Altın, gümüş sağdan geldiği için, aldatıp o yüce zata gitmeyi engeller.
10. İşte o, insanın sağ yanındaki engeldir.

IV. HAREKET

11. Sol yanında bulunup insanı bağlayan engel bitkilerdir.
12. Bu insanın yiyeyim dediği arpa ve buğdaydır. İşte bitkilerin üstünü bunlardır; bu yüzden halk onu ambara koyar.
13. Dünyada hangi şey ambarda saklı tutulursa, bunlar Hakk'a gitmeye engel olur.
14. Bu da insanın sol tarafını bağladığından; o yüce varlığa gitmek için engel olmuştur.

V. HAREKET

15. İnsanın ardındaki perde de hayvandır.
16. Onların da üstünü ve bütün hayvanların beyi at ve katırdır.

VI. HAREKET

17. Diğer engel ise insandır.
18. İnsandan kasıt erkek ve kadın hizmetçilerdir.
19. Biri güzellik sahibi, diğeri hizmetçidir; biri gönül eğler, diğeri iş yapar.
20. Bunlar da insanın karşısına çıkarak canın Hakk'a gitmesine mani olurlar. Sonra insanın önünü keserler; yol vermeyip Hakk'a gitmesini engellerler.

VII. HAREKET

21. İnsanın dalı budağı olduğu asıl ve kök demekten maksat baba ve annedir. Onlar asıl ve köktür, dalı budağı da evlattır.
22. Bunlar da insanı alt tarafından bağlamışlardır.
23. Bunları düşünmekten Hakk'a yol bulunmaz. İşte bu yüzden insanın eli ermez ve Allah'a giden yolu kapanır.

VIII. HAREKET

24. İnsanı üst tarafından bağlayan ve engel olup Hak'tan ayıran bir budaktır.
25. Budak demekten maksat oğul ve kızdır; bunlar da insana engeldir.
26. Onlar da insanı bırakmazlar ve bu yüzden Hakk'a varılamaz.

IX. HAREKET

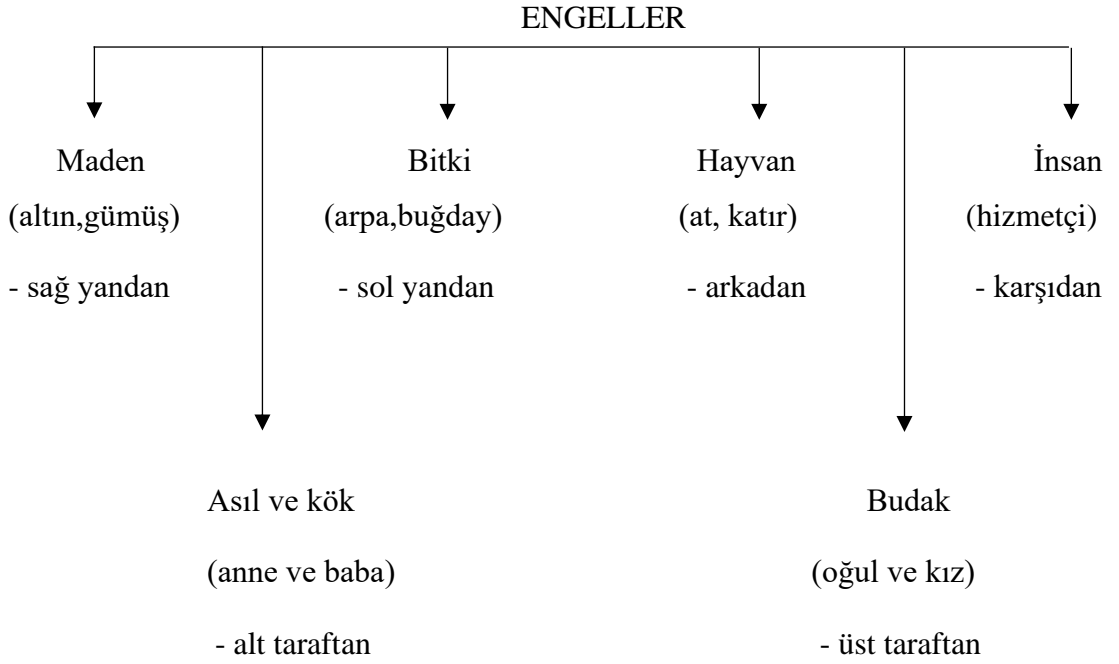
27. İnsanın canını kaplayan bu altı şey; altı tarafta sağlam ve geçilmez bir set yapmıştır. O altı nesne çok sağlam yapıldığından, onu hiç kimse yıkamaz.
28. Bir kimse onu yıkmaya kastederse; bunun çaresi yoktur, kimse yıkıp çıkamaz.
29. Bu engellerin bir başka tarafı da hem yokluğunun, hem varlığının perde oluşudur. Bunlar kimde varsa sıkıntıdan boğulur; olmayan da hasretinden ölür.
30. İnsan Allah'a ulaşmak için bu altı cihetten başka bir yol bulmalıdır. Çünkü Allah bu altı yönde değildir; bunun için kimse ona ulaşamamıştır.

II. RİVAYET I. HAREKET

31. Bunun dışında bir yol daha var; eğer gidilirse Hakk bulunur ve bilinir.
32. O yolun adı Allah'ın kâfi olmasıdır.
33. Onun adını gönül koymuşlar; insanı Tanrı'ya götüren yol ondan başkası olamaz.
34. Hakk'a ulaşmış olan bir gönül vardır; o, dostu mutlaka perdesiz görmüştür. Hakk'a ulaşan yalnız gönüldür; o da göreni görmüştür.
35. Ya gönül doğrudan doğruya Hakk'a ulaşmalı; yahut da ulaşana bağlanmalıdır.

36. Eğer insanın gönlü şeksiz şüphesiz Hakk'a ulaşmışsa, o altı cihetin bağlanmasına aldırış edip tasalanmamalıdır. Yok eğer gönül ona ulaşmaz ve gönül gözü onu görmez ise; insan gönlünü ona gönül verene bağlamalı ve o velilerin yolunda toprak olmalıdır.

37. Artık insan, o veli sayesinde amacına ulaşır, dostun yüzünü gönülden görür.

2.53. VI/3 SIKINTILAR VE KALKANLAR KISSASI⁸⁵

I. HAREKET

1. Allah velilerin gönlünde hazine yarattı ve o paha biçilmez bir inci idi.
2. Altı yolun ortasında velilerin gönlüne makam verdi. Sağ, sol, ön, arka, üst, alt yönleri arasından o gönle taht kurdu.
3. Altı yönden de o gönle yol ulaşır; her bir yoldan da bir hâl gelir.

II. HAREKET

4. Sağ taraftan sıkıntılar gelir ve bu yüzden gönül işinden geri kalır.

⁸⁵ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 723-739.

5. Sol yandan zahmetler ortaya çıkar, gönül bundan dolayı bozulur.
6. Önünden kınamalarla karşılaşır, o da gönlün gidişini engeller.
7. Arkasından rezillikler bulaşır, böylece yücelik ve izzet evinden gönül tahtını uzaklaştırır.
8. Aşağıdan zaman zaman doğan sıkıntılar; ejderha gibi gönül hazinesini ele geçirir.
9. Yukarıdan ise sürekli rahmet yağar, işte bu gönül tahtının uzaklaşıp gitmesine o engel olur.

III. HAREKET

10. Bir yandan gönle rahmet yağarken, beş taraftan da mutlaka zahmet gelir.
11. Bu yüzden pek çok insan bu yola giremez. Bu, çiçeğin meyveye durmadan dökülmesi gibidir, fakat elden bir şey gelmez.
12. Bu beş belâya karşı koymak için kalkan lâzımdır. Değilse bu gönlü yıkıp perişan eder; böylece doğru giden de yoldan çıkar.

IV. HAREKET

13. Halk mürşidin bilgi ile uyarmasına uymuş gitmektedir.
14. Bu öğrenciler; ehil, yetişmiş ve yetiştirebilen hocaları ile saf saf olup yolda birlikte gitmişlerdir.
15. Her safın başında bir başkanı vardır.
16. Bir saf sağ tarafta durmuş, mürşit için dünyayı terk etmiştir.
17. Bir sıra da sol yanda oluşmuştur, bunlar da hocalarına hizmetle meşguldür.
18. Bir bölük mürşidin önünden gidip; o büyük âlimin gelişini ülkelere duyurur.
19. Mürşit ardından giden bir saf da; onun izinden başkalarını bu yola çağırırlar.
20. Müritler bu sıkıntıların her biri için bir kalkandır.

V. HAREKET

21. Sağ tarafta duran talebe, hocası için dünyaya dönüp bakmamıştır. O melâmetin, sıkıntının kalkanı, bu yolda dünyayı terk eden öğrencilerdir.

22. Bir kimsenin malı mülkü azalırsa, ona üzüntü musallat olur. Mürşidin de nimeti eksilmemeli ve bu yolda giderken hiç sıkıntı çekmemeli.

23. Sağ taraftaki öğrencinin işi bu sıkıntılara göğüs gerip gidermektir.

VI. HAREKET

24. Sol yanında olan ve hocasının hizmetinde bulunan öğrenciler ise; bütün güçlüklerin kalkanı olup, hocalarının en sevgili dostlarıdır.

25. Eğer hizmet eden buna hazır değilse; o güçlük ve sıkıntı hocayı üzer.

26. İş hizmet olan her öğrenci, mutlaka sıkıntı ve güçlükler kalkanıdır. İşte, hocanın sol yanındaki bu öğrenciler sayesinde, mürşitleri yolda ilerler.

VII. HAREKET

27. Mürşidin önünde giden öğrenci ise, karşıdan gelecek düşman ve tehlikeleri önleyip uzaklaştırır. O, karşıdan gelecek tehlikeleri açar ve doğrudan doğruya yüz yüze olur.

28. İşte sıkıntı ve tehlike açıktan açığadır; gizlilik içinde söylenen söz ise ayıp olur.

29. Asıl kınama ve tehlike, mürşide karşıdan gelir; işte onu öndeki öğrenciler uzaklaştırır.

VIII. HAREKET

30. Mürşit önlerinde, vefa sahibi olan son saftaki öğrencileri de arkasından gelirler ve halkı bu yola davet ederler.

31. Bu öğrenciler yergilerin kalkanıdır; ne şekilde olurlarsa olsunlar, halk bunları öyle bilmıştır. İyi kötü ne görürlerse hepsinin sebebi hocalarıdır; iyi de olsa kötü de olsa yabancılar kınayıp yerer.

32. İşte bu aşağılama ve yerme mürşide arkadan gelir, fakat arkadan gelen bölük bunlara kalkan olup fırsat vermez.

IX. HAREKET

33. Bu dört saf, mürşide gönül verir ve aynı ülküyü paylaşırsa, o dört güçlüğü ortadan kaldırır.

34. Doğru öğrenci, müşidin koruyucusudur; eğer doğru olmazsa düşmanından başka bir şey değildir.

X. HAREKET

35. Aşağı taraftan devamlı gelen sıkıntı; ejderha olup, müşidi tahtından devirir.

36. Ona kalkan, müşidin örnek yaşayışıdır; değilse halk ona itibar edip saygı duymaz. Öyle olunca, müritten ona fayda olmadığı gibi, tekke kurup şeyh olanın da aklı yoktur.

37. Ancak müridin yaşayışı doğru, huyu ve davranışı da Hakk'a uygun olmalıdır. Müşit Allah'ın beğendiği gibi olursa yaşayışı ile gelecek o sıkıntılara kalkanlık yapar.

38. Yok eğer böyle değil ve İslâmiyet'in istediği gibi yaşamıyorsa her türlü sıkıntı ve kötülük uzak olur.

XI. HAREKET

39. Müşide gelecek başka sıkıntı yoktur, gönlüne hiçbir belâ yaklaşamaz. O kişi bütün işlerden emniyettedir ve bu beş yönden bir düşüncesi yoktur.

XII. HAREKET

40. Üst taraftan ardı arkası kesilmeksizin saadet gelir, yaratanın yüce zatından rahmet iner. Üst taraftan müşidin canına şavk vurur; o ışıkla birlikte gönül hoşluğu, Hakk'a bağlılık ve manevî zevk yağar.

41. Canı marifetler sahibi olduğu gibi, her türlü işinden de fayda görülür.

SIKINTILAR ve KALKANLAR

Sıkıntı

Kalkan

- nimet sıkıntısı	—————▶	sağ saftaki öğrenciler
- hizmet sıkıntısı	—————▶	sol saftaki öğrenciler
- düşman ve tehlikeler	—————▶	ön saftaki öğrenciler
- yergiler	—————▶	arka saftaki öğrenciler

- alt taraftan devamlı gelen sıkıntılar → mürşidin örnek yaşayışı
- gönül hoşluğu ve manevî zevk → üst taraftan gelen rahmet

2.54. VI/4 ŞEYH VE MÜRİDLERİN İŞLERİ KISSASI⁸⁶

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Yola çıkan kişi için altı çeşit iş lâzımdır; işte bunlar dinin de direği demektir.
2. Bu altı iş devamlı ve sağlam olursa; mürşit o yolda çabuk ilerler.
3. Bunlardan biri olmazsa hiçbir şeye yaramaz; eksik iş yapan amacına ulaşamaz.

II. HAREKET

4. Bu iş talebe ile hoca arasındadır.
5. O işin üçü hocada olmalı; bunları yaparsa şeyhliği tam demektir. İşi, yolunda geçerli ve devamlı olursa; Hakk'ın huzurunda da kabul görür.
6. Ayrıca üç türlü iş de talebededir; bunlara sahip öğrencinin huyu hocaya uygun olur. Bu işi kendine vazife bilen her talebenin yoldaşı, baştan sona kadar rahmettir.

II. RİVAYET I. HAREKET

7. Şeyhin ilk şartı; Allah'tan gelen ne ise onu talebesinden saklamamaktır. Çünkü Allah, bunu ondan esirgememiştir.
8. İlim, hikmet, ibret, esrar, gizli sır, tövbe, tevfik, ibadet, yücelik ve naz gibi Hak'tan gelen bütün feyizleri esirgemeksizin ve tam olarak sevdiklerine söylemelidir.
9. Hocalığın birinci şartı eksiksiz budur; zaten o, böyle yapmakla gönüllerde yer etmiştir.

II. HAREKET

10. Şeyhin ikinci şartı da, Allah'a en uygun yol olan; “o, insanlara yaratıcı gibi bakmalı; hiç kimseye mahlûk gibi bakmamalıdır” ilkesidir.

⁸⁶ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 739-755.

11. O hiç kimsenin dış görünüşüne, vücuduna bakmamalı, ancak cism içindeki kısmına bakmalıdır. Yine kimsenin makamına ve mesleğine değil; gönlünden geçenlere ve düşündüklerine bakmalıdır. İnsanların malına mülküne değil; yaşayışına ve durumuna bakmalıdır. İşte Hak bakışı budur.

12. Halka göre zenginlere değer verilmeli, yoksullardan kaçıp saklanmalıdır. Halk güzele bakmak için can atar; fakat çirkinine gelince yanından uzaklaştırır. İşte halkın bakışı böyledir.

13. Bu şekilde bakan kimse Hakk'a kavuşamaz. Gerçek yetişmiş ve yetiştirebilen kimse; apaçık Tanrı gözüyle bakar.

III. HAREKET

14. Şeyhin üçüncü şartı kendi yolunda firaset sahibi olmak ve etrafı araştırmaktır.

15. O, her öğrencisinin derdini araştırmalı, hastalığına hangi ilaç gerekirse hemen yapmalıdır. Her bir talebesini kabiliyetine göre bilmeli ve her birini yerli yerince hoş tutmalıdır.

16. Ona, onun gücünün üstünde bir şey yaptırmamalı, taşıyamayacağı bir sırrı da söylememelidir. Her bir işin nereye kadar yapılabileceğini inceden inceye bilmeli; ileri gidip bir tel bile koparmamalıdır.

17. Şeyhin üçüncü şartı budur; bu ise Tanrı yolunda geçen hayatta güzel bir tabiattır.

III. RİVAYET I. HAREKET

18. Öğrenciye gerek olan üç şart vardır; onun dini bu sebeple ayakta durmaktadır.

19. Önce öğrenci hocasını; bu zat Bağdatlı Cüneyd veya Bistamlı Bâyezid gibidir diye büyük bilmelidir.

20. İtikadı da şeyhin yüzüne bakınca; Allah'ı görmüş düşüncesinde olmalı ve bunda şüphe etmemelidir.

21. Vücudundaki azalar kadar dili olsa ve bunlar dile gelseler; hepsi hocası için Hak'tır demeli; bu sözden başka hiçbir kelâm ve dedikodu söylememelidir.

II. HAREKET

22. İkinci olarak öğrenci hocasının gönlüne göre olmalı şeyhi de ona açıkça talebem demelidir.

23. Allah ona dünya olarak ne verdiyse ve dünyada neye gücü yettiyse; hiçbirini şeyhinden esirgemeyecek ona kat'iyyen itiraz edip hayır olmaz demeyecektir.

24. Onun yapacağı, gücü yettiği kadar emrinde olup, rızasına kavuşmaktır; böyle olunca Allah da ondan hoşnut olur.

III. HAREKET

25. Yönünü Hakk'a döndüren talebenin bir alâmeti daha vardır.

26. Bu da hocasına doğru ve onun hiçbir işi Hak'tan ayrı değildir demesidir. Mürşidi ne söylerde Hak'tan bilmeli, her işini onun sözüyle yapmalıdır.

27. Şeyhinin uğruna bu dünya lezzetlerinden hiçbirine dönüp bakmamalı ve el sunmamalı; ondan bu yönü ile şeyhine bir leke gelmemelidir.

28. Onun adına hayır işlere sıkı sıkıya sarılmalı, şerri ve kötülükleri de tamamen bırakmalıdır.

29. Şeyhi sevenlerle dost olup, sevmeyenleri de düşman bilmelidir.

IV. RİVAYET I. HAREKET

30. Şeyh o şartları tamam edince, müridin gönlü onun için makam olur.

31. Mürid de bu şartları yerine getirince mürşidinin gönlünü hoş tutmuş demektir.

32. Bunlarda bu hayat, bu gönül hoşluğu ve aralarında eksiksiz bir emniyet olunca; şüphesiz Allah bunlardan razı olur ve sonsuza kadar bolluk içinde kalırlar.

33. Gerçekten bunlar yarlıganmışlar ve Hakk'ın cemaline bakmaya lâayık olmuşlardır.

ŞEYH ve MÜRİDLERİN İŞLERİ

Hoca

- Allah'tan geleni talebeden saklamamak.
- İnsanlara yaratıcı gibi bakmak.
- Firaset sahibi olmak ve etrafı araştırmak.

Talebe

- Hocasını büyük bilmek.
- Hocasına kat'iyen hayır dememek.
- Hocasını ne söylerse Hak'tandır demek.

2.55. VI/5 BİTKİ VE ŞEYH KISSASI⁸⁷

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Bitki yerden altı şarta bağlı olarak biter; bütün bitkiler bu şartlarla ortaya çıkmıştır.
2. Eğer bundan biri eksik olursa; ondan hiçbir şey görünüp elde edilmez.
3. Birisi o ekin eken kişidir, ekincilik de onun mesleğidir.
4. Biri onun tarlaya saçtığı tohum ve tanedir. O, bitip boylanıp olgunlaşınca tekrar biçer.
5. Biri tanenin düşüp kaldığı topraktır; tohum çimlenince burada kök salar.
6. Biri bitkileri yeşerten sudur; o, tohumu bitirdiği gibi taze de tutar.
7. Biri ona aydınlık ve ısı veren güneştir; o ısı ile bitki bol mahsul verir.
8. Biri de onu yetiştiren Hakk'ın emridir; işte bu emir, mahlûkatı hem diriltir hem öldürür.
9. Bu altı şeyden biri eksik ise; çalışan yüz bin kişi de olsa, başarıya ulaşılmaz.

II. RİVAYET I. HAREKET

10. Şeyhler de ekinciler gibidir; her bir iş ve düzenleri onlara benzer.
11. Bunların işinin yapılması da altı şarta bağlıdır.

⁸⁷ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 755-769.

12. Biri, işin bizzat ehli ve ustası olan kimsedir; ona, bu büyük hocadır denmiş ve öyle ad verilmiştir. 13. İşte bu ikinci odur; onun huyu ve işi de her zaman hikmet ekmektir.

14. Biri, her an saçılan Kur'an'dır; böylece ondan çeşit çeşit nimet saçılmaktadır. İşte ezelin tohumu budur; şüphesiz sonsuza gidiş ondan olur.

15. Biri de toprak gibi olan müminin gönlüdür ve ona her an ilim ekilir. Gönül toprak gibi alçaktır; taşa benzemez, sert değil yumuşaktır.

16. Biri gönül üzre yağın hikmettir. Hikmet, gönlün yağmurudur, gönlü diri tutan da onun nurudur.

17. Biri de gönle düşen aşktır; her çeşit ilim ondan biter ve olgunlaşır. İşte o da güneş gibi bitirir, bitirmenin de ötesinde olgunlaşmamış olanı da yetiştirir.

18. Öteki ise devlettir, bütün işler onun eliyle canlılık kazanır. Yani o Allah'ın emridir, hüküm onundur; ister yapar isterse yıkar.

II. HAREKET

19. Eğer bunlardan biri eksik olursa; bu velilik yolu bozulup, kapanır.

20. Eğer mürşitler olmazsa kimse yol gösteremez; Hak kılıcı ile il açıp fetih yapan da kalmaz.

21. Mürşit gibi olanlar da vardır; fakat onda ilim olmazsa kimseye bir şey söyleyemez.

22. İlimi var bilgisi çok fakat dinleyeni yoksa; işi yine kaldı demektir.

23. Dinleyeni bulup ilmi anlatır; eğer hikmetten mahrumsa yine mahsul vermez.

24. Hikmet var fakat aşk yoksa; o gönül bahçesinde meyve yetişmez.

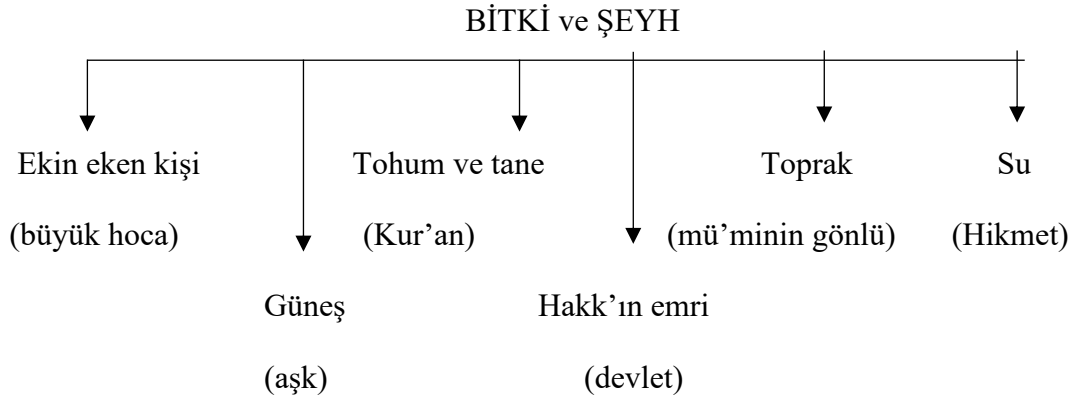
25. Aşk da var, bu defa devlet yani Hakk'ın feyzi ve emri lâzımdır; bütün bu işlerin devam etmesi için kudret gerekir. Eğer devlet olmazsa bunlar âciz, zavallı bir köle gibidir.

III. RİVAYET I. HAREKET

26. İşte dini bu altı şart ayakta tutar; hem şenlendirir, hem de devamlı kılar.

27. Ortada; mürşit, ilim, dinleyen, bir de hikmet, aşk ve devlet varsa; bu altı şey dini canlı tutar. Zaten bunların her biri din içinde bir direktir.
28. Hem ekinci, hem tohum, hem toprak bir de su, güneş ve Hakk'ın emri. İşte dünyayı ayakta tutan ve dünyada yaşayanların hayatını devam ettiren bunlardır.
29. Bu ekincinin dünya da nasıl bir yeri varsa; o din âlimlerinin din içindeki mertebeleri de öyledir. Bu ekinciler dünya işlerini düzenler; o din âlimleri de can için hikmet eker.
30. İşte âlimler canlara hikmet ekerler; onlar için canı bile vermek gerekir.
31. Her birisi ilim ve marifet ekti, Hakk'ın yarlıgaması da bu ekinden hâsıl olur.
32. Bunlar ahiret nimetlerini ekerler ve ektikleri ekinin birine bin alırlar.
33. Sekiz cennet o ekinin ambarıdır; gönülleri temizleyen de o ekindir.
34. Onu hangi gönül bulursa; bütün kaygı, düşünce ve sıkıntılardan uzak olur. O sebepten o büyüklerin gönlü hoştur; ve her türlü kaygıdan kurtulmuşlardır.

2.56. VI/6 PEYGAMBERLER KISSASI⁸⁸

I. HAREKET

1. Kim Allah'ın aşkına gönül verdiyse ondan gelenlerin hepsine razıdır. Ona kahr, lütuf ne gelirse gelsin hepsini baştan sona kadar içecektir.

⁸⁸ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 769-783.

2. O peygamberler ondan hiç yüz döndürmediler; ne zaman ona baktılarsa gözlerini asla ayırmadılar.

3. Başlarına ne geldi ve Allah ne muamele kıldıysa, onlar hep sadakat üzere oldular. Belki bunları kendileri için lütuf sayıp, bu yüzden dertlerinin dermanına ulaştılar.

4. Altı peygamber birer söz söyledi ve her biri, bir günün hasreti ile yanıp tutuştu. O hasret ile çıkan âh göklere ulaştı.

II. HAREKET

5. Âh edenin biri Hazret-i İbrahim idi.

6. O, “ey Allah’ım seni tekrar görebilecek miyim? Nemrud’un ateş yakıp, kıyısında mancınık kurduğu o günde; yer yüzünü Nemrud ateşi kaplamış, dumanından da gökyüzü kararmıştı. Ateşin alevinden hava yanmış, dağ ve ova da kavrulmuştu. İşte Nemrud beni o ateşe atmıştı. Acaba ben o günü bir daha bulabilir miyim?” dedi.

7. Ona, “ey Allah’ın dostu! de; o anda hâlin nasıldı bir anlat.” diye sorduklarında, “o zaman, benim miracımdı ve başımda tac olarak Allah’ın nuru vardı. Bütün engeller kaldırılmıştı ve Allah’ı açıkça karşımda görüp dururdum. Onun cemaline bir daha bakmak için, o zamanı yeniden nasıl bulabilirim?” dedi.

III. HAREKET

8. Âh çekenlerden biri de İsmail peygamber idi.

9. Zaman zaman âh çeker, “ey Allah’ım ben o günü bir daha nasıl görebilirim? O gün elim ayağım bağlı, emrine hazır canım ve tenim sana kurbandı. Boğazıma keskin bıçak çalınırdı, ey Allah’ım ben o günü bir daha nasıl görebilirim?” derdi.

10. “O zaman ne vaziyette idin; zikrin ve sözün ne idi?” diye sorduklarında, “o vakit benim için miraçtı; canımı ve gönlümü de ona vermiştim. Hiç şüphesiz Allah’a kavuşmuşum ve gözlerim o dostun cemalini görüp dururdu. Hakk’ı perdesiz, apaçık görmek için acaba, öyle zaman bir daha elime geçer mi?” dedi.

IV. HAREKET

11. O âh eyleyen ve âh ederken ağlayıp sızlayanlardan biri Yusuf idi.

12. “Ey Allah’ım acaba ben bir daha o günü görür müyüm? O gün çırılçıplak kuyuya atılmış; kuyu dibinde suya batardım. Hâlimi ne annem, ne de babam bilirdi; nereye düştüğümden ve nerede yattığımdan da habersizlerdi. El, ayak, baş unutulmuş ve varlık denen her şey büsbütün yok olmuştu. Kendimi tamamen kaybetmişim; acaba bir daha o günü görebilir miyim?” dedi.

13. “O zaman, hâlin nasıldı, sen ne idin ve nerede eğleşiyordun?” diye sorduklarında, “o yüce zata ulaşmış, dostun cemalini apaçık görmüştüm. Hakk’ı perdesiz olarak gördüğüm o zaman bir daha elime geçer mi?” dedi.

V. HAREKET

14. Âh eyleyenlerden biri de Yunus peygamberdi.

15. O da, “âh ey padişah! Ben bir daha o günü görür ve onun gibi unutamadığım bir zaman ele geçirebilir miyim?” derdi.

16. “O zaman nasıl bir hâlde idin ki; şimdi anınca hasretinden âh vâh ediyorsun?” diye sorduklarında, “sevgili benimle idi ve gece gündüz onun cemalini görürdüm. Onun gibi bir zamanı nasıl bulur açıktan açığa tekrar dostun güzünü bir daha nasıl görürüm?” derdi.

VI. HAREKET

17. Âh edenlerden biri de Eyyub peygamberdi ve onda değişmeler olurdu.

18. O da, “ey her şeyin sahibi olan padişah! Bir daha kavuşup o günü tekrar görebilir miyim? Vücudumda kurtlar kaynaşır gidecek yer bulamazdım; nereye varsam benden konuşurlar ve ne kötü hastalığa uğramış diye yererlerdi. Kurtlar etimi yediklerinden, tenim yok olmuş, yalnız kemiğim kalmıştı. Güneş üstüme vurur, bir tarafımdan diğer yanıma geçerdi. Vücudum kalbur gibi idi; ölü veya diri olduğum belli değildi. Bir daha o zamanı ele geçirir, o zamanki gibi yeniden sevinip gülebilir miyim?” der âh ederdi.

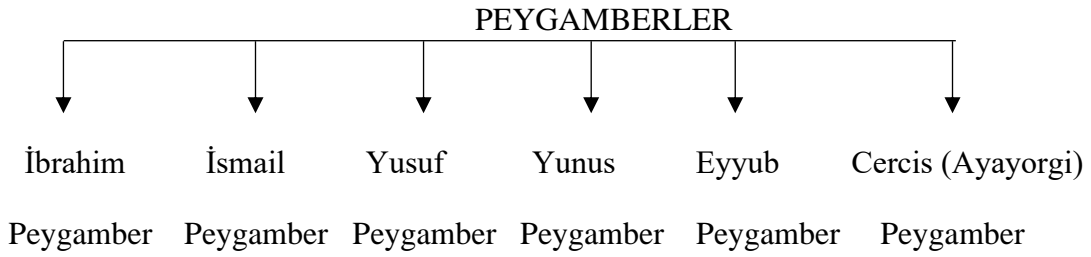
19. Ona “O zamanki hayatın nasıl, sen kiminle olur, kiminle kalırdın?” diye sorulduğunda, “o zaman Allah bana dost idi ve gece gündüz cemalini görürdüm. Bir daha o zamanı ele geçirir ve sevgiliyi apaçık tekrar görebilir miyim?” derdi.

VII. HAREKET

20. Âh ve feryat eden bir kişi daha var; o da, “ey her şeyin sahibi olan Allah’ım!” diyen Cercis peygamberdir.

21. “Ben âleme rüsvay olduğum o zamanları tekrar bulabilir miyim? Kâfir elinde ölüme giderken, azaba uğramış, kınanmışım. Beni çeşit çeşit öldürürlerdi; acaba o günleri bir daha görebilir miyim?” dedi.

22. “O azap ve kınanma hâlindeyken, orada durumun nasıldı?” diye sorduklarında, “hep Allah’ı karşımda bulurdum; nereye baksam o yüce padişahı görürdüm. O zamanı bir daha nasıl bulur, Allah’ı açıkça nasıl görebilirim?” dedi.

2.57. VI/7 SIKINTILAR KISSASI⁸⁹

I. HAREKET

1. Hangi sınıftan olursa olsun, insanın dünyada bir değeri yoktur. Allah yapmakta ve yıkmakta dilediğini yapar. Vücut olarak kimse kimseden farklı değildir, çünkü bu iş öyle takdir edilmiştir. Büyük küçük hepsi Allah’ın emrindedir.

2. Kimisi zengin, kimisi fakir, kimisi bey, kimisi de köledir. Kimisi güzelce yer içer, oynar güler kendinden geçer; kimisi de gece gündüz devamlı sıkıntı içindedir.

3. Kahr olsun, lütuf olsun, neşe olsun, üzüntü olsun, bunların uğramadığı bir insan yoktur.

4. Bunlar herkese hâline göre gelir; bu, yaratanın mahlûk üzerine gönderdiği hükümdür.

II. HAREKET

5. Ancak Allah’ın, mahlûkun gücünü kesen bir kaç hükmü daha vardır.

⁸⁹ Âşik Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 783-801.

6. Onlar düşünülmesi gereken ölümden de beter zor işlerdir.

7. Bu işler altısı altı güne isabet eden altı çeşit halka gelmiştir. Dünyada altı durumdaki altı iş; bütün güç işlerden daha güç ve çekilmezdir.

8. Biri küçük çocukların başına gelir; biri de genç olanlara; biri ihtiyarlık zamanında, biri de gariplikte görülür. Biri makam, mevki sahibi beylere; diğeri de dost olan kişilere uğrar.

9. Bu altı çeşit işe dayanmak çok zordur; hatta bunlar ölümden bile ileridedir.

III. HAREKET

10. Birincisi çocuklukta gelir.

11. Bu, baba ve annenin ölümü ile, gerideki oğul ve kız çocukların yetim ve öksüz kalmasıdır. Bunlarla karşılaşanlar kendilerinden uzaklaştırıp hor görürler, durmadan ağlarlar.

12. Benizleri sarı, saçları taranmamış, elbiseleri kir içindedir; kimi söver, kimi kızar, kimisi de öfkeyle bakar. Bunların gönülleri kırık ve sözleri değersizdir; söylediklerini de kimse kabul etmez.

13. Hiç kimse şefkat edip acımaz, ıstırapları fazla dertleri de anlatılmakla bitmez. Dünyada Allah'tan başka kimseleri yoktur. Kısacası çoluk çocuğun küçükken yetim kalması ölümden daha beterdir.

IV. HAREKET

14. Öteki iş de gençlikte gelir; bu da yetmişmiş bir yiğidin ölümüdür.

15. Allah'ın emri ona ummazcadan gelir; dört bir taraftan derman arasa da bulamaz. Eşi, dostu akranları etrafını sarar; fakat ecel, onu aralarından alır.

16. Onda hareket kalmaz, nutku ve nefesi kesilir; geriye düşkün olduğu şeylerle, istek ve arzularının özlemi kalır. Ne kadar sevinse de bütün neşeler gama döner; ne kadar çok istekte bulunursa bulunsun hepsi toprağa gömülür.

17. Dünyaya gelenlerin hepsi gidecek; her mahlûk ecel şerbetini tadacaktır. Ancak genç iken ölen dünyadan mahrum kalmıştır. Yiğitlikteki ölüm, bin defa ölmekten daha acı ve şiddetlidir.

V. HAREKET

18. İhtiyarlıktaki o zor iş; ihtiyarlık zamanında insanın güçten kuvvetten düşmesi ve işinin yarım kalmasıdır.

19. Parası pulu kalmamış, barınacak yeri de yoksa, artık kapı kapı dolaşır. Sabah akşam kimse görmeye gelmez; kendi gidince de halk selâmını almaz. Hâlini hatırını sormadıkları gibi, bir de “dilenci kocanın biri.” derler.

20. İşte yoksul bir ihtiyarın hâli budur, artık onun için ölmek yaşamaktan iyidir. Gerçekte ihtiyar bir adamın hâli böyle ise; günde yüz bin defa ölmektedir.

VI. HAREKET

21. İnsan yerinden yurdundan ayrılınca (gurbet hâlinde), hastalanır.

22. Gidip yatacak bir yer bulamaz; muhtaç ve zavallı olduğu gibi, para edecek bir şeyi de yoktur. Gece gündüz hasretle ağlar ve kimse “senin hâlin nedir” diye sormaz.

23. Ne kardeş, ne baba, ne de annesi vardır; nereye gitse, “git hamam ocağında yat.” deyip kovarlar. Garip ve yoksul düşüp hamam ocağında yatar ve hasretten kan ağlar.

24. Külhanda inleyip sızlayarak ağlar, “işim, evim, anam, atam ve sevgilim nerede? Burada bana bakan biri var mı; ölsem, benim için ağlayacak kimse bulunur mu?” der.

25. Gurbetin hastalığı da vardır. Bu, başkalarının bir, gurbete düşenini ise bin defa ölmesi demektir.

26. Allah için, gurbetteki hastalık bin kez ölmekten daha şiddetlidir.

VII. HAREKET

27. Beylik hâlinde ölümden daha şiddetli iş; bey olanın beylikten uzaklaştırılması, sonra da emri altındakilere hizmet etmesidir.

28. O zaman sözünü kimse dinlemez olur, halk da ondan yüzünü döndürür. Bütün dost görünenler düşman kesilir, yediği şekerler zehir olur.

29. Sürdüğü saltanat büsbütün unutulur; beylik zamanında yaptıklarının hepsi yıkılıp yere geçer. İnsanlardan saygı görmediği gibi; Hak katında da bir değeri yoktur.

30. Dünyada olduğu gibi ahirette de huzurdan kovulup uzaklaştırılmanın utancından yere girer.

31. Öyle olunca ölüm daha iyi demektir; çünkü makam ve mevkiden düşen her gün ölür. Yani makam ve mevkiden ayrılmak demek hayatta iken bin defa ölmek demektir.

VIII. HAREKET

32. Dostlukta bu, çok sevdiği dostlarla, ansızın birbirlerinden ayrılıvermektir.

33. Böylece, sabah akşam birbirini görmez ve hâllerinin nasıl olduğunu bilip anlamaz olur. Ayrılık ateşinden yüreği yanıp, devamlı ağlar. Âh çekince dumanı gök yüzünü kaplar, inleyip sızlaması hiçbir zaman eksilmez.

34. Mal mülk ve çeşit çeşit nimetler gönlünü eğlendirmez, nerede olursa olsun eğleşemez ve sabırsızlanır durur. Gece gündüz sevdiğinin hasreti ile yanıp yakılır, ondan başka herkes kendisine yabancı kesilir.

35. İşte nice sevgililer birbirinden ayrıldı ve bu ayrılık nicelerinin bağırını yaktı. Sevinen pek çok kimse üzüntü içine düştü ve devamlı yanıp yakıldı.

36. Sevgili hasreti; hayatta ölümden de beter bir işkencedir. Çünkü dünyada ölmek bir defaya mahsustur; fakat sevgiliden ayrılanlar bin kez ölürler. Sevgilinin dünyadaki ayrılığı ölümden bin kez daha şiddetlidir.

IX. HAREKET

37. Bu altı şey; kime uğrarsa, bunun Tanrı'nın açık bir gazabı olduğunu iyi bilmelidir.

38. Buna ancak Hakk'ın rahmeti sayesinde dayanılır.

2.58. VI/8 TEVAZU GÖSTEREN KİMSELER KISSASI⁹⁰

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Allah âlemi yaratınca; yeri ve gökyüzünü sağlam ve üstün yarattı; aya ve güneşe de devamlı hareket verdi. Suları yeryüzünde akıttı, havada da rüzgârı estirdi.
2. Çeşit çeşit renklerle yeryüzünü donattı; Çin'in nakış ustaları bile nakış ve işlemeyi ondan öğrendi.
3. Kudreti ile yeri gökyüzüne astı; yedi ülkenin de sınırlarını belirledi.
4. Dünyayı çeşit çeşit nimetlerle doldurdu ve dostluk gösterenler için makam eyledi.

II. HAREKET

5. Acı, tatlı, kuru, yağ; iyi, kötü, kahır, lütf, hayır ve şer ne varsa; hepsi yerli yerine konulmuş ve yeri göğü kaplamıştır.
6. Bu kez Hak onlara; iyilik, tatlılık ve hayır tarafından, "sizi dostlarım için yarattım ve onları rahmetime gark ettim; geldikleri zaman hazır olun, çünkü onlara kendime yakışır huylar verdim. Hangi şeyi beğenirlerse, o daima benim rahmetime

⁹⁰ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 801-837.

kavuşacaktır. Dostlarıma güzel görünmeyen ise de, rahmetimden uzak olacaktır.” dedi.

III. HAREKET

7. Yerde gökte bulunan iyi kötü bütün mahlûkat, bu sözü işitince; hâllerini ve sevgilinin kendilerini kabul etmesi için uygun bulamadığını apaçık görüp; kendini araştırdı ve Hak’tan uygun hâli istedi.

8. Her biri neşelenerek sevindi ve hâllerini iyi bulup ümitlendiler.

9. Yalnız altı nesne Hakk’a yönünü döndürüp hâllerine bakarak yalvardılar. Durumlarının açık ve hoş olmadığını ve kabul edilmeleri için uygun hâllerinin bulunmadığını söylediler.

10. Bu derece şaşılacak hâllerinden utanıp, Hakk’a yalvardılar. “Ya Rabbî! Sen bizi böyle acayip şekilde yarattın ve güç durumda bıraktın; bu hâllerimiz görülmeye lâyık değil; bizi bu şekilde görenler kabul etmeyecekler. Ey Allah’ım! Bu durumumuzla o seçip üstün kıldığın dostlarından mahrum kalır mıyız?” dediler.

11. Bunlar böyle naz eyleyip, inleyip sızlayarak söyleyince; bu kendini eksik gören, alçak gönüllü varlıklara Allah’tan rahmet indi.

II. RİVAYET I. HAREKET

12. Âlem yaratılıp yer gök tamamlanınca; çeşit çeşit varlıklar dünyayı doldurdular. Yüce Allah kudretinden yeryüzünü döşeyip iç açıcı renklerle süsledi.

13. Yüce Allah bunların hepsine, “dostlarım gelecek” diye hitap etti. “Dostlarım için hazır olun!” deyince, bütün renkler bu söz üzerine sevindiler.

II. HAREKET

14. Fakat kara renk, ötekilere imrenerek şunları söyledi, “ey âlemlere iyilikler, saadetler ve yücelikler veren, ve ey bütün düşkünlerin hâlini bilen! Sen her bir şeyi güzel güzel renklerle yarattın, fakat beni?.. Ben senden şikâyet edebilir miyim? Benim rengim uygun düşmeyeceğinden dostların beni beğenip kabul etmeyecek. Ben bu rengimle mahrum kalacağımdan, dostların beğenmediği için mahzun olacağımdan korkuyorum.” diyerek, Tanrı’ya yalvarıp, naz etti.

15. İmrenerek kendi hâline baktı, hâllerine ağlayıp sızlayarak yanıp yakıldı.

III. HAREKET

16. Hak ona, “ey kara renk! Sen yerinme ben o sevdiği kimselere senden süsler yapacağım. Güzel yüzlerin süslerini senden yapacağım; kaşta olsun gözde olsun bütün canları sana feda edeceğim. Hangi yüze bir ben verdimse, ona bakan binlerce kişi gönlünü kaptırıp inleyip sızlanacak. Sonra, o dostlara inen hitap ve bütün kitaplar seninle yazılacak. Sen asla üzülme, alçak gönüllü olanların bütün eksiklerini ben tamamlarım.” dedi.

IV. HAREKET

17. Hak’tan bu sözü işitince, onun baştan sona ne eksiği varsa hepsi tamam oldu.

18. İşte Hak kara renge nazar kıldığı için, insanlar mushafı bu yüzden onunla yazarlar.

III. RİVAYET I. HAREKET

19. Kendini herkesten aşağı görenlerden biri de, o gariplik hâliydi.

20. Bütün her şey sevinip, neşelendikleri zaman, imrenip inleyerek Hakk’ı andı.

21. “Ey cömertler cömerdi olan Allah! Seni koyup kime gidebilirim; yaratılmış olarak ne varsa hepsine baht verip sevindiren ve bütün dertlilerin elinden tutan sensin; sen her bir varlığı iyi ve güzel hâl üzere yarattın, ancak ben bu durumda ne yapayım? Herkesin kaçtığı hâli bana verdin; bu durumda sevdiklerin beni beğenmezlerse, elimden ne gelir? Bana uğrayanlar gülmez ve benim yüzümden hayattan tat bile almazlar. Üstelik sabah akşam gözlerinin yaşı dinmez ve hâlin nedir diye kimseler sormaz. Çünkü benden kimse hoşlanmadığı gibi; sevdiklerin de beni beğenip kabul etmezler. Ey Allah’ım! O senin seçtiğin dostlarından mahrum kalırsam, elimden ne gelir?” dedi.

II. HAREKET

22. Gariplik bu sözü söyleyip, imrenerek hâlini bildirince;

23. Hak ona, “ey gariplik! Kendi hâline bakıp yerinme ve böyle söyleme dedi. Ben yüceliğim hakkı için dostlarımla seni baştan sona kadar beraber eyleyeceğim. Ben

kimi sevmişsem onu garip kılıp; ilden ile aç, susuz ve yorgun argın gezdireceğim. Onları, bütün yakınlarından ayırıp, yalnız kendi dostluğumla sevindireceğim. Benim dostluğumu isteyenlerin hepsi bunu benim razı olduğum şeylerde arayacaklar. 24. Onlar birer birer gariplik çekmeyince, halkın arasında dinin öncüleri olamayacaklar.” dedi.

III. HAREKET

25. Hak gurbete bunları söyleyince; o, bunları işitip hoşnutluğunu bildirerek şükretti. Bu hâl üzerine o, “Allah dostlarına kavuşacağım.” diyerek, sevindi.

26. İşte Allah’ın bu emri üzerine bütün sevdikleri gurbeti ve garipliği severler.

IV. RİVAYET I. HAREKET

27. O ağlayıp sızlayanlardan biri kahırdı ve, “ey büyüklük sahibi olan Allah! Sen bütün dertlilerin yol gösterenisin; sen yarattığın bütün varlıklara, huy güzelliği, bahşiş, iyilik ve cömertlik verdin; beni ise, kahır ve eziyet olarak yarattığından; kimse bana vefa göstermez. Bu yüzden senin dostların beğenip kabul etmezler ve bana yönlerini asla döndürmezler. Ben o zaman senin dostlarından mahrum kalırsam, ayrılıp yabancı durumuna düşersem elimden ne gelir?” dedi.

28. Kahır bu sözü söyledikten sonra yerinerek alçak yeri seçti.

II. HAREKET

29. O zaman Hak’tan güzel bir hitap geldi ve Allah’ın lütfu ona tekrar döndü.

30. Hak ona, “ey kahır! Sen hiç aldırma ve kendi hâline bakarak kimseye yerinme; ben seni sevdiklerimle karşılaştıracak; âşıklarına yudum yudum içireceğim. Kim sevgide sebat gösterir ve yönünü bana tutarsa, ben onun azığından senden yapacağım. Beni seveni seninle doyuracak ve âşıklarına her an seni sofraya eyleyeceğim, dedi. Âşıklarım seni böyle görüp, sonra kahırını yutmak için gönül verecekler. Seni mahrum edeceğim diye üzülme; seni dostlarımdan aslâ ayırmayacağım.” dedi.

III. HAREKET

31. Kahır bu sözü açıkça anladı ve hâline memnun olup şükür kıldı.

32. Allah kahır ile anlaşma yaptığı için, sevdiklerine cefa verip, onunla dener.

V. RİVAYET I. HAREKET

33. Yüce Allah âlemi yarattığı zaman; her bir varlık ondan dilekte bulundu. O, her birinin yerini belirledi ve bir sıraya dizdi.

34. Gökteki yedi yıldızla bir yer verdi; yerde de yedi kıt'ayı tertip etti.

35. Sonra, hepsine hitap ederek, sevdiğim gelecek diye söyledi.

36. Yedi iklim bundan haberdar oldu ve Allah dostlarını beklemeye başladılar.

II. HAREKET

37. Bu söz üzerine altısı sevinçten uçacak gibi olup, o emri gözeterek her birine güzel sözler söyledi.

38. Hicaz ülkesi ise üzülen ağlayıp sızladı ve o yüce hazrete yalvarıp yakardı.

39. “Ey düşkünlerin elinden tutan, yere göğe hayat verip, dopdolmuş eyleyen! Her türlü emir ve hüküm sana aittir ve her bir yer gücünü sana borçludur. Her mahlûku güzelce donattın; herkese, çeşit çeşit nimetleri, çeşme ve ırmakları akıtıp, bol bol verdin. Fakat beni her türlü nimetten uzak tuttuğundan dolayı, öteki yerlerden aşağı derecelerce kalacağım. Sevdiğin beni kabul etmeyecek ve hiçbirisi bende gelip yerleşmeyecek. Ey Allah'ım! Senin seçtiğin kullarından mahrum kalırsam, benim elimden ne gelir?” dedi.

III. HAREKET

40. Hicaz ülkesi bu sözü söyleyince; Hak ta'ala onun üstüne rahmet gözüyle baktı ve, “ey Hicaz! Sen üzülmeye; sevdiğim, bana senden yalvarıp yakaracaklar. Ben seni dostlarıma Kâbe yapacağım; sana selâm vererek bana tapacaklar. Sana yönelen herkes sevinecek ve vücudu cehennem ateşinden kurtulacak. O sevgili peygamberim için seni yurt yapacağım; insanlara da yılda bir kez sende ziyafet vereceğim. Sen hiç imrenme, çünkü bunca âlemin, her sınıftan insanın hepsinin yönlerini sana döndüreceğim.” dedi.

IV. HAREKET

41. Hicaz ülkesi bu sözü dinleyince Allah'ın kendisiyle ne yapacağını anlamış oldu.

42. Sonra Tanrı'nın sevdiği o kullara kavuşacağını diye kendi hâline sevindi.

43. Hak onunla o zaman ahdetmiş ve kendisini hoş tutacağını söylemişti. Bu yüzden Muhammed aleyhisselâm orada doğdu.

44. Böylece orası âlemin yöneldiği kible oldu.

VI. RİVAYET I. HAREKET

45. Nemrud, isyan edip de yer yüzüne tanrılık davası güttüğü zaman, gökler altında kartal gibi hoplayarak bir ok alıp Allah'a atmaya kalktı.

46. Yani göklerin de sahibi olan Allah'ı, "Tanrı benim!" diyerek, öldürmek istiyordu.

II. HAREKET

47. Bu zamanda, o çok sabırlı olan Allah, Cebrail'e, "git çabucak bir balık getir ve o huzurdan kovulmuş kâfirin okuna karşı tut. Ne kadar asi de olsa aldanmış olmasın, arzusuna kavuşsun ve mahrum olup üzülmesin." dedi.

48. Hemen o anda Cebrail, Allah'a baş kaldıran asinin gönlünü hoş etmek için denize indi. Çabucak bir balık alıp geldi ve o huzurdan kovulan kâfirin okuna hedef etti.

49. Nemrud oku alıp tahtına bıraktı ve her zamanki işine koyuldu.

III. HAREKET

50. Balık o zaman Allah'a yalvarıp, nazlanarak, ağlayıp dilekte bulundu ve,

51. "Ey düşkünlerin hâlini gören ve ey ciğerlerin yarasına merhem olup deva bulan! Bütün âlem senin ihsan ve lütuflarına karşı şükreder; sıkıntı gününde de sana sığınıp seni anar. Ben yüce huzurunda ne söyleyebilirim; çok dertliyim; bütün bunları bilen ve hepsinden haberi olan sensin. Ey Allah'ım! Çok eksikim var, derdim büyüktür, en büyük derdim ise Nemrud'un okuna hedef olmamdır. Beni o isyankârın okuna hedef ettin; dünyada, benden başka, böyle işkence ve eziyete uğrayan biri var mı? Ey Allah'ım! Bundan benim günahım ne idi de, bütün kulların arasından beni seçtin?" dedi.

IV. HAREKET

52. Balık böyle ağlayıp sızladı ve üzülerek kendi hâlini anlattı.

53. O zaman Tanrı'dan hitap geldi ve, "sen yerinme, ben sana, hiç bıçak yarası göstermeyecek ve boğazlanmak azabını vermeyeceğim. Sen kendi başına ne zaman ölürsen, her yerde temiz olacaksın." dendi.

54. Bu cevap balığa ulaştınca; hâline sevinip, Hakk'a şükreyledi ve sevaba kavuştu.

55. Balığa Hak o zaman ihsan etti ve böylece ona bıçak haram oldu.

VII. RİVAYET I. HAREKET

56. Nuh peygamber Allah'tan tufan isteyip, bütün küfr ehlini batır diye dilekte bulundu.

57. Allah Nuh peygamberin duasını kabul edince, tufan çıktı ve yeryüzünü baştan başa kapladı.

58. O tufan dağları dereleri doldurdu ve her yerde sular kırk arşın yükselip âlem dümdüz oldu.

59. O su kırk gün kaldı, baştan başa dünyayı kapladı; zengin fakir, her sınıftan insanı batırdı.

60. Ancak, Nuh peygamber ile ona uyanlar ve Allah'ı bir bilenler kurtuldu. Diğerleri baştan başa suda boğuldu; ufuktan ufuğa koştukları hâlde hiçbiri kurtulamadı.

61. Bütün kâfirler kırılıp tükendi, yalnız Nuh peygamberin gemisi kaldı.

62. Tufan çekilinceye kadar, epeyi zaman yüzüp seyretti.

II. HAREKET

63. O zaman Allahu taâla hâl diliyle bütün dağlara hitap etti. "Ey dağlar! Size haber veriyorum, Nuh'un gemisi için hazır olun. O gemi hanginizde durup eğlenirse, sevdiğlerimin duası ondan eksilmez. Ben onu, elest bezminde aşktan sarhoş olmuş dostlarıma gezinti yeri eylerim." dedi.

64. Yer yüzünde ne kadar dağ varsa, bu söz karşısında, Nuh'un gemisi geliyor diye sevindi. Her birisi, "ben yükseğim o gelip burada duracak." diye söylendi.

III. HAREKET

65. Orta yerde olan Cudi Dağı o zaman Allah'a bin niyaz ile yalvararak ağlayıp sızladı.

66. "Ey iki cihanın yaratıcısı! Bu varlıkların hepsini sen yarattın. Hepsini yüce ve yüksek yaratıp yerli yerince düzenledin, fakat işte, arada ben çelimsiz ve âcizim. O gemi hangi dağ yüksek ise ona yanaşır; ben gibi düşküne gelip durması mümkün mü? Ben bu durumda mahrum kalacağım, seni bırakıp başkasına gitmem de imkânsız." diye sızlandı.

IV. HAREKET

67. Hak, "ey Cudi! Sen tasalanma her varlığa şeref verip yücelten benim. Sen kendini âciz ve alçak gördüğün için sana Nuh'un gemisini arkadaş edeceğim. Onu ben bütün dağlardan aşırıp seni konak yeri yapacağım. Sen de sonsuza kadar o gemi ile kalıp, bu yüzden ziyaret yeri olacaksın." dedi.

68. Cudi Dağı ile Hak; o sırada, bu sözleri söyleyip, ahdetmişlerdi.

69. Bu sebeple Nuh peygamberin gemisi orada durdu.

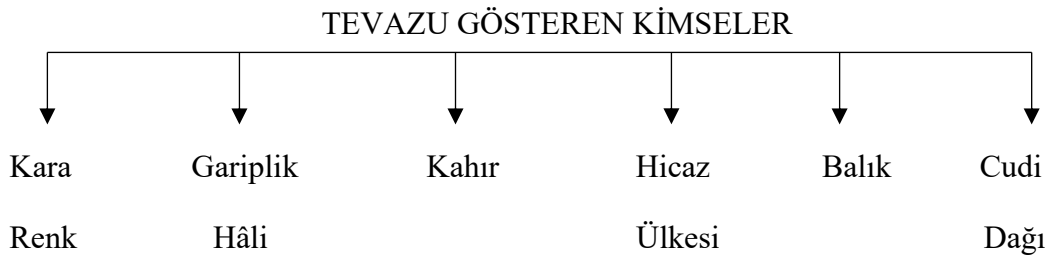
VIII. RİVAYET I. HAREKET

70. İşte bu altı varlık; kendini eksik görüp, sayısız nimete kavuştu.

71. Allah için tevazu göstereni Hak taâla yüceltir. Gerçekte alçak gönüllü olan sonsuza kadar nimetlere kavuşur.

72. Kim kendini ulu görüp büyüklenmişse, sonunda her işte âciz ve zavallı kalıp ayak altına düşmüştür.

73. Kim tevazu göstermişse yücelmiş ve ona Hak'tan durmaksızın rahmet gelmiştir.

2.59. VI/9 BÜYÜKLÜK TASLAYAN KİMSELER KISSASI⁹¹

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Kim büyüklük taslayıp hâlleriyle övünüp, kendini üstün görmeye kalkmışsa; Allah onu, en sonunda, utanacak duruma düşürdü ve sonsuza kadar zelil etti.
2. Kim kendini yüce tutup üstün görmüşse; bahtı karardı ve nesi varsa baştan başa yıkıldı.
3. Kim hâline bakıp benlik davasında bulduysa, Allah onu rahmetinden mahrum bıraktı.
4. Kim ibret gözüyle bakarsa benlikten uzak olur; ne zaman iddia sahibi olursa hikmetten mahrum kalır.
5. İbret ve hikmetle iddia bir yerde olmaz; Allah da benlik davasında bulunanları kabul etmez.
6. Dava, kibirli olmak demektir; böyle kimseler kibirle yoldaş olup senlik benlik iddiasında bulunurlar.
7. O sonunda zelil ve alçak olur; ne dünya, ne de ahiret eline geçer.
8. Dünyada altı şey kibirlenip büyüklük taslayarak birer söz söyledi.

II. RİVAYET I. HAREKET

9. Kibirlenenlerin biri de büyüklük taslayarak söyleyen İblis idi.
10. O kibirlenip hâlini üstün gördü, fakat karşısına ne çıkacağını bilmedi.
11. İblis, “dünya da ahiret de benim mülkümdür; bunu benden kim alabilir? Her bir işi buyuran benim; hiç kimse bana bu nedir diyemez. İstediyimi yaparım, emrimin geçmeyeceği bir yer yoktur, beni Allah’ın birliğinden kim ayırt edebilir? Onun hükmü olmadan da ben şüphesiz bu mülkü yarattım.” sözünü gönlünden geçirip, kibre kapılınca; o bir olan Allah arşın altında, sonsuza kadar onun için lânet nüshasını yazdı.

---

⁹¹ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 837-877.

II. HAREKET

12. O nakşı okuyan Azazil bütün gök ehlini huzuruna davet etti.

13. Bunlara o yazıyı açıkça gösterdi ve, “ey kavim! Sizden biri kovulup kınanacak ve Tanrı’nın rahmetinden mahrum kalacaktır. Siz bu işten sakın gafil olmayın, çünkü Allah’ın bilinmeyen sayısız işleri vardır. Durumu ve bu işi size haber verdim; sakın sonra, sen bizi uyarmadın demeyiniz.” dedi.

14. O söz bir müddet orada kaldı ve onu bütün gök ehli açıkça gördü.

15. Bunların her biri o yazıya bakıp kendisi için yazılmış sanarak korkar idi.

16. Bunda kendinden emin olan tek varlık İblis’ti, hâlini araştırıp kendine yormayı düşünmedi. Minber kurup, kibirli kibirli büyülenerek öğüt verirdi.

17. Bu söylentiler bir hayli zaman devam etti ve bunun üzerinden ancak Allah’ın bildiği bir vakit geçti.

III. HAREKET

18. Sonunda Allah Âdem’i yaratınca, herkese ona secde kılmalarını emretti.

19. Gök ehlinin hepsi secde ettiler, İblis secde kılmayıp Tanrı’nın emrine karşı geldi.

20. “Tanrı beni ateşten onu da toprak ve sudan yarattı. Ben ona niçin secde kılayım bu iş halkın arasında benim için utançtır. Binlerce yıldır ibadet etmekteyim; bu hâli benden başkası da bilmez. O daha yeni yaratıldı, ben bu Âdem’e niçin secde edeyim?” İblis bu sözü söyleyince, Allah onu o anda lânetledi.

IV. HAREKET

21. Artık o yazılmış nüshanın sırrının İblis için olduğunu açıkça bildiler.

22. Melekler bu işi görünce Allah’a şükredip, onu da kovdular.

23. O kendisini büyüklük taslamakla üstün görüyordu, fakat bu onu şaşırttı.

III. RİVAYET I. HAREKET

24. Hud peygamber zamanında saygın ve şerefli olan bir Âd kavmi vardı.

25. Bu insanların her biri, bir duvar boyunda idi ve hepsi çok zulmederlerdi.

26. Her biri çok kuvvetli olup, taş ve demir gibi sert maddeler ellerinde muma dönerdi. Ayağa kalkınca yer taşımayacak gibi olur, vurunca da yumrukları taştan geçerdi.

II. HAREKET

27. Allah'ın emri ile Hud peygamber bunları doğru yola davet etti.

28. “Ey Âd kavmi! Putları kırınız, Hakk'a inanıp ona dönünüz. Allah'tan başka şeylere ibadet etmeyin, varacak tek gerçek kapı onun kapısıdır. Ne isterseniz o eşikte bulursunuz, güneş oradan doğar, oradan batar. Gece gündüz, kar yağmur, yaz kış gibi bütün işlere onun gücü yeter ve hepsi onun isteği ile olur. Ona dönerseniz helâk olmazsınız; aksi hâlde dünyada yeriniz yoktur.” dedi.

29. “Ona muhtaç değiliz, sana uymak için bir korkumuz da yok. Git elinden geleni yap ve Tanrı'nın önünde sözümüzü söyle.” dediler.

III. HAREKET

30. Hud peygamber yüzünü göğe tutup göğsünü döverek, sesli sesli ağladı ve, “ ey düşkünlerin hâlini görüp bilen, sıkıntılı günlerinde herkese yardım eden Allah! Hâlimi en iyi sen bilir, yıldan yıla da rızkımı sen verirsin. Bu kâfirler bana uymadıkları gibi; birliğini söylemeye de lüzum duymadılar. Davet ettim senden yana gelmediler; bunları baştan sona yok et.” diyerek kendine Hak'tan yardım diledi.

31. Cebrail hoş haber getirdi, “sen git, Allah bunlara ne yapacak bir bak.” dedi. Hak, bunları baştan başa yelle kaldırıp taştan taşa çarpmayı diledi.

IV. HAREKET

32. Bu sözü Hud peygamber işitince, “ey oğullarım, ey anam babam, ey inananlar ayağa kalkın. Biz buradan gidelim, çünkü Allah bu Âd kavmini yel eli ile kırmayı diledi. Gitmeye karar verince kavmini toplayıp; Allah size hışmetti.” dedi.

33. Ona, “Rabbin asker mi gönderiyor; biz birbirimize sıkı sıkıya bağlıyız, binine birimiz yeteriz.” dediler.

34. Hud aleyhisselâm Allah'ın fırtınalar yaratacağını ve kime değerse kılıç gibi keseceğini haber verdi. 35. Sonra kendi işine gitti.

V. HAREKET

36. Yedi gün soğuk oldu ve rüzgâr durmaksızın esip dağı taşı param parça ve tel tel etti.

37. Âd kavmi kaçıp dağlara sığındı; yine de Allah bunları yel ile kırdı geçirdi; Hud peygamber de Tanrı'ya şükür ve övgüde bulundu.

38. O bir olan Allah Âd kavmini yok etti ve bunlar sonsuza kadar lânete uğradı.

IV. RİVAYET I. HAREKET

39. Bir zamanlar Belam-ı Baûr adlı, kavmi huriler gibi olan, kendi de cennetin âmiri Rıdvan'a benzeyen bir veli vardı.

40. İş gece gündüz ibadet ve haramlardan sakınmak olup, dünyada başka bir düşüncesi yoktu.

41. Bütün halk sözünden çıkmazdı ve iyi adı da dünyayı tutmuştu.

42. Ona mürit olan insanların sayısı belli değildi ve bunların her biri büyük veli Bestamlı Bayezid gibi idi. Bunların hepsi hırkaya bürünmüş post üstünde oturmuş, o şeyhin elinden de şerbet içmişlerdi. Her birine şeyhin zatından olgunluk ulaşmış; ilim, hikmet, zühd, aşk ve hâl sahibi olmuşlardı.

43. Bunlardan biri bir efsun okusa, ölü bir üflemele dirilirdi.

II. HAREKET

44. Şeyh bir gün dışarı tarafa yürüdü, müritleri de birlikte idi.

45. Şeyh bunlara bakınca, “dünyada benim gibi kimse yoktur, yaratılalıdan sonuna kadar da gelmeyecektir. Benden yüce kimse gelmediği gibi, kimse de benim yaptığımı yapmış değildir. Hak elime kudret kılıcını verdikten sonra benim önüme çıkıp kim karşı durabilir? Bu dünyada benden büyük kim var; bütün âlem benim sevgimle deliye dönmüştür.” diye söylendi.

46. Belam kibirlenerek ayağa kalktığı zaman, ona bir kişi haber getirdi ve, “ey büyük insan! Musa peygamber, yanında kırk bin askerle buraya geliyor. Bunlara içmek için sularımız kadar su olsa bile yetmez; üstelik bunlar buraya geçici bir zaman için de gelmiyorlar. Bunların gelişi hem yaylamak hem de kışlamak içindir; bize daha neler yapacaklarını da kimse bilmez.” dedi.

47. “O, şüphesiz bu ülkeyi elimizden alır.” diye, bütün müritleri feryada başladı. Hepsi şeyhin önünde ayağa kalkıp gözlerini yere dikti ve “dua kıl buraya gelmesin, gelirse bu mülkü elimizden almasın, o gelince halkı burada hayat sürer, kıtlık başlar ve bütün yoksullar ölür.” dediler.

48. Şeyh bunların sözüne aldırış etmedi ve Musa’ya karşı çıkmadı.

III. HAREKET

49. Şeyhin bir hanımı vardı; bu yanlış ve yalan haber ona da ulaştı.

50. O, “bu nedir, nasıl kavgadır bana hakikatin ne olduğunu söyleyin,” deyince, buraya “Musa peygamber geliyormuş; gelince bu ülkeyi zorla elimizden alacaktı. Şeyh’e dua et dedikse de dinlemedi ve bizim için hiç kaygılanmadı. Bizim sözümüz ona tesir etmiyor; bari bunu siz söyleyin.” dediler.

IV. HAREKET

51. O inatçı hanım kükreyip kızdı, bir kişi göndererek Şeyh’i eve çağırdı.

52. Şeyh’e öfkeli öfkeli bağırıp, “çabuk ellerini kaldır, dua edip Hak’tan dilekte bulun. Musa peygamber buraya gelmesin, gelip bu mülkü elimizden almasın.” dedi.

53. Şeyhin gönlünde kibir peyda olmuş, tevazuu da gitmişti.

54. El kaldırıp Hakk’a, “ya Rabbi hâcetimi kabul et. Musa peygamber bu ile gelmesin; gelmeye niyetlenirse de yol bulmasın.” diye yalvardı.

V. HAREKET

55. Allah onun bu sözünü kabul etti; Musa aleyhisselâm da bulunduğu yerde şaşkın ve melûl kaldı.

56. O tam kırk yıl Tih Çölünde dolaşıp durdu; çocuklar büyüdü, gençler de ihtiyarladı. O çölden çıkacak yol bulamadı ve kendisini azdıran o kimsenin de kim olduğunu bilemedi.

57. Musa peygamber Hakk'a yalvararak, "ya Rabbî! Bu ne hikmettir?" dedi.

58. Allahu taâla ona Belam'ı bildirince Musa, Tevrat'ı yere koyup yakasını yırttı ve ağlayarak Allah'a yalvardı, "eğer onun imansız olarak canını almazsan, artık senin adımı anmam." dedi.

59. Böylece Belam dünyadan imansız gitti.

60. O Belam büyüklenerek habersizden dua kıldığı için, onun başına bu tehlike gelmiş oldu.

V. RİVAYET I. HAREKET

61. Bir zaman Ashâb-ı Fil (fil sahipleri) vardı; bunun ordusu binlerce erden fazla idi.

62. Kâbe'yi yıkmak niyeti ile yola çıktı ve dünyayı baştan başa ele geçirmek istedi.

63. Demirden zırhlar içinde fillere binmiş idi ve her bir askerini bin kişiye eşit görüyordu.

64. Ordusunu toplayıp askerine nizam verdi, o binlerce eri Kâbe üzerine getirdi.

65. Kâbe'yi yıkmak niyeti ile gelen bu ordu, Mekke şehrini tamamen kuşattı.

II. HAREKET

66. Kâbe civarında oturanlar Hakk'a yönelip kendilerini Allah'a ısmarladılar.

67. Mekke halkı hep birden karşılayıp, her biri boynuna fakirlik ve hizmetçilik alâmeti olan ipler taktı. 68. "Biz sana dua ediyoruz, sanatkâr ve işçi insanlarız." dediler.

69. O da, "ben Kâbe'yi yıkmak için geldim; yoksullara eziyet ve yağma için değil. Eğer yaşamak istiyorsanız gidin ve başınızın çaresine bakınız. Siz yoksullara zulmedeceğimi sanıp korkmayın; ben Kâbe'yi yıkıp gideceğim." dedi.

70. Ona, "sen bu göğe bakmaz ve Kâbe'nin Tanrı evi olduğunu bilmez misin?" dediler.

71. “Ben buraya bir iddia ile geldim; o ev sahibinin bana ne yapabileceğini görmek istiyorum.” dedi.

III. HAREKET

72. Fil sahipleri bu şekilde kibirlenince; yücelik sahibi olan Allah, üzerlerine cehennem taşı getiren Ebabil kuşlarını gönderiverdi.

73. O zaman her bir kuş bir askere taş bıraktı; taşlar erden ve filden geçip yere gömüldü.

74. O ordunun askerleri büsbütün kırılınca; Kâbe’ye komşu olanların hepsi Allah’a şükretti.

75. Kibir ve büyüklük iddiasında bulunanlar bu şekilde Allah’ın rahmet ve nimetlerinden uzak olurlar. O kişi de kibirle iddiaya tutuşmuş ve başına bu hâl gelmişti.

VI. RİVAYET I. HAREKET

76. Allahu taâla ihsanda bulunup kudret diliyle ol deyince; felekler dönmeye başladı ve yer sâkinleşip karar tutunca; yerdeki ve gökteki varlıkların hepsi yerlerini aldı.

77. Ay ve Güneşle yıldızlar, gökyüzünü, gece gündüz doldurup süsledi. Ayrıca renk renk, çeşit çeşit çiçekler bitip, bu yeryüzünü süsledi.

78. O hükmü elinde tutan Allah bu yerin temelini denizde atmıştı. Sular akıp denizler kaynayınca, temel tutmayıp yer oynamaya başladı.

79. Allah dağları yeryüzüne kazık yapınca, yer sâkinleşti ve bir kararda durdu.

80. Yer sâkinleşip yerli yerine oturunca; yeryüzündeki bütün varlıklar şükretti.

II. HAREKET

81. Böyle olunca yüce dağlar büyüklenip, her biri kibr ile bir söz söyledi.

82. “Bu yeryüzünü biz sâkinleştirdik, biz olmayınca bu dokuz felek onu tutamadı. Sonra bu yerin temeli ve kökü biziz, biz olmasaydık bu yedi kat yer düz durmazdı. Bu dünya bizim sayemizde yerine oturdu; bize hiçbir binici sözünü geçiremez.

Tanrı'nın serbest bıraktığı varlık biziz, o bu mülkü bizimle yapıp şenlendirdi. İnsanoğlu bize asla hükmedemez; dünyaya hükmedenler bize ulaşamazlar.” dediler.

III. HAREKET

83. Ulu dağlar bu kibre kapılınca; o her şeyi yaratan Allah bunlara gazap etti; böylece yaz kış üstlerinden kar gitmedi.

84. Bazen tipi, bazen bulut, bazen duman ve tufan olur; şüphesiz bunlarda cehennem rengi görünür.

VII. RİVAYET I. HAREKET

85. Âdem aleyhisselâm dünyaya gelince; burada nimet yemek istedi.

86. Arandı ve hazır hiçbir şey bulamadı; ne yapıp ne işleyeceğini de bilemedi.

87. Sonunda Allah'a yönünü dönüp yalvardı, nazlanarak inleyip sızladı. “Ey Hak! Yemek için bana rızkımı ver, çalışacak işimi de göster, madem beni cennetten dünyaya attın; buraya gelenin ne yapacağını da anlat. Ben de o işi yapayım ve onunla hayatımı sürdüreyim.” dedi.

88. Hak, “git toprağa buğdayı saç; onun bir tanesinden bin tane çıkacak. İşte rızkın odur, ek ve yemek için götür, böylece hayatını sürdür.” dedi.

II. HAREKET

89. Âdem gidip yere buğdayı saçtı; çünkü Allah rızkını ondan verecekti.

90. Buğday bitti, boylanıp tane verdi; topraktan yükselip sarardı.

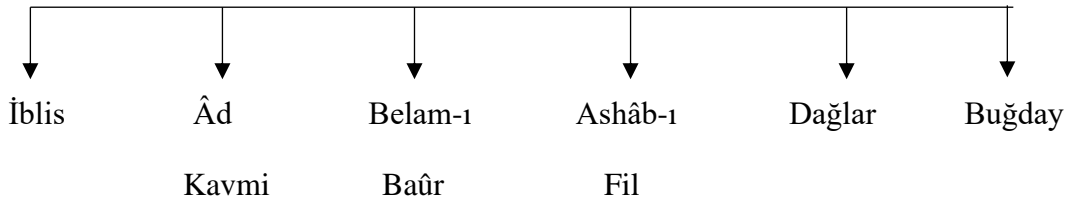
91. Boynunu eğdi kendi kendine baktı; sonra hâlimden dolayı büyüklendi.

92. “Bütün nimetlerin başı benim; insanın aslını bile ben besler büyütürüm. Hiçbir nimet benim yerimi tutamaz, dünyada başta gelen benim, yücelik de bendedir. Vücutta canı ayırmadan tutan benim, büyük küçük sürekli beni ister. Halkın imanını doğru tutan da benim; ben olmayınca, çevik olanlarda güç kuvvet kalmadı. Herkes beni yüce tutar, ben olmadan kimse kimseye ziyafet verip doyuramaz. Yaratılanların içinde üstün olan mutlaka benim; bensiz kimse Hakk'a ulaşamaz.” dedi.

III. HAREKET

93. Buğday böyle kendini yüce görünce; orak onu bir uçtan bir uca biçip attı.
94. Düven, altına alıp ezdi; o yüce nimette sap ve kelle komayıp saman etti.
95. Değirmende bütün varlığını ve yapısını bozup un yaptı.
96. Sonra taşın altından kaçıp unluğa çıktı; elekten geçti ve yumruklandı.
97. Ateşte pişip, dişlerin arasına geldi; keşke bir Allah dostuna nasip olsaydı.
98. Böyle olunca bütün kibir ve günahlar affedildi ve o zatın nefesinden Allah razı oldu.
99. Eğer onu bir münafık yer de onun midesinde erirse; o buğdaydan iyi iş gelmez; kim onun görürse yüz döndürür.
100. Onda ne kadar üstünlük ve meziyet varsa hepsi toprak oldu ve o seçkin varlık da kocadı.
101. Kim kibirlenirse böyle olacak; sonsuza kadar da şaşkın ve mahrum kalacaktır.
102. Kimde iman varsa onda kibir yoktur; zaten hiç kimse büyüklük taslamakla nimete kavuşamaz.

BÜYÜKLÜK TASLAYAN KİMSELER

2.60. VI/10 DURAKLAR KISSASI⁹²

I. HAREKET

1. Kişi için altı durak vardır; can, gönül, akıl, nefis, vücut ve kendi.
2. Can Hakk'ın huzurunda o cemâle gözünü kırpmadan sürekli bakmıştı.
3. Akıl onun sanatında kendini unutmuş; o denizde büsbütün bakıp kaybolmuştu.
4. Gönül onun için deli olmuş; bu yüzden zapt edilemiyordu.
5. Nefis o eşikte toprak olmuş; dünyaya dokunmadığı için tertemizdi.
6. Vücut da korkuya kapılmamış ve nimetlere kavuşarak uykuya dalmıştı.
7. İşte o zaman kişi, büsbütün Hak'la beraberdi ve onun takdiri ile iş yapardı. O, kişi ile; kişi de, O'nunla sevgili idi.

II. HAREKET

8. O vakit kişide benlik yoktu; hatta orada ne zaman ne de mekân vardı. Onun birliğinden başka bir şey yoktu; o sonsuz bir hazine idi ve kendini gösterip tanınmak istedi.
9. Kudreti ile âlemi yarattıktan sonra, âlem içinde de Âdem'i yaratıp yüce kıldı.
10. Allah bu insanları dünyaya gönderince, her biri gelip bir varlığa bağlandı.

III. HAREKET

11. Asıl hazineyi isteyen, diğer şeylere gönül vermez ve ondan başka bir şeye takılmaz.
12. Kişi dünyaya gelince, dünyayı altı şeyin tuttuğunu ve onların her varlığı emri altına alıp inlettiğini görür.
13. Kimse bunlara uğramadan gidemez. Allah bunu böyle yaratıp, düzenlemiştir.
14. Dünyaya her gelen, bunlarla karşılaşır. Çünkü gitmek için bunlardan başka yol yoktur.

---

⁹² Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 877-909.

IV. HAREKET

15. Kişi, ilk yere varınca bir kişinin hükmünün geçtiğini ve ona bütün cihanın boyun eğdiğini gördü.

16. Mal, nimet, hizmetçiler, taht, taç ne isterse onda ve her gün orada binlerce aç yiyip içmekteydi. Süslü saltanatı, adaleti olan bu zatın yanında ister tanıdık, isterse yabancı olsun kimsenin emri geçmemekteydi.

17. Bu kişinin kim olduğunu, böyle bir işi kimden aldığını sorduğunda; bunun sultan olduğunu, bu devleti de Tanrı'nın verdiğini söylediler.

18. Hiç kimse uğramadan ve ondan emir almadan buradan geçemezdi.

19. Sonunda vücudunu, o kapıya hizmetçi bıraktı. Vücut zenginliğe ve yoksulluğa razı olup; o eşikte hizmete başladı.

V. HAREKET

20. Sonra ikinci konağa geçti ve orada bir yere daha uğradı.

21. Orayı da hareketli, sözü sağlam ve güzel; doğru emir verilen bir yer olarak gördü. Dünyada güzel güzel yiyip içmek, zevk safa sürmek için nefse hayatı öğretiyordu.

22. Bu yaratılışın ne ile devam ettiğini biliyor ve bütün mahlûkata yol gösterip anlatıyordu. Eğer yaratılış gevşek olursa, kuşun kafesten uçup gitmesi gibi, nefis de durmazdı.

23. O mecliste biz söz söylendiğini dinleyince, bu ilmi çok iyi bildiğini gördü.

24. Mutlak hâkim olan korkup çekinmeden her kişide hükmünü eksiksiz yapmaktaydı.

25. Bu kez tabiat üstüne hâkim olan bu kimseleri sordu. Fen ve sanat bilen, madenlerde işe yaramaz curuf kısmı ayıranların bunlar olduğunu söylediler.

26. Deli olsun uslu olsun, herkesin uğrayıp geçtiği o kimselere bu bilgi Hak'tan verilmişti.

27. Kişi ansızın geçivermeyi istedi fakat bu nefis, ister istemez tuta kodu.

28. “Nereye gidiyorsun, bu işi anlamadın mı? Geçme, hikmet, ilim ve sanat eksiksiz buradadır, böyle bir yer nerede bulunur?” dedi.

29. Sonra o kişi, nefsi bunlarla bıraktı ve nefis, menzile ulaşamadı. Artık nefis, şerbet içmek ve sağlıklı bir hayat sürmek için dünyada kaldı.

VI. HAREKET

30. Kişi üçüncü konağa geldi, burada da sağlam bir meclis kurulmuştu.

31. Bunların İslâm evinde yer tuttıklarını, her türlü insanın günde beş defa birlikte toplandıklarını gördü.

32. Bunlar din içinde kürsüsü bulunan ileri gelenler olup, halka Tanrı’dan haber verirlerdi. Herkese Allah’ın ve peygamberin buyruğunu söylerler cennet ve cehenneme nasıl gidileceğini anlatırlardı.

33. Yapılıp yapılmaması gereken şeyleri, iyilik ve kötülükleri anlatan bu kişilerin sözünü halk dinler ve tutardı.

34. Bunlar, Kur’an’ı delil almış, çalışkan, hareketli ve doğru işli insanlardı.

35. Bu kez de; halka iyiyi kötüyü bildiren insanların toplandığı bu mahfilin , nasıl bir meclis olduğunu sordu.

36. “Bunlar ilim sahipleri olup; akılları da herkesten fazladır.” dediler.

37. Tanrı’dan peygambere gelen emirler; onun dilinden bunlara miras kaldı. Bunların açıkça söyleyip bildirdiği İslâmiyet’ti; akıllı kimse de burayı mekân tuttu.

38. O kişi yoluna devam edip, tekrar asıl ülkesine gelmek istiyordu. Fakat akılı, “geçme, burayı terk etmek akıl kârı değil, kimse böyle yapmadı.” dedi.

39. Sonra o kişi, akılı kullukta bulunsun diye kalkıp, hizmet için o kapıda koydu. Akıl o kapıda, bir saadet zamanını gözeterek, ibadet için kaldı.

VII. HAREKET

40. O kişi bu defa dördüncü konağa geldi, orada da bir meclis kurulmuştu.

41. Burada zikir, tespih ve tevekkül eden başka düşünceleri bulunmayan kimseler gördü. Dilleri devamlı Allah’ı anıyor, her birinin gönlü aşk ateşi ile yanıyordu.

42. Bunlar baştan aşağı birlik ülkesini tutmuşlar ve insanların gönlünü kendilerine bağlamışlardı.
43. Mumla topluluk uygunluk gösterip birbirini süslemişti; bütün insanlar bunlardan faydalanırdı.
44. Bunlara makam, doğruluk ve gönül hoşluğu idi; bunlar sözlerinde durup vefa gösterenlerdi.
45. Bunları hoş görünce, kim olduklarını sordu.
46. “Bunlar Allah’ın güzel huylu kıldığı, kendi yolunda ilerleyen kullarıdır. Bunlar kimseyi horlayıp kötülemediler, kimseyi ayırmayıp herkesi aynı gözle gördüler, kimse de bunları bırakıp gitmedi. Asıl konak yeri buradır, gitme kal; buradakilerin hepsi güzel huyludur.” dedilerse de o kişi daha ileri geçip, içeriden içeriye gitmek isterdi.
47. Gönlü, “kal, gitme arzuladığın meclis bu konaktadır.” diyordu.
48. Ve o kişi, gönlünü, o kapıda hizmet etmesi için, bunlarla bıraktı.
49. Gönlü o eşikte, bir gün rahmete kavuşurum diye sohbet için kaldı.

VIII. HAREKET

50. O kişi ise beşinci konağa yürüdü ve orada bir meclise ulaştı. O mahfilin üstünlüğünü ve her an insanın kendinden haber verdiğini gördü. Bunların sözü insanın kendini bilmesi, işleri de kendine gelmesi idi.
51. Bunlar, daha gitmeden irfan davası içinde, devamlı yeri göğü dolaşıp gelirlerdi. Bütün insanların gönlündekiler ve onların her bir dileği bunlara açılmıştı.
52. Vücutları zayıf ve güçsüzdü, ayda yılda bir defa da olsa, evlerinden çıkmaya takatları yoktu. Canları ise kuvvetlenmiş ve bunlar yerle gök arasını doldurmuştu.
53. Bunları hep böyle gördüğü için durumlarını sordu. “Hâllerinden hayrete düştüğüm bu insanların kimler olduğunu söyleyin.” dedi.
54. “İşte o gönül gözü açık, sırlara vâkıf yerde yürürken arşta yazılanları okuyan ârif veliler bunlardır. Bunlar bütün varlıkları aydınlatan ve pervane gibi, bütün canlıları

bir araya getiren mumlardır. Kimsenin canı bunları bırakıp gidemedi, doğrusunu istersen seninki de onlarla kalacak.” dediler.

55. O kişi burada da durmayıp geçmek isteyip ve o makama varmak için sabırsızlanırken; canı, “bundan öteye yol yok, ben bu meclisi çok beğendim, sen de kal.” diyordu.

56. Bu kez de canını, kendini bilmesi için, o ârif velilerle birlikte bıraktı. Can orada kaldı, o kişi geçip altıncı konağa ulaştı.

IX. HAREKET

57. Burada rastladıkları şaşılacak kimselerdi.

58. Bunlar ne yerlerinde durabiliyor; ne de bir istekte bulunuyorlardı. Kendilerini bilmedikleri gibi başkalarını da tanımıyorlardı; günah işlemezler, Hakk’ın emrini de yapmazlardı. Dilleri iyi kötü hiçbir söz söylemezdi; gözlerini açmaya bile kudretleri kalmamıştı. Her biri kendini kaybetmiş ve âcizlik içinde Allah’a yönelmişti.

59. Bu yolda böyle mahkum olan bu insanların da kimler olduğunu sorunca, “bunlar âciz kalıp padişahlık denizine kavuşup, batanlardır. Seçilmiş ve seçilmemiş herkes bu âcizlik evinde kaldı; bu makam, ne kadar varlık varsa hepsini hiçe saydırdı. Nice hızlı gidenler burada son buldu; ne kadar akıllı varsa, bunu kavramayıp âciz kaldı. Bu nice sermayeleri savurdu; sahipleri de bu konakta düşüp kaldı.” dediler.

60. O kişi burayı da geçmek istedi; fakat geçmeye gücü yetmedi. Âciz, şaşkın, inleme sızlama içinde kaldı, artık gayret, ar namus çekilip gitti.

61. Bu âcizlik konağından ayrılmak için çalışıp geçmeye vücut lâzım, hani o nerede? O kişi için binek olan nefis de yok; halbûki onunla dört bir tarafı dolaşırdı. Âcizlik evinden onu çıkaracak, ona en yakın dost olan akıl ve bilgi de kalmadı. Artık gönül de yok; gitmeğe çalışan canı da kaybetti, o olsaydı belki bu âcizlik mülkünden çıkabilirdi. Bunların hepsi o kişiden uzak düştü, ve bu âcizlik evi durak oldu.

62. Hak’tan başka tanıdığı ve yakını kalmadı; işte bu defa ağlayıp Allah’ı andı.

63. Ona, “ey düşkünleri kaldıran! Yer ve gökte ne varsa hepsine sen hayat verirsin. Düşüp kalana kuvvet senden gelir, sıkıntı gününde herkesin feryadını sen işitir, yardım edersin. Vücut, nefis, akıl, bilgi, gönül ve can gibi sevdiklerimden hiçbiri

gelmedi; senden başka da elimden tutanım yok. Önünde sonunda delilim sensin; ben senden tarafa ancak seninle gidebilirim. Ey cömertler cömerdi! Senin ihsanların çok, iyiliklerinde pek fazladır. Ey herkese acıyan! Beni bu düşkünlük evinde bırakma. Benim kendime imdadım olmaz; benlik benden uzaklaştı ve bütün işler sana kaldı.” dedi.

64. İşte Hakk’a olan bu yalvarmaları bitince; o her zaman diri ve sonsuz olan Allah, altı şey bağışlayarak o kişinin bütün sözlerini hâle çevirdi.

X. HAREKET

65. Önce inayet önüne çıkıp, elini tuttu ve onu üzüntülerden kurtardı.

66. Sonra hidayet gelip onu Hakk’ın dergâhına götürdü.

67. Uygunluk gelip ona güç kuvvet oldu ve Hak’tan tarafa gitmek için yoldaşlık yaptı.

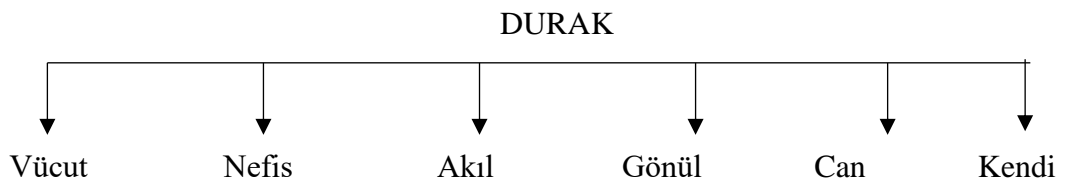
68. Ondan sonra akl-ı kül göründü; ona bu yolda usül içinde usül öğretti.

69. Ardından sevgilinin aşkı gelip onu üstüne bindirdi.

70. En sonunda ise saadet geliverdi; o zaman nereye baktıysa o sevgilinin cemalini gördü.

71. İşte Hakk’ın bağışladığı bu altı şey onu, elinden tutup âcizlik evinden çıkardı. Sonra o yüce huzura götürüp muradına ulaştığında; ihsan, rahmet, yumuşaklık ve adalet gördü.

72. Kim onun adaletine rastladıysa; huzura kavuşmadı ve yollarda kaldı demektir. Kim de fazlına ve ihsanlarına yoldaşlık etti ise, sonunda onun huzuruna ulaştı.

2.61. VII/1 YILDIZLAR KISSASI⁹³

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Allah, âlemi yaratıp âdemi de hâkim kılmayı diledi.
2. İlk önce kudretinden akl-ı küllü yaratıp kendine onu kul etti.
3. O akl-ı külden dokuz felek ile, yeri, göğü, varlıkları, cinleri, insan ve meleği yarattı.
4. Göğü ve yeri yedişer kat yaratıp, yarattıkları için mekân yaptı.
5. Her birine birini hizmetçi kıldı ve o hizmetçinin, orada en iyi şekilde, kullukta bulunmasını diledi.

II. HAREKET

6. Yedi kat gökte yedi yıldız astı ve bunları uygun şekilde yerli yerine koydu.
7. Yaz kış cihana emretmeleri için, kendi kudretinden bunlara iş verdi.
8. Fakiri zengin, zengini yoksul eylemek; hizmetçileri bey, beyleri köle yapmak gibi işleri Allahu taâla bunların emrine verdi.
9. Bunlar bazılarını yüceltir, kimilerini de zelil ve düşkün eylerler.

II. RİVAYET I. HAREKET

10. Döl, erkeğin belinden inip anne karnını sahiplenip yer edinince; önce Zuhâl Yıldızı müdahale eder, o su iken kana döner.
11. Sonra Müşteri, Tanrı'nın emri ile tesirini gösterip kanı et yapar.
12. Sıra Merrih'e gelince, onun nazarı ile et, kemik bağlar ve organlar ortaya çıkar.
13. Ondan sonra Güneş işe karışır, vücut ortaya çıkar ve yüzünü şekillendirir.
14. Dört ay on gün geçince can gelir; böylece sultan tahtına oturur.
15. Sonra Zühre gelir ve canı şaşılacak derecede sevince, neşeye bağlar.

---

⁹³ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 909-923.

16. Sonra sıra Utarid'e gelir; nazla gelen bu gezegen ona gizli gizli bilgi verip ilim öğretir.
17. Bu altı gezegen altı ay besleyip terbiye eder; yedinci ayda da Ay gelir.
18. Ay da gıda vererek besler; sonra iş, dönüp dolaşır tekrar Zuhal'e gelir.
19. Zuhal sekizinci ayda tesirini gösterir.
20. Sonra Müşteri gezegeni kendine göre bağlayıp çözer. Onun işi bağlamak ve çözmektir; çocuğun bağlı yollarını açan da odur.
21. Dokuz ay bitince bağını çözer; çocuk doğar ve dünyayı görür.

II. HAREKET

22. O, karanlık anne karnında kan yerdı ve orayı gerçek mülk sanırdı. Bu dünyanın ne olduğunu, cemiyet ve sohbeti bilmezdi.
23. Zindanda durmaya, kan içinde kan yiyip hayat sürmeye razı idi. Çünkü o yerden burası daha güzeldir, fakat ondan daha iyi ve daha güzel yer de vardır.
24. Bu dünya anne karnından nasıl daha geniş ve daha iyi ise; öteki cihan da şüphesiz bu cihana göre daha iyidir.
25. Ahiret cennet bahçesi bu dünya ise, hamam ocağı gibidir; oraya göre de zindan demektir.
26. Kim oraya göre yaşarsa, Allah cenneti verir, bu ancak öyle kimseye lâyıktır.

III. RİVAYET I. HAREKET

27. O küçük çocuk dünyaya gelince, Ay ona aydan aya hizmetçi olur. Onu tam dört yıl dört ay besler.
28. Sonra Utarit, güzel düşünce ve fikir verir. On yıl besleyip bilgi öğretir.
29. Sonra Zühre gelir, oyun ve eğlenceye boğar, artık onun gönlünde zapt edilmez şaşılacak arzular belirir. Oyun eğlence, yiyip içme, sevip kucaklama gibi hevesler; nefiste kaynamaya başlar.
30. Zühre'nin peşinden Güneş gelir. Vücuduna her bakımdan en olgun şekli verir ve o kimseyi herkes görmek ister.

31. Güneş'ten sonra Merrih gelmiştir; o kimseye bir bak, vurmak ve tutmak arzusundadır. Artık kollar güçlenmiş yiğitlik çağı gelmiştir; bu belirtilerle gaziler yiğitlik gösterirler.

32. Bu kez Müşteri gelip görür; bu yüzden insan çok altın gümüş biriktirir. Müşteri'nin işi beylik olduğundan bu kişi mülk tutmaya yönelmiştir.

33. İşin sonunda Zuhal gelip devrini sürdüğü için vücut bir yere ulaşır. Zuhal üşengeç ve gevşek olduğundan işi sonuna ulaştırmaz; böylece kişi işten kalır.

34. Vücudun başlangıcı nasıl Zuhal'le olmuşsa, sonunda yok olması da onunladır.

35. Böylece vücut zamanla nasıl yokluktan gelmişse; sonunda gider ve yok olur.

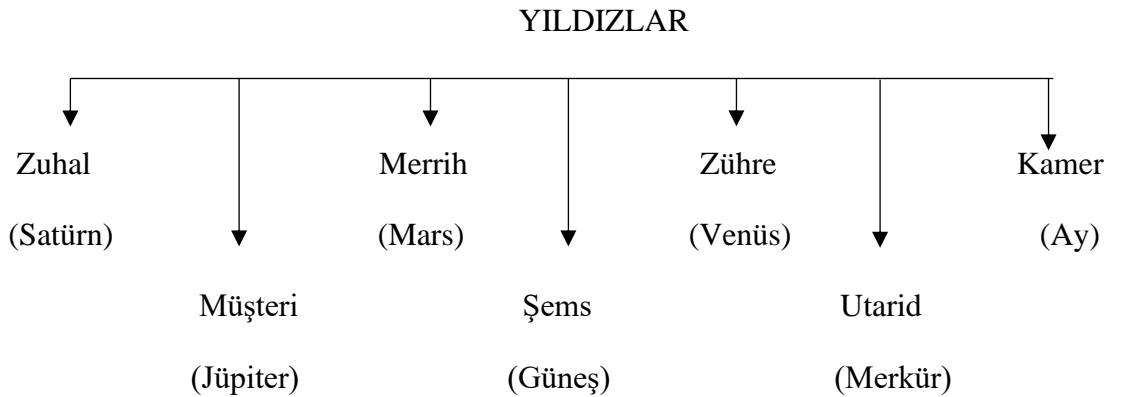
II. HAREKET

36. Yalnız canın, Tanrı'nın emri ile, tükenmeyen, ebedî bir ömrü vardır.

37. Gerçekten kendini can bilenler, yedi kat göğü yıldızlarla birlikte kendine köle yaptı.

38. Suret yıldızların tesiri altındadır, bütün vücut hizmetçi, yıldızlar ise kendine hizmet edilendir.

39. Can Tanrı'nın emri, yıldızlar da mahlûktur; o yarattığı her şeyi emrine köle yapmıştır.

2.62. VII/2 YEDİLER KISSASI⁹⁴

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Bu yer ile gök yok iken yalnız ezeli ve hikmetler gösteren Allah vardı, muhtaçsız, zengin ve büyüklük sahibi idi.
2. Hiçbir varlığa ihtiyacı yoktu; ancak o takdir edince bu varlık dünyası ortaya çıktı.
3. Yarattığı bu mülkü varlıklarla doldurdu.
4. Âlemler hiç yoktu; yokluk da yokluk içinde bulunuyordu. Öyle ki her tarafa karanlıklar çökmüştü.
5. Yokluktan varlık ortaya çıkması için; ilmîni o yokluğa gönderdi.
6. Bu ilm oraya gitti, yokluk ilmin davetini işitmediğinden hiçbir tesir göstermedi.
7. Onun sözüyle davete gelmediği için, bu kez Allah'tan kudrete izin verildi.
8. O yokluk ülkesi baştan başa karanlıklar memleketi olduğundan; hiç kimsenin çağrısı eser kılmazdı.
9. Kudret gidip karanlık ülkesini yıktı ve varlık namına hiçbir şeyini bırakmadı.

II. HAREKET

10. Sonra bir kadın bir de erkek hizmetçi onu çeke çeke yokluktan âleme getirdi.
11. Kudret bunların boynuna din halkasını geçirdi.
12. Gönüllü veya gönülsüz, o hazrete geldikleri için, ister istemez ibadet ettiler.
13. Kul rükudan başını kaldırmadığı gibi; hizmetçi de hep secdede idi.

III. HAREKET

14. Allahu taâla, aşk ile anlaşıp bunları birbirine eş etti.
15. Bu varlıkların hepsi o iki şeyden meydana geldi; bunların kimi eğilmiş, kimi de yere kapanmış olarak kaldı.
16. Bunlara yer ve gök adını verdiler, köle ve hizmetçi gibi iş yaparlar.

---

⁹⁴ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 923-939.

17. Bunların biri anne biri de babadır.

18. İşte bunlarda olanların hepsi evlatta da vardır. Bazısı canda kimisi de vücutta bulunur.

II. RİVAYET I. HAREKET

19. Yeryüzünde meşhur ve herkesin bildiği yedi kıt'a var. Bunların hepsi o evladın vücudunda da görünüyor; bakıp bunlarla görünüşte emrini yürütür.

20. Yedi gökte yedi yıldız hüküm eder. İşte bu yedi hüküm o evlattadır ve asılları yedi boy içinde canda yer tutmuştur.

21. Yer altında bıraktığı yedi cehennem de baş kaldırıp günah işleyenler için ateşten öfke ile doldurulmuştur. Yedi organında da onun aynısı vardır, işte vücut onunla cehenneme lâyük olur.

22. Yıl on iki ayda da etrafta dolaşan yedi gün var; zengin fakir hiç onlarsız olmaz.

23. Canın gördüğü yedi mushaf da; din dünyasından doğup ışıklarını saçar. Yedi mushaf manası Mustafa huyunun burcudur.

24. Güneşin kaplamış olduğu yedi kat yer de var; bu sözler hikmetin bulunmasına yardım eder.

25. Yedi geceden insanı kurtaran gündür; gündüz olunca dostlar kalkıp birbirlerini görürler.

II. HAREKET

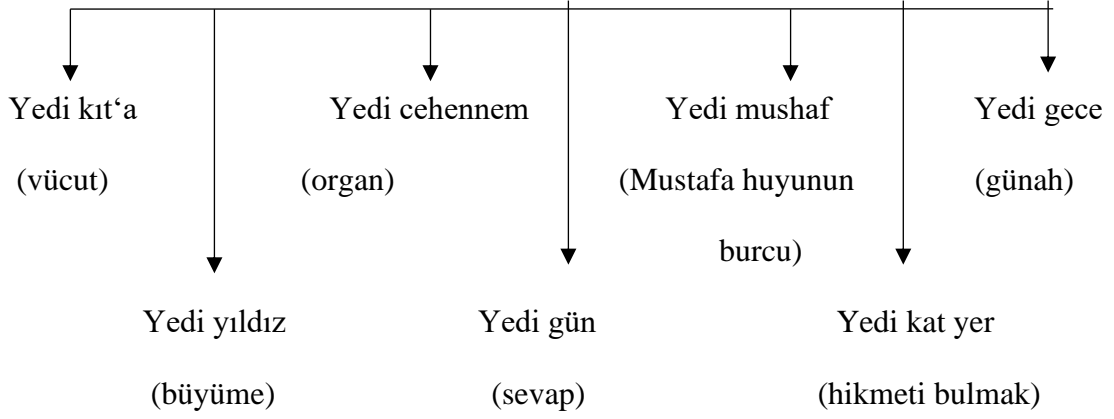
26. Mümin insanı, yedi gece günahlarından yedi mushaf kurtarır. Onun hükmünü tutan saadete ulaşacak ve vücudu yedi cehennemden uzak olacaktır.

27. Güneşin ışıklarıyla, her bir yerin ve bütün insanların gece karanlığından kurtulması da böyledir.

28. Yedi gün, yedi renk, yedi tat; bu yedi adın hepsi yedi ülkeyi de baştan başa kaplamıştır.

29. Bunların hepsi yedi kat vücudunda yazılmış ve kendi ilmi kendinde gizlenmiştir.

YEDİLER ve İNSAN

2.63. VII/3 İNSAN BÖLÜĞÜ KISSASI⁹⁵

I. HAREKET

1. İnsanoğlu baştan sona, yedi saf hâlinde Allah'a doğru gider.
2. Büyük küçük, iyi kötü, fakir zengin bütün yıl boyunca on iki ay bu yedi saftan gider.
3. Birbirlerinin ardından hiç durmayıp gitmekte; önden gidenin ne yaptığını arkadan gelen bilmemektedirler.
4. Hepsi o Hakk'a karşı kendinden geçmiş ve başı dönmüş vaziyettedir; işin mutlak şekilde nereye varacağını da anlamazlar.
5. Dolaşıp durur iken, yer gök onu göremez ve hiçbir yaratık da kudretine akıl erdiremez.
6. Bu şekilde dolaşırken arkası hiç kesilmez; önünün nereye gittiğini de kimse bilmez.
7. Bütün bunlar Hakk'ın emriyledir; ister istemez gidecek, gitmezse bırakmaz, zaten bunun için yapacak bir şeyi de yoktur.

II. HAREKET

8. Bunların bir bölümü anasından süt emen çocuklardır.

⁹⁵ Âşik Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 939-957.

9. Bunlara anneleri şefkat gösterir.

10. Dünyada yetişip olgunlaşmamış ne varsa bunların hepsi bir saf olmuştur.

11. Çünkü bunlar aynı durumda ve eşit olduklarından akıl sahipleri bunlara “yetişmemiş” diye söylediler.

12. Dünyada süt emen ne varsa, Kamer bunlarla ilgilenir ve hükmeder.

III. HAREKET

13. Ay nasıl geçerse, bunlar da öyle geçip o saftan yavaş yavaş uzaklaşırlar.

14. Artık yürüyen ve koşanlardan olup; söyler, oynar, güler ve gelişip büyürler.

15. İşe güce gönderirlerse gider, bildiği kadar yapar ve iş işlerler. Eğer sanata yahut da okula verirlerse; öğrenirler, o safta da yükseklik vardır.

16. Orada iş, yazmak ve ilim öğrenmektir; o zaman buna Utarid hükmeder.

17. Utarid o safla ilgilenir, çünkü onu Allah vazifelendirmiştir.

IV. HAREKET

18. Bunlar o yerden göçünce, ergenlik bölümüne geçerler.

19. Orada da yine bir saf oluşmuş ve bunlar dünya hayatı ile meşgul olmuşlardır.

20. O bölümün insanları hayatlarının güzel geçmesini, dünyada en iyi şekilde yiyip içmeyi isterler.

21. Bunların işi oynayıp gülmek ve başka şeyleri düşünmemektir. İstedikleri oyun ve eğlence meclisleri kurup, güzel yüzlere bakmaktır.

22. İşte bu bölükle de Zühre ilgilenir, o da kendi işini öğretir.

23. Zühre'nin işi yiyip içme ve oyundur; bu safın başka bir düşüncesi yoktur.

V. HAREKET

24. Ömür bu konaktan da geçip, misafir kaldığı evden göçecektir.

25. Eğer göçmezse zorla göçürürler ve ansızın kendini dördüncü safta bulur. Bu saftan kalkıp öteki safa gitti ise; onun da vefa kılmayacağı bir gerçektir.

26. Çünkü o bölümde duranların işi; kendini güneş gibi süslemektir.

27. Oraya gidenlerin yüzü güneşe benzer; irilikten de yüzü gündüz gibi aydıdır.
28. O safla ilgilenen Güneş olduğu için; onlarda karanlık, kaygı ve üzüntü yoktur. Her birinin gönlü neşeli olup yüzleri gülmektedir; onlara bir bakan dönüp dönüp bakmak ister.
29. Bu safta bulunanların hâli güneşe benzer, nerede yürürlerse belli olur.
30. Fakat ömür eğlenmez, ondan da geçer.

VI. HAREKET

31. Ömür beşinci konağa gelince, o safta bulunanlarla kaynaşıp anlaşır.
32. O safta bulunanların sert ve aceleci bir huyu vardır; kimseden çekinmezler.
33. Hepsi vurmak ve tutmakta olurlarsa da; çok doğrudurlar ve bundan asla dönmezler.
34. Bunlar gayret elbisesini sıkı sıkıya giydiklerinden hiçbiri halkın sesine aldırış etmez.
35. Öyle ki ellerinde kılıç tutar gibidirler; düzenleri de Merrih'e benzer gibidir.
36. Merrih bu bölükle ilgilendiği için bunlar kan dökmeye kast ederler.
37. Bu bölüğün hayatları böyledir ve yiğitlik Merrih'e benzer.

VII. HAREKET

38. Ömür buradan da geçip altıncı safa varınca; oraya yüz sürüp, aklını fikrini verir.
39. Geçmese ister istemez zorla sürerler, gece gündüz boyunca onu da geçirirler.
40. Gidip, o bölüğün doğru fakat acele ile dünyayı toplamaya çalışan kişiler olduğunu gördü.
41. Onlar bu dünya malını çok sevdiklerinden, ölüm hâllerini de unutmuşlardı.
42. Bunların işleri gece gündüz dünya olduğu için, rüyalarında da aynı hâldedirler.
43. Mal mülk, altın gümüş toplamak, emir vermek, fikir yürütüp sonunu bildirmek, bu bölüğün can attığı şeylerdir; üstelik kendilerinden başka dünyada kimseyi de görüp kabul etmezler.

44. Sanki bu mülkün sahibi bunlardır; ayrıca onlar birbirlerini de beğenmezler.
45. Bunlar bu tesiri Müşteri'den almışlardır, çünkü Hak'tan ona böyle bir bakış değmiştir.
46. İşte mülkün ve memleketlerin sahibi odur, safa sahibi olmanın özü de budur.
47. Onun için huyları ona benzer ve arzuları baştan başa dünyayı ele geçirmektir.

VIII. HAREKET

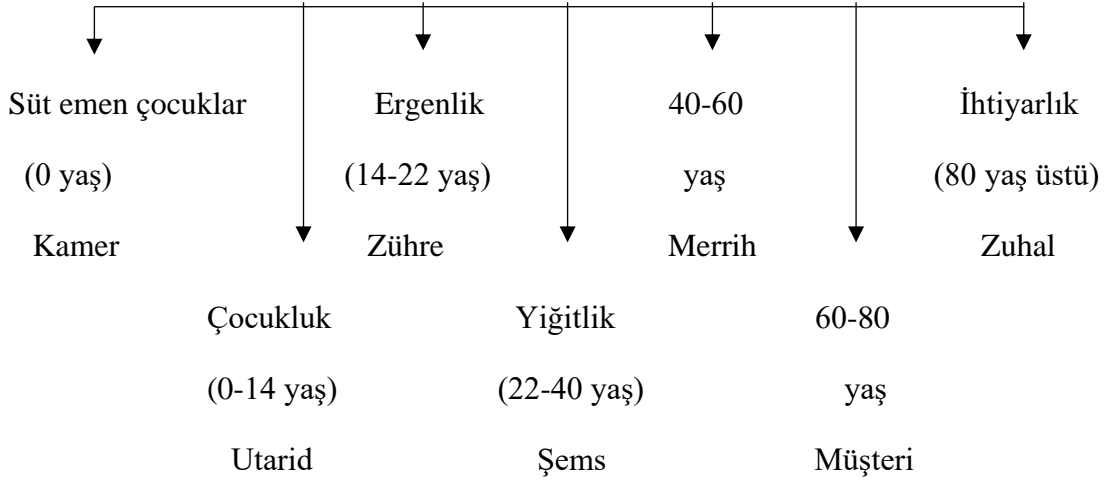
48. Fakat ömrü, bu saftakilerle hayat sürmesi; durup eğleşmesi için burada da bırakmazlar.
49. İster istemez ihtiyarlık safına alınır. İşte ihtiyarlık yedinci saftır.
50. Şüphesiz ömür bu yerde son bulur; fakat insan buraya bir göz açıp yumuncaya kadar gelmiştir.
51. Ömür, o safta bulunanların zayıflığını ve hiç kimsenin orada güçlü olmayacağını; bütün organların işten kalıp verimsizleştiğini, dünyada kazanç sağlamayacaklarını ve pek çok şeyi orada bıraktıklarını; yüzün asık, gönlün sıkıntılı, aklın şaşkın, midenin soğumuş ve huyun da eringen ve gevşek olduğunu gördü.
52. Nefsi dünyadan ayrılmış, gönül her iki tarafa bağlı, organlar kendini bırakmış fakat gönlü sıkı; ihtiyarlıkta yeri hazırlanmış olduğu hâlde, yine düşüncesi ve işi çoluk çocuktur.
53. Bütün safları geçip sona ulaşmış, dili de dili de bütün sözlerin değersizini söylerken; yüce yerlerden aşağılara bakıp, o hâlden Allah'a sığınmak gerekirken; sanki o yedi kat gökte durmakta ve koşup yeryüzünde binalar dikmektedir.
54. Bu Zuhal'in sanatıdır; onun için ihtiyarlar böyle işleri yaparlar.
55. İşte Zuhal'in yeri yedinci gökte iken, onun elleri anne karnında bir şeylerle meşguldür. Sonra Zuhal o yedinci safın beyidir; halkın önde geleni de onu kendi beyi ile kıyaslar.

IX. HAREKET

56. O yedi saf tamamlandıktan sonra, vücut için bundan öteye yol yoktur.

57. O bu safı da geçer ve yıkılıp harap olur; artık onun yeri toprağın altıdır.
58. Eğer burada iyi ameller yapmışsa; Boğa ve Oğlak burçları elinin altındadır.
59. Böyle kimseye yedi gezegen hizmet eder; Hakk'ın huzuru artık onun durağı demektir.
60. Değilse o toprakta hor olur, bey veya hizmetçi olduğunu da kimse bilmez.
61. Canı da yokluk ve sıkıntı içinde kalıp; her an ateşten yalın alev dalgaları sarar.
62. İnsan bu yedi konaktan geçip, Hakk'ın yardımı ile zamanını geçirse; ve aşk ile Allah'ın emrini tutsa, ömrünü de emre itaatte harcarsa, Tanrı'nın seçtiği kullara yoldaş olduğu gibi; cemalini de devamlı görmeye lâyık olur.

İNSAN BÖLÜĞÜ

2.64. VII/4 CANLAR KISSASI⁹⁶

I. HAREKET

1. Bu cihan içli dışlı birbirinden gizli yedi kattan meydana gelmektedir.
2. Bu yedi kat, damar ve kan gibi birbirinin canı olmuştur.
3. İçerde ise bütün canların ve vücutların âşık olduğu her şeyden kıymetli olan, canlar canı vardır.

⁹⁶ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 957-976.

4. Bu yedi kat varlık tendir o ise candır; bunu ancak o bilir.
5. Âlem yedi kat yaratılmıştır ve her biri Hakk'a yönelip secde etmektedir.

II. HAREKET

6. Bir katı, ten gibi olan bu yer ile göktür.
7. Bu yedi kat birbirinin canıdır; fakat asılları cisimden yaratılmışlardır. Çünkü bu yer ve gök açıkça cism hâindedir.
8. Dünyadaki bu yapılar; dünyanın canı demektir. Bu cihan o yapılar sayesinde hayatta kalır; değilse boş bir kalıp gibidir.
9. İşte dünyadaki bu şehir ve köyler onu diri ve canlı tutmaktadır. Bunlar ne zaman yıkılır viran olursa; yerler ölür.
10. İmaret ve bakım olmayan yerlerde; hiç kimse eğleşip rahat edemez. İşte kendileri cansız cism de olsalar, bir noktada dünyanın canı bu yapılardır.

III. HAREKET

11. Âlemi diri tutan yapılar ise; onu da hayatta tutan insanoğludur.
12. İnsanın varlığı onun için candır.
13. Bu yapıda insan eli olmazsa, orada rahat aramak boşunadır.
14. İnsanların ve mahlûkların bulunmadığı yerler ölü gövdeye benzemektedir. Bir mülkte tebaa yoksa o ülke mutlaka ölmüş demektir.
15. Ülkeleri ayakta tutan halktır; o hem düzeni hem de devleti yaşatıp devam ettirir.
16. Halk gidince o mülk, yıkılıp örene döner.
17. Mülkü diri tutan âdemoğludur; insansız ne kadar mülk varsa hepsi ölüdür.

IV. HAREKET

18. İnsan da can ve cism sahibidir; ancak cismini devam ettiren canıdır.
19. Can gidince vücut ölür, her bir iş ortada kalır, malı mülkü ne varsa başkaları sahip olur.
20. Vücudun hareketi ve tazeliği can iledir; can gidince ona rağbet kalmaz.

21. Göz, kulak can sayesinde görüp işitir; el ve ayak da onun sayesinde iş işler ve yürür. Dilin söylemesi ve ilden ile hüküm etmesi de can iledir.

22. Halkın varlığını diri tutan da candır; can gidince bu varlık bir işe yaramaz.

V. HAREKET

23. Canı diri tutan ilimdir; apaçık söylemek gerekirse Hakk'ın ilmi, canın canıdır.

24. Hangi canda ilim yoksa o ölüdür.

25. Cana değer ve fazilet ilimden gelmektedir; onun için âlimler sultanlara söz geçirirler.

26. Canın da canı Tanrı'nın ilmidir; o her şeyin sultanıdır. Canı diri tutan Hak ilmidir ve çeşit çeşit hikmet o diri canın eseridir.

27. Cahilin canında hayat yoktur.

28. İşte Hak ilmi canların canıdır.

VI. HAREKET

29. Tanrı ilmindeki hayat akıl iledir.

30. Aklı olmayanın ilmi de yoktur; akılı kâmil kişinin ise, ilmi çoktur.

31. İlim tutan akılla tutar, onu elde eden akılla elde eder.

32. Akılsız kişinin ilmi ölü olduğundan, onun işinden bir fayda gelmez.

33. İlimin canı mutlaka akıldır, akılı eksik olan ilimle Hakk'a ulaşamaz.

34. Nerede akılsız bir ilim sahibi varsa; onun ilminden hiçbir fayda görülmemiş, bir iş de ortaya çıkmamıştır.

35. Aklın baştan sona kadar yoldaş olduğu ilim diridir.

VII. HAREKET

36. Akılı diri tutan aşktır; aşksız aklın ölü olduğu apaçık ortadadır.

37. Hangi akıllı kişi Hakk'a âşık değilse; hakikatte o, Tanrı'ya lâyık olmaz.

38. Aşka yoldaş olmayan akıl ölüdür; onun için bu kendi nefsinden de aşağı ve değersizdir.

39. Aşka yoldaşlık etmeyen akla; hikmet ve sırlar dost olmaz. Aklın diriliği Allah aşkıyladır; akli Tanrı'ya ulaştırır aşktır.

40. Hangi akıl Hakk'a hayran değilse; Tanrı aşkı ona can olmamıştır. Böyle akıl tasalıdır; canı yoktur yani ölmüştür.

41. Aklın canı mutlaka aşktır; aşksız akıl Hakk'a ulaşamaz.

VIII. HAREKET

42. Aşkın hayatı tamamen Hak'ladır ve ona Hak'tan başka makam yoktur.

43. Aşkın dünyada dileği yoktur, onun istediği yegâne şey Hak'tır. Aşk içinde Hak'tan başka şey yoktur; bu yüzden onun gönlü bütün âlemleri değersiz bilir.

44. Aşkın içinde şan şöret bulunmaz.; yalnız onda gizli hazineler vardır.

45. Aşkın dili Hakk'ın sözünü söyler; eli de daima Hakk'ın işini işler.

46. Kim aşk gözünden bakarsa Hakk'ın gözünden bakmaktadır; bu yüzden o hem yapmakta, hem de yıkmaktadır.

47. Akıl, nefis, vücut ve can; şüphesiz Hak'la dolan aşkın köleleridir.

48. Aşk mutlaka Hak'la diridir; aşkı sıkıca tutan Hakk'a ulaşır.

49. Her ne varsa hepsine aşk candır; aşkın da canı Hak'tır.

IX. HAREKET

50. İşte anlatılan bu yedi nesne, birbirinin canıdır, bu hikmeti bilmek gerekir, hikmet de dahil hepsi birliktedir.

51. Aşkı diri tutan Hak'tır; onun için âşıklar vefasız olmazlar ve sevgili için her şeylerini verirler.

52. Hiç şüphesiz akli da diri tutan aşktır; onun için akıl yönünü aşka dönmüştür.

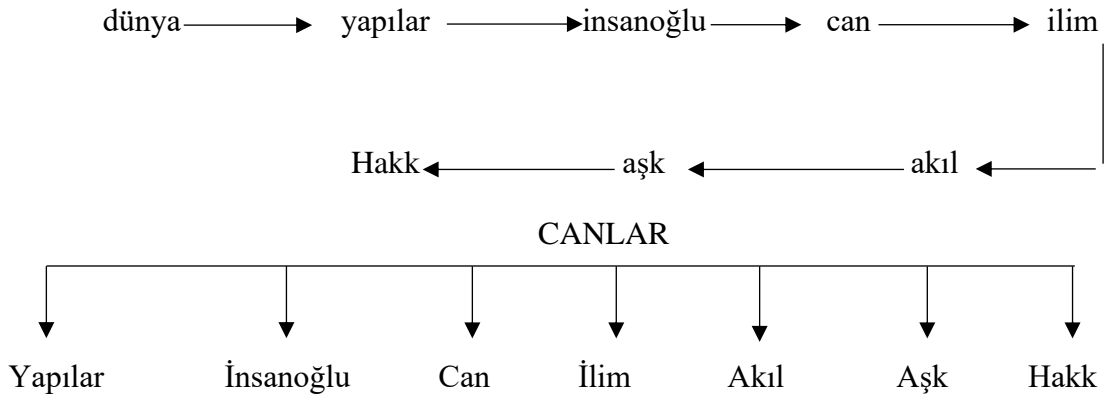
53. İlimi de akıl canlı tutmuştur, bu sebeple ondan türlü işler ortaya çıkmıştır.

54. Vücut ise can ile hayat kazanır; can olmazsa yıkılır, can bulunmayan gövdenin yeri toprağın altıdır.

55. Bu yapılar da vücutla diridir; zaten mülkün bakımı bu birbirine yakın görünen insanlardır.

56. Âlemi diri tutan ise yapılardır; bakımsız olan cihandan hiçbir şey elde edilmez.

57. Kişi bu eksiksiz açıklanan yedi şeyin hepsinden geçince asıl yerine ulaşır. İşte makam orasıdır.

2.65. VII/5 KANDİL VE İNSAN KISSASI⁹⁷

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Kandili kandil yapan yedi şeydir; bunlar bir araya gelince o devamlı var olur.
2. Bu yedi nesne bir yerde olunca, hepsi birlikte kandil diye anılır.
3. Altı tanesini biri ayakta tutar; o göz nuruna, diğerleri de göze benzer. Altısı biri için vardır, çünkü dostlukları ve birlikleri onunladır.

II. HAREKET

4. Biri bu kandilin cisimidir, gerçekte kandil onun ismi olmuştur. Bunun aslı vücut gibi topraktandır.
5. Biri kandile doldurulan sudur ve kandil parlaklığını ondan alır. Ona sudan başka bir nesne asla uygun düşmez; o hep bulunmalıdır.

⁹⁷ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 977-995.

6. Biri fitilin geçtiği demirdir, fitili de onun içine yerleştirmişlerdir. Böylece o fitilin cismini devamlı edip, kandil içinde ona yer verir.
7. Biri de o fitil denen şeyin aslıdır, işte ışık onunla belli olur. İnsan ışığı ondan ayrı sanmamalıdır, o işi ona bağlamışlardır.
8. Bir de yağ denen nesne vardır; o tükenirse bu ışık söner. Bu kandilin varlığı yağa bağlıdır; o da ateşle dosttur.
9. Biri de kandilde kandilde yanan ateştir; onunla ortalık etraf, uzak ve yakın yerler aydınlanır. Her bir varlığı gösteren, onlara yüz suyu olan odur; o olmayınca evler zindana döner, bu da cehennem demektir.
10. Biri de kandili tavanın ortasına bağlayan iptir. Tavana bağlanan ipin ucu boşluktadır; bu yanan kandil de ona asılmıştır. Dış yanından kaplayarak tutan iptir; hepsinden içerde de ateş yanar.
11. Bunların bir yere gelmelerinin sebebi, ateşin yanıp etrafı aydınlatması içindir.
12. Eğer ateş olmazsa, diğerleri de yok demektir.

II. RİVAYET I. HAREKET

13. Bu yedi varlık insanda da bulunmakta ve âdemoğlu kandile benzemektedir.
14. Kandilin cismi de insan vücudu gibi tamamen topraktan yapılmaktadır.
15. Su ile kandile gelince; su cana diğeri de gövdeye benzemektedir. Nitekim su kandile dolduğu gibi; can da gövdede yer tutmuştur.
16. O fitilin geçtiği demir de, İslâmiyet'in hükümlerine benzemektedir. Onun fitili tutması gibi insanı tutan demir de İslâmiyet'in hükümleridir.
17. Fitil de nefistir, işte onu Mustafa'nın şeriatı doğru tutar. Nefsi doğruluk üzere tutan emirlerdir; onun için nefis bu yola mahkum edilmiştir.
18. Kandil yağı ise akla eşittir. Nitekim yağ olmayınca kandil yanmaz; akılsız başa da aşk uğramaz.
19. İnsan kandil ise, akıl da yağdır; işte ondaki ışık da Allah aşkıdır. Kim bu dine ışık olmak isterse, aklını o aşk ateşiyle yakmalıdır.

20. O ipin tavana asılı durumda, ucunun da yere inmiş vaziyette olması; mahlûka gönderilen ve aslı sıkı sıkıya Hakk'a bağlanan Kur'an'dır. Halkın yapıştığı o varlık bu Kur'an'dır.

II. HAREKET

21. İşte vücut bir kandile benzemekte, kandilde bulunan her şey onda da bulunmaktadır.

22. Onun kabı cisim, suyu da candır.

23. Fitili tutan demir de şüphesiz İslâmiyet'in hükümleridir.

24. Sonra fitil nefis, yağ akıl, yanan ateş de aşktır.

25. Kandilin asıldığı ip ise Tanrı'nın kudret ipidir. Kudret ipi, halkı doğru yola getirmek için Tanrı'dan inen Kur'an'dır.

26. Artık o ipe yapışarak yanmalı ve bu gafletten uyanmalıdır.

III. HAREKET

27. Bütün bu düzen içinde görünen ve istenen yanarak âlemi aydınlatan kandildir.

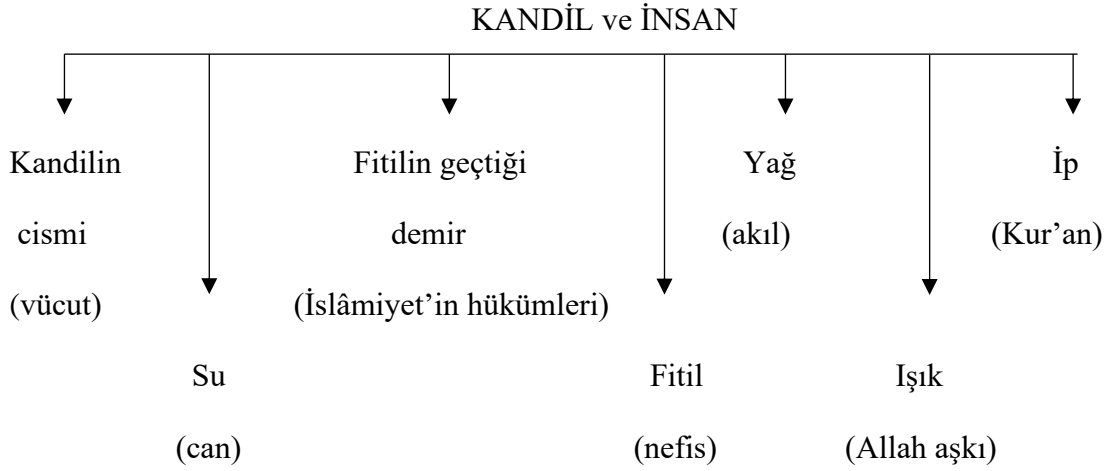
28. Eğer o yanmasa var da olsa, yok demektir; yok olan şeyden ise fayda umulmaz.

29. Madem ki insan kandile benzer, o hâlde geldiği meclisi aydınlatmalıdır. O, her dem Allah aşkından yanıp, ışıyla gönülleri aydınlatmalı ve herkes bundan yararlanmalıdır.

30. Kim aşka düşmemişse o yanmamış; sohbetinden de kimse faydalanmamıştır. Öyle kimse yanmayan kandil gibidir; onun varlığı ile yokluğu birdir.

31. İnsan diye aşkı olan ve o aşkla Hak yolunda devamlı yanan kişiye derler.

32. Aşkı olmayanın varlığı da yoktur, böyle kişinin gündüzü gece gibidir.

2.66. VII/6 CİSİM – ELBİSE – YEMEK KISSASI⁹⁸

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Allah'ın âlemi yarattığı, sonra da Âdem'i âleme getirdiği o zaman; âlemi cismi ile yarattı ve ismiyle de yedi kat cisim eyledi.
2. Sonra bu yedi cisme yedi kat elbise giydirdi; bir de yedi kat sofrayı bırakıp ziyafet çekti.

II. RİVAYET I. HAREKET

3. Cismin bir katı en ilerideki, en içteki iliktir. Onun yeri içeriden içeridir. Onda gizlenen cismanî kuvvet, sanki maden ocağında saklanan bir cevhere benzer.
4. Bir katı da iliği içine alan ve cismin hepsinden sert olan kemiktir. Vücutta kemik olduğu müddetçe ilik daima var olacaktır.
5. Kemik üstünde, yine inceden inceye çekilmiş, hesaplanarak döşenmiş sinir tabakası vardır. Kemiklerin arasını bağlayan budur, Hak onu vücutta bunun için yaratmıştır.
6. Bir katı da ölçülerek ve kan aksın diye oyularak yaratılan damarlardır. O vücutta kanın durduğu yerdir; o damar ark gibidir, kan da ırmağa benzer.

⁹⁸ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 995-1013.

7. Bir tabakası ise gece gündüz akan kandır; o durmadan dalga dalga her an akmaktadır. Vücudun hareketi ve canlılığı kan iledir; o gidince artık hayat diye bir şey kalmaz.

8. Bir tabaka da kanın üstündeki ettir; o vücut için istenen ve canlılık veren kısımdır. Et olmazsa suret meydana gelmez, o zaman vücudun kıymeti olmaz. Bu durumda rağbeti de yok demektir.

9. Tekrar onun üstünde, vücudun her tarafını çevreleyip tutan bir kat deri vardır. İşte vücut, deri ile birlikte yedi kattır; zengin fakir, hürmet edilen veya edilmeyen ne kadar insan varsa bu hepsinde aynıdır.

III. RİVAYET I. HAREKET

10. Elbise de yedi kat ve yedi cinstir; onu zengin fakir bütün insanlar giyer.

11. Durumuna göre, kadın erkek o kumaşlardan, az veya çok hangi cinsinden olursa olsun giyerler; bunun bir ayıbı yoktur.

12. Onun bir katı pamuktur. İnsanın ilk elbisesi bu olmuştur; ister önce ister sonra gelsin insanlar için kefen de bundan yapılır.

13. Bu elbisenin bir katı pamuktur, insanlara en son biçilen bu elbisedir. Onunla mezarlığa gideriz; bütün insanlar öldüğü gün onu giyerler.

14. Bir çeşidi ketendir; taze ve nazik tuttuğu için, herkes onu giymek ister. Erkek kadın onu giyer, “ne iyi elbisedir, bey elbisesidir.” diye avunup sevinirler.

15. Bir çeşidi de ibrişimdir. Bu ipektir, onu giyenin içi gider. Elbisesine bakınca gönlü açılır, tasa ve düşünceler ondan uzak olur.

16. Bir cins elbise de hayvan tüyünden yapılır; hırka, yünlü ve sof hepsi bundandır. Onun için sûfiler bunu alıp giyerler; sûfilerden başka gönlü isteyenler de.

17. Bir cins elbise de kürk için posttan olur; bunu da zengin fakir, halk bey, şehirli köylü, güzel çirkin; kakumdan, sincaptan, kunduzdan, samurdan, durumuna göre kime gerekse o giyer.

18. Çeşit çeşit hayvanın derisinden elbise yapılır; halktan yüksek tabakadan kim olursa olsun herkes kürk giyer. Güçleri neye yeterse, ihtiyaçları ne ise; her bir kişi deriden elbise giyer ve kışı onunla geçirir.

19. Ayrıca bir çeşit de demirden elbise vardır; bu düşmanla çarpışan alp erenlerin üstünde olur. Düşman karşısında giyilen bu elbise; onların topluluklarını dağıtmaya yarayan zırhtır.

20. Yine bir çeşit elbise daha vardır. O elbise yalnız müminlerin giyeceği cennet elbisesidir ve o hiçbir elbiseye benzemez.

21. Ona padişah eli de erişemez; bu elbiseye ancak canın eli ulaşır. Onu dünyada kim giyerse; o zat Hakk'a lâyıktır.

IV. RİVAYET I. HAREKET

22. Yedi türlü yemek ve sofrada vardır.

23. Bir çeşidine çerb derler; onun tadını ancak yiyen bilir. Ne kadar yağlı yemek varsa onlara çerb denir. Bu, yiyeni gürbüzleştirir ve şişmanlatır.

24. Bir çeşit yemek de tatlı olarak anılır; bunun adı tatlı olduğu gibi tadı da tatlıdır. Ondan yiyenin aklı artar; özellikle şafak zamanı yiyip yürümüş olursa.

25. Yine bir türlü yemek acılardan oluşur. O, yiyenin dilini ve ağzını acıtır. Dünyada tadı acı fakat vücudu besleyen pek çok nimet vardır.

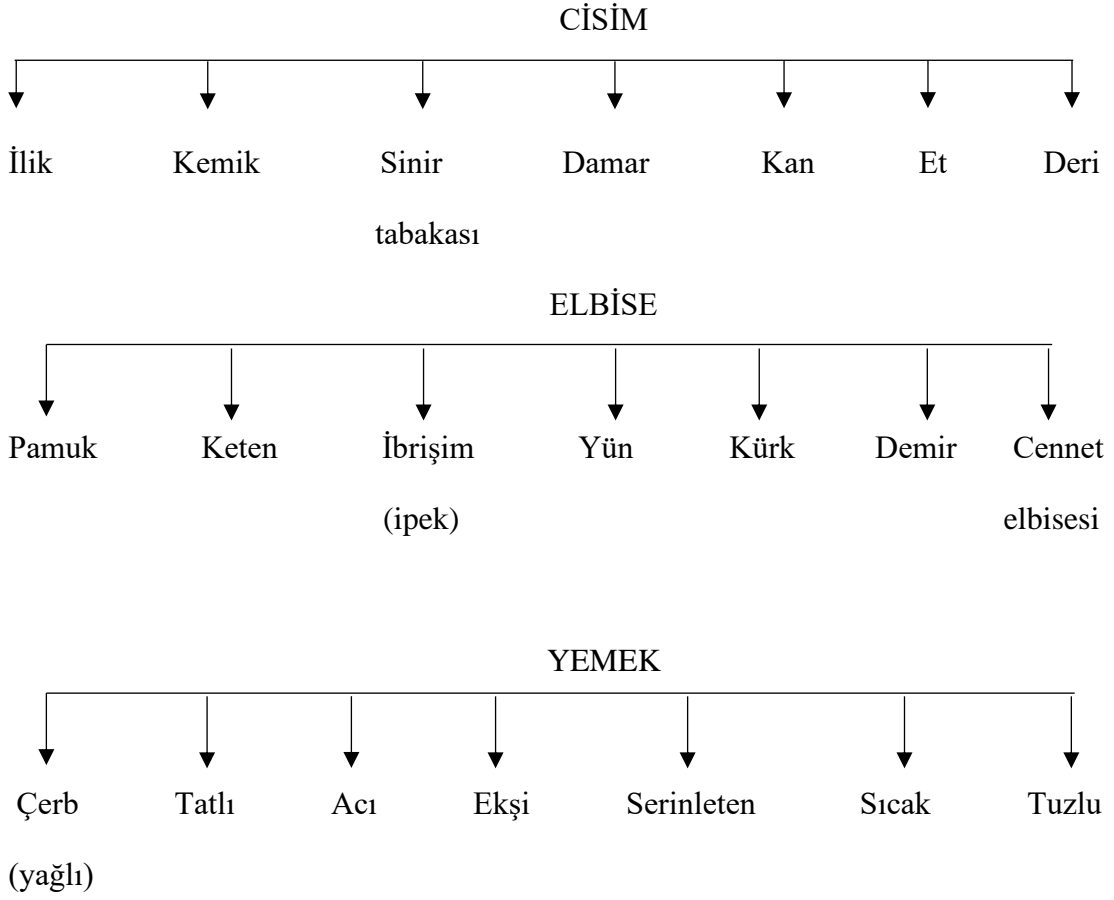
26. Bir çeşidi de nefsin çektiği, türlü türlü ekşili yemekler ve turşulardır. Bunları yiyen her ne kadar yüzünü ekşitirse de; lokmayı hazmettirir ve iştahı artırır.

27. Bir çeşidi de başı hoş tutan, yüreği serinleten ve taze eyleyenlerdir. O yemeğin bir çeşidi de sudur, susayınca insanın vücudu sıkıntıya düşer.

28. O soğuk olunca tat verir ve özelliği yalnız tabiatında değildir. Nitekim su, soğuyunca lezzet kazanır; ılıklaşınca tadı gider, yalnız adı kalır.

29. O nimetlerin bir çeşidi sıcaktır; bunlar insanı hem doyurur, hem ısıtır. Soğuyunca onu kimse yemez.

30. Yemeklerin bir çeşidi de tuzludur. O, bütün yemekleri tutup düzene sokar.

2.67. VII/7 BEDAVA NİMETLER KISSASI⁹⁹

I. HAREKET

1. Dünyada pahasız olan yedi nesne vardır.
2. Onu kimse kimseye satmamış; halk da onunla birbirini aldatıp soymamıştır.
3. Büyük küçük, zengin fakir, padişah halk, hatta dilenci kim olursa olsun, bu yedi şeyde birbirine üstünlüğü yoktur.
4. Biri alıp birbirine vermemiş; birinde var da ötekinde bulunmaz değildir.
5. Bu, yedi kıt'a halkına da apaçık eşitçe esirgenmeden verilmiş nimetlerdir.

II. HAREKET

6. O nimetin birincisi nefestir.

⁹⁹ Âşık Paşa, **a.g.e.**, 1. c. 2. bl., s. 1013-1037.

7. Allah her bir anında bin defa insanı onunla hayatta tutar.

8. Hakk'ın nimetlerinden olan bu nefeslerin her biri bir lokmadır; yemeyen yaşamaz. Can bu nefesle tende yer eder; nefes gidince can da gider.

9. Genç ihtiyar, padişah halk, kim varsa herkes bu nefesi parasız bol bol alıp verir. Bunu kimse kimseden satın almamıştır; bu şekilde bir alış veriş de görülmemiştir.

10. Dağda, ovada, kırdada, evde, şehirde, köyde, deli olsun uslu olsun herkes gece gündüz nefes alır.

III. HAREKET

11. Bir diğer nimet, insanoğlunu hayatta tutan ve âlemi kaplayan güneştir.

12. Toprağa düşen taneyi bitiren, bitince olgunlaştıran odur.

13. Vahşî hayvanlar, kuşlar, insanlar ve cinler şüphesiz onunla barınırlar. Böylece onun sıcaklığından faydalanıp, soğukların zahmetinden uzak dururlar.

14. Kimi onun ışığından neşelenir ve karanlık geceden kurtulur.

15. O şüphesiz bütün mahlûkata lâzımdır, halk onun yüzünü görmeyince hayat bulup toplanmaz.

16. O da her bir varlığa bedava verilmiştir; zengin ve fakir de para ile almaz.

17. Güneşi kimse satmamış, ölçüye vurup hesap da etmemiştir. Ölçeğe konup kaç batman olduğu bilinmedi ve evlere girmekle hiç eksilmedi.

18. Mecusî, Hıristiyan ve Müslüman evleri, hatta dilenci, hizmetçi ve padişah evleri onun için eşit eşit oldu.

19. O güneş halkın üstüne hiç esirgenmeden doğar, dost olsun düşman olsun hepsine bedavadır.

IV. HAREKET

20. Dünyadaki bedava şeylerden biri de, sayısız ve hesapsız, perde olmadan âlemin yüzünü görmektir.

21. Bakılan o yüz, göze karşı durmuştur ve hiç batıp kaybolmaz.

22. Kimse, “niçin bakıyorsun?” demez; öyle deseler bile söyledikleri kabul edilmez.
23. Zengin fakir, bey hizmetçi ayrımı olmadan bin kişi de baksa gördükleri yalnız bir yüzdür.
24. Âlemin bir yüzü vardır, fakat halkın gözü çoktur; o yüzü görmekte kimse kimseye satmamış, dedemin mülkü diye de düşünmemiştir.
25. Satın almak istense de kimse kimseden alamaz, bütün gözler kayboldu bile o tastamam ve açıkça ortadadır.
26. Onun yüzüne bakmak bedavadır; bu bakışta kimse kimsenin gözüne engel olamaz.

V. HAREKET

27. Bir bedava şey daha var.
28. O düşüncedir; onunla gönül çok uzaklara gider ve bütün ayrılıklar kavuşmaya dönüşür.
29. Gönül neye ulaşmak isterse ona anında ulaşır ve neyi görmek dilerse o anda hemen görür.
30. Ahır da, saray da düşünce içindedir; hatta Hindistan ve Çin ülkesi de. O bazen ahır, bazen de sarayda yürür; bazen Hindistan’a bazen de Çin’e gider.
31. İsteddiği zaman o, binlerce asker dışarda beklerken, gidip sarayları ve otağları dolaşır gelir.
32. Bazen hazine malını yağmalar, bırakmak istemeyenleri tepeleyip öldürür.
33. Bazen Mirac önünde, bazen de Tur’dadır; bazen Firdevs cennetinde, bazen de hurilerin yanındadır.
34. İsteddiği denizden geçirir; hangi ilâçtan arzu ederse içirir.
35. İşte bu şeylerin hepsi, ister güçlü isterse zayıf olsun, fikir ve düşüncede bedavadır.
36. Hiç kimse düşüncüyü kimseye satmamıştır; onu zengin fakir, bey ve köle kimse satın almaz. Yaz olsun kış olsun istediği zaman kim isterse düşünce ile iş yapar.

VI. HAREKET

37. Dünyada bedava olan bir başka şey uykuda görülen rüyadır; o zaman kişi kendini bazen dağda bazen denizde görür.

38. Bazen kendini gökyüzünde uçar; bazen de yeryüzünde yiyip içer görür. Bazen ata binip gittiğini; bazı zaman ayrılıkta, bazen de kavuşmakta olduğunu görür.

39. Bazen yaratanın takdirini görür; bazen de yaratılanların tedbirine bakar. Bazen kendini ölüm ânında görür, yine de kendini sağlam bulur.

40. Uykuda bazen vurur, bazen tutar; işte bütün bunlar ücretsizdir.

41. Hiç kimse rüyayı satın almamıştır; kimse de düşü alıp satmamıştır. Bey görsün kul görsün, karşılığında bir ücreti yoktur.

42. Kimse kimsenin rüyasına engel olamaz; düş görürken de kimse kimseye karışamaz.

VII. HAREKET

43. Bir başka bedava nimet daha vardır.

44. O da; doğuda, batıda, Anadolu'da, Şam'da çok olan, beylerin ve halkın aldığı isimlerdir.

45. İsteyen istediği kimsenin adını alıp koyar ve ad bulamadım diye üzülmez.

46. İster peygamber, ister padişah ismi; isterse han adı olsun dilediği ismi çocuğuna koyar. İsterse güzel hatun ismini, kimsenin sözüne bakmadan kızına verir. İsterse yiğitlerden birinin adını, halkın ne söyleyeceğine aldırış etmeden kor.

47. Bunda ayıplama ve kınama yoktur; kimse de bu adı neden aldığını sormaz.

48. İşte bu da zengine ve fakire bedavadır; kimse oğluna ve kızına ad satın almaz.

49. Zaten ismi kimse kimseden esirgeyemez; kimse de bulamadım diye adsız değildir.

50. Bu, bedavadır ve kime lâzımsa o alır.

51. İsterse köle bey adını, yoksul da zengin adını koyar.

VIII. HAREKET

52. Ücretsiz, pahasız, her şeyden üstün bir şey daha var.

53. Bu, kulların Tanrı'ya güvenip her birinin riyasız, "Tanrı benimdir, ben onun kuluyum." demesidir.

54. Kimse, "Tanrı senin neyindir? Sen ona nasıl lâıyk olursun?" demez. " Tanrı benimdir, kulu sadece benim." deyip de, kimse yoksulu kovamaz.

55. İşte, "o benim Tanrı'm." demek bedavadır. Ayrıca "ben onunum" demek için zahmet de yoktur.

56. Bütün insanların sözü şudur, " o benimdir." diye herkes çok lâf eder.

57. Zengin fakir, bey halk, büyük küçük herkes, " ben onun, o da benimdir." der.

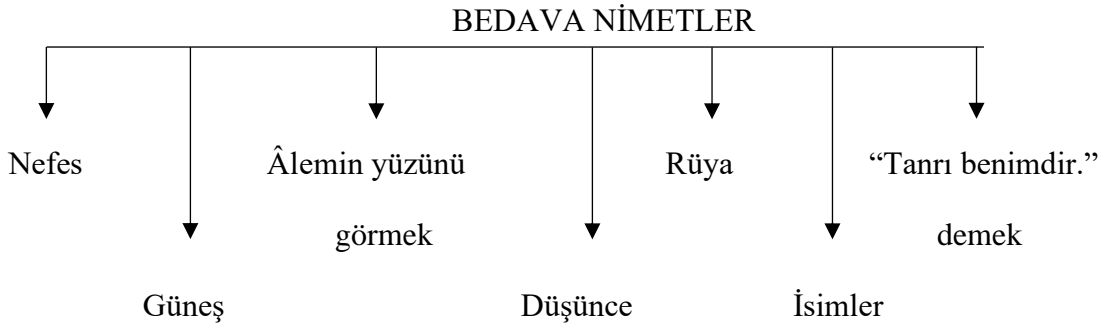
58. Kimisi ondan derdine deva ister; kimisi de ihtiyaçlarını gidermesi için yalvarır.

59. Kimisi, " sana herkesten yakın benim, bana mal ve nimet ver." der.

60. Kimisi, " ben senin, sen benimsin; bu vücudum seninle diri yürür." der.

61. Bütün milletler onu kendinin bilir, bütün dinlerin sermayesi de bundan başka bir şey değildir.

62. Onu kendinin bilmek bedavadır; hiç kimse, " ben onunum." diyeni menedip uzaklaştıramaz.

2.68. VII/8 VÜCUT KONAKLARI KISSASI¹⁰⁰

I. HAREKET

1. Can beden evine Allah tarafından konmuş ve takdir içinde ayakta durmuştu.
2. Takdir nereye dönerse o da birlikte döner ve Hak'tan gözünü ayırmazdı.
3. O, lâtif ve seçebilen bir işaretin gelmesine karşı hazır bekliyordu.
4. Allah'tan sözsüz bir işaret geldi; “âleme git ve orada mekân tut. Vücutları topla, her bir miskini harekete getir ve meskenleri şenlendir. Güzellerin yüzüne göz ol; gövdelerin gözüne de nur ver. Dil içinde sözler söyle ve bunları kulaktan dinle. Vermek, almak hepsi sende bulunsun, nereye gidersen oraya hayat ve canlılık gelsin.” dedi.
5. Allah'tan canlara işaret olunca; can bu varlıklara yöneldi.

II. HAREKET

6. Dünyada olan bu dört unsur cana hem yurt hem binektir.
7. Can her biriyle yönelince, Tanrı'nın emriyle ileri gitti.
8. Yükseklerdeyken gelip alçağa indi ve hemen Âdem'in başına konuverdi.
9. Orada bir gövdenin heybetle yattığını görüp; içinin hikmetle dolu olduğunu anladı.
10. Bu hikmetleri inceden inceye araştırınca, “Tanrı'nın ne güzel kudreti var.” dedi.
11. Gövdede birbirine hem ırak, hem yakın olan yedi durak gördü.
12. Dışından bakınca sureti bir perdedir, fakat hünerde asla bağıllığı yoktur.

III. HAREKET

13. Bu yedi menzilde yedi hüner var; bunlar bazen göğe yükselir, bazen de aşağı iner.
14. Can bu işi görünce güzelce anlayıp ne güzel taht diye hayrete düştü.
15. Hak'tan izin verilince; can, önünde Allah'ın nuru ile birlikte girdi.

---

¹⁰⁰ Âşık Paşa, a.g.e., 1. c. 2. bl., s. 1037-1063.

16. Can o gövdeye nurun peşinden girdi.

IV. HAREKET

17. Can birinci menzile gelince, sağlam bir yerin yapılmış olduğunu gördü.

18. Burası kubbe gibi ve kıymetli olup içi oldukça geniş, dışı da mazbut bir yer idi.

19. Hem daire şeklinde, hem boş, hem dolu, dışarısı küçük fakat içi pek büyük; sanki yedi kat göğün sığacağı kadar geniş, düşmanın göremeyeceği şekilde kıymetli ve sağlam bir kale idi.

20. O kale; görüş, tedbir, dövüş ve kavga gibi düşünce hazinesiyle ağızına kadar doludur.

21. Orada üstün, süslü ve gösterişli, değerli ve temiz nimetlerin bulunduğunu gördü.

22. Can nura buraya kimin gelip yerleşeceğini sordu.

23. “ Bu yerin sahibi kimdir söyle; o bana ben ona yoldaş olmalıyız.” deyince; nur, “ bu makam aklın evidir, devamlı o sana, sen ona yoldaş olacaksınız. Kaygı, sevinç, düşünce ne varsa bir olup bütün işleri başaracaksınız.” diye cevap verdi.

24. Can bu sözü işitince sevindi ve bu hikmetten lezzet aldı.

V. HAREKET

25. Can bu kez, beraberinde Hak nuru olduğu hâlde, ikinci konağa geldi.

26. Bu menzili anlayınca, şaşırıp hayrete düştü.

27. Bu evde iki kapı açıldığını, birinden diğerine geçildiğini gördü. Hem içeriye eve girilecek yol; hem de pek çok şeyin duracağı yer vardı.

28. Can, “şüphesiz bunda bir iş var; çünkü bu iki kapı birbirinin aynı değil.” dedi.

29. Sonra can bu işi, “ ey kişi bu kapılar nasıl kapılardır, ne işe yarar?” diye nura sordu.

30. Nur cana, “ işte bu kapılar olup bitenden haber almak içindir. Tanrı'nın emrettiği haberler işte sana bu kapılardan gelecek. Her an sen, işaret, müjde, hatta kızma da olsa; bütün hitapları bu iki yoldan alacaksın.” dedi.

31. Can nurdan bu cevabı alınca; ne güzel hikmet diye hayrete düştü.

VI. HAREKET

32. Sonra üçüncü menzile geçti, o nur da önünce beraberdi.

33. Can ulaşır o eve ayak basınca, o evin de güzel bir durak olduğunu gördü.

34. Orada camla kaplı iki pencere açılmış; etrafa ak kara renkler saçılmıştı. Bu eve oradan her an ışık gelir; bu, vücuda süs olduğu gibi güzel ve uygundur da.

35. Sevinç ve tasa eve oradan girer, hem seven sevdiğini oradan belli eder.

36. Can bu hikmeti anlayınca, çok garip buldu ve hayrete düştü.

37. Sonra bu işi nura tekrar, “ ey kişi! Bu nasıl makamdır?” diye sordu.

38. Nur ona, “ senin dört bir yana bakacağın bu makamdır. Böylece Tanrı'nın kudretini göreceksin, ilimle hikmetlerini alacak, sevgilinin sevgiliye baktığı gibi güzel yüzlere bakacaksın. Âlemi güzel güzel seyredecek, insanlara da sözünü geçireceksin.” dedi.

39. Can bu sözü nur dilinden işitince; gelerek sevinip neşelendi.

VII. HAREKET

40. Sonra, dördüncü makamda durmak, onu da görüp sarmak için gitti.

41. Can o menzile yönelince, nur da canın önünde birlikte gitti.

42. Bu sefer de o menzili seyredince; eşit şekilde yapılmış iki vadi gördü.

43. Burası; ölçülmüş birbirinden farksız, üstü kapalı ağız açık iki sağlam sokaktı. Yüz içinde set gibi yapılmış idi, tertip ve düzeni de başka yerlere benzemiyordu.

44. Can nura, “ ey kişi! Bu nasıl makamdır?” diye tekrar sordu. “ Bu bütün evlerden daha farklı ve ev içinden kapıya çok uzak.” dedi.

45. Nur, “ Tanrı'nın kudret yeli sana elçi olacak ve bu yoldan girecek, bu evde kısmetsiz olmaman için, o sana Hak'tan her an güzel sesler, nağmeler getirecek. Sen de onunla şükür ve yalvarmalarda bulunup kendinden gizli sırlarını gönderirsin. O senin diriliğinin de alâmetidir; hatta vücut uykuya varınca o uyanık olur. Sonra sana âlem içinden topladığı her türlü güzel kokuyu ulaştırır.” dedi.

46. Can nurdan bu sözü işitince; hem sevinip neşelendi, hem de hayrete düştü.

VIII. HAREKET

47. Bu sefer can, önünde nur ile birlikte beşinci konağa geçti.

48. Can o evde, her şeyin sığacağı çok büyük, güzel bir kapı gördü. Oradan evin içine ilerilere yol gider ve o yol içeriden içeriye girer.

49. Ev içinde durmadan çalışan bir kişi var, çalıştığı müddetçe evden dışarıya inci döker.

50. Can nura, “ ey kişi! Bu hangi makamdır, bu iş nedir?” diye sordu.

51. “ Bura neresidir, nasıl makamdır, burada ne olur? Burası ne eve ne yola benzer, bana anlat.” deyince; nur cana, “ bütün yiyeceklerin geldiği yer buradır, bu makamı iyi tanı. Tanrı’nın verdiği nimetlerin burada öğünüp lezzetlerini bıraktıklarını iyi bil. İşte bu sarayın ulu kapısı odur; onun işi ve hizmeti hiçbir vakit bitmez. Sayısız şeyler o kapıda köle olacak; çünkü her ne isterse o yerine getirilecektir. Burada oynayan, iş yapan kişi; bütün işleri yaptığı gibi, hepsini de yıkacaktır. Tanrı’nın bir olduğunu söyleyecek; Tanrı ilmini de anlatıp öğretecek odur.” dedi.

52. Can nurdan bu sözü dinleyince; çok şaştı. O, hikmeti tahkiki ve araştırma ile bildiği için önünde nur da birlikte geçip gitti.

IX. HAREKET

53. Can oradan geçip, daha da ileri geçti ve gelip altıncı eve girdi.

54. Evin içini bu defa; iş güç yapmak için kolay ve güzel bir saray buldu.

55. Orada getirilen her bir şeyin sığacağı sayısız ve hesaba gelmez; Kur’an, ilim, hikmet gibi bütün nimetlerin konacağı odalar vardır.

56. Orada hem gönül hoşluğu, hem can sıkıntısı çoktur; sağ olsun sol olsun hayır ve şerrin de yeri vardır.

57. Kin, cimrilik, kıskançlık, kibir, iki yüzlülük, itikad, ihlâs ve Allah’a olan iman; gerçi işleri ortaya çıkmasa da, hepsi sarayda yazılıdır.

58. Can nura bu işi tekrar sordu ve, “ ey kişi! Bu nasıl makamdır?” dedi.

59. Nur, “ bu senin kıymetli mülkün, en iyi meskenin ve sarayıdır. İlim ve hikmet burada toplandılar, ayrıca iman o cemiyetin mumudur. Hem üzüntü, hem haset, hem kibir ve kin burada dernek kurmuşlardır, asla emin olma. Bu sarayda sayısız işler işlenecek; pek çoklarının da canı yanıp, bağı tütecek. Şüphesiz nicelerin canı da buradan Hakk’a ulaşır rahmete kavuşacak. Bütün işler bu sarayda ortaya çıkacak, yaz kış büyük dernek burada kurulacak.” dedi.

60. Can nurun söylediklerini anlayınca; hem sevindi, hem karışıklık içine düşüp, düşünceye daldı.

X. HAREKET

61. Oradan yine nur ile geçip; bu defa yedinci konağa geldi.

62. Onu, üstün bir kuvvetin gizlendiği, her bir şeyin özünü meydana getiren bir taht yeri olarak gördü.

63. Bütün vücut onunla vardır ve bedeni ayağa kaldırıp yürüten de odur.

64. Gerçekte insanoğlunun gövdesinde bir et parçası vardır; o ne zaman iyi olursa gövdesi de iyi ve doğru olur.

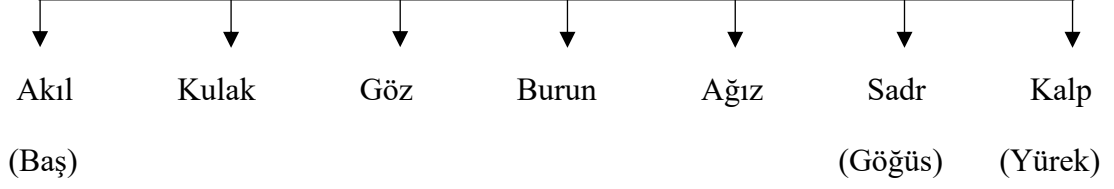
65. Ortada asılmış bir kandile benzeyen bu varlığın yeri ve düzeni hiçbir şeye benzemiyordu. Dışarıdan bakınca kurulu bir çadıra, içinden bakınca da sekiz köşeli güzel bir tahta benziyordu.

66. İçi hem boşluk, hem kanla dolu olunca; can buna ziyadesiyle şaşıtı.

67. Sonra nura bunun sebebini sorup, “ ey kişi! Bu hangi makamdır?” deyince; nur, “ bu senin tahtındır; başka evlerde bulunanlarsa; takımların ve yardımcılarındır. Bu eve gelince durmalısın; padişah olduğun için, bu tahta oturmalısın. Sen otur; hükmün, ayaklardan ellere kadar bütün vücut ülkesine yayılsın. Şüphesiz sen sultan olduğun için; bütün organlar emrine uyarlar. Sen otur da bu taht süslensin ve Allah ile ahdini sağlam yap. Gönül, akıl ve iman da yoldaş olup sana her an Hakk’ı hatırlatsınlar. Sakın ha, nefisten öğüt alıp, sonunda Allah’a karşı mahcup düşme.” dedi.

68. Can bu öğüdü nur dilinden alınca, tahta çıkıp orada kaldı. Tahtına geçip makamına oturunca; şehrin ahali, “ şimdi her şey tamamlandı.” dediler. Can, bütün vücuda hükmünü yaydı.

VÜCUT KONAKLARI

2.69. VII/9 NEFİS KONAKLARI KISSASI¹⁰¹

I. HAREKET

1. Allahu taâla âlemi yarattığı zaman Âdem'i de yaratıp âlemde yerleştirdi.
2. Tanrı vücudu da topraktan yarattı ve onu nefis için taht yeri eyledi. Toprak insan olmayı isteyince, nefisle can birlikte gelip vücudu oluşturdu. Yüce yaradılışlı can yükseklerden tene inip, baş tarafından vücuda kondu. Baştan girip yürekte yerleşti, hükmü ile gövdeyi baştan başa ele geçirdi.

II. HAREKET

3. Alçak nefsin aslı ise süflîden olup; kibir ve kin bütün onun askeridir.
4. Çünkü nefis ve istekleri alçaktan yaratıldığı için; vücuda gelmeleri onlara uygun görüldü.
5. Çadır kurup ayak altına yerleşti. Niyeti, yükselip baş üzerinde yer tutmaktı.
6. O bu ayaktan başa çıkıncaya kadar; türlü türlü hikmete rastladı. Vücutta yedi konak vardır her biri nefse bir makam olmuştur.

III. HAREKET

7. Çocuk dünyaya gelince, gündün güne ve aydan aya büyüyüp gelişir.
8. O zaman nefis de vücuda gelir, fakat önce çocuğun ayağı altında yer tutar.
9. Nefsin bu gövdedeki ilk konağı, hakikatte ayak altıdır.

¹⁰¹ Âşık Paşa, a.g.e., 1. c. 2. bl., s. 1063-1087.

10. Çocuğun tepinmeleri hep nefistendir.
11. Nefis o vakit, daha süt emen yetişmemiş çocuğun ayağı altındadır.
12. Onun için devamlı hareket eder; nefsin geldiği her yere hareket gelir.
13. İşte nefsin ilk menzili ayaktır, oraya gelip yer tutmuştur.

IV. HAREKET

14. Nefis bu sefer ikinci menzile geçer, hareket de onunla beraberdir. Onun ikinci menzili diz kapağı ile topuk arasındır, gelip oraya da yerleşir.
15. Nefsin kuvveti incik denen diz kapağı arkasına geldiği zaman çocuk; hem yürür hem de koşmaya başlar. Artık kalkıp ayak üstünde durur; nereye gönderirsen yürüyerek gider. Sanki incik nefsin atıdır, çünkü o çağda nefsin kuvveti oradadır.
16. Nefis nere ulaşırsa orası kuvvetlenir ve kuvvetinden de yeni güç doğar.
17. İster erkek isterse dişi olsun; nefis bu tende en kuvvetli cevherdir.
18. Nefis için ne kadar suret olursa olsun, o işinden kalmaz, hareket ve kımıldanmalarına devam eder. Bu nefis incikte ve baldırda bulunduğu zaman, bu vücut gece gündüz yürür ve hiç yorulmaz.
19. Çocuk on dört yaşına basınca artık; uyluğun ucuna, dizin başına gelir.

V. HAREKET

20. Nefsin üçüncü konağı uyluktur; bu kez, orada meclis kurar.
21. Uyluğa gelip yerleşince; her an arzusu artar ve yaşama isteği ile dolar. Her zaman, her an coşup; arzu ve isteklerle iştret kılıp yaşamaya başlar. Aşk ve oyun, iştret, öpüp kucaklama ortaya çıkınca; candan artık sabır ve karar gider.
22. Nefis uyluktan bele gelince, gönül de kanatlanıp beraber uçarlar. Nefsin işleri bele varınca, bütün işleri, hareketler ve kımıldanmalarının hepsi bozuk olur.
23. Zaman yirmi iki yaşa ulaşınca nefis tahta oturup ülkenin malına el koyar. Nefsin ülkesi uyluk, tahtı da beldir. Tahta kim oturursa il onun olmuştur.

24. Uyluktan haraç alıp harcar; sonunda belden geçince şöyle bir yol izler. Nefis uylukta ve belde iken vücut gece gündüz kötülük meclislerine gider. Belden geçip yağrına çıkınca, ağzına ne gelirse çekinmeden söyler.

VI. HAREKET

25. Onun dördüncü konağı göğüs ve sırttır, nefis oraya varınca çok kuvvetlenir. Bazular kuvvetlenip gürbüzleşir, o zaman bir kişi sanki yüz kişi kuvvetindedir.

26. Nefis o zaman vurup tutmak ister; hiç yenilmez, daima yenmek ister.

27. Sine, sırt, kol nefis ile bir olup birlikte kuvvetlenirler.

28. Vücut ister iyi, isterse kötü kuvvete sahip olsun, o zaman yenilmez. Nefis o vakit sıkıca tutar ve tuttuğunu hep yener.

29. İşte yaş kırka varıncaya kadar, bu kişi zor da olsa her işi işler. Hem yiğitlik de kırk yaşına kadardır.

30. O zaman yiğitler içinde kimse, onun sırtını yere getiremez. Çünkü nefis o zaman göğüste yer ettiğinden hayatı da kinle doludur.

31. Kırk yıl geçince nefis dilde yer tutar.

VII. HAREKET

32. Nefsin beşinci konağı dildir, bu defa orada yer tutmuştur. Cümleler, manalar, söylemeler, açıklamalar ve anlatmalar hep dilde bulunur.

33. İşte o vakit nefis; dilde, kulakta ve gözde olup; görür, işitir ve söz söyler.

34. Nefis vücutta hangi organa gelip binmişse; o kuvvetlenmiştir. Vücudun hareketi nefisledir; hareket olan yerde ise bereket vardır.

35. İşte kırktan altmış yaşına kadar nefsin makamı; dil, kulak ve gözdür.

36. O; söylemek, görmek ve işitmek ister. O zaman bunlarla iş yapmayı arzular.

37. Yaşayışı rahmanî ve şeytanî de olsa; göz, kulak ve dil onun meydanı olmuştur.

38. Yaş altmışa dayanınca nefsi tasa ve düşünce alır.

39. Çünkü o, artık beyne gelip yerleşmiş ve akıl evinde tahta oturmuştur.

VIII. HAREKET

40. Nefsin altıncı konağı beyin olduğundan, onun dini düşünce olmuştur.
41. Çünkü beyin düşünce yeri ve akıl evidir; nefis de gidip ona dost olmuştur.
42. Orada birlikte nice bozuk düşünceler kurup, âlemi inceden inceye fikr ederler.
43. Nefis yok yere, zaman zaman, uzak emel peşine düşer, bazen de gam ve kedere batar.
44. Bazen oğul, kız tasası, bazen de yaz kış, işi bozuk düşünceler olur.
45. İnsan altmışını geçince, neşeleri eksilir gamları artar. Organlar iş yapmaktan el çeker, akıl ve can da düşünceden göz açamaz hâle gelir.
46. Nefis akılla yine dosttur, ancak yeri daraldığından hareketi azalmaya başlar.
47. Kafa bağlı olduğundan nereye gidebilir, işi gam yemektir, başka bir şey yapamaz.
48. Nefsin çabuk çabuk kızması da yerinin darlığından ileri gelir.
49. İşte seksen yaşına kadar bu şekilde gider.

IX. HAREKET

50. O zaman başı da terk edip baş üzerinde durur, boş şeylerle uğraştığından havada yer eder.
51. İşte nefsin yedinci durağı buradur, bu defa da orayı yer edinmiştir.
52. Nefis gidince vücutta hareket kalmaz, artık her şeyin tadı kaçar.
53. Varıp seksenini de geçince, başı terk eder, bu kez şahsın başı eğilir.
54. Vücut toprağa düşmek ister, nefis uçar, gönülden sayısız arzular geçer fakat hiçbir işe eli ermez.
55. Nefis boşlukta vücut ise toprağa düşmek istediğinden boy eğilip yere düşer.

X. HAREKET

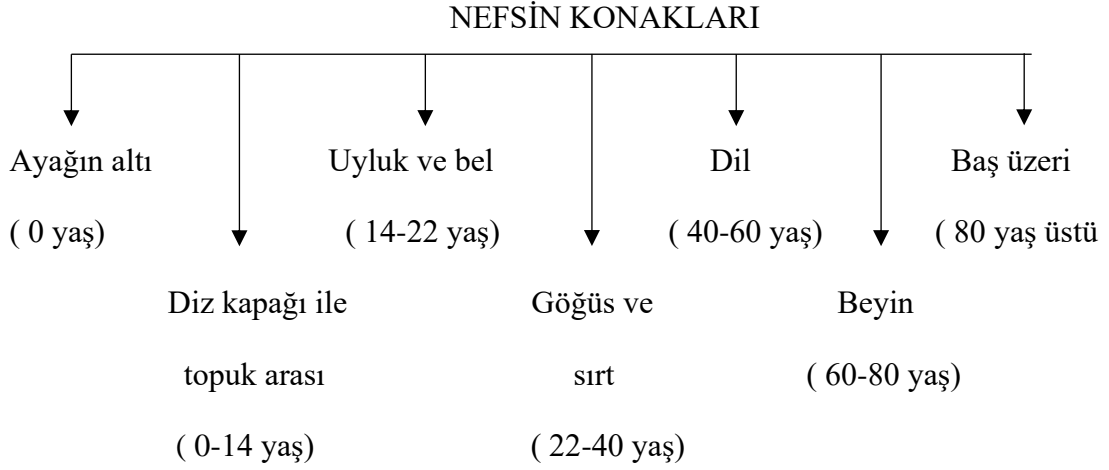
56. Nefis ayak altında eğleştiği zaman; günahsız, temiz ve çok güzel idi.

57. Vücut seksen yaşına basınca nefis de ayaktan girip başına çıktı.
58. Sonra taht kurup havada oturdu ve durumuna göre iyi, kötü işler yaptı.
59. Nefis vücutta yedi konakta kaldı, her birinde eğleşip yer tuttu.
60. Bu yedi menzilde nefsin hayatı toplanıp aşka sıkı sıkıya bağlanırsa; aşkla Hakk'ın emrini tutar.
61. Ömrünü de emir içinde geçirirse; başı terk edip havada yer tuttuğu zaman, ayna olup canın karşısında güzelce durur.
62. Can o zaman, aynadan hâllerini görüp ahirette durumun ne olacağını anlar.

XI. HAREKET

63. Amel temiz olunca nefis de temiz olur, her an onda Allah nuru görünür. Can bakıp Allah nurunu görür, ayrıca cennetteki yerini bilir.
64. Sonunda o tarafa yönelir; her an onu anıp, onu zikreder.
65. Özlediği ve istediği hep o olur; Hakk'a varmak için arzusu da artar.
66. Yok eğer nefis temiz bir hayat sürmemiş ve Hakk'a yakışır bir amel kılmamışsa; başı terk edip havada kalır; canı Hak'tan tarafa hiç baktırmaz.
67. Tıpkı bulutun günü göstermemesi gibi, nefis de ondan daha beter perde olup canı kaplayarak göstermez. Böylece can gözü hiç Hakk'ı görmez.
68. Nefsin işleri canı kaplayınca, âhiret tarafındaki yolunu da kapar. Çaresiz o da dünya tarafına döner; dünyayı put edinip gece gündüz ona tapar.
69. Artık can yönünü dünyaya tuttuğu için; sürekli geçmiş işlerini hatırlar. "Artık ömür bitti elim ermeyecek, yapmaya yeltensem bile vücut müsait değil." der.
70. İşte bu özlem içinde can verir.
71. Böyle kimsenin Hakk'ın cemalini görmesi de mümkün değildir.

2.70. VII/10 PERDELER KISSASI¹⁰²

I. HAREKET

1. Bu dokuz felek yaratılmadan; insanlar ve melekler daha vücut bulmamıştı.
2. İşte o zaman canlar Hakk'ın varlığı ile vardı ve o sevgili ile dost idi. Ara yerlerde ayrılık, uzaklık, ölüm ve hastalık da yoktu. Hâlleri birlik ve beraberlikti.
3. Canların ayrılıp dışarı çıkması için, Allah tarafından bu işe emir verildi. Her birini bir surete koyup gönderdi.
4. Bunlar vücuda geldikleri zaman, ortaya perde çekildi ve ayrı kaldılar. Tekrar o perdenin arkasına geçemediler; o perde ortadan kalkmayınca kimse geçemeyecektir ve onu geçmeye kimse güç yetirememiştir.
5. Her biri bir çeşit anlaşma yapar ve bu engelleri aşmak için çalışır. Gücü olan gücüne göre gayret eder; kimi yolda kalır kimi menzile ulaşır.

II. HAREKET

6. Vücut cana yurt olduğu zaman, ortaya engel çıktı ve uzak kaldı. Kavuşmayı arzu etti ve tekrar yönünü Allah'tan tarafa çevirdi. Aklını toplayıp kendine geldi, gözünü açarak yoluna baktı.

¹⁰² Âşık Paşa, a.g.e., 1. c. 2. bl., s. 1087-1129.

7. Yolda yedi yerde engel bulunduğunu, herkesin oralarda inleyip sızlayarak güç durumda kaldığını gördü. İnsanlar ve cinler engellerin arasında kalmıştı; o da âciz, güçsüz ve düşkün orada idi.

8. Kendini insanlardan ve cinlerden ayırarak, o engelleri aşmak istedi. Sonra bu hastalığa deva istedi. Tekrar kendi aslına ulaşmak için bu engellerden kurtulma çareleri aradı.

9. Oraya gitmek için yol isteyince; gelip tekrar kendi hâllerini araştırdı. Yani bu engeli bildi ve buna yedi şeyin perde olduğunu anladı. Bütün varlığının perde idiğini ve bunun dosttan yana gitmek için bırakmadığını gördü. Kendi kendine engel imiş.

III. HAREKET

10. Yedi perde adlarıyla ortadadır.

11. Bunlar; vücut, nefis, can, gönül, akıl, aşk ve arzular olup; hepsi dünya peşinde koşan engeller imiş. Biri de Hakk'ın rızasıdır, onu basıp geçmek için yol bulunmaz.

12. Yüce Allah kimden memnun değilse; o Hakk'a ulaşamayıp ayak altında kalmıştır.

13. Can da bu yedi şeyi kendinde engel buldu. Bu perdeleri kaldırıp dost için yanından gidermeyi, dosta varmak için engel olmamalarını istedi.

IV. HAREKET

14. Önce vücudu terk ederek, yolda bırakıp gitmeye geldi.

15. “Ey vücut! Bana sefer düştü; asıl dostu anıp ondan tarafa gidiyorum. Benimle dost isen gel beraber gidelim, eğer yabancı isen seni bırakır giderim.” dedi.

16. Vücut, “ Hakk'ı ben de bilirim, sen gidersen birlikte ben de gelirim. Beni neden bırakıp gidiyorsun? Ben senin bineğimin yolda koyup gitme, beş on gün sabret kendime geleyim, ondan sonra altında ok gibi gideyim.” dedi.

17. Can günlerce bekledi, olmadı; vücut aldatıyormuş gelmedi. Gittiği zaman sıkı sıkıya dünyaya bağlandı, niyeti canı yoldan alıkoymak imiş.

18. Can, sıkıca sarıldığı dünyayı terk edip vücudun onunla gidemeyeceğini açıkça anladı. Çünkü vücudun aslı topraktır. O tamamen ırdır, yakına nasıl gelsin?

19. Onu kendi başına bıraktı, uzak kaldı. Ve yeniden sevgilinin yolunda azık hazırladı.

V. HAREKET

20. Bu kez o sözü nefse söyledi; onu da bu yola davet etti.

21. “Ey nefis! Ben sevgilinin yolunda azığımı kuşandım, bana dost isen gel birlikte gidelim; eğer gelmezsen seni bırakır giderim. Benimle gelmeyen yoldaşı ne yapayım?” dedi.

22. Nefis, “ beni terk edip gitme, ben senin ağzının tadını bilen kimseyim beni bırakma. Ben de Hakk’ı bilirim, ben de kulum niçin itaat etmeyeyim? Ancak biraz bekle de kendime geleyim, sonra yanıp yolunun ışığı olayım.” dedi. Bu söz üzerine bir zaman bekledi.

23. Nefis ise, gidince sıkı sıkıya dünyaya sarıldı ve kendini unutup Hakk’ı anmaz oldu. Onu dost sanmıştı, hâlbuki yabancı imiş; “ birlikte gidelim.” diye aldatırmış. Çünkü nefsin utanması ve korkusu yok, bu kötü huyu bırakmayacağını anladı.

24. Onu kendi hâline kötü tabiatıyla bırakıp, yine korkup çekinerek yola düştü.

VI. HAREKET

25. Giderken akla rastladı, bu sefer onu davet etti.

26. “Ey aklım! Benimle gel, bana yoldaş ol, dosta birlikte gidelim. Artık dayanamıyorum; gelmezsen, seni bırakır tek başıma giderim.” dedi.

27. Akıl, “ böyle söyleme, ben senin vekilim, beni terk etme. Sen dosta giderken ben niçin kalayım? Hangi gün istersen yola çıkalım. Ancak bana birkaç gün mühlet ver, dağınıklığımı giderip toparlanayım, sonra birlikte yoldaş olup gideriz. Ben de kulum, kulluğumu eksiksiz yerine getireyim.” dedi.

28. Ne kadar beklediyse de akli hazırlanıp gelmedi ve sözünde durmadı. Günden güne düşünceleri arttı ve dünya peşinde koşmayı meslek edindi. Dünyaya dört elle sarılmıştı terk edemezdi, zaten aklın kendisi köstektir.

29. Onu, düşüncesi ile baş başa bıraktı.

VII. HAREKET

30. Bu defa yolu gönle uğradı.

31. Gönlü de davet edip, “ gel dosttan tarafa birlikte gidelim. Senin ötekilere nispetle dosttan haberin vardır, dostu bilen için burada durmak utanılacak şeydir. Gel bahane kılma da beraber gidelim, dünyaya meyledip ayrılmamazlık yapma. Benden ayrılırsan seni de terk ederim; çünkü beni sevgili çağırmıştır, ben ne yapabilirim?” dedi.

32. Gönül, “ Allah Allah! Gitme; senin hazinenim beni terk etme. Ben niçin sevgiliye gitmeyeyim, bir engel mi var, dostu bırakıp dünya sevmek olur mu? Ey arkadaş! Lâkin birkaç gün bekle, eğer uyursam sen uyandır. Cihana düşkünlüğümden geçip sonra yanında koşulup arkadaş olayım.” dedi.

33. Gönlü bu sözü söyleyince, bir hayli zaman onu bekledi. Sözüne yerine gelmesini istedi. Beklemezse, gönlünün üzüldüğünü imreneceğini düşündü. Bekledi fakat gelmedi; gitgide de cihana olan düşkünlüğü fazlalaştı. Bekleterek aldattı, kendi gelmediği gibi yoldan da alıkoydu.

34. Bu gönlün aldaticılığını, nefse köle olup eğlediğini anlayınca; onu, arzuları ile bıraktı. Maksadını ve neye yöneldiğini öğrendi.

VIII. HAREKET

35. Dosta gitmek arzusu ile tekrar yollara düştü. Bu defa cana uğradı onu da davet etti.

36. Onun yoldaş olmasını istedi, “ ey can! Gel birlikte gidelim. Yolu sen bilirsin, kalk yola gir. Ben seni yoldaş edinmek istiyorum. Ya beraber gel, yahut da ben gidiyorum. Gelmezsen şüphesiz seni terk ederim.” dedi.

37. Canı, “ beni terk etmen mümkün değil, ben senin önünde yer tutmuşum. Yalnız bekle, eksikimi gidereyim, kendimi her bir işten çekeyim. Sonra seni o yüce zata götüreyim de rahata er ve nimete kavuş.” diye söyledi.

38. Sözünde dursun diye bu söz için bir hayli zaman bekledi. Can bekletti, lâkin gelmedi; dünyanın mimarlığını da terk etmedi. Gitgide dünyaya meyli arttı, niyeti de yoldan alıkoydu.

39. Can bu dünyanın mimarı olduğundan, vücut ve nefis onun sadık dostlarıdır. Mal ve mülk ile sarmaş dolaştır.

40. İşte onu da o hâl ile bırakıp gitti.

IX. HAREKET

41. Dosta gitmek uygun olduğu için; aşk ve istek gelip önünde durdu. Can ise aşk; sevgiliden tarafa gittiğini bildi de geldi sandı.

42. “Ey aşk! Beni al, beraber gidelim; değilse ben sevgiliye senden şikâyetle bulunurum. Sen bana ben de sana yoldaş olup, el ele tutuşarak, dosttan tarafa gidelim. Sen bilirsin, yola girip beni dosta götür; yok eğer alıp gitmezsen ben seni ne yapayım? Ya beraber gel yahut seni terk edeceğim; dosta gitmeyen yoldaş bana yaramaz, onu ben ne yapacağım?” dedi.

43. Aşk, “ ben onun elçisiyim, bana kim gelirse ona götürürüm. Beni terk etmen uygun olmaz, ben senin yoldaşınım, sözümü kabul et. Yalnız, bu ayrılık acısına katlanıp, birkaç gün beni beklemelisin; bu mülkteki alacağımı alayım, sonra yoldaş olup yanında gideyim. Yola girip seni o yüce zata ulaştırayım da, ayrılığın büsbütün kavuşma olsun.” dedi.

44. Aşk onu o cemale kavuşturacak diye, bu söz üzerine yıllarca bekledi. Oysa ki istek ve arzuları aşk sanıp yapışmış, onu aşk diye boşuna bekleyip durdu. Ne kadar beklediyse, ortaya çıkıp dünyadan geçip gelmedi. Çünkü istek ve arzular aşk şeklinde görüldüğü için, pek çok kimse onun ardına takılıp rüsva oldu.

45. Onu da terk edip geçti, böylece istek ve arzulardan dost tarafına kaçtı.

X. HAREKET

46. Bu kez yolu rızaya uğradı. Onun dost yolunu kestiğini, kimini geçirip kimini döndürdüğünü gördü.

47. Sonra, “ ey rıza! Elimden tut, çünkü gelip yolum sana çattı. Ya birlikte gelip bana yoldaş ol, yahut yol ver de, dosttan tarafa gideyim.” dedi.

48. Rıza, “benden geçmek için güç, gücü yetmeyene de ibadet lâzım. Gitmek için takatın, yahut kalkıp nazlanmak için ibadet ve amelin var mı? Geçip gitmek için

gücün, niyaz edip nazlanmak için de ibadetin yok. Sen de geçemezsin, bunu iyi bil. Baksana, pek çok kimse burada kalmıştır.” dedi.

XI. HAREKET

49. Orada sayısız kimsenin durduğunu gördü, hepsi âciz olup cevap verememişti. Ne peygamberin, ne velinin sözü kâr ediyordu. O rıza önünde hepsi yüzünü yere koymuştu.

50. Allah’ın rızasından rahmet yağması için yüzünü toprağa koyup secdeye kapandı.

51. Âh edip, “ bütün ömrümü birlikte geçirdiğim o yoldaşlarım nerede? Benimle dost olan kimse yok, hani sevgili? Halbûki ben bunlara bütün ömrümü harcadım, fakat bunların hiç biri benimle gelmedi.

52. Kendisiyle dört bir tarafa atılıp seğirttiğim, bana binek olan o vücut nerede? Benden arkaya kalıp araya ayrılık girdi, aslı topraktı, büsbütün uzak düştü.

53. Hani her işte benimle beraber olan, lezzetlere bakan nefis nerede? Bana sevgili iken utanmadan beni bıraktı, sonunu düşünmeyip dünyaya âşık oldu.

54. O her şeyi halleden, bütün hâllere çıkış yolu gösteren akıl nerede? Hâline kibirlenip, kendine güvenip özüne bağlandı ve benden ayrı kaldı.

55. Gece gündüz beni bırakmayan ve hazinedar olan gönlüm nerede? Benden ayrılmakla aldattım sandı fakat, dünyaya sarmaşıp aldanan o oldu.

56. Bana her bir nesneyi mülk eyleyen, dünyayı yapıp şenlendiren can nerede? Her bir varlığın mimarı olan car da, dünyaya sıkı sıkıya sarılarak benden ayrıldı.

57. Her bir varlıkta beni eğleyen, ayrılık çıkarıcı o istek ve arzular nerede? O aşk değil, istek ve arzu imiş; onun için ayrılığı uygun görmüş.

58. Ben bunları dost sanmıştım, hâlbuki bunların her biri bir varlığa bağlanıp beni bıraktı. Bunlar beni yıllarca oyaladı, gül gibi ömrümü bunlar savurup yele verdi. Sonunda da hiçbiri yoldaş olup benimle gelmedi.

59. Ben aşağılanmış, kimsesiz, düşkün ve eli boş olarak, Hakk’ın rıza eşliğinde şaşkın kaldım. O eşikte secdeye kapandım, elim de, dilim de, sözüm de kalmadı.” diyerek ağlayıp sızladı.

XII. HAREKET

60. İşte o anda bir işaret ulaştı ve “ sen de onu istesene. O, düşünleri tutup kaldırandır; yer ve gökte hazırdır, bunlardaki hayat da ondandır. Sen onunla onu iste ve onu bul. Ona yalvarırsan sözünü o kabul kılar. O büyüklük sahibi Allah’ın razı olmasını istersen, ona varmak için onu delil et. O zaman kendi rızasından seni geçirip, senden seni kendi için alıp kurtarır.” dedi.

61. Kendine gelerek aklını başına topladı, istediğinin kendinden daha yakın olduğunu anladı. Kendine engel olduğunu anlayınca buna çok şaştı. Bu yedi varlık dost idiler, fakat dost oldukları hâlde yabancı olmuşlardı.

XIII. HAREKET

62. Kendi olmaksızın ona götürecektir Hak ışığını sonunda arayıp buldu. Dosta götürmesi için onun eteğine sıkıca yapıştı. Kendi hâlinde güzel güzel yalvarıp dilsiz, harfsiz ve sözsüz söyledi.

63. “Ey Hakk’ın ışığı! Ne elim ne ayağım var, elimden tutup yolumu aç, beni al ve bensiz olarak ona götür. Çünkü sevgiliden tarafa bensizlik gitmek gerekir. Bu akıl, can, nefis ve gönlün, benimle dedikodu etmemeleri için, haberi olmasın.” dedi.

64. Dilsiz bu istekte bulundu; akıl, can ve nefsin de hiç haberi olmadı.

65. Ayrılık, uzaklık ortadan kalktı ve bütün ıraklar yakın oldu.

XIV. HAREKET

66. Karşıdan yedi şey görüldü ve onu bütün sıkıntılardan kurtardı.

67. Önceki yedi, vefasız olduklarından, gelmeyip kalıvermişlerdi.

68. Bu yedisi onların yerine geçti.

69. Gerçi vücut yoldaşlık etmemiş ve yakına gelmeyip büsbütün ırak kalmışsa da, o dostun varlığı vücudun yerine geçti, sonsuz kadar da sevgili kalacak.

70. Bir de, sevgilinin yolunda yoldaş ve dost olmayan nefs-i emmâre vardı. Onun yerine de nefs-i marziyye yoldaş olup, her an dost tarafına çeker.

71. Eğer akl-ı maâşî, gelmeyip dünya toplamaya yöneldi ise, bu defa akl-ı kül yoldaş oldu. Her türlü işi geri çevriliyorken şimdi kabul oldu.

72. Aldatan o gönül gelmediyse, her an sevgiliden tarafa götüren bir gönül geldi.

73. Her an aldatan can da, yoldaş iken dünyaya yöneliverdi ve orada kaldı ise, ruh-ı kudsî can oldu, onunla ömrü sonsuza kadar diri kaldı.

74. O aşk gibi görünen istekler yoldaş gibi idi, ancak dünya sevmekle huzur buluyordu. Dünya sevip başı hoş oldu ve kalıverdiyse de; dostu sevmek yoldaş oldu.

75. Yalvardığı hâlde elinden tutmayan ve yolunu bağlayan o rızanın yerine ise Allah'ın fazlı yetiştî; âciz kaldığı sırada elinden tutup yolunu açtı. Onu alıp kendi olmaksızın göğe ve yere benzemeyen o mekâna götürdü.

76. Ondan benlik kesin olarak gidince, bir nazarda bakışı Hakk'a ulaştı.

XV. HAREKET

77. Varlık adına ne varsa hepsi kaldı, bütün işler de o bakıştan meydana geldi.

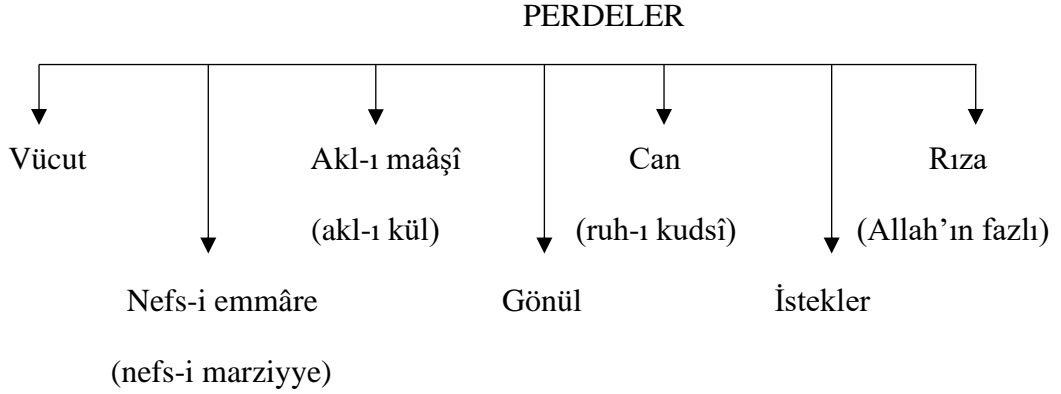
78. Orada uçsuz bucaksız, gizlilikler içinde saklı hayrete düşüren bir dünya gördü. Ol mülke benlikten geçip varınca; ne tarafa baktıysa hep o sevgiliyi gördü. Sevgilinin huzurunda yüzünü yere koydu ve sonunda kendini hayrette buldu.

79. Gökler ayağının altında idi, padişahlar da yanında köle olmuşlardı. Arş ile kararlı olarak duruyor; felekler de kararsız şekilde dönüyordu. Ay ve Güneş önünde koşuyor, yıldızlar da sevinçlerini gösteriyorlardı.

80. Denizlerin incisi ve yeryüzündeki bütün cevherlerin özü olduğunu gördü. Toplanıp gül bahçesi ile ortaya çıktı, her bitkide meyve olarak göründü.

81. Yalnız o dostun varlığı, hesapsız, sayısız olarak tek kaldı. İşte artık ikilik başkalığı kalmadı. Kalan hep o bir dostun varlığı oldu.

2.71. VIII/1 CENNET VE GÖNÜL KISSASI¹⁰³

İLK RİVAYET İ. HAREKET

1. Allah, yeryüzünü beden, gökyüzünü de can olarak yarattı; bunlar ortaya çıkınca bütün gizliliklerin perdesi kalktı.
2. Cenneti gökyüzüne gönül yaptı; yeryüzünde bulunan her şeyi de emrine verip, ona hizmetçi kıldı.
3. İnkâr edenlerin, orada yerleri ve makamları yoktur; çünkü bunlar cehennemde sonsuz kalacaklardır.
4. Bu müminler görünmeyen ve bilinmeyen şeylere gönülden inandıkları için, onların imanı en hızlı şekilde göklere yükseldi.
5. Böylece şüpheye yer vermeksizin gökyüzünün gönlüne yazıldı; işte bu yüzden cennet iman edenlerin yurdu oldu. Çünkü gökten inen belirti ve işaretlerin sonu ve sınırı yoktur.
6. İnananlar onları gönüllerine yazdıklarından, müminlerin gönülleri göklere yükselmiştir.
7. Nasıl kuş kafesten boşanıp uçmayı isterse; müminler de böyle, cennet için can atarlar.
8. İşte Allah, o sonsuzluk ülkesi olan cenneti inananlara yurt kılmıştır.

¹⁰³ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 1. bl., s. 3-21.

II. HAREKET

9. Cennet elbiseleri, işlemeli giyecekler, bineceklerden Burak verildiği gibi; cennet kızları ve cennet gençleri arkadaş kılınacak, eğlenme yerleri ve köşkler de bağışlanacaktır.

10. Gıda olarak akan sular, uçan kuşlar, şerbetler müminlere sayısız ve bol bol feda edilecektir.

11. O köşklerin her biri gökten yüce olduğu gibi, baştan başa da inci ve mercandan yapılmıştır.

12. Köşkleri çevreleyen Tuba ağaçları vardır. Hak orada sevdiklerinin her birine bin huri verecektir.

13. Müminlere, her biri yetmiş defa bu dünya büyüklüğünde olan köşkler hazırlamıştır. Her bir köşk bu âlem büyüklüğünde olacak; sonra bu mülkün de sınırı bulunmayacak.

14. Orada düşünce ve üzüntülerden uzak yaşanacak, neşe ve sevinç müminlerin işi olacak.

15. Ateş yanmadan türlü türlü ve güzel yemekler pişecek; fakat o aşlar çiğnenmeden yenecek.

16. Selsebil denen cennet ırmağı çiçekler içinden akacak ve orada tesnîm, kevser ve zencebil denen sulardan içilecektir.

17. Gönlün her istediği hazırlanıp, göz açıp kapayıncaya kadar bir anda gelecek.

18. Hatta bu söylenenlerin belki bin katı olacak; müminler bunları bir tarafa bırakıp Hakk'ı isteyecekler.

19. "Ey Allah! Bize güzelliğini göster." diye heveslenecekler ve bütün canlar bunun için ah çekecek.

20. O zaman aradan perde kalkacak ve yüce Allah görünecek. Onu açıktan açığa görecekler.

II. RİVAYET I. HAREKET

21. O başlangıcı olmayan, hikmetler sahibi Allah, insanı bu yer ile gökten yarattı; canı gökten vücudu da yeryüzünden eyledi.
22. İşte, bu yerde ve gökte görünen ne varsa; insanda da bunların hepsinden bir iz, bir belirti yarattı.
23. Yeryüzü şeytanlarla, gökler de meleklerle doludur; vücutta kötü işler, canda ise güzel istekler bulunmaktadır.
24. Gece yeryüzünün, gündüz de gökyüzünün gölgesidir; bu, vücutta gaflet uykusunun, canda da aklın bulunması gibidir.
25. Yeryüzü katı ve yoğundur, nitekim beden de öyledir; gökyüzü tıpkı canda olduğu gibi şeffaf ve berraktır.
26. Yer içinde cehennem, gökyüzünde cennetler vardır; vücutta kötü huylar, canda ise gönül bulunmaktadır.
27. Allah'ın gökyüzüne ihsan edip bıraktığı cinân cennettir; canda koyduğu ise cenân denen gönüldür.

II. HAREKET

28. İşte cinân ve cenân kelimeleri birbirine karşılıktır; birinde ne varsa diğeri de aynen onlara sahiptir.
29. Cennet, huri, cennetteki hizmetçiler ve köşklerin her biri insanda bir nesneyi karşılar.
30. Gönül cennet, aşk gözünün görebildiği yere adımını atan binit, yaratılış köşk, mana da huridir.
31. Akıl Tuba, cömertlik Kevser'dir; işte orada zaman zaman hizmet edenler toplanır.
32. İdris ihsan, cennetin âmiri olan Rıdvan adlı melek rızadır; yalnız Allah'ın hoşnutluğu rızasız ele geçmez.

33. İşte cennetler yaratılalıdan beri bir şehirdir; ve orada devamlı akan dört nehir vardır. Bunların biri su, biri süt, biri bal, diğeri de temiz ve helâl olan şaraptır.

34. İşte bu gönül ezelden yapılmıştır. Su temiz yaratılışa, helâl şarap gönülle bilmeye; süt ilime, yumuşaklık da bala benzer.

III. HAREKET

35. Gönlün cennete açıkça benzer olduğu ortadadır; şüphesiz burada cennet ehli vardır.

36. Kim o cenneti bu dünyada iken ister ve bulmaya çalışırsa yarın cennette kabul edilir.

37. Zaten o büyüklük sahibi Allah cenneti insan için bezedi; ve içinde nimet olarak ne varsa hepsini insana bol bol bağışladı.

38. Bu gönül şimdi Allah'ın baktığı yerdir; yarın da o cennet insan için Hakk'ı seyr edip göreceği yer olacak.

39. İşte insan bu nakışları bugün görüp okursa; yarın orada Hakk'ı görür. Kim bugün burada nakışlardan Allah'ı bulmamışsa, yarın ona kavuşamayacaktır.

40. Gerçekte bu dünyada kimin gözü yok ve körse; kim onu görememişse, öbür dünyada da sevgilinin yüzünü göremeyecektir.

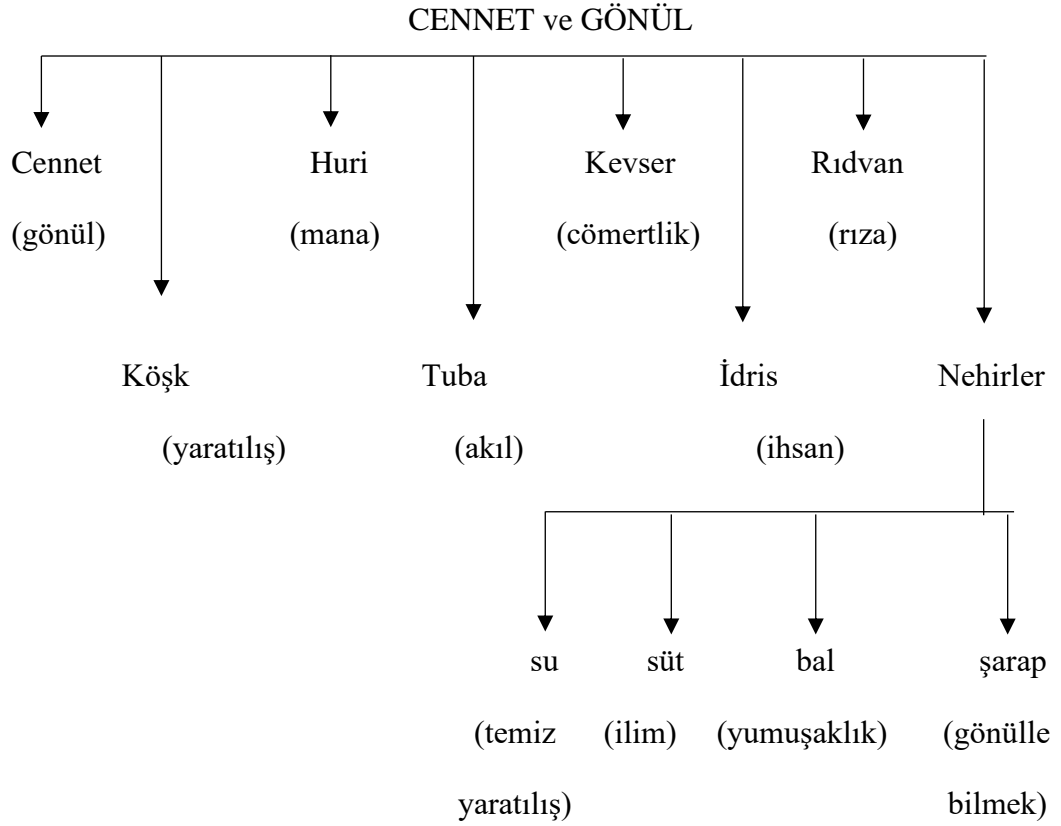
41. Gözden murat, Hakk'ı kabul etmektir; böyle olan, sevgiliye kavuşur ve o görünmez dünyanın niteliklerini anlatır. Kabul ve doğrulama, bu gönlü gizli hazineyle doldurmak demektir.

42. Zaten cennete kavuşanlar onu doğrulukla aldı; Hakk'ın rahmetini de itiraz etmemekle buldu.

43. Kimin doğru inancı yoksa, o mümin değildir; böyleleri iki yüzlü münafıktır ve öteki dünyada geri çevrilip kabul edilmezler.

44. Peygamberler ve veliler doğrulukla hareket ettikleri ve doğru yolu gösterdikleri için cennete lâıyk olmuşlardır.

45. Zaten mümin demek şüpheden uzak demektir; kimin şüphesi varsa, kim peygamberin getirdiklerinden şüphe ederse, onun imanı yoktur.

2.72. VIII/2 KUDÜS KISSASI¹⁰⁴

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. O hikmetler sahibi olan Allah; ilk önce arşı yarattı; böylece arş göğün temeli oldu.
2. Yeryüzünde ise, arşın bir benzeri olan şeriatı koydu; böylece o arştan haber vermektedir.
3. Göklerde Güneş ile Ayı yarattı, bunların ışık ve ısılarından zengin fakir herkes faydalanmaktadır.
4. Yeryüzünde altın ve gümüşü var etti; bunlarla da bütün işlerin yapılmasını sağladı.
5. Gökyüzünde feleği baş aşağı tutup; devamlı durmadan döndüren odur. Onun yeryüzündeki benzeri gece ve gündüzdür.
6. Hangi varlığın gökte aslı varsa; şüphesiz yeryüzünde bir benzeri bulunmaktadır.

¹⁰⁴ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 1. bl., s. 21-41.

II. HAREKET

7. Cennetin bu dünyadaki benzeri Kudüs'te bulunan Kubbetü's- Sahra'dır.
8. Çünkü, Peygamber göklere onun içinden yükselen yoldan gitti.
9. O, kutlu Kudüs şehrinde, değerli bir ev olarak yapılmıştır.
10. Tabanı baştan başa ak mermerle döşenmiş; oraya bakan kendini aynada görür gibidir.
11. İçinde güzelce yapılmış iki mescit vardır; insanlardan gelen herkes onlara değer verip kıymetli bilir.
12. Onlardan birine Mescidü'l- Aksa, diğerine de Kubbetü's- Sahra denir.
13. İşte burası cennetin bir benzeridir, göklere yol onun içinden gider.
14. O Allah'ın sevgilisi olan Peygamber göklere oradan yükseldi; böylece ona Miraç verildi.

III. HAREKET

15. Onun adı Kubbetü's- Sahra'dır.
16. Kubbe sekizgen şeklinde yapılmıştır; yani onun sekiz köşede sekiz duvarı vardır.
17. Bu sekiz duvardır; ayrıca sekiz cennet vardır, onun için burası cennete benzer.
18. O sekiz duvarlı yapının dört kapısı vardır ve yer gök ehli burada ibadet ederler.
19. Her duvarında her biri bin türlü işleme ile işli, dışarıya açılan beş pencere bulunmaktadır. Her bir pencerede bin çeşit cam vardır ve pencerelerin toplamı kırk tanedir.
20. Kırk sütunlu olan bu yapının kubbesinde hepsi baştan başa altınla sıvanmış kırk kemer bulunmaktadır.
21. Ortada hepsinden yukarıda tamamen kurşunla kaplanmış bir yüce kubbe yükselmektedir.
22. Bu kubbenin iç yüzü yüzük kaşına benzer göz göz işlemelidir. Ve Taha ile Yasin sureleri harf harf yazılmıştır; orada harcanıp feda edilen can bahtlı ve kutludur.

23. Bir de Hazret-i Davud, bu meydanı baştan tırabzan eyleyip çepçevre parmaklık yapmıştır. Demirden düğümlerle dolu bir duvar çekmiş; birbirini tutan düğümlerle yapılmış bu duvar sanki bir zırhtır.

24. Bu, nakış nakış işlenmiş siyah bir penceredir.

25. Pencere içinde, yaprağı, dalı ve meyvesi olan nar ağaçları bulunmaktadır.

26. İçeride Sahra taşı vardır. Sahra taşı yatan büyük bir taş olup; altı şaşılacak derecede güzel bir yerdir.

27. Peygamber o taşa bir ayak basınca, o ayak taşta güzel bir iz olmuş.

II. RİVAYET I. HAREKET

28. Peygamberin binip göğe yükselmesi için oraya bir Burak indi.

29. O zaman Sahra taşı da beraber gitmek istedi, bu yüzden bir köşesi yukarı kalktı.

30. Peygamber o zaman, “kıf, dur ve kal.” deyince; Sahra taşı bu sözü kabul edip olduğu yerde durdu.

31. O zaman taştan bir dil çıkarak, ağlayıp sızladı ve hâlini bildirerek, “bizi şefaattan unutma, o varacağın yerde bir defacık olsun bizi hatırlayıp an.” dedi.

32. Sahra taşı orada kaldı ve Muhammed aleyhi’s-selâm gitti; sonra da Allah ile ahd ve vefa kıldı.

33. Onun durağı iki kaşın arası kadar olan ve Allah’a o derece yaklaşılan kabe-kavseyn oldu; bütün kapılar, evler ve pencereler onunla tanışıp, yakın oldu.

34. Kendini sevgilinin önünde yok etti ve büsbütün göz kesilerek Hakk’ı öyle gördü.

35. Hakk’a yakın olan ve devamlı ibadet eden melekler bile bu sırta ermeyip eşikte kaldılar.

36. İşte o zaman sırlarla dolu doksan bin kelime, sevgilinden sevgiliye binlerce naz ile ulaşıp nasip oldu.

37. O sevgili Peygamber Hakk’ın huzurunda sevgili olduğunu gördü; böylece göklerde ona Allah ile buluşma, Miraç nasip oldu.

38. O tekrar yere indi.

II. HAREKET

39. Sahra taşının altında oturmak için geldi ve önce namaz kılmak istedi.

40. Ayağa kalkınca başı değdi ve kıyam yerine gelmedi; işte o zaman Sahra taşı kalkarak güzel bir yer açıldı.

41. O Muhammedü'l-emin namazını kılıp oturunca, o anda gökten Cebrail geldi, sofrayı getirdi ve Peygambere ziyafet verince; Peygamber o sofradan yiyip Allah'a şükürde bulundu.

42. O zaman yer ve göğü mesken edinen bütün varlıklar Peygamberin hâlini bildiler ve miraca çıktığını anladılar.

43. Peygamberlerin ruhları toplanıp, bütün o baş peygamber için hizmete koşular. Mustafa'nın miracını bildiklerinde, cümlesi toplanıp selâma geldiler.

44. O canların hepsi orada iken bir namaz vakti girdi; o zaman o önder peygamber, kamet etti ve bütün ruhlar ona uydu. Cümle peygamberler cemaat o da imam oldu, böylece o namazı orada kıldılar.

45. Bir başka rivayette de; o namazın göklerin üstünde kılındığı ve Hakk'a niyaz edildiği söylenir.

46. Bütün peygamberlerin ruhları orada toplanmıştı ve Muhammed aleyhi's-selâm onların arasında ışık saçıyordu.

47. O namazı orada tamam olarak; rükûsuz, secdesiz ve ayakta olmadan kıldılar.

48. Bir başka rivayette de Kudüs'e geldikleri ve orada kıldıkları söylenir. Mustafa yine meskenine ulaştı.

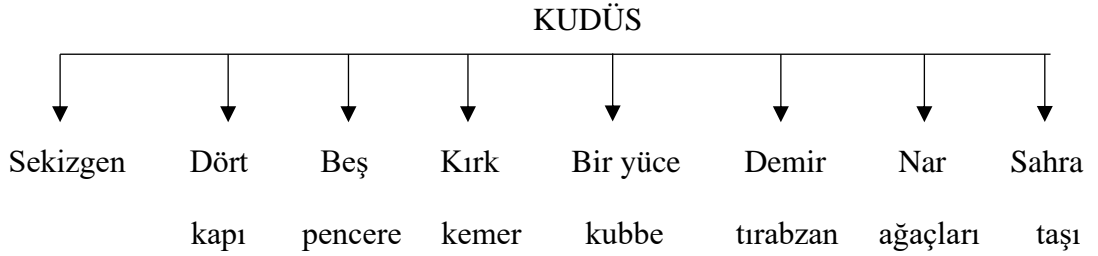
III. RİVAYET I. HAREKET

49. Kubbetü's- Sahra halkın görüp ibret alması için terazinin ve sıratın bir örneğini koymuşlar.

50. Kimin bir şikâyeti olsa Hazret-i Davud'un o Kubbetü's- Silsilesi'ne gelirdi. O zaman o yerdeki bir zincir haklıyı haksızdan ayırırdı.

51. Hazret-i İsa'nın da beşiği orada idi; dünyada onun eşiği Zir-i zemin denen yerdedir. O beşik bir büyük ak mermerdir; ondan başka olarak da iki mihrap vardır.
52. Onun birinde Muhammed aleyhi's-selâm namaz kılmış; diğerinde de Hazret-i Meryem dualar etmiştir.
53. Bunlar, Zir-i zeminde ziyaret edilmesi güzel ve yerinde olan şeylerdir; buraya gelen her ziyaretçi yüz sürüp, onların aracılığı ile Allah'tan dilekte bulunur.
54. Musa peygamber değneğini atmış, asa da gidip bir mermere çakılmıştı. Onun üstüne de gösterişli ve güzel bir mescit yapılmıştır.
55. Hazret-i Ömer de sancağını bir mermere vurmuş ve yumuşak bir zemine diker gibi oraya dikmişti. 56. O da eskiden beri ziyaret edilen bir başka kutsal yerdir; oranın da üstüne kutlu bir makam yapılmıştır.
57. Bunlardan başka mescit ve mihrap çoktur; hatta Bâb-ı Cennet, Bâb-ı Tövbe gibi kapılar da. Bunların hepsi Kudüs'te Harem'dedir.
58. O yerleri ziyaret, Allah adamlarına yakışır; ziyaret edilince de oranın başka yerlerden üstünlüğü açıkça ortaya çıkar.

2.73. VIII/3 KUTLU KİŞİLER KISSASI¹⁰⁵

I. HAREKET

1. Tanrı bütün yaratıklara, her birine bir sebep vererek, hâllerinden memnun şekilde hayat vermektedir.
2. Fakat halk içinde sekiz türlü insana, diğerlerinden daha fazla bağıшта bulunmuştur.

¹⁰⁵ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 1. bl., s. 41-72.

3. O sekiz türlü kişinin her biri bir dereceyle insanlar arasında ulu ve değerli bilinip sayılmışlardır.

4. Bu sekiz çeşit ihsan ve mertebe hiçbir kazanca bağlı olmadan verilmiştir.

5. O sekiz değerli şeyden, onlara sahip olan bu sekiz kişi kutlu olmuş; insanlar arasında, saygı ve itibar bulmuştur. O sekiz şeyden birine sahip olan kimse, nereye varırsa varsın, başköşeye geçer.

6. Bunların hepsinin bir kişide bulunmasına ise çok seyrek rastlanır; böyle kişi dünyada ender olur. Herkes bunlara gelip istekte bulunur; bunlar bütün insanlardan zengindir.

II. HAREKET

7. Biri, uzun ömürlü olan ve hayatı boyunca ibadet edip, duada bulunandır.

8. Onun gönlü ve ruhu Allah'a yöneldiği gibi; doğruluk üzere durmak da ona huy olmuştur. O, ömrünü iyi ve günahsızlar meclisinde geçirmiş ve hayat boyu da Hakk'ın emrinden ayrılmamıştır. Uzun bir ömrün sonuna gelinceye kadar, o pek çok hâdise ile karşılaşmış, pek çok işler yapmıştır.

9. Kahır, lütf, sevinç, kaygı, fayda ve zarar yanında, bu dünyada pek çok iyilik ve kötülük de görmüştür. Pek çok düşmanın dış bilemediğini gördüğü gibi; sayısız dostlara da kavuşmuştur.

10. O kişinin bütün bunlardan haberi vardır ve pek çok şeye sahiptir.

11. Allah'ın verdiği ömür onun için büyük lütuftur; o bütün manaların sahibi olmuş ve tecrübelerle zenginleşmiştir. Karşılaşılan bütün müşküllerin çözümü onda bulunur. Çünkü zaman, ona hepsini teker teker göstermiştir.

12. Yaşlılar yoksul değil zengin bilinmelidir; çünkü bunlar ömür boyu nice ay ve yıl görmüşlerdir.

III. HAREKET

13. Başka bir zenginlik ise; bir kimseye Tanrı'nın çok mal vermesi, nereye el atarsa atsın işinin yolunda gitmesidir.

14. Ona ummadığı yerden nimetler yağar ve hayatı boyunca kısmeti kesilmez. Dünyalığı, zenginliği herkesten çok olduğu gibi; onun halk arasında da gözü ve gönlü toktur. Kimseyi kıskanıp haset etmez; başkasının malında gözü yoktur.

15. Her işlediği iş iyilik ve hayr olup; akli fikri Allah'a bağlanmıştır. Büyük küçük onun nimet ve lütfundan muradına erip; açlar sofrasında doyar, çıplak ve yalın olanları da giydirip kuşatır. Kendini paraya pula kaptırmamış ve gönlünü Allah'ın hoşnut olacağı şeylerden uzaklaştırmamıştır.

16. O dünyanın üstüne binmiştir; dünya onun başı üzerinde yer etmemiş, dünyaya değer vermeyip ondan yüz çevirmiştir. Dünya düşüncesi canından ve başından aşmadığı için, akli ve gönlü Hak yolundan şaşmamıştır.

17. Nitekim bütün peygamber ve velilerin yönleri Hakk'a dosdoğru gitmiştir. Bunlar dünyaya dönüp bakmadıklarından, mal mülk onları yollarından alıkoyup saptırmadı.

18. Üstelik nimetleri artınca; onlardaki ibadet ve Allah'a kulluk, her an daha da fazlalaştı.

19. Kimin çok malı olur ve zenginlik içinde Allahu taâlâya yakışan hâlleri bulunursa; işte gerçek zengin odur.

20. Böyle kimseyi sayıp ağırlamalıdır, çünkü Allah onu üstün ve aziz tutmuştur.

IV. HAREKET

21. Dünyada bir başka zengin kimse daha var. O, akıllı olan ve akli her işin içinden en iyi şekilde çıkabilen kişidir.

22. O insan, ilim ve hüner alanında neye teşebbüs etmişse, sonunda başarı ile bitirmiştir. Onun yaptıkları insanların menfaatine olan güzel şeylerdir; söyledikleri de yerinde ve isabetlidir.

23. Eğer bir gün halk sıkıntıya düşer ve padişah insanlara zulmedip öldürmeye niyet ederse; akıl ve bilginin insanları terk ettiği o zamanda, onlar nasıl davranacaklarını ve ne yapacaklarını bilemezler. İşte o, akli ve bilgisi ile çare bulup, akıllı olsun deli olsun bütün insanları, bu zor durumdan kurtarır.

24. İnsanlar ona danışıp fikrini alırlarsa; bütün işleri onun sözü ile gerçekleşip yola konur.
25. Ancak o tedbir ve akıl sahibi insanın da, her bir işi Allah'a lâayık olmalıdır.
26. O ahiret işlerini dünyadan üstün tutup; düşünce ve vesveselerini yenip bastırmalı; Allah'ın yapılmasını emr ettiklerini ve yasakladıklarını iyice bilip, inceden inceye doğruyu, yanlış ve kötüden ayırmalıdır.
27. İşte kimde bu akıl ve hüner varsa; o gerçekte herkesten zengin demektir.
28. Bu yüzden herkes ona muhtaçtır ve o, akıl içinden her an, göklere yükselir. Ona her zaman saygı göstermelidir, çünkü onu Allahu taâla yüceltmiştir ve bunda şüpheyeye yer yoktur.

V. HAREKET

29. Zenginliğı olan bir başka kimse, soyu nesli temiz olup nefsi de Allah yolunda toprak olan kimsedir.
30. Aslını anarak herkes onu önde tutmalı ve adını işitenler üstün bilip saygı göstermelidir. Halk, ecdadını anarak ona izzet ikramda bulunur, “önderlerin neslindedir, soyu büyüktür.” diye öne geçirir.
31. Onun değeri, üstünlüğü herkesten fazladır. Ve o, hangi yere varsa baş köşeye geçer. Fakat o kendini aşağı görüp alçakgönüllülük göstermeli ve Allah yolunda kendini toprakla bir tutmalıdır.
32. O kimsede kibir ve kıskançlık olmamalı; doğruyu nerede bulursa, kabul edip gereğini yapmalıdır. Ataları ve soyu ile öğünmemeli, onlara dayanmamalı; insanları da, kendinden aşağıda bilmemelidir. İnsanlarla uyum içinde iyi geçinmeli, güzel huyu ile onların gönüllerine girmeli ve gönül almalıdır.
33. Büyük küçük, zengin fakir, üstün ve aşağı tabakadan herkes onu örnek bilip evlerinde bile anmalıdır. Bütün gönüller ona doğru yönelmeli ve herkes yerli yerince ona bağlılık göstermelidir.
34. Ona bu yüksek mevki Allahu taâla vermiştir; kimse onu alelâde, halktan bir insan gibi görmemelidir.

VI. HAREKET

35. Halk içinde zengin olan bir başka kimse daha vardır.

36. O da ilim içinde hüneri olan kişidir ve onun buyurduğunu insanlar tutmaktadır. Onun hükmüne hükümdarlar da boyun eğer; çünkü o bu dinde mutlak söz sahibidir.

37. Onun göğsü Hakk'ın hazinesinin bulunduğu yerdir; kimseden de korkusu ve çekinmesi yoktur. Yanında kimseye söz düşmez ve o, dinde hakkı batıldan ayıran kimsedir. Allah'ın emirlerini bildirir ve itaat etmeyenleri de öldürür.

38. Fakat o buyruğu, ilk defa kendini tutmalı; sonra da herkesi bu yola davet etmelidir. Kimde tam olarak bu ilim ve amel varsa; o bütün insanların gönlünde taht kurmuştur.

39. İlmîni söz ile işitenler; işlerini de gözleri ile görmelidir. Sözü ve işleri birbirine uygun olan o kimse için bütün insanlar yoluna can ve baş koyar. Bütün âlem, tok kimse önünde açların ihtiyaç göstermesi gibi, onun emirlerine muhtaçtır.

40. İşte o kişi bu şekilde olduğu zaman zengindir; onun ihsanları ve lütufları herkesten fazladır. Ona her zaman saygı göstermeli, kendisine bu şekilde davranılmalıdır.

41. Ona bu değer ve yücelik Tanrı tarafından verildiği için, Peygamber böyle kimseleri övmüştür.

VII. HAREKET

42. Dünyada bir zenginlik daha vardır. O zenginliğe sahip olan kimse, Tanrı'dan kutluluk bulan ve gönlünden ne geçerse ona kavuşan kimsedir.

43. Her ne isteği varsa nasıl olacağını düşünmeden oluverir ve her işi el sunmadan yapılır. Baht açıklığı ve kavuştuğu nimetler Allah tarafından verildiği için; düşmanın işleri asla ona tesir etmez. Onu yıkmak ve bozmak için uğraşan gerçekte kendi menfaatini göremez ve kendi çıkarımın da farkında değildir.

44. Kim de onun eşiğinde kul köle kesilirse; şüphesiz insanlar arasında mes'ut ve bahtiyar olur. Kendi başına buyruk pek çok kimse onun hizmetinde ve o kapıda köle

olmuştur. Halk onun kutlu yüzünü görmek için, gece gündüz kapısında beklemekte ve eşiğine yüz sürmektedir.

45. Fakat o kendini alçak görüp, Hak yolunda âciz olduğunu bilir. İnsanlar arasında ucup ve kibirden uzak olup, büyüklenmez ve tepeden bakmaz; sözlerinde de bir iddia, bir tartışık yoktur.

46. Onda alçak gönüllülük ve insanlara iyilik vardır; böylece bütün halkın gönlünü alır. Her gönül onun emrini yerine getirmek için can atar ve o halk içinde kabul görüp değer verilen biridir.

47. İşte, bütün gönüllerde taht kuran o kişi zengindir.

48. Bu devir kime yüzünü dönerse; şüphesiz ona değer vermeli ve saygıda kusur etmemelidir. Çünkü o yücelik ona Tanrı'nın lütfudur.

VIII. HAREKET

49. Bir başka zenginlik daha vardır. Ona da kanaatı kendine meslek edinen kişi sahiptir. Bu yüzden dünya sıkıntılarında her zaman kurtulmuştur.

50. İşi gücü, gönül gözü ile kendini gözetip eksiklerini giderip, başkalarıyla ihtilâfa düşmemektir. Allah'tan gelen her şeye teşekkürde bulunup, bu şükür ile devamlı onu anmalıdır.

51. Dünya malı olarak hiçbir şeye dönüp bakmadığı gibi, o Hak'tan başkasına da bağlanmamıştır. Gördüğü şeylere meyl etmemekte ve Tanrı'dan gelenle yetinmektedir. Hiç başkalarının malına bakmaz ve kendi durumundan memnun olduğunu bildirip şükr eder.

52. İster dünya malına boğulsun, isterse elinde hiçbir şeyi bulunmasın o kimsenin gönül gözü hep toktur. Dünya malı az olmuş çok olmuş, var olmuş yok olmuş; onun yanında hepsi bir ve eşittir. O kimse ona öyle kanaat etmiştir ki; sanki bu onun mesleği olmuştur.

53. İnsanlar onu görmeye can atar; fakat o, onlardan kaçmaktadır; çünkü kendi halk arasında dolaşsa da gönlü Tanrı ile beraberdir ve ona doğru kanat çırpılmaktadır. Halk onun duasına muhtaçtır, fakat o halktan uzak olup yönünü Hakk'a çevirmiştir.

54. O dünyada can ve gönlünü Allah'a çevirdiği için, gerçek zengindir. Böyle olunca dünya başlarını ve dünya yüklerini taşımamakta; dünya eksikleri görünmemekte ve kimseye muhtaç olmamaktadır.

55. Onun bütün işleri Tanrı katında yerine geldiği gibi; yemekleri bile Hak sofrasından verilmektedir.

56. Velilerin kıldıkları bu kanaat, yalnız onların kavuştukları tükenmez bir hazinedir. İşte böyle kimse zengindir; ona candan saygı göstermeli ve onu büyük bilmelidir.

IX. HAREKET

57. Bir zenginlik daha var, o da güzel bir makamdır ve huyu güzel, sözleri tatlı ve sıcak olmaktır.

58. O makama sahip kimseden kimseye acı ve soğuk söz gelmemeli; onu da başkaları, dövüp sövmemelidir. O kimsenin güzel huyu sebebi ile, kâfirler din değiştirip Müslüman olmalı; hatta Ermeni belindeki Zünnar denen küfür kuşağını kesip dininden dönmelidir.

59. Zengin fakir onun huyuna imrenip âşık olmalı; ve bu tabiatı bütün insanlara güzel görünmelidir. Böylece o, insanlar arasında Tanrı'nın huyu ile huylandığı gibi; insanların gönlüne de girmiş olur.

60. Bu huy Peygamber'e kısmet olmuş; Allah da onun ahlâkını övmüştü. Kim böyle bir ahlâkla ahlâklanırsa büyük bir kutluluğa kavuşmuştur; işte böyle yaratılış Allah'tan kullarına bir vergi ve bağıştır.

61. Bu ahlâkı sebebi ile o, insanlar tarafından sevilip beğenilmiştir. Ona verilen değer herkesten fazladır; bu sebeple her iki dünyanın nimeti huy güzelliği olmuştur.

62. Bir kimse böyle güzel ahlak sahibi olursa; bunun sayesinde bütün insanların gönlünü alır ve herkes ondan memnun olur. Şüphesiz o, bu dünyanın en zenginidir ve bütün insanlar onu görmek için can atarlar.

63. Ona bu güzellik elbisesi Allah tarafından giydirildiği için, ondaki kutluluk herkesten fazladır.

64. Ona şüphesiz değer vermeli hatta evi barkı da onun uğruna feda etmelidir.

X. HAREKET

65. İnsanın dünyadaki hayatı nasıl ise ve bu ömür hangi durum üzerine geçerse; ahirette de aynı hâl ile ortaya çıkacaktır.

66. Dünyada dört bölük insan vardır; bunlar hayatlarında işledikleri işlerle bilinirler.

67. Biri Tanrı'nın kendisine mal mülk vermediği ömrü eziyet içinde geçen kişidir. Fakat o, ahirette bey olup kendi akranları arasında üstün kılınacaktır.

68. Biri de dünyada güzel güzel yiyip içip, kime ne emr ederse sözü geçen kimsedir. Fakat bunun öbür dünyada hiç kıymeti olmayacak ve Allah'ın rahmetinden mahrum kalacaktır.

69. Biri de, dünyadan tat almayan, sabrı ve şükrü olmayıp Hak'tan uzak düşen kimsedir. O kişi ahirette yanacak ve hâli herkesten çetin olacaktır, gerçekten onun işi zordur.

70. Biri ise, dünyada iyi yaşamıştır; bütün Allah adamları onunla dost olmuştur. İşte böylelerinin durumu, sevgilininki ile uygunluk gösterdiği için, onlar Hakk'ın güzelliğini görüp cemaline kavuşacaklardır.

71. O sekiz bölük bu gruptandır; gerçekte bunlar Tanrı'nın rahmetine apaçık şekilde kavuşacaklardır. İşte yarın cennete kavuşacak bu kimselerden Peygamber de razıdır.

KUTLU KİŞİLER

2.74. VIII/4 HZ. HIZIR'IN KERAMETLERİ KISSASI¹⁰⁶

I. HAREKET

1. Allahu taâla hazret-i Hızır'a sekiz çeşit bağıştta bulunmuştur.
2. Bunlardan biri; bazen göğe yükselmesi, bazen yere inmesidir.
3. Yerde olsun gökte olsun durduğu yer belli değildir; yeryüzünde ise belirli bir memlekettendir denemez.
4. Onun nerede olduğunu hiç kimse bilmez; fakat nerede yardıma çağrılırsa hemen geliverir.
5. Allahu taâla yeri, göğü, denizleri ve karaların hepsini ona bir ev yapmıştır. O bu evin her tarafındadır ve işleri de yedi ülkede yapılır.
6. Yeryüzünde herhangi bir yeri yurt edinmediği gibi; nerede olursa olsun bir yerde eğlenmemiştir. O yürür mü yoksa uçar mı; yerinin nerede olduğunu ne yiyip ne içtiğini de, kimse bilmemektedir. Nişansız, mekânsız ve makamsızdır; insanlar onun nerede eğleştiğini de bilmezler.
7. Hiç kimse onun bu durumuna ulaşamadı; nerede olduğunu ve nasıl yaşadığına dair bir belirti de vermedi.
8. Bazen onu ak sakallı ve ak saçlı, yeşil elbiseli ve boz atlı; bazen ise uçan kuş gibi görürler; ve o, bu yaşayışı ile insanlardan ayrılır. Kimi zaman gündüz, herkes ayakta iken yüz yüze ve aşikâre insanların karşısına çıkar, gözle görünür; bazen ise, uykuda rüyaya girer, dağda taşta, ırmak ve denizlerde de görülür.
9. Hem peygamber, hem velidir ve o, Tanrı'nın kudret elidir. Allahu taâla onu dünyaya iyilik yapmak için gönderdi; hatta yeryüzü ile gökyüzünü ona gezinti yeri yaptı.
10. İşte hazret-i Hızır belli bir yerde eğleşmez; Allah tarafından ona verilen kerametlerden biri budur.

---

¹⁰⁶ Âşik Paşa, a.g.e., 2. c. 1. bl., s. 73-109.

II. HAREKET

11. Hızır'a verilmiş bir keramet daha vardır; o da Cuma günleri yeryüzündeki bütün camilerde hazır olup, Cuma namazını insanlarla birlikte kılmasıdır. Bu yüzden Cuma kıymetlidir ve bugün hem hayırlı hem de kutlu bir gündür.

12. İşte Hızır aleyhi's-selâm da cemaatle birliktedir; fakat bunu bin kişiden biri bile bilmemektedir.

13. Bu işin bir de mana ve hikmet tarafı vardır.

14. Hızır bütün mescitlerin her birine koşarak mı gelmektedir, yoksa âlem ona bir mescit midir? Çünkü o ulu kişi her yerde bulunmakta; böylece dünyaya dolup gelmektedir.

15. Nerede yardıma çağrılırsa koşup yetişmektedir; bu bakımdan o sır içinde sır olmuştur.

16. O ulu kişi Cuma günü her mescide niçin girer, bundan maksadı nedir?

17. Bu, halkın ibadetinin kabul edilmesi ve onun sebebi ile yapılan ibadetin rağbet görmesi içindir. Değilse o kişinin ne kendisinin ne de işlerinin Allah katında eksigi vardır.

18. Ona her nefes miraç, her an da Tûr'dur. Gerçekte onun için her yer mescit ve mihraptır.

III. HAREKET

19. Yüce Allah ona, âb-ı hayat denen ölümsüzlük suyunu verdi; böylece o ebedî diriliğe kavuştu.

20. Hak taâla ölümden uzak tuttuğu için o, hiç ölüm kaygısı çekmedi. Azrail denen ölüm meleği bu sebeple ona dokunmaz, böyle olunca İsrail adlı meleğin Suru da onun için değildir.

21. İşte Allah ona ölümsüzlük sıfatından verdiği için, o hiç ölmeyecektir.

22. Ayrıca onu âlemde mekânsız yapmıştır; bu bakımdan da kimse ondan haber ve nişan vermemiştir. Lâkin sıkıntıya düşmüş, bunalmış bir kişi ona inanarak çağırırsa, o anda yanında bulur.

23. Bu ölümsüz hayatı veren Allah ona böyle bir güç ve kuvvet de bahş etmiştir. O büyük zat yüce Allah'ın rahmetindedir; onun işleri dile gelip açıklanamaz.

IV. HAREKET

24. Onun kerametlerinden biri daha; Tanrı'nın ona ilâhî ilmi de vermesidir.

25. Hazret-i Musa için güç olan bu ilmi, "ona biz öğrettik." dedi.

26. Musa aleyhi's-selâm bu ilmin onda olduğunu bildiği için, Allahu taâla ona; "haydi ona git." diye söyledi.

27. O büyük peygamber de, kendisini aydınlatacak bu ilmi öğrenmek için Hızır'ın ayağına gitti. Musa ona, "sana doğru yol olarak öğretilen ilimden bana öğretmen için sana tabi olayım mı?" dedi. (Kehf/66)

28. Hızır, "ey Allah'la konuşan peygamber! Sen sabr edemezsin, bunu öğrenmek için gönlünde itiraz olmamalı nefsin de karşı çıkmayıp gerçekten mahkum olmalı." dedi.

29. Musa peygamber de, "Allah'ın izni ile sabr ederim, yok dayanamazsam kendi yoluma devam ederim." dedi. Önce bir gemiye vardılar, tabî ki Musa, hep Hızır'ın ilmi için can atıyordu.

30. Hızır gemiyi delip kusurlu kılınca Musa bu hareketini hoş görmeyip itirazda bulundu.

31. Musa, "sahiplerini suda boğasın diye mi onu deldin?" dedi. (Kehf/71)

32. Hâl böyle iken sabr edip yürüdüler. Gittikleri yerde Hızır bu defa, günahsız ve zavallı bir çocuğu öldürdü.

33. Musa, "tertemiz bir canı diğer bir can karşılığı olmaksızın öldürdün ha." dedi. (Kehf/74)

34. Bu işi Musa hoş karşılamadı; fakat bundaki sırrın ne olduğunu da bilmiyordu.

35. Oradan da gidip bir yere kondular. Hızır orada bir duvarı doğrultup yapıverince, Musa peygamber bu işi de yerinde ve güzel bulmadı.

36. Musa'nın sabrı kalmadı ve üzüldü; sonra da gördüğü işlerin sebebini sordu. "Bu yaptıklarının hikmetini söyle; sen her gittiğin yerde böyle işler mi yaparsın? Söyle de

bu işlerdeki sırrın ne olduğunu bileyim.” deyince, Kur’an’ın haber verdiği bu meseleleri bir bir anlattı.

37. “*Gemiye gelince o, denizde iş yapan yoksulların idi. (Kehf/79)* O zaman orada gemiyi delmiştik; fakat bunu Allah’ın emri ile yapmıştık.

38. Allah’ın çok sevdiği fakir bir kulu vardı; bütün parasını o gemiye yatırmış, onu işletip para kazanıyordu. Fakat bir hükümdar onun gemisine el koyup zulmetmek istedi. Allahu taâla bana emr edince; o emri, rızası ile gizlice yerine getirdim.

39. O öldürdüğüm günahsız yavrunun öldürülüş sırrını da anla. Onun Allah’a inanan anne ve babası vardı; çocuksa, kâfir ve kötü olacaktı. Allahu taâla onun büyüyüp yetişmesini istemedi; her bir işte Hakk’ın dilediği yerine gelir.

40. O yaptığımız yıkılmak üzere olan duvarda da, sezip bildiğimiz Tanrı sırrı vardı. Onun altında ise, anne ve babaları Hak dostu ve dindar olan iki yetimin hazinesi gömülüydü. Allahu taâla, gizli kalıp çocuklar büyünce onu sonra bulmalarını murat etmişti.” dedi.

41. Hazret-i Musa bu hikmetleri bildi, birbirlerinden uzaklaştılar ve aralarına ayrılık düştü. O, “işte bu, benimle senin ayrılışımızdır; sana dayanamadığın şeylerin iç yüzünü haber vereceğim.” (Kehf/78) dedi.

V. HAREKET

42. Allah ona bir ihsanda daha bulunmuştur.

43. Bu da, Hakk’ın onu zamanlar ve mekânlardan geçirerek dünyada istediği yere ulaştırmasıdır.

44. Onun için yaz kış, gece gündüz birdir; bu ona Tanrı’nın takdiri ve ihsanıdır. Dağ taş, karalar denizler, yükseklikler ve derinlikler, neresi olursa olsun, yüce Allah ona bunların hepsine ulaşma imkânı vermiştir.

45. O Hakk’ın velisidir, her yere varır; kalıp eğleşir ve her işe karışır.

46. Karada bunalanlara ve o sıkıntı gününde kalanlara yardıma koştuğu gibi; denizde boğulacak olan sayısız canlıya da, Allah’ın emri ile yetişip imdat eder. Bazen

zindanlardaki tutsakları, ayaklarındaki zincirleri kopararak çıkarıverir. Bazen azgın ve yoldan çıkanları yola getirir, yolunu kaybedenleri de evine ulaştırır.

47. İşte sıkıntı gününde bulunan ve kurtulamayacak yerde kalan insanlar; bu zorluklar içinde iken, can içinden ve gönülden samimiyetle Allah'ı anar ve ona karşı yalvarırsa; Tanrı onlara Hızır'ı gönderir.

48. İşte o insan Hakk'ın kudret elidir, nerede olursa olsun, işlediği her bir işi Allah'ın emri ile yapar.

49. Yüce Allah onu dünyada, karada olsun denizde ve ırmaklarda olsun, kim sıkıntıya düşerse hemen imdadına yetişir. Bu ihsanlar, bu lütuflar ondan başkasına verilmemiştir; bütün sıkıntılarda onları kurtaran o gerçek yiğittir.

VI. HAREKET

50. Onun bir kerameti daha vardır. Allahu taâla ona bütün milletlerin dilini ve hâllerini bildirmiştir. Her birini hâline göre hoş tutar ve bunlara kendi dillerinde haberler verir.

51. Onu kabul etmeyen hiçbir millet yoktur; bütün milletler onun doğru ve Hak'tan gönderilmiş olduğuna şahitlik ederler. Hiçbir millette onun şahsına ve adına karşı inkâr yoktur; yine bütün kavimler onun dostudur. İşte o insan, bütün canlılar arasında hayırla tanınmış ve bu şekilde bilinmiştir.

52. İnsanoğulları arasında onu inkâr eden yoktur; kıyamete kadar da gelmeyecektir. Onun şahsına her yerde bir makam vardır ve o yer, sürekli ışıklarla donatılmıştır. Onun için adaklar adayıp, kurbanlar keserler; böylece insanların dilekleri kabul edilip yerine gelir.

53. Bütün milletler ona âşıktır ve herkes kendisini ve adını iyi bilir.

54. Ona Allah'tan öyle hüneler verilmiştir ki erkek aslanlar bile yanında hizmetçi kesilir. Güç kuvvet sahibi olan her varlık onun emri ile iş yapar. Dağlardaki geyikler bile o önder kişinin emrine girmiştir. Hatta denizin derinliklerindeki balıklar bile, Allah için, ona âşık olmuştur.

55. Şüphesiz Allah onu öyle yarattığından, bütün insanlar onun güzel yüzünü görmek için can atarlar.

56. Bu vergi, bu lütuf ondan başka kimseye verilmemiştir; böyle işleri yapan başka bir yiğit de yoktur.

VII. HAREKET

57. Onda bir keramet daha vardır.

58. O zata Allah tarafından verilen bu vergi ile onun baktığı bir kimse, hemen aşağılardan yükseklerle çıkıp değer kazanır. İnsanlar arasında şöhreti yayılır, herkes onu tanır ve durduğu yerler Tur dağı gibi olur.

59. Bilmediği ilimler ona öğretilir ve sözünü dinleyenler şaşırıp hayrete düşerler. Gözlerindeki perdeler, engeller kaldırılır, ilâhî âlemi görür ve her bir varlığın sözünü işitir.

60. Gönlüne dünya gamı, kederi ulaşmaz ve hiçbir zaman kaygılı değildir. Canı Allah aşkından sarhoş, akli keskin gönlü zengin olur; gizli şeylerden bahs edip haberler ve işaretler verir.

61. İşte o velideki kerametten biri bu olmuştur; bu keramet onda eskiden beri huy olarak vardır.

62. Allah onu, bulunduğu yerde devamlı hayır işlemesi için, dünyaya bu yüzden bıraktı. O kişi, Allah'ın lütfundan ve mahluklara acımasındandır; zaten onun vazifesi insanları hayra ve iyiliklere ulaştırmaktır.

63. O büyük zattan kime bir eser nasip olduysa, o kişi Ermeni de olsa, Zünnar'ını kesip hemen Müslüman olur. İşte o zaman İslâm evinde bir velidir, artık Allah yolundan ayrılmaz.

64. Bu ihsan, lütuf ve keramet Hızır'dan başkasına verilmemiştir, bu işlerin sahibi yiğit ancak odur.

VIII. HAREKET

65. Onda bir keramet daha vardır. Görünmeyen veliler baştan başa tamamen gece gündüz Hızır'ın emrindedir.

66. Allahu taâla bunları Hızır'a bildirmiş ve hizmetinde hazır olmaları için ona yöneltmiştir. Yani bu Veliler hizmet eden, Hızır da hizmet edilen ve emri yerine

getirilendir. O veliler ordusu, yedi kıtaya hâkim olmuştur, Hızır da bunların komutanıdır.

67. Bunlar için gece ve gündüz önemli değildir; hatta çöl, deniz, dağ, taş, kır bile dümdüzdür. Birlik ve Hak boyası ile boyanmak bunların âdetidir ve aralarında asla anlaşmazlık yoktur.

68. Bir, üç, beş, yedi ve kırk olmak üzere bölünmüşlerdir; ayrıca bunların üç yüz arkadaşı vardır. Hepsisi bir şeyde anlaşmışlardır; bunların kimisi açıkça görünür; bazıları da gizlenmiştir.

69. Üç yüzü halk arasındadır, görünüşte insanlardan fark edilmezler ama kendi aralarında bilişirler. Halk bunların yaptıklarını görünce bu onların işidir der; gerçekte o işleri görünmeyen bu veliler işler.

70. Öteki kırk kişiyi halk göremez, onlar Kırklar diye anılır.

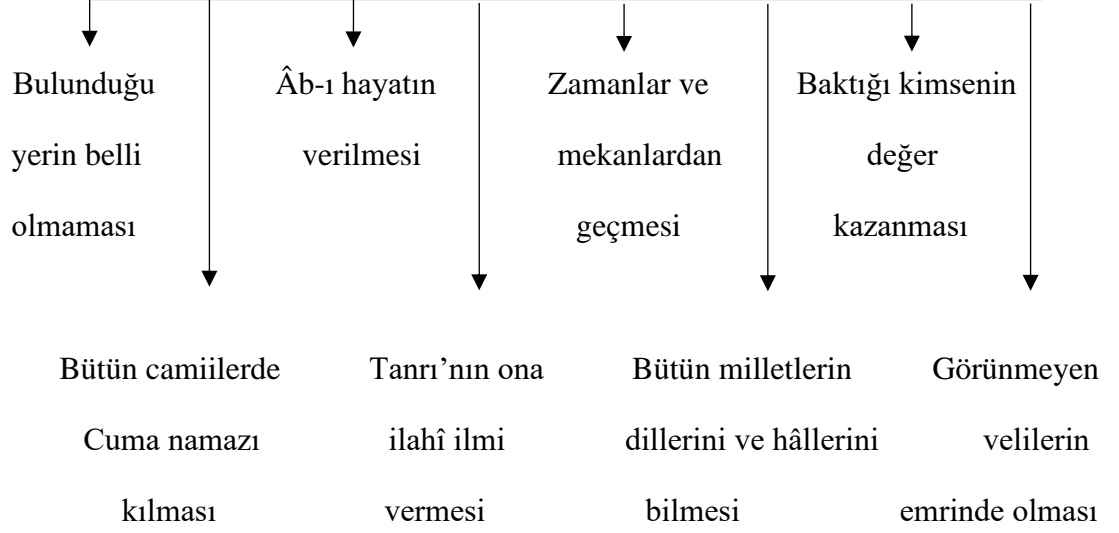
71. Yedisi de şudur; bunlar Yedilerdir, yedi, kıt'ada da bu adla anılırlar.

72. Beşler o gizliler diye bilinenlerin tam kendisidir ve bunlar, birlik varlığının beş duyusudur. Beşi de ayrı ayrı beş türlü iş yapar; fakat yaptıkları birbirlerinin işidir.

73. Üçler sacayağı gibidir, o ışık da bunun üstünde devamlı durmaktadır. O ışık kutup denen kimsedir; 109. Allah yeryüzünü onunla doldurmaktadır.

74. İşte o, gayb erenlerinin başıdır; diğerlerini Allah ona asker olarak vermiştir. Bu gizli veliler onun emri altındadır, böylece o sultan, ötekiler yardımcılarıdır.

HZ. HIZIR'IN KERAMETLERİ

2.75. VIII/5 ÂŞIĞIN HÂLLERİ KISSASI¹⁰⁷

I. HAREKET

1. Âşık hâlini ancak; gece gündüz inleyen ve aşka tutulan âşıklar bilir.
2. Deniz bile aşk içinde bir damla gibi olup kaynamaktadır, aşka düşen her şey bütün işler lekesiz ve tertemizdir.
3. Aşk için usul, âdet ve erkân yoktur.
4. Allah onu yükseklerde tutmuş ve şerefli kılmıştır.
5. Aslında aşkın kendisi görünmez fakat nişan olarak belirti ve nitelikleri vardır. Bunlarla tanınır ve bilinir.
6. Âşık olanda şüphesiz sekiz türlü alâmet görülmektedir.
7. Âşığın aşkına bu alâmetler şahittir; görenler onun canına aşk ateşinin düştüğünü anlarlar.

II. HAREKET

8. Âşığın birinci nişanı, aşkın kişinin gönlünü büsbütün kaplamasıdır.

¹⁰⁷ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 1. bl., s. 109-131.

9. Bu sebeple aşk onda, sevgiliden başka dünyada bir arzu bırakmaz; yüzünü sarartıp dudaklarını kurutur.

10. Bağrı, yüreği durmadan, için için yanar ve kimse vurmadığı hâlde gözlerinden yaş akar. Gözlerinden kanlı yaşlar aktığı gibi; eşi dostu da hiç hâlden anlamaz.

11. Yüreğini yakan ateş görünmez, ama sessiz sessiz devamlı mum gibi yakıp eritir.

12. Kahr lütuf, neşe ve keder onun için aynıdır; ır denen çalgının çıkardığı sesler bile, ağlamak yönüyle, ona arkadaşlık etmiştir. Ağlamak ve inlemekle aklı başından gider; şarkı söylemeye başlasa zevk içinde deliye döner.

13. Böylece aşk insanı hâlden hâle döndürdüğü gibi; işinin ne olacağını da belli etmez.

14. Onun dostu kalp inceliği ile dildeki şarkısıdır; öd ağacı gibi yandıkça da kıymeti artar.

III. HAREKET

15. Âşığın ikinci alâmeti, gece gündüz sevgilisini gözlemekten gözlerine uyku da girmez olmasıdır.

16. Gönlü bütün isteklerden, dünya zevk ve nimetlerinden kesilir; hatta söz söylerken bile yanılır.

17. Yeme içme, uyku onda azalmıştır; gönlü ise, sevdiğine sıkı sıkıya bağlıdır.

18. O sevgilisinden başkasını diline almaz, hatta sevgilisinin aşkından dünya da gözüne görünmez. Baktığı her yerde sevgilisini görür ve dilindeki sözlerinde de o vardır.

19. Sevgilisinden başka kimseye meyl edip bağlanmadığı gibi, mala mülke aldanıp, dönüp bakmaz.

20. Bunda usul, az yemek ve az uyumaktır.

21. Dünyaya ait ne dileği varsa, hepsini bir tarafa bırakmış; can ve gönlünde sevgilisine sıkı sıkıya bağlanmış ve aşkını sağlamlaştırmıştır.

22. Onun mesleği ve sanatı sevgilisine düşkünlük olmuştur; artık başka bir düşüncesi de yoktur.

IV. HAREKET

23. Âşığın üçüncü alâmeti dayanamayıp kendine hâkim olmamasıdır.

24. Dosttan ayrı olduğu için, bir yerde durup eğleşmez, hiçbir şeye bağlı ve tutkun da değildir.

25. Boynu sıkı sıkıya aşk ipiyle bağlı, yüreği de aşk ateşiyle dağlanmış. Aşk nereye yönelirse o da, o tarafa döner, bu hâli âşıklardan başkasının bilmesi mümkün değildir.

26. Hangi gönle sevgilinin derdi, muhabbeti düşmüşse onun için durup eğlenmek, sabır ve karar yoktur.

27. Ona sevgilinin yüzü gül gibi devamlı görünür ve o, bülbül gibi kendinden geçer. Gerçi bülbülün konduğu yer gül bahçesidir; fakat o, gece gündüz sevgilinin derdiyle inleyip durmaktadır.

28. Bu yüzden onda sabır ve karar kalmamıştır, dünyada da mekân tutup kalmak istemez.

V. HAREKET

29. Âşığın dördüncü nişanı gelince, kişinin ar namus duygusunu yakar; ağırbaşlılık hâlini de yok eder.

30. Onda utanma, ar namus diye bir şey kalmaz; zaten aşkın geldiği yerlerde bunlar yok olur gider.

31. Gerçekte aşkın kanununda utanma ve namus yoktur; bu yüzden âşık kınanma, ayıplanma gibi şeylere metelik vermez.

32. Belki o hâle her an şükürde bulunur; çünkü o, bu hâli benimsemiş olup, ondan memnundur. Bu kınanmadan âşık utanmaz, hatta adım kötüye çıkacak diye bir korku ve çekinmecesini yoktur.

33. Kimin canına aşk bulaşmış ve işi sevgi olmuşsa, işittiği her söz ona güzel gelir.

34. İşte sevgi denizinde yüzen âşık, böylece ar namus duygusundan soyunmuş ve bunları umursamaz olmuştur.

35. Utanma ve namus denen şeyler aşka yoldaş olamazlar; zaten bunları aşka düşen kesinlikle kabul etmez.

36. Hangi âşık utanma, namus duygusundan soyunmamış ve adı çıkmamışsa gerçekte o aşkı bilmemiş ve tadını almamıştır.

VI. HAREKET

37. Âşığa beşinci alâmet hâllerinin dillere düşüp ilden ile yayılmasıdır.

38. Nasıl sevgili onun aklından çıkmıyorsa; o da, insanların dilinden düşmez olur.

39. Hatta öldükten sonra yüzyıllar içinde bile, bütün milletler onları dillerine dolarlar ve âşığı sevgilisi ile anıp, ikisini devamlı söylerler. Bütün insanlar onları sevgili ve âşık diyerek Leylâ ve Mecnun gibi dillerinden düşürmeyeler.

40. Hangi canda bu aşkın tadı varsa; onun dünya ve ahirette adı anılacaktır.

41. Aşk insanı hep hayatta tutar, hayatta aşka düşenler sonsuza kadar yaşarlar.

42. Âşık aşk ateşinde yandığı müddetçe bütün insanlar onun adına tutulurlar.

43. Öd ağacı nasıl ateşle kendini gösterip kokusu yayılırsa, âşık da buna benzer.

VII. HAREKET

44. Âşığın bir belirtisi daha var; o da evini barkını, yurdunu yuvasını terk edip, hiçbir şey gözüne görünmeyip sevgilisine vurgunluğu canında gitgide sağlamlaşır.

45. Bu sebeple, mal mülk, para pul, eş dost gönlünden çıkıp, her bir şey çözülür ve anlaşmalar bir tarafta kalır.

46. Âşıklık ve kendinden geçme ona meşguliyet olarak yettiği gibi, zihninde başka bir düşünce asla yer almaz.

47. O maldan mülkten arınmış, sevgili yolunda canını ve vücudunu feda etmiştir.

48. Âşığın eline geçen kazancı aşktan başka bir şey olmayıp, sevgili için baştan ayağa sırılsıklam kesilmeli.

49. Evi barkı, çoluk çocuğu, malı mülkü unutup zaman fikrinden uzaklaşıp ayların yılların nasıl geçtiğini bilmemeli.

50. Sevgiliye kavuşmak arzusu ile gönül ve can kendini yitirip, artık orada hiç dedikoduya yer verilmemeli.

51. O zaman ev bark ona tamamen yabancı olacak; işte böyle olunca âşık düştüğü aşktan lezzet alabilir.

VIII. HAREKET

52. Âşığın yedinci alâmeti; derbeder, kimsesiz olması ve gönlünden geçenleri başkalarına söylememesidir.

53. Sırdaşı yalnızca kendisidir ve kendinden başkasına güvenmez.

54. Onun hâlini oğlu kızı bilmediği gibi, kimseye durumlarından da bahsedemez.

55. Yalnız düştüğü hâlin içinde yapıp yakılır ve derdini dile getirip söyleyemez.

56. O insana kendi doğup büyüdüğü yer bile gurbettir, nereye giderse gitsin işi de gariplik çekmektedir.

57. Nitekim Muhammet aleyhi's-selâm Mekke'de olduğu hâlde bile gece gündüz gurbette idi. Mekke'den Medine'ye gitti, orada da garipliğin pençesine düştü.

58. İşte kim sevgilinin derdini yüklenmiş çekiyorsa onun derdi vardır ve o gariptir.

59. Gerçekte, seven büsbütün garip olmayınca sevgilinin önünde, “ben âşığım.” demeye hakkı yoktur, böyle olmazsa âşık değildir.

60. Kim dost ve akrabalarından tamamen yabancı kaldı ise sevgiliye kavuşmanın zevkine ulaştı.

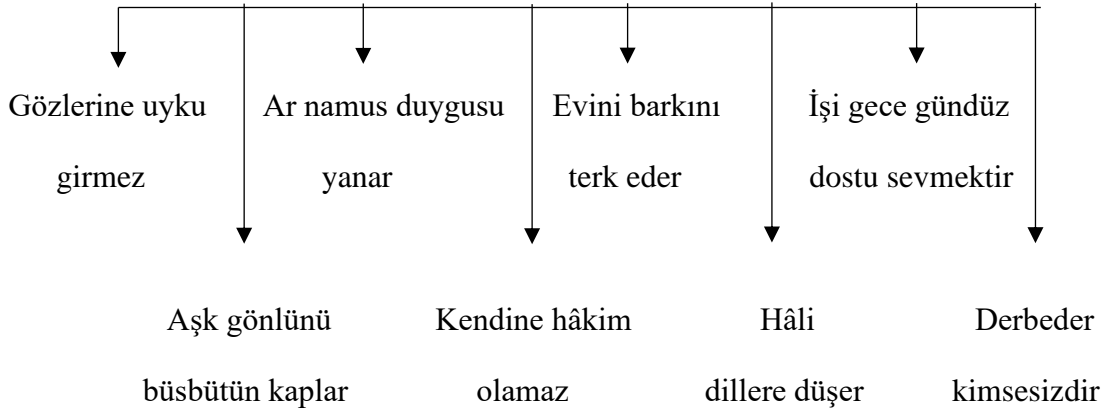
IX. HAREKET

61. Âşığın sekizinci hâli onun işinin gece gündüz dostu sevmek olması; yine, aklında ve fikrinde asla ondan başkasının bulunmamasıdır.

62. Bu yüzden kat'iyen dünya ve ahireti ağzına almamalı ve, “sonum ne olacak?” diye de söylememelidir.

63. Bütün cihan gönlünden silinir ve oraya gizli olsun açık olsun dostun kendi nakş edilip yazılır.
64. Onun düşüncesi gece gündüz sevgiliye muhabbet göstermek ve her an onu dilinden düşürmemek olmalıdır.
65. İçi dışı, görünüşü, gizli hâli hep sevgiliye vermeli ve onun eşliğinden hiç ayrılmamalıdır.
66. Aşk kime gelmişse o büyük devlete kavuşmuştur; bu da cana eşi bulunmayan bir nimet olmuştur. O zaman bin cihana kavuşur ve nereye el uzatsa işi faydadan başka bir şey olmaz.
67. Canda sevgilinin aşkı kuvvetli şekilde yerleşince, sonunda dünyaya ve ahirete dönüp bakılmaz, hepsi terk edilir. Can da beden de aşka batıp sevgide boğulduğu için her iki cihanın anılması haram olur.
68. O kendisini unuttuğu için anacak bir şeyi kalmamıştır, ne tarafa bakarsa baksın ona artık sevgiliden başka bir şey görünmez.

ÂŞIĞIN HÂLLERİ

2.76. VIII/6 ÂŞIK KİMSELER KISSASI¹⁰⁸

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Nice ünsüz kişiler sayılmak için geldiler ve hileden kurtulup Hak yolunu tuttular.

¹⁰⁸ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 1. bl., s. 131-183.

2. Bunların her biri bir ad ile bilindi, sonunda sayısız anma ve dillerde zikr etme sayesinde, adları bildik ve tanıdık oldu. Böylece bunların ne olduğunu, adlarını ve hâllerini herkes öğrenmiş oldu.

3. Onları insanlara aşikâr eden aşk idi; neticede her birinin yaratılışını öğrenmiş oldular.

II. HAREKET

4. Daha o zaman bu dokuz gök yaratılmamıştı; hatta arş, ferş, varlık, cinler, insanlar ve melekler de yoktu.

5. O zaman yalnız mekândan uzak olan Allah vardı; gizlilikler de sır içinde saklı bir hazine idi.

6. O yücelikler sahibi olan Allah, kendi kendine delil olup görünmeyi diledi.

7. O kendi kendine âşık olduğu gibi; kendi kendine de sevgili oldu.

8. O hep diri ve ebedî olan Allah, her an bakmak için bir ayna diledi.

9. Böylece yokluktan âlemleri, âlem içinde de Âdem'i yarattı. Bunları kendine ayna edindi, parlatıp karşı tarafa aks ettirdi.

10. Kendi aksini bunların üstüne bıraktı, aşkını da onlara havale etti.

III. HAREKET

11. O görüntüdeki onun güzelliğidir; o güzelliği görüp kapılan da aşkıdır.

12. Güzelliği ile aşkı âlemi kaplayınca, o eserden insanoğlu neşe ile ortaya çıktı. Böylece yer gök, cisim can, akıl zat bütün mahluklar birbirini sevdi.

13. İşte âşık ve sevgili demek bu sebeptendir.

14. Dünyada birbirine tutulup âşık olan çoktur. Ancak sekiz şey aşk içinde makam tutmuştur.

15. Ortaya çıkardıkları şayia ile adları bütün cihana yayıldı; inlemeleri, bağırıp ve çağırımları ile tanınır oldular.

II. RİVAYET I. HAREKET

16. Önce yer ile gök arasına sevgi düştü.
17. Allah bunları birbirlerine hasret kıldı ve bütün günleri kavuşmak hevesiyle geçti.
18. Yer, göğe karşı daima bekleme hâlinededir; gök de kavuşmak için kararsız şekilde gece gündüz dönmektedir.
19. Yer, gök inip gelsin diye sabr eder, fakat inemez; gök de ulaşayım diye çabalar, lâkin erişemez.
20. Gökyüzü yere inip kavuşamadığı için öfkelenip köpürür, ağlayıp feryatlar koparır. Sonra derdini sevgilisine anlatmak için yer üstüne hasret yaşları döker.
21. Gök, sevgilisi için, gözlerinden yaş dökünce; bunun etkisiyle, kupkuru yerler ıslanır.
22. O hevesle coşup oynar, sonunda dost beni andı diye yemyeşil kesilir. Her türlü kıymetli şeylerini dışarı çıkarır, böylece sevdiğine karşı hasret ve hastalığını arz edip bildirir.
23. Hatta bu sebeple bütün elbiselerini giyinip yönünü gökyüzüne çevirir. Türlü türlü renklerle süslenir; sonra da sevdiğine karşı doğrulup yukarı kalkmaya çalışır.
24. Ulaşıp dostu kavuşmak ve yüzünü görmek için bitkileri merdiven yapar. Fakat sevdiğinin yeri çok yükseklerde olduğu için ulaşamaz.
25. Bu başarısızlığından şaşkına dönüp bükülerek, yeniden toprak olup köşesine çekilir. Bu yer ve gök aşk ile yanmakta iken, zamanlar da hasretle birbirini kovalar.
26. Bunlar birbirlerini sevdikleri için, yer de gökyüzü gibi gök kesilip yeşerir.
27. O zaman sevdiğinin rengine boyanır, bu sebeple yılda bir kere yeryüzü yeşillenip gömgök olur.

III. RİVAYET I. HAREKET

28. Allahu taâla dünyayı yaratıp her bir varlığı yoktan var edince; o zaman dünyayı karanlıklar kaplamıştı, ve sanki cihan ölü kesilmişti.
29. O zaman yüce Allah kudreti ile, gökyüzünde arşın nurundan Güneş ile Ayı yarattı.

30. Onun biri pişirici, diğeri ise, renkler dökücü idi; renkleri Ay yansıtıırken, Güneş de ham olan şeyleri olgunlaştırıyordu.

31. Sonra bunlara Hakk'ın güzelliğinin aksi vurdu; bu yüzden âlemler renk ve kokularla dolup taşıtı.

32. Bunlar birbirlerinin yüzünde Hakk'ın nurunu görünce, karşılıklı âşık oldular.

33. Yüce Allah Güneşi, dördüncü gökte en büyük ışık ve ısı merkezi olarak bıraktı. Ayı da gökte Güneşin aşkı ile dolaştırıp döndürdü.

II. HAREKET

34. Güneş aya inmek ister inemez, çünkü onun Ay ile aynı gök katında ve aynı yörüngede dönmesi mümkün değildir.

35. Hâl böyle olunca Güneşin ışıkları Ayın üstüne vurur ve o, sevgilisine bu şekilde cilveler yapar.

36. Ay da Güneşin yanına gitmek ister; hatta bu hasretin bitmesi için çok çabalar. Sonunda Güneşe varıncaya kadar gayret eder, fakat yorulup zayıflar, hatta o dinçlik kalmayıp ihtiyarlar.

37. O şaşkınlıkla Güneşten ayrılır, yerine giderken yolda kalır. Yavaş yavaş Güneşten uzak düşer; işte bu ayrılık, o utanmadan ortaya çıkmıştır.

38. O hasret ve ayrılık hâlinde bile Ay, dostun yüceliğini bilir, sonra bu yüzden kendisini dolunay şeklinde bulur.

39. Ay bedr olup yüzünün eksiksiz parladığını bilince; yine kendini sevgilisine göstermek sevdasına kapılır.

III. HAREKET

40. Ay doğunca, Gün batmış olduğundan yetişip sevgilisine görünemez, kendisi de onu göremez.

41. Sonra, “o durmadı gitti; ben bari bekleyip sevgiliye görüneyim ve onu da ben göreyim.” der.

42. Fakat Gün doğunca bu defa Ay batar; böylece her ikisi de birbirlerini görme imkânı bulamazlar. Ay bütün gayreti ile dolunay şeklinde ona görünmek isterse de, bu dileğine ulaşıp kadrini kıymetini bildiremez.

43. Sonunda yine sevgiliden tarafa döner ve, “keşke sevgili bana bu defa baksaydı.” diye söylenir.

44. Sevgiliye varıncaya kadar büsbütün yok olur; hatta kendi bilgisinden kendi yanılır.

45. Bu defa Ay şaşırıp Güneşten kaçar ve bütün devirleri bu hasret içinde geçer.

46. Ay ve Güneş birbirlerini sevdiklerinden dönen bu devirlerle günler aylara, aylar da yıllara eklenip sayısız yün bin yıllar geçer. Yılların geçmesi ile devirler ve zamanlar değişir; fakat Ay ile Güneşin aşkında bir değişme olmaz.

IV. RİVAYET I. HAREKET

47. Bir zamanlar Mısır şehrinde, hiçbir şeyden haberi olmayan kervancıbaşı, Hazreti Yusuf'u köle diyerek sattı.

48. Mısır azizi onu, bütün Mısır halkı görüp sevdiği için satın aldı.

49. Kim onun yüzünü görse hayran olup, vurulur kendinden geçirdi.

50. O güneşten daha güzeldi, yüzü aydan daha parlaktı. Onu görenler kendilerini unuttur, yemek ve içmekten kesilirlerdi.

51. Onun yüzüne Hakk'ın nuru düşmüştü.

II. HAREKET

52. İşte Zeliha Yusuf'un yüzünü görünce, kendini kaybetti ve aklı başından gitti. Aşka düştü utanmayı, şan ve şöhreti bir tarafa bıraktı; bu hâli dillere destan oldu.

53. Sabr et dedilerse de dinlemedi; ne kadar çalışıp çabaladı ise maksadına ulaşamadı.

54. Sabrı gitti ve kendine hâkimiyeti kalmadı; o güzel bu defa bir hile düşündü.

55. O Yusuf'un gönlünü alıp kendine meyl etmesini istiyordu; ancak bunun çalışıp çabalamakla ele gelmediğini bilmiyordu.

III. HAREKET

56. Bu yüzden Yusuf'tan irak kaldı; sonra da Zeliha'nın canını ayrılık ateşi yakmaya başladı.

57. Bu hâl üzerine çok zaman geçti ise de; sevgilinin aşkı asla gönlünden çıkmadı.

58. Kim, "seni Yusuf andı." dese; her istediğini ve her bir şeyini ona verirdi.

59. Bu aşkla bütün mallarını dağıttı; bu onun sevgiliye hâlini bildirmesi idi.

60. Mal mülk, mevki, hazineler ne varsa elden çıktı fakat, gönlünde ve canında aşk, özlem, dert ve sevgili için kaygı kaldı.

61. Hatta ömrü geçti kocakarı olup acınacak hâle düşüp, yoksul kaldı. Ömrünü Yusuf'un sevgisi ile geçirdi.

62. Allah ikinci bir ömür vererek onu, isteğine kavuşturdu ve muratsız komadı.

63. Seven ile sevgili büsbütün buluştu; Mısır tahtı da bunlara makam oldu.

64. Adları Yusuf ile Zeliha kaldı, ancak onların hikâyesi canlar için taht ve lezzet oldu.

V. RİVAYET I. HAREKET

65. Bir zamanlar talihli bir kimse vardı ve Yemen ülkesi ona verilmişti.

66. O sevgili, güzellikte eşsiz olup, hesapsız malı, mülkü vardı ve nimete batmıştı.

67. O hanımın adı Hatice idi ve ünü de âleme yayıldığından herkes onu bilip tanırdı.

68. Hayır ve iyilik deyince akla o gelirdi; adı böyle çıkmıştı; onun canı iyiliklerden iyilikler de ondan ayrılmazdı.

II. HAREKET

69. O hanım bir gece uyurken rüyasında, hazreti-i Muhammed'in sırrına rastladı.

70. Gökten ayın üstüne indiğini ve Tanrı'dan bir dost geldiğini gördü.

71. Ay, en süslü ve güzel bir dolunay şeklinde idi, ışığı da yeri göğü kaplamıştı. Gelip yakasından koynuna girdi ve sonra boynuna çıktı.

72. Hanım uyanıp, döşeginden hayretle ayağa kalktı, içini aşk kaplamış gözlerinde tomurcuk tomurcuk yaşlar birikmişti.

73. O rüyasının yorumunu bilmiyordu.

74. Orada meşhur bir yorumcu vardı ve herkesin düşünüyü o tabir ederdi. Hanım onu bin naz ile çağırdı ve düşünüyü ona gizlilik içinde birer birer söyledi.

75. O tabirci düşün yorumuna bakınca, yüce Allah'ın takdirine şaşır kaldı.

76. Düşü yorumlarken, “şüphesiz cihanın kendisiyle övündüğü peygamberin gelmesi yakındır; onun dini şüpheden uzaktır ve o, ahir zaman peygamberi olacaktır.

77. Sen onun, o da senin olacak; gördüğün düşün tabiri budur ve bunda hiç şüphe yoktur. Sen ya onun hanımı veya annesi olacaksın; gevşeklik gösterme ve ümitsizliğe düşmez.

78. Mekke'ye git, Abdulmuttalib'in oğlunun alnındaki nura bak; ondaki nur bu işin şahididir ve senin düşünün yorumu da bundan başka bir şey değildir.” dedi.

III. HAREKET

79. Hatice bu işi yakın olarak öğrenince, aşk düştü ve dünya ile ilgili ne varsa hepsini bir tarafa bıraktı.

80. Mal ve hazinesini yükleyip Mekke'ye geldi; artık kaderin ne şekilde tecelli edip ortaya çıkacağını beklemeye başlamıştı. Sevgilisi gelecek diye aylar ve yıllarca bekledi ve onun aşkı ile malını mülkünü bol bol dağıttı.

81. Bundan maksadı kocaya varmak olmadığı gibi, onun erkekliğinden faydalanıp çoluk çocuğa kavuşmak da değildi.

82. Ancak sevdiğine kavuşmak için gayret eder ve o gördüğü düşün gerçekleşmesini isterdi.

83. Aşk içinde bunca zaman geçti ve sonunda o güzeller güzeli maksadına kavuştu.

84. O gördüğünü aynen gördü ve o yüzü görmekle Hakk'a ulaştı.

VI. RİVAYET I. HAREKET

85. Önceki devirlerde bir Arap kabilesi vardı.

86. Oranın son derece Müslüman, edep dolu, iyi huylu bir öğretmeni vardı.
87. Obanın çocuklarını toplamış, Allah'ın emirlerinden ders verir, ilim öğretirdi.
88. Leyla ile Mecnun da orada idiler ve birbirlerinden habersiz ilim öğrenirlerdi.
89. Yedi yıl geçtiği hâlde bunlar hâlâ okuyorlardı; ancak ne sevgili ne de aşk vardı.
90. Mecnun'a o kutlu zaman ulaşınca, gözlerini yaş bürüdü ve gönlünü aşk derdi kapladı.
91. Leylâ'nın yüzüne bakınca gözünü ayıramadı; başkalarının bundan haberi yoktu.
92. O, karşısına oturmuş güzel bir yüz, misk kokulu ve akılları çıldırtan bir sevgili gördü. Âşık olup, bütün ruhu ve gönlü ile ona bağlandı; kendinden geçti ve bütün sözler tükendi.

II. HAREKET

93. Arkadaşları bunu bilip, Mecnun'un bütün hâllerini herkese duyurdular.
94. Yedi yılda ne öğrenmişse hepsini bir anda yele verdi.
95. Bu haber halkın diline düştüğü gibi, bütün Bağdat iline de yayıldı.
96. Babası Leylâ'yı mektepten aldı, Mecnun ise canını ateşe atacak gibiydi.
97. Ondan evvel Mecnun'a Kays derlerdi; bundan sonra ise adı, deli anlamında Mecnun oldu.
98. Aşk kimsenin adını bozup heba etmedi ve canına da sevgilinin tadını yerleştirmede.
99. Ancak Leylâ'nın aşkı Kays'ı delirtti; Leylâ onu kendinden geçirip aşka düşürdü.

III. HAREKET

100. Leylâ'nın aşkı Mecnun'a düşünce o, günden güne kendini bilmez oldu.
101. Aşk içinde kendini yitirdi ve nereye bakarsa baksın Leylâ'yı görürdü.
102. Leylâ'nın adı canında yerleşince devamlı, "Leylâ! Leylâ!" diye söylerdi.
103. Yürüyünce yoldaşı Leylâ idi; oturunca da Leylâ ile meşguldü. Açlığını da onunla giderirdi; susasa Leylâ ona şerbet olurdu.

104. İcini dışını Leylâ kaplamış, Leylâ'ya karşılık da Mecnun adını almıştı.

105. Mecnun Leylâ'ya değiştirilince, bu defa Leylâ adı Mevlâ'ya döndü.

106. Mecnun, Leylâ Leylâ derken diline Mevlâ geldi ve bütün güçlükleri ortadan kalktı.

107. Mecnun'un gördüğü Mevlâ'nın aksi idi; bu yüzden Leylâ diye aşkı uğruna can verdiği Allah idi.

VII. RİVAYET I. HAREKET

108. Bülbül bakınca gülün yüzünü görür; işte o zaman kendini unuttur.

109. O zaman karasız ve sabırsız olur; hatta güle karşı canını hiçe sayıp harcar.

110. Yüreği oynar kanadı kızarır; öyle ki yanan ateş olsa düşüp yanmaktan çekinmez.

111. Kendinde olmaksızın, ister istemez inleyip sızlar, onun yanık sesini işitenler merhamete gelirler.

112. Bülbülün orada inleye inleye içi yanar, sesinden gül bahçesi de incinir.

113. O zaman kendinden geçip yere düşer ve sevgili için canını vermek ister, Gül bülbülü böyle görünce; bu defa ona şunları söyler, "ben sana karşı duruyorum; bana her an aşk ile bak. Ey bülbül! Sen neden deli gibi oluyorsun; aklından âciz olmak sana yakışır mı? Kendini kaybetmekten eline ne geçiyor; bu hâlde kendinden geçip toprağa düşmek hiç uygun olur mu?"

II. HAREKET

114. Bülbül o zaman hâl diliyle güle, "âşığın ağlamasına sevgili güler mi?" der.

115. Âşığın hâline karşı; sevgilinin nazı uzar gider ve onda günden güne akıl ve bilgi kaybolur.

116. İşte o zaman âşık için sevgili karşısında toprağa düşmek, alçak durmak en doğru harekettir.

117. Gül bülbülün bu sözüne güler; onu kendisi için az bulur ve, "ey bülbül! Aşk işi bu mudur ve âşığın sevgiliye bakışı bu kadarcık mı olur?" der.

III. HAREKET

118. Bülbül de, “ben sana baktığım zaman Tanrı’nın sanatını görüyorum; sonra senden bana Peygamber’in lâtif kokusu geliyor; ey gönlü temiz sevgili! İŖte ben bunun için senin sarhoŖunum.

1119. Allah aŖkı ve Peygamber teri sende olduğu için, sen çiçekler içinde nder ve baŖ tacısın. Bunlar sebebi ile seni görüp âŖık olmamak elimde değildir; ben senin için kendimi feda eder ve lrm.

120. Benim içine dŖtğm hâller; ağlama, feryad ve inlemeler hep seni sevdiğim içindir. Benim blbllğm sana bağlıdır ve bendeki iŖler benden değil sendendin.” der.

121. Gerçekte âŖığı hâlden hâle koyan, sevgilisinin aŖkından baŖka bir Ŗey değildir.

VIII. RİVAYET I. HAREKET

122. Yağmur damlası gökten yere inince; kuru ve lmŖ toprağı diriltip can verir.

123. Onun tesiri ile yer yaŖarır, bütün nimetler biter ve her canlıya gıda olur.

124. O yağmur damlaları sebebinden yeryüzü gl bahçesine döner.

125. Ancak bütün varlıklar o damla için can atar; böyle olduğu için bu halka su dağıtmaktadır.

126. Her nesneye dirilik suyu içirir, o yağmur damlaları olmasa hayat olmaz.

127. Bu yer karnındaki denizlerin hepsi o damlaya kavuŖmak için bekleŖirler. İŖte bütün varlıklar ona karŖı yönelerek, beklemeye baŖlamıŖlardır.

II. HAREKET

128. Lâkin bir acayip canavar, o damlayı bütün varlıklardan daha çok sevmektedir.

129. Çünkü onun baŖlıca kârı, hatta canının içindeki her bir Ŗeyi; aslı, varlığı ve hazinesi ondan baŖkası değildir.

130. Bütün dillerde onun adı sedefdir.

131. O deniz içinde bulunur, fakat gökten dŖecek o damlanın âŖığıdır.

132. Ona öyle düşkündür ki, aşkından yerini yurdunu bir tarafa bırakır. Denizin dibini bırakıp, o âşık olduğu damlaya hasretinden su üstüne çıkar.

133. Eğer sevdiğini bulamazsa deliye döner ve baş aşağı şekilde denizin dibine iner.

134. O, günde bin kez devamlı iner çıkar, devamlı bakar ve sevgilisinin yolunu gözler.

135. Tanrı'nın izni ile o içi dışı nurla süslü damla gökten iner.

136. Sedefler gökten yağmurun yağdığını anladıkları zaman, çıkıp ona karşı sıra sıra dizilirler.

137. O Hak nuru gizli yağmur damlasını ağızıyla taze taze alır.

III. HAREKET

138. Yağmur sedefin karnına girince, sevgi ateşi ile kaynayıp pişer.

139. Sonra her bir damla padişaha uygun bir inci olur; bu yüzden onu elde etmek için ah vah ile dert çekilir ve zahmete girilir. Artık gökten inen Nisan yağmurunun her damlası kıymetli bir inci kesilmiştir.

140. Asıl sevgili bu sedefin âşık olduğu nurdur ve ona canının içinden bağlanmıştır. İşte damlaya sedef, onda Hak nuru olduğu için âşıktır.

IX. RİVAYET I. HAREKET

141. Allahu taâla canları yarattığı zaman, onlara pek çok lütuf ve ihsanlarda bulundu.

142. Göğü canların, yeri de tenlerin dolaşıp gezmeleri için alabildiğine meydanlık yaptı.

143. Yerde gökte bulunan ne varsa; o ezeli olan Allah, canın emrine verdi.

144. Çünkü o, can içine can yerleştirdi ve orada kendi kendine tükenmeyen bir hazine bıraktı. O hazineyi can içinde gizledi.

145. Allahu taâla canda gizli hazine bıraktığı için; canı, âlemlere sultan eyledi.

II. HAREKET

146. Lâkin padişaha gelip oturması için bir taht lâzımdır.

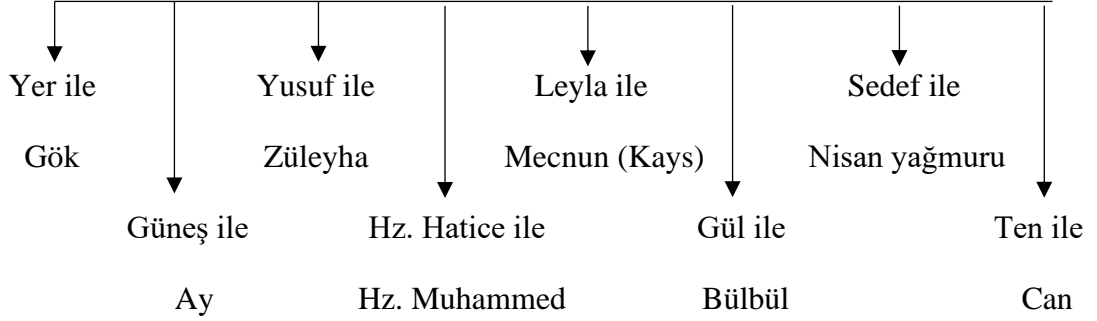
147. Onun, bütün âlemleri, baştan sona kadar emri altına alması gerekir.
148. İşte vücudu; su, ateş, hava ve toprak olmak üzere dört nesneden yarattı. Bu dört temel şey, can padişahının oturması için, tahtı taşımalıdır.
149. O hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah bu dört temel direk arasına kendi hazinesinden sırlar yerleştirdi. İşte o zaman tahtın hazinesine oturacak ve o hazine ile de kuvvet kazanacaktı.
150. O gizli hazine Hakk'ın bu cihanı devamlı ayakta tutan ışığıdır.
151. İşte o zaman can gelip tahtına oturdu ve onun koşumları ile hazinesine baktı.
152. Orada pek çok gizliliklerin açığa çıkacağını, nice işleri yapıp yıkacağını sezdi.
153. Ayrıca taht da padişahını tanıdı yani vücut kendi canını görmüş oldu.
154. Ve bütün işlerin asıl vücut padişahı olan canın elinde olduğunu anladı.

III. HAREKET

155. Bunlar birbirlerini görüp tanışınca, can ile ten birbirlerini sevdiler.
156. Ten canı görünce o da âşık oldu, can da vücuda şefkatle muamelede bulundu.
157. Bu vücutla can birbirlerini çok sevdiklerinden aralarına, asla sen ben kavgası girmede.
158. Vücut cana alet oldu, bu sebeple bütün işler onun elinden çıkar; ancak bu hareketleri tene veren candır.
159. Her yapılan işte ikisi birlikte oldukları için ortaklıklar, böylece hangi iş olursa olsun hepsini birlikte işlerler.
160. Kahır, lütuf, günah, ibadet, hayır ve şer bunların hepsi can ve beden ile beraberdir.
161. Bu yüzden ikisi birbirlerinden ayrılmak ve vefasızlıkta bulunmak istemezler.
162. Bunlar birbirlerine sevgi bağı ile sıkı sıkıya bağlıdır; bu durum kendini her vücutta apaçık gösterir.
163. Can ve ten birbirlerinde gizli hazine olduğunu bildiklerinden arkadaş oldular.

ÂŞIK KİMSELER

2.77. VIII/7 MADENCİLİK VE PARA KISSASI¹⁰⁹

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Allahu taâla âlemde ne yaratmışsa, gizli olsun açık olsun, hepsi isimleriyle anılıp dile gelmiştir.
2. Akıllı ve uyanık kimseler, bunların hepsini yerli yerince, bütün mertebeleri ile, açıktan açığa bildiler.
3. Yerde ve gökte olan her şeyi bulup, her bir işin aslını öğrenip niçin ve neden olduğunu da anladılar. 4. Her bir malın nereden geldiğini, hangi cevherin nereden, ne şekilde bir ocaktan alınacağını da öğrendiler.
5. Böylece her türlü cevherin ocağına ulaştılar ve şartlarını nasıl yerine getirip elde edileceğini de bildiler.
6. İşte cevher, o temel işlerle elde edildi; böylece bunlar; ustadan ustaya elden ele, sanat olarak, düşüp geldi.
7. Binlerce yıldan beri gelen bu sanatla; maden ocakları kazılır ve madenler erir. Böylece gizli hazine açığa çıkar; buna da maden adını verirler.
8. Dünyada sayısız maden ve maden ocağı vardır. Lâkin gümüş elde edilen bir ocak var.

¹⁰⁹ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 1. bl., s. 183-215.

9. Onun nasıl cüruftan ayrıldığını, para olarak basılıp, hükümdar turasının ona nasıl vurulduğunu bilmek gerekir.

10. Arı gümüş olunca hükümdarın ismi yazılır, gerçek hâkim olan Allah ismi yazıldığı gibi Muhammed adı da üstünde yer almıştır.

11. İşte bu hâle gelmek için sekiz ameliyeden geçmesi gerekir.

II. HAREKET

12. Bunun için önce sultanın izni gerekir; o evvelâ kendisine bir hazinenin lâzım olduğunu söyler.

13. Emir verip ücretini ödeyerek, işleri yönetecek birini bu iş ile görevlendirdikten sonra, o maden ocağı açılır ve halkın menfaati o zaman gerçekleşir.

14. Eğer padişahın izni olmazsa ve ondan bir emir gelmezse; hiç kimse kendi kendine maden ocağı açamaz; ayrıca ondan faydalanamaz, yiyip içecek de elde edemez.

15. Emir olmayınca, o ocak kendi hâlinde eskisi gibi kalır, kendi kendine çıkması da mümkün değildir.

16. Bu durumda halk da bir iş yapamaz ve cevheri cüruftan ayıramaz.

III. HAREKET

17. İkinci olarak iş bilen, hünerli, becerikli, marifetli ve işten anlayan biri gerekir.

18. Bununla ilgili ne lâzımsa, o bilecek ve yer altındaki cevheri ortaya çıkaracaktır.

19. Bir işi başarı ile sonuna kadar götüren meseleyi anlayan, ehliyetli insanlardır; çünkü bilmeyen kişilerin elinden bir şey gelmez.

20. Bunu ancak ehil ve iktidar sahibi kimse anlar; gerçekte sonunda bütün işleri o bilir ve başarır. O nerede cevher bulunduğunu anlar; gerekirse cevherin aslını da bilir.

21. İnsanlar arasında cevherin nasıl elde edildiğini o bilir; cevher çıkarmak isteyenler de ona gelirler.

22. İşte madenin gerçek işleteni, sahibi odur; çünkü o, dağlarda olsun, yer altında bulunsun madene ulaşabilen tek insandır.

IV. HAREKET

23. Ona sağlam bir taşçı kazması lâzımdır; çünkü onu eline alıp; toprak ve taşı bir taraftan diğer tarafa atacak; sonra da oradaki gizli hazineyi halka gösterecektir.

24. Yer altı bir zindan, oradaki cevher de bir sultandır.

25. O yüzyıllar ve devirler boyu orada kapalı kalmıştı ve hiç kimse ona yol bulamamıştı. O zindana, sağlam bir kilit vurulmuştu; ancak kazma ile eşmeye başlayınca iş anlaşıldı.

26. Bu kazma olmasa, taşı kırıp toprağı eşip de, kimse ona ulaşamazdı.

27. Eğer ustanın kazması yoksa, dağ altında cevhere ulaşması mümkün olmaz.

V. HAREKET

28. İşte o yer altındaki bu cevherdir; maden diye gece gündüz aranan da oldur.

29. Bu kadar zaman harcayıp, zahmete girmelerinin sebebi yalnız onu bulmak içindir.

30. Cevher bulunmayan yerde madenden belirti yoktur; öyle olunca kimse gelip orada çalışmaya başlamaz.

31. Maksat cevherdir, onsuz iş olmaz; onu da işçiler işler ve yaz kış demeden elde etmeye çalışırlar.

32. Toprakta bulunan cevher türlü türlü ve çeşitli renklerde olur; sonra da dağlar altından yavaş yavaş ve yük yük çıkarılır. Ancak cevherin rengi her yerde bir olmaz; ne renkte olursa olsun, hepsi makbuldür.

33. Madenin sırlarına vâkıf olan kimse, cevheri yedi türlü renkte de görse, onun maden olduğunu anlar ve bilir.

34. O, renge takılmaz, çünkü ona cevher lâzımdır; bunu da anlamak için çok ehliyetli kişi olmak gerekir.

VI. HAREKET

35. Maden çıkarıldı; bu defa ona, maden ustası cevheri eriterek çıkarıp akıtmak için, bir ocak yapar.

36. Madeni fırına doldurur; işte onu bu şekle koyan maden ustasıdır.

37. Beşinci alet; cevher ustasının maden toprağını biriktirdiği küre denen fırın veya ocaktır.

38. Madencinin, onu yerli yerince oraya koymasından maksat, cevherin onun içinden kaynayarak akmasıdır.

39. Maden orada kaynar ve cüruftan ayrılır, toprak ve moloz kısmı gidince ortaya gümüş adındaki maden çıkar.

40. Gümüş artık yedi renkte değil yalnız bir renkte görünür; çünkü zar zor işler gitmiş ve o topraktaki görünmeyen işler belirivermişti.

41. Eğer bu cevher, küre denen o ocağa düşmemiş olsaydı; gümüş elde edilmez ve akça meydana gelmezdi.

VII. HAREKET

42. Topraktan gümüşü ayıran ve ilk hâlden uzaklaştıran şey, yalnızca ateştir.

43. Eğer toprak ateşin acısını çekmezse, madene hiçbir isim ve hüküm yazılamaz.

44. Onu kızdırıp kaynatan, yerli yerince harekete getiren ateştir.

45. Onun kendini ateş, en sonunda tertemiz edince; gümüş akmaya başlar ve yerlere yüz sürer.

46. Gümüşü hâlden hâle döndüren ve ilden ile dolaştıran ateştir.

47. O ateşe atıldığı zamana kadar topraktı; hatta hayvanların otladığı bir dağ idi.

48. Ona ne yapmışsa ateş yapmıştır.

VIII. HAREKET

49. Ona kurşun konmazsa asla erimez ve öz hanesini kimseye teslim etmez.

50. Aslında gümüşü ortaya çıkaran, topraktan ayırıp o adı almasına sebep olan kurşundur.

51. Bunun için ona kurşun veya kurşun oksidi lâzımdır; değilse kaynayıp taş gibi kaskatı kesilir. Gümüşü ayırıp seçen kurşundur; o hem eritir, hem birlikte iner hem de indirir.

52. Kurşun gümüşü yere dökünceye kadar bırakmaz. Gümüş toprağa inip yüz sürünce, kendini cüruftan ayrı görür.

53. Bu defa da kurşundan ayrılması ve katıksız tertemiz saf gümüş olması gerekir.

54. Tekrar bir daha kaynayıp potadan geçer; işte o zaman saflaşır ve ona diyecek bir söz kalmaz.

55. Artık bu defa saf gümüş oldu.

IX. HAREKET

56. O temiz ve saf olunca; artık padişahın ismini taşımaya lâyık demektir.

57. İşte o zaman üstüne sultanın adı yazılır; bu Mustafa'dan başka, acıyan ve yaratan Allah'ın adıdır.

58. Ona Allah adı yazılınca; o insanlara bir bahşış ve ihsan demektir.

59. O gümüş, sikke ile artık akça olmuştur; işte gümüş yapma yolunun sekizincisi bu darptır.

X. HAREKET

60. Ağlayanlar onu görünce sevinirler; o gelince de bütün sıkıntı ve üzüntüler gider.

61. Onun geldiği kimse üstünlük kazanır; hatta umulmadık yerden ortaya çıkınca nimete kavuşulur.

62. İnsandan devrin kötülüklerini uzaklaştırdığı gibi, onların gücünü kuvvetini de artırır. Aç onunla doyar, çıplak onunla giyinir; onun her sözü geçer ve halk buna inanmıştır.

63. Onun halk içinde itibar ve şeref sahibi olmasının sebebi, yüzünde Allah adının yazılı bulunmasıdır.

II. RİVAYET I. HAREKET

64. Bu ilim âleme örnek tutulursa, dünyanın maden mananın da mal mülk olduğu görülür.

65. Bu sır ve inceliklerle dolu manayı kâinata Allah saçtı; böylece o, bu vücut toprağına da karıştı.

66. Dünya halkının derdine çare odur ve ondaki cevheri bulmak gereklidir.

II. HAREKET

67. Gümüş elde etmenin ilk şartı padişah emrinin bulunmasıdır.

68. İşte bu, mana da Allah'ın emriyle; maden ocağının açılması ve kendinin o gizli hazinesinin saçılıp ortaya çıkmasıdır.

69. Eğer padişahın izin yoksa; davet eyleyin diye bir işaret gelmez. Allahu taâla bildirmeseydi, din kendiliğinden ortaya çıkmaz ve insanlar da onu bilmezdi.

70. İşte ona en evvel lâzım olan Allah'ın emridir; nitekim maden ocağının açılması da padişahın emri ile olmuştur.

III. HAREKET

71. Bu izinden sonra da ehliyet ve hüner sahibi bir usta lâzımdır.

72. İşte Allah bu mana cevherini anlayıp bilen peygamberler ve veliler gönderdi.

73. Nerede maden varsa bunlar bilir ve halk içinde arayıp bulurlar. Çünkü cevheri bunlar tanımaktadır ve hiç şüphesiz o da, bunlarda vardır.

74. Nitekim madencinin madeni tanınması gibi; bu ince gizlilikleri ve mana cevherini de, bunlar bilirler.

IV. HAREKET

75. Ellerinde her zor işin oluvermesi gibi; bu defa da bunlara âlet lâzımdır.

76. Madenin sert ve katı yerde, dağ altlarında gizli olması gibi; mana da sağlam gönüllerde bulunur.

77. Onu açmak için doğru alet lâzımdır; bu alet de Allah'ın ayetleri ve işaretleridir.

78. Gönül, cennetin vasıtası olduğu gibi, hikmet ilmi ile Kur'ân ayetleri de o gönlün aletleridir.

79. İşte gönül bağını çözüp açan; maden elde edip, ince ince gizlilikleri dışarı döken bu alettir.

80. Dağda yol açan ve dağın içindeki madeni dışarı çıkaran taş kazması da buna benzemektedir.

81. Onların ellerinde güvenilir sağlam aletleri olduğu için; dünyada insanların içine girip gönülleri kazan bunlardır.

V. HAREKET

82. Yani parlayıp kendini belli eden maden nerede varsa; işte o kişi için bu cevher lâzımdır.

83. Halkın cevheri doğruluktur; bunun şahidi de insanların dilinden çıkan sözdür.

84. Bunlar, doğruyu ve Hakk'ın emirlerini işitince kabul edip; canlarını da Allah yolunda çekinmeden veren kimselerdir.

85. Yalnız insanlar çeşit çeşit, ırk ırk yaratılmıştır. Ve bunların her birine sırlar verilmiş, bozuk şeyler de gösterilmiştir.

86. Bunlar renk renk, çeşit çeşit yaratılmıştır; ancak cevher arayan onların dış görünüşlerine değer vermez ve hepsini aynı tutar.

87. Cevherin madene dönüşmesi gibi; bütün bu millet ve kavimleri dine çağırırlar.

88. Cevheri tanıyanlar renklerine bakmazlar, çünkü onlar bütün renklerde cevher olduğunu iyi bilirler.

VI. HAREKET

89. Bu defa da halkın gelip derdinin giderileceği davete çağrılan bir yer lâzımdır.

90. O da, görülecek yer olarak bu velilerin sohbetidir; kısaca burası, madenin eritilip elde edildiği küre denen ocağa benzer ve insanların gönlü orada temizlenir.

91. Onlar insanlardaki bu doğruluğu görünce, sohbeta çağırarak topladılar. Bunları toplayıp bir araya getiren sohbetir.

92. Nitekim küre denen ocağın toprağı dağıtmadığı gibi bu sohbet de, halkın gönlünün bağlanıp ayrılmadığı bir yerdir.

93. Bir kimse sohbeta düşmemişse, hamdır.

VII. HAREKET

94. Sohbeta geldi, bu defa alışıp ısınması; böylece canındaki cevherin sızıp akması lâzımdır.

95. O zaman da ateşin madeni kaynatması gibi, canları kızdıran aşka ihtiyaç vardır.

96. İnsanları hâlden hâle döndürüp temizleyen ve kibir evinden uzak kılan aşktır. Vücutta canları kaynatan, vecde getiren ve çeşitli hâllere koyup insanları kararsız eyleyen aşktır.

97. Aşk, bütün hastalıklardan arı ve temiz olduğu için kime, hangi insana gelirse gelsin, sonunda onu tertemiz eyler.

VIII. HAREKET

98. Bu aşkın insanlar arasında ünsiyet kurması ve temizlemesi için, onların iyi bir yaratılışa sahip olmaları da gerekir.

99. İşte bu aşk içinde, halkı hâlden hâle döndüren, çekip çeviren yüce bir yaratılış da lâzımdır.

100. Yalnız başına aşk, bu halkı kuru eyler, kaynatıp coşturdukça taştan daha beter şekle getirir.

101. Gerçekte iyi yaratılış halkı bağlandığı şeylerden ayırır ve cevher kısmını can içinden alıp dışarı çıkarır.

102. O zaman Allah'a bağlılığı, ibadeti, zikri artar; tacı tahtı terk edip şöhretten ve dünyadan kesilip uzaklaşır.

103. Halkı çekip çeviren aşk ve iyi yaratılıştır; bu ikisi cahilin kibrini kesip başını önüne indirirler. Bu aynı gümüş elde ederken; ateşle kurşunun, gümüşü toprak ve cüruftan ayırmasına benzer.

104. İnsanlar bu hastalıktan kurtulunca cevherleri, asıl görünüşleri can içinden dışarı dökülür.

IX. HAREKET

105. İşte bu defa; paranın yüzünde padişah isminin bulunması gibi; onun kalbine de Allah adı yazılır.

106. Ona Allah'ın tuğrası basılıp adı yazılınca, o zaman İslâm evinde padişah olur.

107. O herkesten üstün olur, dünyada ve ahirette derecesi bütün insanlardan yüksektir.

108. Onun yüzünü gören neşelenir ve bütün dünya düşüncelerinden kurtulur.

109. O zaman bütün ihtiyaçlar giderilir ve dertlilerinin gönlünün ilâcı olur. Ona kavuşan ister zengin ister yoksul; ister padişah isterse köle olsun; onunla kim anlaşır, kim ona bağlanmışsa; o kimseden hem Allah hem de Peygamber razıdır.

X. HAREKET

110. İşte bu, Hakk'ın, "al" dediği ibret ilmidir.

111. Bu ilmi bilmeyen kimsenin; hikmet arayıp, gizliliklere erişmek istese bile, ona ulaşması mümkün değildir.

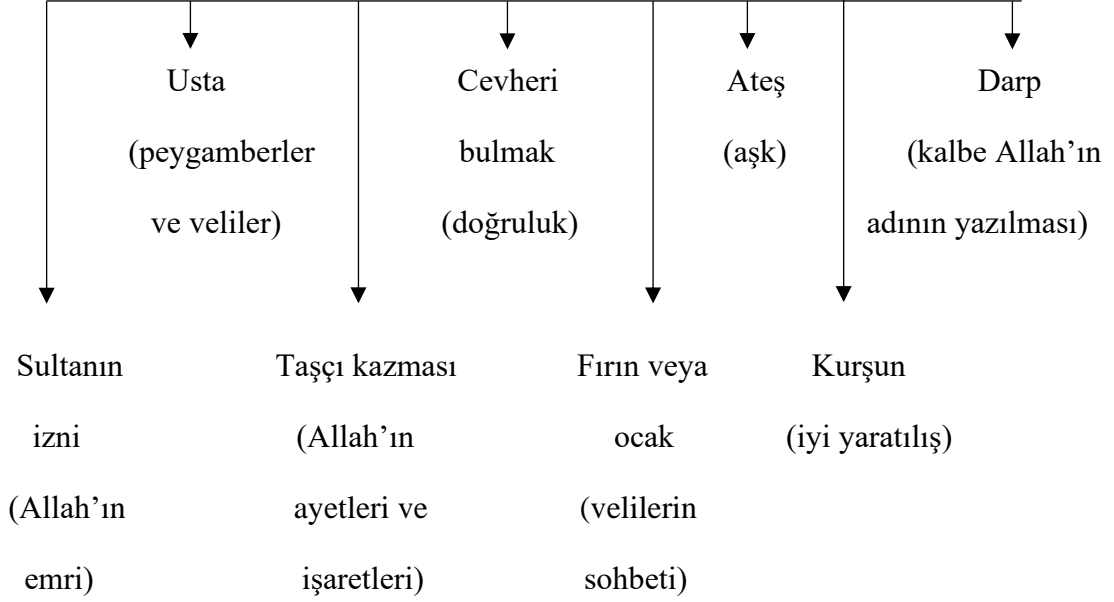
112. Kimin gözü açılmışsa, o her bir yerin ibretle dolu olduğunu görmüştür.

113. Yerin göğün sayısız kağıt yaprağı olduğunu ve her yaprakta yüz bin dersin yazıldığını da görmüştür. Her dersten ibretleri okuduğu gibi; ibretlerden de bu hikmetleri anlamış olur.

114. Orada en ufak zerrelere kadar âlem, harf harf yazılmıştır. Her bir zerre içinde bir hüner, bir ibret dersi vardır; işte bu âlem hünerler ve hikmetlerle doludur.

115. Onları görecek göz, anlayacak akıl; anladıktan sonra da bütün bunlara hayran olup Hakk'ın büyüklüğünü bilecek insan gerekir.

MADENCİLİK ve PARA

2.78. VIII/8 RIZIK VE İNSAN KISSASI¹¹⁰

İLK RİVAYET İ. HAREKET

1. Bu âlem ilim, ibret ve hikmetlerin yazıldığı büyük bir kitap gibi görünür.
2. İnsan bu kâinata bir ayna gibidir. Bu âlemde karanlık olsun, nur ve ışık olsun ne varsa; o aynada görünmektedir.
3. Tanrı görmek için göz verdiği gibi, haber vermek için de dil ihsan etti.
4. Âlemdeki nakışları, incelik ve süsleri göze gösteri ve, “bunlardan ibret alın.” diye kesin emir verdi.
5. İşte bu âlem ibretlerle doludur ve her bir ibrette bir incelik, bir hikmet, bir sır vardır. Bu durum hesapsız ve sonsuzdur; bir kişinin hepsini bilmesi ise, mümkün değildir.

¹¹⁰ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 1. bl., s. 215-247.

6. Allahu taâla yeryüzünün temelini sular üstüne atmış; arşı da su üstünde bırakmıştır. O su can, bu da o suyun tenidir; bu su tendir, bu tenin canı da odur.

7. O yaratıkların rızkı o denizde verilir; bu çiçekler de o inceliklerden ortaya çıkar.

8. Her bir kişinin kendi kendini gözden geçirip incelediği sekiz çeşit iş vardır.

II. HAREKET

9. Biri Allah'tan gelen ve kimsenin bilmediği o işi başlatan emirdir.

10. Allahu taâla, bütün varlıklara ulaştırıp yemek için yeryüzünde nimetler, rızıklar bitirir.

11. Bütün kurallarına onunla ziyafet çeker; yoksulları ve muhtaçları zengin eder.

12. Her bir varlığa yaşadığı müddetçe rızkını verip doyurur, hatta geceden geceye de dinlendirir. İşte, o gerçek emir verenin buyurduğu yerine gelir; zaten daima emri icra eden de odur.

III. HAREKET

13. Bu emir Hak'tan melekleredir; onlar da iş yapmak için secdeye kapanıp yer öperek buyruğunu yerine getirirler.

14. Bir diğeri de yapmaları için, Allah başka meleklerle buyurur.

15. Tanrı'dan ne buyruldu ise, nasıl işlemek ve yerine getirilmek gerekiyorsa hepsini bunlar yapar.

16. Allahu taâla bunları onun için yarattı; zaten onlar emrini tutmak için ona yönelmişlerdir. O emri asla üşenmeden ve yorulmadan tutarlar ve gece gündüz demeden yaparlar.

17. İşte bunları çeken Allah'ın emridir; o her ne buyurursa hemen ulaşır.

IV. HAREKET

18. Bunları emir o buluta indirir.

19. O havada yürüyen bulut, o boşlukta Allah'ın kudreti ile durmaktadır.

20. Karın ve yağmurun yağması için o sebep kılınmıştır; o da yaratıklar içinde bir başka yaratıktır.

21. O havada hem görünür he kaybolur; bazen de gökyüzünü baştan başa kaplar. Bazen dağlar gibi durur bazen de yürür; kimi zaman görünmediği hâlde ortaya çıkar, kimi zaman da gözden kaybolur. Bazen havada boşlukta gezer; nereye gitmesi emr edilmişse oraya varır.

22. İşte melekler o bulutları indirip denizlerin üzerine kondurur.

V. HAREKET

23. O sekiz işten biri denizdir; onun yerinin kaç günlük mesafe olduğundan kimsenin haberi yoktur.

24. Dört bir yanını sıkı şekilde dağlar tutmuştur; altının nasıl olduğundan da hiç kimse haber vermemektedir.

25. İçinde sayısız türlü türlü canavarları beslediği gibi; kıymetli sayısız inciler de onda bulunur.

26. Onda insanların ulaşamadığı sayısız hazineler ölçsüz su vardır ve bu su o yaratıklar için sınırlı bir yer olduğu gibi görünmemeleri için de perdedir.

VI. HAREKET

27. Biri de ona dolmuş olan, pek çok mahlukun içinde kaybolduğu sudur.

28. Onda yüz binlerce nice çeşmeler toplanmıştır; nice ırmaklar da gelip ona katılmıştır.

29. Onda insanların bilmediği kadar sayısız dalgalar oynar; o kadar çalkalandığı hâlde bir damlası bile dışarı düşmez.

30. İçlerinde yüzlerce insan bulunan yüz binlerce gemi onda hareket eder.

31. Kimi deniz yolundan geçerek isteğine ulaştığı gibi, kimileri de o suda batıp boğulur.

32. İşte bulutu indiren bu melekler, onu denizde suya bandırdıktan sonra; tekrar alıp arştan tarafa göklerin üstüne gider.

33. Arşın üstünde durduğu o varlık denizdir.

34. Canlı olarak ne varsa hepsinin canlılığı bundandır; çünkü ona bu canlılığı Tanrı vermiştir.

35. Yeryüzündeki bu deniz büyüktür ve büyüklük bakımından sınırsız olarak yaratılmıştır.

36. İşte su onun tenidir; fakat o da suyun canıdır, o ayrıca bütün varlıkların rızıklarının bulunduğu bir hazinedir.

37. Bu sekiz şeyden biri işte bu sudur; ölüyü diriltmek ise onun huyu olmuştur.

VII. HAREKET

38. Allahu taâla bu suya nefes vermiştir; böylece o diri şeyi, bu ölü şeye göndermiş ve onu diriltmiştir.

39. O nefes gelince bu ölmüş su dirilir; bu sebeple, göklerde nevbet vurulmaktadır.

40. İşte sonra bu acı ve tatlı sular saçılarak yeryüzünü baştan başa sularlar.

41. O su sebebi ile ölmüş gibi kuru yerler canlılık kazanır ve bütün yaratıkların rızıkları oradan verilir. O yağmur suyu toprağa düştüğü zaman; toprak nimetlerinin bitirir, zaten onun huyu budur.

VIII. HAREKET

42. O sekiz şeyden biri de, Allah'ın rızıkları bitirip, verdiği bu yeryüzüdür.

43. Tanrı bütün canlıların sofrasını burada hazırladı; fakat onlar yönlerini göğe çevirmişlerdir.

44. İşte bu yeryüzü; Hak tarafından baştan başa serilmiş, bütün canlıların doyurulduğu bir sofradır.

IX. HAREKET

45. Burada güzel taneler ve bitkiler yetişince; adı ve tadı ile dünyada anılır olmuştur.

46. Bunların her birinin ayrı ayrı özellikleri vardır ve hepsi ayrı ayrı, güç kuvvet vermektedir.

47. Baştaki akıl, gözdeki ışık, dildeki söz her tarafta, “bu yemek ve içmekten kaynaklanır.” diye söylenir. 48. Beldeki nesil, koldaki kuvvet, eldeki iş, her türlü beslenme ve olgunlaşma bitkilerden sağlanmaktadır.

II. RİVAYET I. HAREKET

49. Yüce Allah âlemi yaratıp, insanı onun içinde meydana getirdiği zaman; âleme neyi işleyip nakş etmişse; aynı şeyleri insanların cismine de verdi.

50. O emir aklın hükmetmesi gibidir ve bu hüküm her bir organa, giden yoldan ulaşır.

51. Yani akıl bir iş yapmak isteyince, kendi tesirini bütün organlarda belli eder.

52. Azalar bu vücutta birinin varlığını hissedip bilir, böylece iş yapar, hem işitir hem de görür. Bütün işler o emir altında yapılır; bilmeyenler de işi ondan öğrenirler.

53. O hüküm, bu akıl içinde oturduğu gibi; organlarda da pek çok iş yaptırır.

II. HAREKET

54. Hatta o hüküm parmağa bile gelir ve onun iş yapması için bir emir olur.

55. Yani parmaklar da devamlı iş işler ve o melekler gibi hizmet görürler.

56. O akıl ne emrederse bu yerine getirmekte ve parmaklar sayesinde pek çok iş yapılmaktadır.

57. O, türlü türlü sanat, türlü hüner ve marifet ile çeşit çeşit, pek çok işe elini uzatır.

58. Bu parmaklardan ortaya çıkan şeylere “ne yaz?” derse hemen hazırlanır. İşte bu parmaklar hükmü işitmekte aynen meleklerle benzerler.

59. Akıldan parmağa hüküm eriştiği zaman; artık orada iş yapmak için buyruk olmuştur.

III. HAREKET

60. Bu defa parmağın uzanıp kalemi alması; aynen meleklerin buluta gelmesine benzer.

61. Bu kalem buluta benzer; çünkü o da bulutun yerleri sulaması gibi, kâğıdı ıslatır.

62. O bulutların suyu götürmeleri gibi; kalem de su taşımayı huy edinmiştir.

63. Kalem buluta benzeyince; el de bu meleklerle benzedi.

IV. HAREKET

64. Meleğin bulutu daima aşağı indirip denize daldırması gibi; el de kalemi divit denizine daldırır.

65. Bu divitler o denizlere benzerler; bunların çevresi denizin etrafı gibi sağlam ve sıkıca çevrilip kapatılmıştır. Onun ortası sudur ve orada bütün âlemin isteyip almaya çalıştığı gizli hazineler vardır.

66. Hazineler o suda batıp kalmıştır.

V. HAREKET

67. Bu divit denize örnek gelince; bu mürekkep de deniz suyuna benzer.

68. Onda sayısız düşünce gemisi, bir şeyler elde etmek için sevinçle durmadan yüzer.

69. Bu düşünce orada avcı gibidir ve yüz binlerce sayısız gizlilikler de onun dalgası durumundadır.

70. Bu mürekkep toplu olarak cansızdır ve başkalarına bir şey de söyleyemez.

71. Fakat parmak onu kaleme alıp, can isteyerek aklın önüne getirmektedir.

72. Aklın içinde gizli, bütün âlemlerin onunla diriltildiği bir deniz vardır.

73. Âlimler ona bilgi derler, o bütün işlerin canıdır.

VI. HAREKET

74. İşte bu mürekkebe can o denizden gelir; canla birlikte, tutulacak yol, emir ve ihsanlar ile iyilikler de ortaya çıkar.

75. Nitekim arştan buluta suyun inmesi ve bu suyun durumunun onunla değişmesi gibi; akıldaki bilgi de mürekkebe karışır.

76. Yağmurun yağıp dağın taşın, ovanın yaylanın, yağmurla yeşerip donandığı gibi; kağıt üzerinde de yazılar görünür.

VII. HAREKET

77. Sahralar, ovalar, çöller, dağlar taşlar kağıt gibi görünen kuru ve ölü yerlere benzer; işte bu kâğıdın düzeni de o yeryüzü gibidir.

78. Kaleminden yağmur gibi mürekkep dökülüp harf ortaya çıkınca, harfin içindeki mana da cana verilir.

79. Sonunda her bir harf orada bir fidan oldu; artık güzel söz, güzel ve gösterişli ağaca benzedi.

80. Köküne bakınca din yerinde sağlamlaştığı; budağına bakınca da iman göğüne çıktığı görülür.

VIII. HAREKET

81. İlim ve gizlilikler ona yemiş olmuştur. Kim bu ağacın meyvesinden yerse; hiç acıkmaz ve yaz kış, her zaman tok gezer.

82. Can ve gönül bu nimetlerden yiyince; gücü kuvveti artar ve gürbüzleşir.

83. O zaman, onun yemişlerinden yiyenin her bir uzvundan bir hüner ortaya çıkar ve o, hünerlerle dolup taşar. Allahu taâla akıl içinde düşüncesini çoğaltıp genişletir ve zikrinin artırır.

84. Şüphesiz gözlerinin nuru da artar ve o, nereye bakarsa orada dost olarak Hakk'ı görür. Gözünden bütün perdeler kaldırıldığı için, kulağı her bir sestem bir hitap işitir.

85. Bütün işler, alış veriş ve her bir hüner ellerinde olur; sonunda ne iş olursa olsun hepsini bilen ve yapan o olur.

86. Nefsinden devamlı Hakk'a ibadet eder ve ondan ayrılmaz; bütün insanlar onun âşığı kesilir.

87. Alıp verdiği her nefeste; işler yapar, işler yıkar. Gönlünde sevgi çoğalır, canında hâl artar; sonunda Allah'a yakınlık mertebesine ulaşır.

III. RİVAYET I. HAREKET

88. Kısacası bu kâinatta yer tutmuş kim ve ne varsa; o ezeli olan Allah bunları, nefisler içinde yerleştirmiştir.

89. Nefisle âlem birbirine eşittir. Padişahın emrine karşı nasip buyurduğu ne ise; o tertip ve düzen içinde işlerler.

90. Kalem de, kuru yerleri ıslatan buluta benzedi.

91. Divit denize, mürekkep ise deniz suyuna benzer. Suyu az az alan o bulut, kalemin mürekkebi alması gibidir.

92. Arşın üstünde bulunduğu o deniz sayesinde bulut suyu dirilik kazanır. Bilgi aklı dirilttiği gibi, kalem de mürekkebe can vermektedir.

93. Yeryüzü o kağıda örnek gelmiştir, bu sayfa saharalara benzer. Yağmurla kırların, ovaların, dağların taşların yeşerip canlanması gibi, sayfalar da yazılınca canlanıp ışık verir.

94. Sahralarda biten nimetleri vücut yer.

95. Dünyada yaşayan insanlar; yiyecekleri, kilere ve ambara doldururlar. İşte aklın ambarı da bu hikmetler, bu ince gizliliklerdir.

96. Vücuttan kasıt bu ince gizliliklerdir; mabud da hikmet içinde hikmet olup, emir verendir.

97. İşte bu vücut orta yerde bir aynadır; ve kâinattaki bütün nakışlar orada görünmektedir.

II. HAREKET

98. Vücuda bakınca dünyadaki nakış ve işlemelerin hepsi onda görülür; manaya bakınca da gizli hazineye ulaşır.

99. İnsan diye yaratılışın inceliklerini bilen ve bunları inceden inceye anlayana denir.

100. Kimde ilim ve marifet yoksa; onun ibadeti, zühdü ve günahı bilip ayırt etmesi mümkün değildir.

101. Marifet diye insanın kendisini bilip; yeri göğsü kendi nefsinde bulmasına denir.

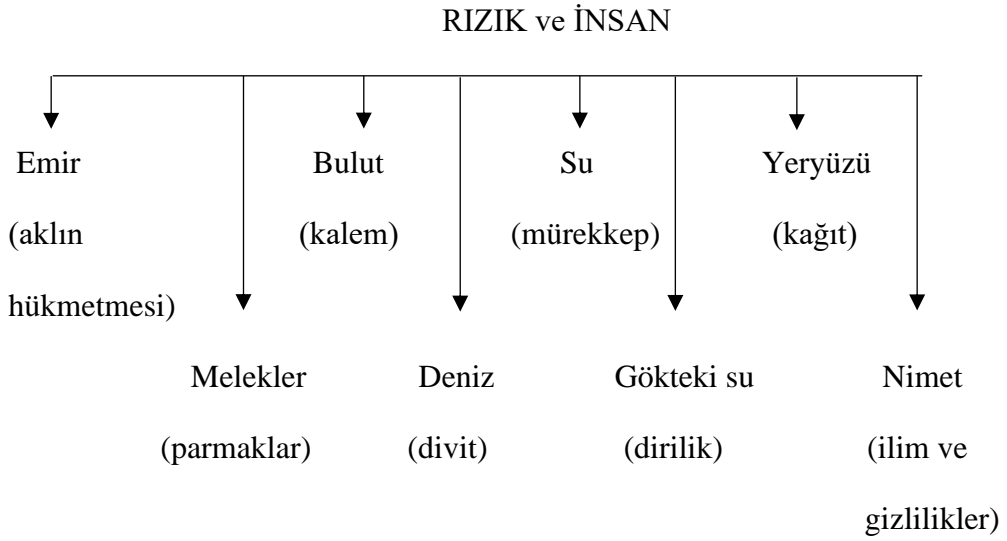
102. İnsanın kendisini bilmemesi günahların başıdır, bu şekildeki insan gündüzünü geceyle değiştirmiştir.

103. Bahtlı diye kendine can geldiğini bilen ve kendini kendine ayna yapana denir.

104. O zaman kendini görüp ne olduğunu bilir; kendine söyler ve kendi sözünü tutar. Güçlüklerini kendine sorar, cevap olarak, yine kendine kendi haber verir. O, kendinden kendine hocasını bulmuş; kendini okuyarak hüner sahibi olmuştur.

105. Böylece kendinde maksadına ulaşmış ve kendi aynasında yaratanı görmüştür.

106. Asıl önemli hüner; insanın kendini okuyup bilmesidir; işte o bilgi ile, deliler akıllanmıştır.

2.79. VIII/9 VÜCUT KAPILARI KISSASI¹¹¹

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. İnsan kendi vücudunun büyük bir şehir olduğunu; yerde gökte ne varsa onda eksiksiz bulunduğunu bilmelidir.
2. Müslümanlar bir vücuda benzerler, onlardan ayrılmak olmaz; işte insanın vücudu manada bundan başka bir şey değildir.
3. O vücut şehrinde bir taht yeri vardır, taht bulunan yerde de hükümdar oturur. Vücut ülkesindeki bütün emirler ona aittir, herkes o emre göre gidip gelir ve iş yapar.
4. Bu şehrin içi yaratıklarla dolmuştur.

¹¹¹ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 1. bl., s. 247-277.

5. Bu şehirde sekiz geçit yeri vardır ve bunların her biri büyük kapılardır. Bu kapılardan devamlı; iyi kötü, değerli değersiz, üstün ve üstün olmayan kervanlar gelir geçer.

6. Bu şehirde gece gündüz, yaz kış, hiç bitmeyen türlü türlü işler görülür.

7. Bu şehrin halkında; öfke, merhamet, günah, ibadet, iyilik ve kötülük gibi pek çok hüner bulunur.

II. HAREKET

8. Bu dokuz felek, yer gök, cisim can, insanlar, melekler ve cinler daha yaratılmamışken; Allahu taâla evvelâ akıllı yarattı.

9. O bol bol veren, ihsanlar ve hikmetler sahibi olan Allah, bu defa akla bazı yükler yükledi, sorumluluklar ve nitelikler verdi.

10. “Seni bütün varlıklardan üstün tuttum ve herkesten evvel rahmetimi sana saçtım. Bütün varlıklar sana muhtaç olacaklar; sen kimde bulunmazsan o açlıktan ölecek. Senin olmadığın kimse güzel değildir; bütün yaratıklar içinde güzellik, üstünlük ve değer sana verilmiştir.” dedi.

11. Allah’tan akıla böyle bir seslenme gelince, akıl yalvararak cevap verdi.

12. “Ey her şeye gücü yeten Allah! Senin fazlın çoktur, sen hikmetler sahibisin ve her şeyi en iyi şekilde bilensin. Sen beni her bir varlıktan üstün ve zengin yarattın; şimdi de bana bir saray yap; o sarayın üstü köşk, önü de bir şehir olsun ve kâinatta olan her şey orada da bulunsun.” dedi.

13. Bu istek Allah tarafından kabul edildi; nazı geçtiği için ona yardım ve ihsanda bulundu. Sonra Tanrı bu cisim binasını yaptı ve orada akıl için güzel bir taht kurdu.

14. Bu bedeni büyük bir şehir yaptığı gibi; sekiz tarafından da ona yollar açtı.

III. HAREKET

15. Göğsü akıl için bir güzel saray yaptı; orası bütün zenginler ve fakirlerin eğleştiği hepsinin yer tuttuğu çok geniş bir yerdir.

16. O gönül bu sarayda güçsüzlerin barınağı; hafıza ise her şeyin içine konduğu ambar ve iyi bir evdir. Dimağı da akla köşk yaptı.

17. Ona, gece gündüz dua edip ibadette bulunması için, geceyi kış, gündüzü de yaz olarak verdi.
18. Aklın etrafa bakıp görmesi için, gözleri ona pencere koydu.
19. Sonra kitaplar gönderdi ve Allah onlara, “bu pencereden bak.” dedi.
20. Güzel söz bir güzel ağaç oldu; mana da onun meyvesi idi.
21. Akıl, gündüz zamanı yayladığı gibi, etrafı da bu pencerelerden seyre koyuldu. O pencereden bakıp meyveler topladı; etraf da bahçe olup her zaman yemişler bitirdi.
22. Gece gelince de gönülde kışlamaya başlar. O güçsüzlerin barındığı âcizler yurdunda ateşe karşı oturur ve her bir evde hikmet ile ibret sırlarından ambar doldurur.
23. O yürekte gece gündüz yanan sıcaklık ateşten başka bir şey değildir.
24. Vücutta aklın oturup eğleştiği bir taht yeri vardır.
25. Akıl içinde emir veren Allah’tır; gerçekte o, tek ve mutlak hâkimdir. O işlerini, vücutta eğleşen ve en güzel yerde oturan akıl vasıtasıyla yapar.
26. Gece gündüz kervanların geçtiği bu sekiz kapıda emirler veren odur.

II. RİVAYET I. HAREKET

27. Vücutun birinci kapısı; seslerin ve çalgı nağmelerinin giriş yeri olan kulaktır.
28. Ayrıca o yoldan giren emirler, uyarılar ve azarlar, vücudu hem yaparlar hem yıkarlar.
29. Orada aklın, iyi kötü kim gelirse; gören bir kimsesi vardır. Gelip geçenin durumlarını, küfür iman hayır ve şer her ne ise, akla o anlatır.
30. Akıl onu o zaman bu şehre doldurur, hikmetini anlatır ve gizliliklerinden haberler verir.
31. Haber ilk önce akıldan geçerek, üstün kuvvetlere sahip olan yüreğe gelir. Orada akılla sıkı sıkıya anlaşma yapan can ve gönül bu habere kulak kesilmişlerdir.
32. Bunlar o haber üzerine tavır alırlar ve o anda akla kuvvet gönderirler.

33. Akıl onunla kulaktan gireni ve iyi kötü şeylerden çeşitli haberler getireni anlar. İyi ise can içinde alıkoyar; kötü ise o anda reddedip geri çevirir.

II. HAREKET

34. İkinci kapı da dört bir yana bakan gözlerdir.

35. Göz nuru daima ava çıkar; sonunda onun avlayıp geldiğiyle de bu akıl avunup hoş vakit geçirir.

36. Güzellerin güzelliğini, ibret sırlarını da avlayıp getirir ve akla arkadaş yapar. Güzel çirkin; işlemler, renkler hepsi oradan girer; bunu da aklın oradaki vekili görüp tanır ve, onların iyi kötü, pis temiz veya, lâtif olduklarından akla haber verir.

37. Akıl onu, yine vücuda haberci bırakır; böylece gelen haber, ilk olarak gönle ulaşır.

38. Gönül, can, akıl sıkı sıkıya birleşip anlaşınca ortada ayrılık görülmez. İşte o, göz yoluyla girip; iyi ve kötü şeylerden haber vereni bildirir.

39. Güzeli bu vücut şehrinde alıkoşlar; gönül de sevdiği bu şeyi, gitmek istese bile, bırakmaz. Ayrıca akıl ve can ona iyi haberler verir; böylece o güzellik bütün vücutta yer tutar. Eğer çirkinse, reddedilip alıkonmadığı gibi; akıl, gönül ve can da ondan kaçıp yoldaş olmazlar.

40. Güzel olsun, çirkin olsun ikisi de gözden girer; fakat güzelin kıymeti çok, pek çok fazladır ve çirkine rağbet yoktur.

III. HAREKET

41. Üçüncü yol; akciğerlerde yer tutan nefesin devamlı işlediği, havanın gelip geçtiği burundur.

42. Aklın burada da bir emri var ve oraya gelen her şeyi nefesle hemen bilip anlar. Hangi çeşit koku gelirse gelsin bilir ve derhâl onu akla haber verir.

43. Akıl burundan aldığı bu kokuyu, ilân ederek vücut şehrine duyurur; ancak o, yine ilk defa gönle gelir. Ona; ister redd olunsun, isterse geriye gönderilmesin can içinde yer verilir.

44. Vücut şehrine burundan pek çok varlık girerse de; akıl, gönül ve can onların ne olduklarını hemen bilirler. Bunlardan binde biri, vücutta yerleri oldukları hâlde, kabul edilmez. Bu vücut şehri hemen her varlığı kabul eder.

IV. HAREKET

45. Dördüncü kapı, vücut şehrinin yiyecek ve her türlü gıdasının girdiği ağız kapısıdır.

46. Akıl orada yiyeceklerin tadına bakan birini bırakmış; ayrıca lezzetlere, “girin.” demiştir.

47. O bütün yiyeceklerin tadını en önce alır; iyi ve kötü olduklarını derhâl akla iletir. Akıl da onu anlayıp ne olduğunu ve niteliğini, kendisini ve tadını hemen bilir. Sonra onu can ile gönle gönderir, böylece bütün vücut ülkesine bağışlayıp seslenir.

48. Bu vücudun her bir azası onu yiyerek; cümlesi gıdalanıp semizleşirler. Böylece organlar kuvvetlenir ve bu kuvvetten güç doğar.

49. Sonra alıp mideye götürürler, oradaki bekçi onu, bir müddet saklar.

50. Neticede sindirici onu hazım eder; böylece bütün gıdalarla şehre ziyafet verilir.

51. Bunlar, bütün vücut şehrine verilince, her bir organ kendine düşeni oradan almış olur.

V. HAREKET

52. Kör ve sağır gibi işe yaramaz şeyler dökülüp kalınca bunlar da dafia adındaki organ tarafından dışarı atılır. Şehrin beşinci kapısı işte, bu yaramaz ve vücutta faydası olmayan şeylerin atıldığı yerdir.

53. Yine de akıl orada birini görevlendirerek vazifesini yerine getirir.

54. Orada bekleyen edeple nizama ve intizama uyar; eğer öyle olmazsa insan hayvan gibi olur.

55. Aslında bu vücutta, neşe ve ferah ondan gelir; fakat nizam ve intizam altına alınıp düzene konmazsa insan hayvan seviyesine düşer.

56. İşte ona hâkim olup düzene sokan akıldır; eğer akıl elini oradan çekerse ondan utanmak gerekir.

VI. HAREKET

57. Altıncı kapı, emr ile yolcuların çıktığı ve yürüyüp gittiği kapıdır.

58. Onu şehirden şehre götüren takdir-i ilâhîdir; böylece o, bu şehirden başka bir şehre gider.

59. İşte o vücutların devamını sağlar ve bütün tenlerin aslı onandır.

60. Ve bunda akıl her an hükmünü yürütür; neyin haram neyin helâl olduğunu da o söyler. Eğer akıl bu düzeni gözetmezse; insanoğlu hayvan seviyesine iner.

61. Gerçi bu vücut şehri ondan zevk alırsa da; akıl işe karışmayınca ele, zevk yerine utanmadan başka bir şey geçmez. Vücut aşığlanır ve utanır; ancak bu kötülüğü kontrol altına alıp önleyen akıldır.

VII. HAREKET

62. Tutulan o yedinci kapı eldir.

63. Bütün alışverişler bu kapıda yapılır ve pek çok kimse burada hizmet bekler. Oradan gelecekleri almak için bekleyenler vardır; nice iflas etmiş kişiler buradan faydalanıp menfaat bulmuşlardır.

64. Her kervan ister istemez, çaresiz oradan geçer ve gizli açık neyi varsa, göstermeden gidemez. Bütün işler, sanatlar, nakışlar ve renkler, sıkma ve gevşemeler, kahır, lütuf, savaş ve barış hep orada görülür.

65. Bu hünerlerin hepsi oradan geçer, gözden gönle iner ve candan çıkar gider.

66. Ayrıca aklın orada vazifelendirdiği biri vardır; her bir işi düzene koyan da odur. Oraya aklın eli uzanmazsa; o yol tutulup kapanır ve iş yapılmaz olur. İşte elde sanatı işleten akıldır; buraya gelen ve giden her şey akıl iledir.

VIII. HAREKET

67. Sekizinci kapı ayaktır ve yolcular oradan da apaçık şekilde gelip geçerler.

68. Burada şehrin hangi işlerinin görüldüğünü bilmek için, bu vücut ülkesini götürenin ayak olduğunu anlamak gerekir. Çünkü vücut, ancak ayakla yol alır.

69. İşte bu aklın bir eli de ayaktır; zaten bu vücut da ayakla durmaktadır. Her ne kadar vücudu diri tutan can ise de; gerçekte, onu ayakta tutup taşıyan aklın elidir. Aklın eli işe karışmazsa hemen düşer; işte her hünerin akılla olduğunu bilmek gerekir.

70. Azaları yerli yerinde kullanan akıl eli olduğu gibi; onları işleri ile baş başa bırakan da odur. Akıl eli organlardan kendini çekse; bütün kapılar kapanır ve vücut ülkesi felç olur.

IX. HAREKET

71. Şüphesiz vücut aklın tahtıdır ve bu üstünlükler yalnız vücuttan değildir.

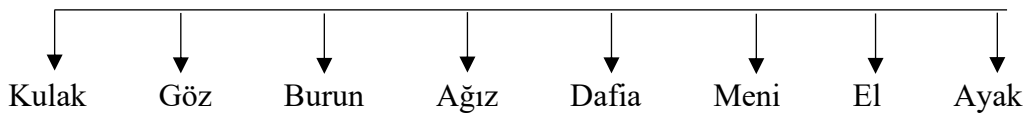
72. Fakat vücutta, akla danışmadan işler yapan bir kişi daha vardır. O da, Allah'a ibadette gevşeklik gösteren ve günah tarafına çeken nefis-i emmâredir.

73. Bu vücutta günah işleyen ve küfre koşan odur; ondan başka ne varsa hepsi mümindir. Vücudu cehenneme sürükleyen nefis olduğu gibi; her bir şeye de utanmamlık getiren yine odur.

74. Eğer akıl ona uyarsa aşağılara yuvarlanır, üstelik de bu vücut şehri karışıklık ve fitne ile dolar. Akıl işinden uzaklaştırılır ve tahtından aşağı edilir; bunun sonunda da Allah'ı tanımayıp dinden çıkar. Akıl nefsi bırakır da aşka uyarsa, işte o zaman Tanrı'nın gizli hazinelerinden haberi olur. Aşk onu, hiç şüphesiz hazinelere kavuşturur, artık nereye bakarsa baksın Hakk'ın gizli sırlarını görür.

75. Böylece Allah yanında değeri ve üstünlüğü olur; halk da, ona izzet ve ikramda bulunur. Bu vücut böylece onunla değerli olup üstünlük kazanır; bütün varlıklar her zaman önünde baş eğer. Dünyada ve ahirette yüzünün güzelliği eksik olmaz; sonunda da rahmete ulaşır.

VÜCUT KAPILARI

2.80. VIII/10 GEMİ VE ÂLEM KISSASI¹¹²

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Ol emri ile âlem yaratıldı; yer ve gök meydana geldi; lütuf ve müşkülleri çözmeye bu âlem içinde ortaya çıktı.
2. O Allah, yeri göğü yarattı ve kulları için taht yeri şekline getirdi. Gökyüzünü ruhanîler kapladı, yeryüzünü de cismi olanlara makam eyledi.
3. Hesapsız sayısız varlıklar yarattı; fakat insanoğlunu bunların içinden seçti.
4. Âdem'i yeryüzünde yaratınca; âlemi ve âlemde olan her şeyi insanların emrine verdi.
5. Emirle bu ülkeleri tutunca; bu defa da yolları denize uğradı. Denizden geçmek için kuvvet gerektiğini; buna gücü yetmeyenlerin ise alete ihtiyacı olduğunu anladı.
6. İnsan denize girmek ister; bu da ancak gemi ile gerçekleşir. İşte denizi geçmek istediklerinden, sağlam gemiler yaptılar.
7. Bunun için sekiz şey lâzımdır. O sekiz şey tamamlanmadıkça, insanlar bu yedi denizi geçemezler.

II. HAREKET

8. Önce bir deniz bulunmalı; sonra da ona kimse ayak basmamış olmalıdır. İnsanlar orada yürümemiş, hatta o denizin yanında kimse karayı ve suyu bulamamış olmalıdır.
9. Denize yolları uğramadığı için, padişahlar o memleketleri almamış olmalı.
10. O denizde kimsenin bilip nişanını vermediği sayısız gizlenmiş inci de vardır.

III. HAREKET

11. İnsan, denizi geçmekten âciz olduğu zaman gemiye şiddetle ihtiyaç duyar. Böylece, onunla deryaları ele geçirip, bütün denizleri meydan yaparlar.

---

¹¹² Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 1. bl., s. 277-311.

12. O gemi çok iyi ve çok sağlam olursa yedi günlük yolu bir anda alır. Ok atılınca onun hızına ulaşamaz ve o gece gündüz işi ile meşguldür. Gemi o denizde süratle gider ve hangi memlekete yönelirse derhâl ulaştırır.

13. Yalnız gemiye hiç deniz suyu girmemeli, kısaca deniz gemiye yol vermeli, gemi ise su almamalıdır.

14. Denizi geçmenin yolu budur; işte o kıyısı görünmeyen, sınırsız ve uçsuz bucaksız alanın atı, gemidir.

IV. HAREKET

15. Bu defa sağlam direk ve yelken de lâzımdır.

16. Yelkenin varlığı direğe bağlıdır ve o devamlı havadan yel alır. Geminin kolu kanadı yelkendir, o açıldığı zaman havadan rüzgâr gelir.

17. Bu sayede gemi yelken ile yol alır; yelken olmazsa gemi yolda kalır ve yolculuk yapılmaz.

V. HAREKET

18. Bu defa da rüzgâr lâzımdır; zaten gemi yel olmadığı zaman, durur ve yel bekler; değilse durmaz.

19. Bütün gemiler rüzgâr bekler; çünkü onları ülkeden ülkeye ulaştıran rüzgârdır. Gemiye ilden ile götüren ve su üstünde onu koşturan rüzgârdır. Rüzgâr olmazsa gemi yürümez ve insan maksadına ulaşamaz.

20. Bu iş, su üstünde gemiyi sürüp götüren yele Allah'tan kısmet edilip, verilmiştir.

21. Yel olmayınca gemi yoldan kalır ve gidemez; fakat ona köyü bile yükleseler hepsini alır.

VI. HAREKET

22. Bu defa da hızlanınca onun durdurmak için lenger lâzımdır.

23. Değilse kenara çarpıp parçalanır ve bütün insanlar boğulur. Ondaki insanlar ve eşyalar ne varsa; iyi kötü, dost yabancı hepsi suya dökülüp, batar.

24. Lenger gemiyi eğleyemezse, onun tutan bulunmadığı gibi, onun hızını kesmeye de kimsenin gücü yetmez.

25. İşte geminin hızını kesip, onu eğleyen lengerdir; fakat belâlardan koruyanın Allah olduğunu bilmek gerekir.

VII. HAREKET

26. Eğer gemici yoksa; bu, tadı tuzu olmayan yemeğe benzer.

27. İşte ona, halkın gemici diye ad verdiği ehil bir sürücü lâzımdır.

28. Bu denizde ne yapılacağını, hangi şehre nerelerden gidileceğini yalnız o bilir. Yeryüzünü kaplamış olan bu denizde gemiciden başkası ne iz, ne de yol bilebilir.

29. İşte yalnız yolu gemici bulur ve nereye nasıl gidileceğini de o bilir. Gece gündüz denizde hiç şaşırmadan yol alan ve hangi yere gidilecekse yanılmadan varan odur.

30. O geminin idarecisidir; sonra deniz de onun için gece gündüz yol olmuştur ve yolu sadece o gösterir. Geminin âmiri olan gemici, böylece denizlerin içinden nasıl çıkılacağını da bilir.

VIII. HAREKET

31. Gemi yük ve yolcu ile dolmazsa yine gitmez.

32. Bunların hepsi insana hizmet içindir; eğer öyle olmaz ve hizmet verilmez ise, bundan utanma ortaya çıkar. Değilse insan mahcup olur; her bir varlık batar, aşağılanır ve zillet içine düşer.

33. Bu gemiyi yapmak ve ona sahip olmaktan maksat insanların isteklerine kavuşmaları içindir. Öyleyse gemiler yolcu ile dolmalı sonra da, yolculuğa çıkıp yol almalıdır.

34. Bütün halk toplanıp gelir ve insanlar binince gemi tamamlanmış olur.

IX. HAREKET

35. İnsanlar var fakat yükleri yoksa, bütün bu çalışıp çabalamalar, sıkıntılara girme boşuna demektir ve baş ağrısından başka bir şey değildir.

36. Mallar ülkeden ülkeye gitmeli; insanlar da birbirleriyle alış veriş yapmalıdır.

37. İnsanın gemide malı yoksa, işlerinin tadı tuzu bulunmaz. Ya ilden ile mal götürür veya gittiği yerden mal alıp getirir. Mal mülk, para pul olmazsa; o gemiden hiç kimse tat almaz.

38. İşte insanın malı mülkü, parası pulu olmalı ve bundan sonra gemiye binmelidir. Öyle olmazsa, boşu boşuna sebepsiz gemiye binilmez; zaten Allah bu düzeni böyle kurmuştur.

39. Denizler bu sekiz şey ile aşılır, bunlar olmazsa kimse denize girmez; o zaman ne rüzgâra ne de ize ihtiyaç olur.

II. RİVAYET I. HAREKET

40. O deniz bu âlemdir ve o Allah'ın emri ile her an dalgalanma ve değişiklik içindedir.

41. Her dalgalanmasında gece gündüz, kar yağmur, yaz kış, sıcak soğuk gibi binlerce iş ortaya çıkar.

42. Bu âlem denizinin sonuna kimse ulaşamadığı gibi, sınırını da hiç kimse geçememiştir. Burası hesapsız ve sınırsızdır ve bu denizde önceleri, ne yol ne de iz görülmüştür.

43. Allahu taâla orada yol açmayı murat etti; ve bir uçtan diğer uca, bir kıyıdan diğerine yol geçmesini istedi.

II. HAREKET

44. Sonra Allah, o deniz için, bize bağışladığı bu vücudu gemi yaptı.

45. İşte bu cihan deniz olduğu için bu vücut da gemidir.

46. Burada sayısız gemiler gitmekte ve süratle dünyada bağrını sürmektedir. Vücut dünyada yürürse bunda üzülecek bir durum yoktur; çünkü o, dünyayı kendine kabul etmemektedir.

47. Bu vücudun dünya denizinde bulunması yerindedir; ancak dünya vücuda dolarsa o zaman hata olur. Nitekim gemi, suda güç ve kuvvet içindedir, fakat gemiye su girerse bu defa batıp yok olur.

48. İşte dünya denizindeki gemi, buraya gelmiş olan insanoğludur.

III. HAREKET

49. Bu geminin yelkeni de, onu istediği memlekete götüren gönüldür.

50. Bu gönül yelkeni havayla dolup havalanmak için rüzgâra karşı durmaktadır. Ona havadan bu istek gelince, bu; vücudu ilden ile dolaştırır.

51. Kim nefsin isteklerini terk ederse Allah onu göklerde uçurur.

52. O istek ya hayırdır veya şerdir; fakat her birini bir dileğe kavuşturur.

53. İşte gönül, vücut gemisini her tarafa çekip ulaştıran yelkendir.

IV. HAREKET

54. Yelken gönül oldu; bu defa onu götürecektir rüzgâr gerekmektedir; o da Tanrı'nın emridir. İnsanları oraya buraya götüren, ilden ile ulaştırıp rızıklarını veren Allah'ın emridir.

55. Fakat niyeti hayra tutarsa netice güzel olur; zaten iyiliğe niyetin sonu, iyilikle karşılaşmadır.

56. Bu gönül yelkenine dolan yel; vücudu memleketten memlekete getirir.

57. İşte her bir işi yapan Hakk'ın emridir; emir olmazsa insan hiçbir yere gidemez.

V. HAREKET

58. Bu defa lenger lâzım; fakat lengeri kaldırmak için de güçlü ve iyi bir kişiye ihtiyaç vardır.

59. İşte geminin lengeri İslâmiyet'in hükümleridir; bunu da iki cihanın önderi olan Muhammet aleyhi's-selâm koymuştur.

60. Eğer İslâmiyet'in hükümleri orada yer almazsa; bu isteklerin arkası kesilmez; fitneler ve baş kaldırmalar önlenemez.

61. Bu gönülden sayısız istekler ortaya çıktığı gibi; o istekler de ölümler getirir.

62. Gerçekte insanları sürüp götüren ve her birini bir dileğe kavuşturan Hakk'ın emridir.

63. Eğer İslâmiyet halkı sakin ve rahat tutmasaydı; insanlar her vardıkları yerde helâk olurlardı.

64. İşte İslâmiyet'in hükümleri bu vücut gemisinin lengeridir.

VI. HAREKET

65. Bu defa, herkesi hükmü ve idaresi altında tutup götürecek usta bir kaptan lâzımdır.

66. O da bize Allah'ın lütfettiği, bizi alıp denizde götüren akıldır.

67. Bu âlem denizinde yolu bilen, nereye gitmek gerekse alıp götüren odur. Bu gemi ona uymuştur; yani insan, akılı ile iş yapar.

68. İnsanları dileklerine kavuşturan akıldır; halk onun sayesinde doğru yolda olup gece gündüz rahat yaşar.

VII. HAREKET

69. Bu kez geminin insanlarla dolması ve yüklenmesi gerekir. Yani aklın düşüncesi olmalı ve bu vücut gemisi o fikirle dolmalıdır.

70. Hepsinin yaratana bir olmasına rağmen, her fikrin bir hedef, vardır. İnsanda fikir yoksa bu, boş bir gemiye benzer.

71. Geminin yapılış sebebi insanların ona doluşup binmeleri içindir; insan diye de düşüncesi ve bir amacı olana denir.

72. İşte gemiye giren insanlar bu fikre benzer; her bir fikir de, çeşit çeşit işler yapar.

VIII. HAREKET

73. İnsanın gemide malı mülkü yoksa; gemide bulunması boşunadır.

74. İnsanın malı mülkü, parası pulu ameldir; amelsiz kişi yalnız baş ağrısı çeker.

III. RİVAYET I. HAREKET

75. Dünya denize eşitlendi; deniz de her an bize karşı dalgalarını gönderir.

76. O sekiz şeye bu sekiz nesne eşit ve denktir.

77. Gemi denize girerse bundan korkulmaz; ancak su gemiye dolarsa onu batırıp helâk eyleyebilir.

78. Peygamberler ve veliler dünyaya gelip yaşadılar devirlerine göre de alışverişte bulundular. Ancak dünya bunlarda yer etmedi; zaten onlar gönüllerinde dünyaya yer ayırmadılar ve ona dönüp bakmadılar.

79. Eğer istek rüzgârı üstün gelip, gönül yelkenine dolsa bile onlar; İslâmiyet'in lengerini asıp, onunla kötülükleri ve karışıklıkları bastırıp önlediler. Böylece dünyadan esenlikle çıkıp gittiler.

80. Dünyaya girmek hiç ayıp değildir; hatta dünya malı ne kadar çok olursa olsun bunda bir sakınca yoktur.

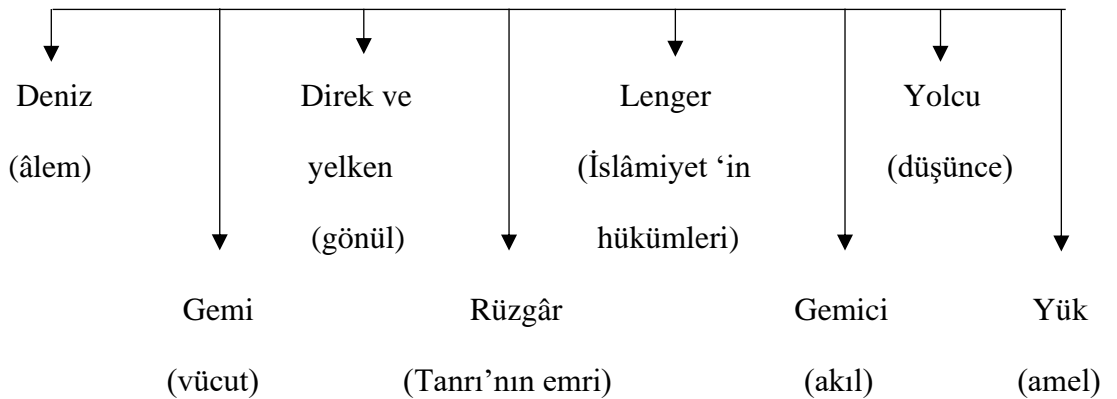
81. Ancak dünya gönle girerse tehlikelidir; bu suyun gemiye dolması demektir.

82. Zamanın rüzgârı üstün gelirse ve nefis bütün isteklerine kavuşmayı arzularsa; İslâmiyet lengerini kazık, ağırlık ve engel olarak bırakmalı ki, o rüzgâr insanı asıl hedefinden uzaklara sürüklemesin.

83. Böylece bu gemi denizde batmasın; yani şeytan imanını alıp ötürmesin.

84. Sonunda esenlikle dileğine kavuşup; ibadet ettiği Allah'a temiz ve doğru bir gönülle gitsin.

GEMİ ve ÂLEM

2.81. IX/1 FELEKLER KISSASI¹¹³

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Ol emrinden en önce akl-ı kül yaratıldı, bu hazineler, emirler ve usuller de onda gizlendi. Allah kendine onu hazineler evi yaptı. Nazar edip onu akis yeri yaptı; kudret ve varlığını onda gösterdi.
2. Kendindeki gizlilik perdelerini kaldırdı; ilk defa kendi sevdi ve başkalarına da kendini sevdirdi. O sevgi, bu yer ve gök yaratılmadan Tanrı'dan gelmiş şen ve parlak bir nur, bir ışık idi.
3. İlim sahipleri ona akl-ı kül demişlerdir, bütün varlıkların da, baştan sona kadar, başlangıcı odur. Ondandır nefis-i külü yaratıp varlık verdi; işte bu müşküllerin çözümü ve cömertlikler hep o eserden oldu. Onun nurundan dokuz feleği, arşı, kürsiyi, yeri göğü, insan ve melekleri yarattı.
4. Her birine varlık verdi, ad koyup işini belirledi; o zaman gece ve gündüz de yaratıldı. Her bir varlığa bir hüner, özellik verdi; onların kimi ayakta durmakta; kimi de hareket hâlinde, devamlı dönmektedir.

II. HAREKET

5. O ilk önce kudretinden akl-ı külü yarattı; işte en önce gelen yüce varlık odur. Ondandır nefis-i kül yaratıldı ve vücut buldu; sonra bu, akl-ı küle mülk ve makam oldu. Bu defa da; yüce olsun, alçak olsun; insanlar melekler ve dokuz felek, nefis-i külden yaratıldı.
6. Dokuz feleğin her birinde bir iş bıraktı; bunların her biri kendine göre bir şey yapmaktadır. Her biri bir iş emirdir.
7. Allahu taâla bunlara arşı temel yaptı ve onun için, "arş en büyüktür" diye söyledi. Nefis-i külün varlığı yanında arş, dimağ gibidir; onun için akl-ı kül ona ışık olup yol gösterir.

---

¹¹³ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 1. bl., s.311-347.

8. O nur sebebi ile bu varlıkların hepsi; yer, gök, cisim, can, akıl ve zat aydınlık içindedir.

9. İşte Allah'ın övdüğü kandil odur ve o, bütün varlıkların baş tacıdır.

III. HAREKET

10. Yüce Allah, dünyadaki varlıkların en üstünü bilinsin diye, murat etti.

11. Akl-ı külden arşı, arştan da yıldızları yarattı ve onlara durma özelliği verdi.

12. Bazı kimseler ona; yıldızlar ondan doğup yükseldiği ve görüldüğü için, "Felekü'l-buruc" derler.

13. Allah ilk önce bunları topladı ve aralarına kendi nurundan ışık verdi. Sonunda, dünyada sevgili Peygamber'inin görünmesi için, her birine o ışıktan bir nasip verdi.

14. İşte Allah'ta bulunan sevgi, akl-ı küle mimardır.

15. Akl-ı kül vücuda, o da cana benzer; o, her şeye emrini dinleten bir sultan gibi arşın üzerinde oturdu. Ona Tanrı'dan bu talih verildiği için; dokuzuncu felek elinin altında kaldı.

16. Allahu taâla onu, insanlara göstermek ve onları nimetlere boğmak için bu âleme göndermeyi diledi. Yücelerden bu aşağılardaki dünyaya indirdi; sonra peygamberleri ve velileri gönderdi.

17. Allah emri ile iş işleyen yedi hizmetçi bir yere toplandı, fakat her biri bir yere varmadan; Tanrı'nın emriyle tedbir eylediler.

18. O gizli hazineyi gösterip açmak ve âleme o rahmet ve bolluğu saçmak için; Allah emri ile, bu işleri bunlar ortaya koydu ve bunların her birini en iyi şekilde düzüp yerleştirdiler.

19. Her biri bir iş yaparak isteklendirilince; su, ateş, toprak ve hava da ortaya çıktı. Aşağı âlem tamamlanınca, cisimlerin vücutlarına makam oldu.

20. İşte o dört şeyden bu cisimle ilgili gövde yaratıldı; ondan da sayısız müşkülleri çözme ve cömertlikler ortaya çıktı. Yerde maden yaratıldı, bitkiler süyüp fişkırıldı, hayvanlar da gelip yerlerini aldılar.

II. RİVAYET I. HAREKET

21. Bundan sonra da Hz. Âdem ve nesli, bütün bu varlıklara hükmetmek için, dünyaya geldi.

22. Bütün varlıkların üstünü insandır; o her şeye emrini geçirir ve istediği de yapılır.

23. Onun için insan her varlıktan üstün yaratıldı ve onun şahsında; yaratılanların en sonuncusu dendi. İnsanoğlu nesilden nesile gelirken; melekler ve cinler secde etsinler diye, Hz. Muhammed'in nurunu da beraberinde getirdi.

24. Muhammed'in nuru olan bu gizli hazine, bu nişan sonra, Âdem'den Nuh'a geldi. Nuh'un zatında kalıp eğleşti ve tufanda onun kurtuluşuna sebep oldu.

25. Sonra, Allah'ın dostu olan İbrahim peygambere geldi. Bu sebepten o, Nemrud'a baskın çıktı. Mustafa nuruna sahip olduğu için Allah İbrahim'i dost edindi.

26. Bu defa da İsmail'e geldi; bu işleri işleyen sadece Allah'tır. Onu bıçak kesmedi ve yerine koç gönderildi; bu yüzden koç onun yerine kurban edildi. İşte bu yüceliğin hepsi Muhammed nuru sebebiyle idi. Bu, İsmail'in günahsız ve iyiliklerle örtülmüş olmasından değildi.

27. Nur ondan da gitti ve bu kez Yusuf'a geldi, artık Hz. Yusuf'un yüzünde konmuştu ve etrafa ışık saçıyordu. Sonunda Yusuf'un kuyu içinde devlete kavuşması, onun yüzünden idi.

28. Sonra İmran oğlu Musa'ya geldi; bu nur sebebi ile Nil, Kızıl Deniz açılıp ona yol verdi. Kendi geçti, Firavn ise suda boğuldu; işte bu haber doğudan batıya bütün âlemlere yayıldı.

29. O nur bu kez Davud peygambere geldi; demir bu yüzden onun elinde mum oldu. Onun peygamber olup sözünü dinletmesi ve doğru gitmesi o kılavuz ile olmuştu.

30. Davut'tan Süleyman peygambere geçince; bahtı açıldı ve tahtını rüzgâr götürdü. İnsanlar, periler, cinler, kurtlar, kuşlar ve bütün hayvanlar o nur sebebi ile hizmetçi kesilmişlerdi.

31. Hz. İsa'nın nefesinde de o nur vardı, bu yüzden viraneler bayındır olur, ölümler dirilirdi. O nuru ne zaman üflese, o anda ölü hayat bulunurdu. İsa peygamber göğe yükseldikten sonra ise o nur, belirli bir zaman gözlerden uzak kaldı.

II. HAREKET

32. Âlem zorluklar, güçlük ve çetin işlerle doldu. Bütün akılların önünde yerlere kapandığı bir varlığın gelmesi muhakkak lâzımdır.

33. Onun adı Ahmet'tir, kendisine mucizeler verilmiştir. Bütün güçlüklerle çare ve çıkış yolu bulan o olacaktır.

34. Onun dünyaya gelmesi yakınlıktı; o gelince İslâm dini açığa çıkacaktır. Yüce Allah dünyada ne şekilde hareket edileceğini, bunun için ne gibi yollar tutulacağını onun göstermesini diledi.

35. Peygamber aslında Tanrı tarafından iyi talihli kılındığından, arş ona hem dayanak hem de taht yeri oldu. O dokuzuncu felekte eğleşiyordu ve en yüksekte olan arş ayaklarının altında idi.

36. Bu baht açıklığını Allahu taâla kısmet ettiği için, bütün peygamberler onu karşıladılar. O eşsiz ve seçilmiş zat sonunda gelecek diye, hepsi orada bekliyordu. Allah'tan emir ve izin olunca o beylerbeyi yeryüzüne indi. Ona su, ateş, hava ve toprak cisim oldu; bu vücuda da Muhammed ismi verildi.

37. Hepsinin hizmet etmesi ve emrine girmesi için, bütün varlıklara emir verilmişti.

38. Zaten levh üstünde kalem, onun için baht açıklığı, yücelik ve kutluluk yazmıştı.

III. HAREKET

39. Bu baht Tanrı tarafından verildiğinden arş ona taht olmuştu.

40. Bu kez de arştan kürsiye geldi ve sekizinci eve kondu. Kitapta, o ev için, Felekü'l-büruc denmiştir; Ay ve Güneş menzillerini hesap ile, ondan almaktadır. İşte peygamberlerin ruhları gittikleri bu yerde, "ey en büyük önder! Artık gel." diyorlardı. Peygamber o yere gelince, arşta bulunanların hepsi onunla geldiler.

41. Sonra, Zuhal'in hâkim olduğu yedinci göğe indi. Akl-ı kül orayı da kendine taht edindi yedi yıldız da gelip hizmete hazır olduğunu bildirdi. Bunlar kulaklarına küpe

takan köleler gibi idiler; hepsi hırka giyip hizmet için sarhoş olmuşlardı. Her birisi ayrı ayrı varlığını getirdi; aslını, cinsini ve imkânlarını o yüce peygambere gösterip sundu. Zuhâl de taç ile ateşini koydu. “Bundan maksadım senin başına taç giydirip; düşmanlarını aşağılayarak ateşe atmaktır.” dedi.

42. Müşteri de iki şey ortaya koyup, alış verişe girişti. “Bununla; bütün ülkeleri her milletten alıp sana vereceğim ve o ülkenin padişahını da sana inananlardan yapacağım.” demek istiyordu.

43. Merrih de, “ ey yüce Peygamber! Ben de senin için yaz kış iki iş yapacağım; yani dostlarının eline kılıç verecek ve ‘düşmanları biç’ diyeceğim.” diye söyledi.

44. Güneş de, “yüce zatına hizmet için ben de iki şey getirdim. Yani emrin, doğudan batıya her yerde geçsin ve hiç kimse engel olup da ‘bu necidir’ diyemesin.” dedi.

45. Sıra o güzellik dolu Zühre’ye gelince; o da iki şey saçı ve, “sen hep neşeli ol, düşmanından sıkıntı ve kaygı eksik olmasın. Senin huyun güzel, onlarınki kötü olsun.” dedi.

46. Zühre’den sonra Utarit geldi, o heybetli yıldız da iki şey saçı ve, “ilim ve hüner ikisi birlikte; bilsin ve bildiğini işlesin.” dedi. Bu defa Ay hizmet için görüldü; o yücelik ve şan sahibine iki iş saçı. “Güzel renkler ve doğru hesaplar hep seninle olsun ve bunlar asla yitip gitmesinler.” dedi.

47. Yedi yıldız böylece hizmetlerini sunarak ona ziyafet verdiler. O akl-ı kül olan Peygamber bunların hizmetlerini kabul edip başka menzile geçti.

IV. HAREKET

48. Dokuz feleğin hepsi ona konak oldu; insanlar ve melekler hizmet için baş vurdu.

49. Her birinin ülkesine baktı ve Ay’ın bulunduğu yere geldi.

40. Tahtını kurup orada bir müddet eğleşti; bu, Âhirzaman’ın gelişine kadar sürdü.

51. Zamanı gelince yeryüzüne indi ve vücut bulup, insan olarak halkın gözüne görüldü.

52. Ay gitti, müjde vermek için; bütün insanlara gelip kutlu haberi bildirdi. Önce doğru Hatice’nin köşküne inip o âlemin açık ve iyi bahtlısına haber verdi. Ve ona,

“işte bütün cihanın en üstünü ve önderi olan Âhîrzaman Peygamberi geldi. Hazırlan, o sana gelecek ve Allah’ın emri ile sen ona eş olacaksın.” dedi.

53. Âdem peygamberden beri var olan o nur; o zamanda beri yoluna devam ediyordu. Sonunda Abdülmüttalib’in oğlu Abdullah’ın alnında yer etti ve Güneş gibi parlamaya başladı.

54. Onun gelişi ile yüce ve aşağı âlemler bir araya toplandı; bu gizli sırlar da herkes tarafından bilinip anlaşıldı. O surete gelip varlık bağlayınca, putların başı döndü ve hepsi yere düşüp secdeye kapandı. Böylece yüceliklerdeki o alâmet, büsbütün bu dünya hayatında gerçekleşti.

55. O kalemin yazdığı kader ve iyi talih açığa çıktı ve bütün cihan onun emrine girdi.

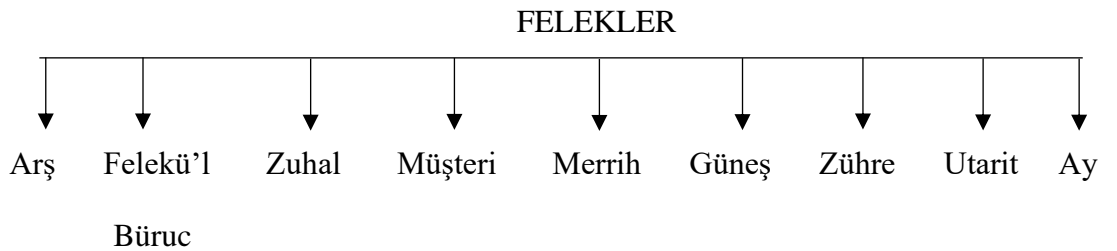
56. Semalarda arş ona durak olmuştu; dünyada ise onun dini ayın aksi gibi oldu.

57. Oralarda onun menzili Felekü’l-büruc iken, bu dünyada Mekke onun doğduğu yer oldu.

58. Gökyüzünde iken yedi kat gök, onun makamı olmuştu; dünyada ise yedi kıta ona mülk oldu.

59. Orada o yedi yıldızın saçılar saçıp hizmete durmaları; ona, bu dünyada iş güç ve kazanç oldu.

60. O işlerin hepsi bu dünyada açıkça ortaya çıktı; bütün insanlar hizmetçi olup onun emrine girdi.

2.82. IX/2 VARLIKLAR KISSASI¹¹⁴

I. HAREKET

1. Yüce Allah kudreti ile bu dünyada sayısız varlık yarattı ve her biri bir ad ile anıldı.
2. Bu varlıklar hesapsız, sayısız ve belirsiz olduğu gibi kimisi gözler önünde, kimisi de gizlidir.
3. Yalnız, dokuz çeşit varlık hem canlı hem de cansızdır; fakat her biri bir iş içinde ün yapmıştır. Dünyanın güzelliği bunlardır.

II. HAREKET

4. Onların biri yeryüzünün hazinesi olan madenlerdir; bu yüzden bütün maden ocakları toprakta gizlidir. Bütün cevherlerin madeni oradandır.
5. Maden ocağı yer altında bulunduğu için; yer onunla canlı ve kuvvetlidir.
6. Hangi toprakta cevher yoksa, ondan hiç fayda gelmez. Cevherin aslı yıldızlardan gelmiştir; gerçekte yıldızlar cana, cevher de vücuda benzer.
7. İşte gözlerle her zaman görülen bu madenler; yıldızların sırrıdır. Dikkatle bakılırsa, pazarlarda yüzyıllar boyu geçerliliğini sürdüren akçanın Ay, altının da Güneş'ten başka bir şey olmadığı anlaşılır.
8. Pazarların ayı ve güneşi bunlar olduğu için, insanlar bütün işlerini zor elde ettikleri bu şeylerle görüp, güçlükleri de bunlarla çözerler.
9. Eğer insanların arasında altın gümüş olmasıydı, hiçbir iş başarılmaz ve her şey karanlıkta kalırdı. Dünyayı gösteren altın akça olduğu gibi, insanları yokluk karanlığından kurtaran da bunlardır.
10. İşte gökyüzünün nuru olan madenler, yerde bulunmalarına rağmen, o dokuz varlıktan biri ve en başta gelenidir.

III. HAREKET

11. O dokuz varlıktan ikincisi, yerden bitip kuru yaş çeşit çeşit nimet olan bitkilerdir.

---

¹¹⁴ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 1. bl., s. 347-377.

12. Bunlarda çeşit çeşit renkler, türlü türlü tatlar gizlenmiştir. Allahu taâla bunları bütün varlıklara rızık yaptı ve her bir varlığa bunlarla ziyafet verdi.

13. Her ne kadar canlıların rızıkı yerden biterse de; gerçekte bunlar gökten yağmaktadır. Arşın üstünde bulunduğu o deniz ile bütün varlıklar canlılık kazanmaktadır. Her bir varlığın diriliği ona bağlıdır; bu sadece candan bilinmemelidir.

14. Bu bitkilerin bazıları faydalı, bazıları zararlıdır; bunlarda ayrıca görülmemiş özellikler de vardır.

15. Akıl ve nefsi kuvvetlendirdiği gibi vücut da gidasını bunlardan alarak ayakta durur ve yaşar.

16. Her ne kadar bitkiler kendi tohumlarından çimlenip boy atarlarsa da, sahip oldukları gücü gökyüzünden elde ederler. Bu kuvvet onlara gökyüzünden verildiği için, hepsi gökten yana uzanıp boylanır.

IV. HAREKET

17. Varlıkların üçüncüsü, dünyayı türlü türlü nimetlerle dolduran hayvan cinsidir.

18. Halkın rızıkına bunlar sebep kılınmış ve Allah bu türü sınıf sınıf düzenlemiştir.

19. Bunlardan kimi at gibi binmek için yaratılmış, kimisi de yenmek için et olmuştur. Bunların kimi boynuzuyla yerleri söker; kimisi de ilden ile yük taşır. Kimisi canavarlardan olup âlemi dolaşır; kimisi de kuş olur uçar ve konar. Bunların her birinde bir hüner ortaya çıkmakta ve yeryüzü bu hünerlerle dolup taşmaktadır.

20. Bu marifet ve hünerlerin cisme ait olduğu söylenmemelidir. Öyle gibi görünse de, bu cismi işleten ondaki candır.

21. Gerçi Hakk'ın emri olan bu can şüphesiz bunlara dokuz gökten gelmiştir.

V. HAREKET

22. O dokuz varlıktan biri de hayatı gerçek hayat, canı da gerçek can olan insandır.

23. İnsanın gelmesi ile dördüncü sınıf varlık tamamlandı; dağ, ova, kır bütün yeryüzü bunların emrindedir.

24. Allahu taâla âlemin en üstünü ve önderleri olan peygamberleri bunlardan göndermiştir. Ayrıca adaleti ve hükmü ile bu cihanda hüküm sürüp üne kavuşan hükümdarları da bunların içinden çıkardı. Ayrıca bunlardan dünyada arslanlar gibi kükreyen yürekli ve cesur yiğitler ortaya çıktı.

25. Sonra bunlardan o kadar güzel misk saçıldı, güzel huylu, Allah'a bağlı insanlar da yarattı. Peygamberler, veliler dünyada işte bu bölük insanlar arasından gönderildi. Gökten dört kitap bunlar için indi; müjde azar ve paylama da bunlara yapıldı.

26. Yüce Allah bunları bütün insanlardan daha çok sevdi; sonunda o sevgi bunlara kılavuz olup yol gösterdi. İşte ahde vefa kılan bunlardır ve Hz. Muhammed bu bölükten yaratıldı.

VI. HAREKET

27. Yaratılmışların beşinci sınıfı, Allah'ın kendilerine güzel huylar verdiği meleklerdir.

28. Bunlar devamlı Allah'ı anar ve ona ibadet ederler; bundan başka işleri ve düşünceleri yoktur. Onlar için gece gündüz, yaz kış yoktur; bunlara Allah'ın emrini yerine getirmek başlıca iş olmuştur, her an onu yaparlar.

29. Bunların uykusu, yemeleri ve içmeleri yoktur. Onların sofraları ruhanîdir; cisimleri ise varlıkların canına benzer. Bunlar için zorluk yoktur; güvene de ihtiyaç duymazlar; işleri ise, daima Allah'ın rızasını kazanmaktadır.

30. Her biri bir iş için vazifelendirilmiştir. "Bu niçin böyledir?" diye bir itirazları da olmaz. Bunlar işledikleri her işi Hak'la işlerler ve onun emrine karşı gelmezler.

31. İşte bunlar, pek çok orduyu darmadağınık eden yüce Allah'ın askerleridir.

VII. HAREKET

32. Altıncı cins ise, cin kavminden, cin oğlu cin olan ve İblis diye anılan şeytandır.

33. O büyüklük sahibi olan Allah, bunları ateşten yarattı ve Kur'an'da delil gösterdi.

34. O, hayat verilince ilk göğe çıkanlardandı; ancak sonradan talihi tersine döndü. Kendine bakarak şükür edeceği yerde büyüklendi ve başkalarını küçük gördü; bu sebepten utanacak hâllere düştü.

35. Âdem peygambere secde et dendi, emre karşı gelip secde kılmadı, lânete uğradı ve kötü adı âleme yayıldı. Fesat çıkardı ve bahtı tersine döndü; işte dünyada bütün fitneler onun eliyle işlenir, çünkü şeytan fitnelerin anasıdır.

36. O pek çok yolcunun yolunu kesti; ona uyanlar da doğru yoldan ayrıldı. Hedefe ulaşacağım diyen yiğitlerin sırtını yere getirdiği gibi; yapılan sayısız ibadetlerin de yok olmasına sebep oldu.

37. Gerçi iyi kötü her hâdisenin yaratıcısı Allah ise de, “insanları azdıranın şeytan olduğunu iyi bilin.” dedi.

VIII. HAREKET

38. Yaratılanların yedinci bölümü Kaf Dağı'nın ev edinen ve orada yaşayan cinlerdir.

39. Süleyman peygamberin emrini tutup gece gündüz çalışan cinler, “dev” diye anılırlar.

40. Kimse bunların geldiğini bilmezdi; onlar da Süleyman peygamberin ölmesini isterlerdi. Ona bir belâ gelse veya o, bir güçlkle karşılaşsa, bu yüzden, her biri sevinip bayram ederdi.

41. Bunları hepsi o yüce peygambere düşman idi; ancak Hz. Süleyman hükümdar, cinler de hizmetçi idiler.

42. Cinlerde doğruluk bulunmazdı ve her biri kendi başına buyruktu. Bunları tedbir ile yola getiremedi, bu yüzden zincirle bağladı.

43. Hz. Süleyman öldüğü hâlde, o hayatta imiş gibi, öldüğünü bilmeden çalıştılar ve hiç zahmetten kurtulmadılar.

44. Orada cinler bağlanmıştı ve onların hangisine “iş nedir?” diye sorsalar, “Süleyman hayattadır, işleri yapın.” derdi.

IX. HAREKET

45. Periler de dünyadaki varlıklardan biridir ve onların bulunmadığı bir yer yoktur.

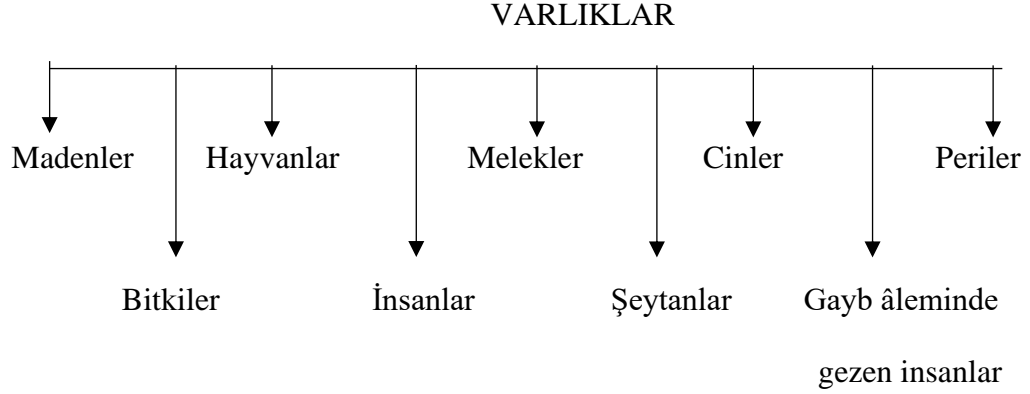
46. Yaratılanlardan sekizinci tür bunlardır ve yerin altında gezip dolaşmadıkları yer yoktur.

47. Her şeyi yapmaya gücü yeten Allah bunları havadan yaratmıştır.
48. Bunlara yer içinde makam verdiği için hepsi daima ayak altında gezip dolaşırlar. Ören yerler bunlara mekân olmuştur; adları peri olmasına rağmen huylarında yabanîlik vardır.
49. Güzellik yönü ile eşsizdirler ve bunları gören kimse, feryat ve figan edip bağırıp çağırarak kendinden geçmiştir.
50. İçlerinden insanlarla evlenenler oldu; bu, birbirlerini sevmekten ve karşılıklı aşk sebebi ile meydana gelen bir durumdur.
51. Bunların hem kâfir hem de mümin olanları vardır; şeytandan bu yönleri ile ayrılırlar.
52. Ayrıca kötü tabiatlı ve çirkin yüzlüleri de çoktur; insanlar bunları görünce korkuya kapılırlar.
53. Kısaca söylemek gerekirse peri kısmının temeli olmadığı gibi, güzelliği kalıcı olmayıp çabuk geçer.

X. HAREKET

54. Dokuzuncu cins gayb âleminde gezen, göze görünmeyen ve durumunu kendilerinden başkalarının bilmediği insanlardır.
55. Gerçi bunların aslı insandır; dağ olmuş deniz olmuş dert edinmezler, bu yönleri ile diğer insanlardan ayrılırlar.
56. İsterlerse doğuya ve batıya ulaşırlar; dağları aştıkları gibi, hangi varlığa bakarlarsa baksınlar, atom ve moleküllerine kadar görürler.
57. Bunların nerede olduğunu kimse bilmez. Uçarlar, fakat kanatları yoktur. Kimseye görünmeden denizleri geçip giderler. Gece olmuş gündüz olmuş, bunlar için değişmez; sonra hiçbir varlıktan da korkmazlar.
58. Yönleri Hakk'a doğrudur; sofraları da hep Allah tarafından gönderilir. Bunların ne yiyip içtiklerini kimse bilmediği gibi; nasıl bir hayat sürdürdüklerinden, neler yaptıklarından da kimsenin haberi yoktur.

59. Sıcaktan ve soğuktan da korkmazlar, normal şekilde yaşarlar ve şikâyet etmezler. Allah'a olan bağlılıkları ve ona güvenleri tamdır; nerede olurlarsa olsunlar hep Hak'la bulunurlar, onu gönül ve akıllarından bir an bile çıkarmazlar. Bunlar öteki insanlardan ayrı başka insanlardır; Allah bunları uyandırmıştır; ancak diğer insanlar uykudadır. İşte Tanrı'nın gerçek kulları bunlardır.

2.83. IX/3 İNSAN TABAKALARI KISSASI¹¹⁵

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Allahu taâla insanoğlunu yaratınca dokuz bölük yaptı ve her kısma bir makam verdi. Bunların kimi yüce, kimi aşağı, kimi orta seviyededir.
2. Bunlar da kendi aralarında üçe ayrılmışlardır; hangi gruptan oldukları ise yaşayışlarından bilinmektedir.

II. HAREKET

3. İlk olarak yüce makamda olanların hâlleri gelmektedir. Hiçbir kazanca benzemeyen bu derece, Allah tarafından verilmiştir.
4. O yüce makam, peygamberlere aittir; bunu aşağı ve yüksek sınıftan olan insanların hepsi işitmiştir.
5. Bunlar kutluluğu doğrudan doğruya Tanrı'dan aldıkları için, sonsuza kadar saadet içinde yaşayacaklar. Kavuştukları dereceler hiçbir zaman bunlardan geri alınmaz; âlem birleşip almak için çalışsa bile, güçleri yetmez.

¹¹⁵ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 1. bl., s. 377-405.

6. Bunlar her türlü insan sınıfından üstündür; fakat aralarında yüksek, orta ve aşağı olmak üzere üçe ayrılırlar. Bu üç bölük bir yolda giderler; yolları bir olmasına rağmen hâlleri değişiklik gösterir.

III. HAREKET

7. O en yüksek derecede olanlara kitap indirilmiştir; insanlar arasında yapılması gereken işler ile yasakları bildirmek bunlara emr edilmiştir. Açıktan veya gizli olarak emirlerini bunlar yürüttüler; kim karşı geldi veya kimin karşısına çıktılarsa, hepsini yenip alaşağı ettiler.

8. Bunlar kimseden çekinmezler ve korkmazlardı; bütün yaptıkları da Allah tarafından verilen mucizeler, olağan üstü hâllerdi. İnsanları Hakk'a çağırıp doğru yolu gösterenler bunlardı; kendilerine ne emredildi ise o şekilde yol tutup dileklerine kavuştular.

9. Sonra bunlara peygamberlik derecesi verildi; bütün işler baştan sona ve inceden inceye bildirildi. Allahu taâla bunlara, karşılaştıkları güçlükleri ortadan kaldırmak için, ayrıca Cebrail'i gönderdi.

10. Bunlara vahiy geldi, düş gördüler; böylece Tanrı'nın takdir edip, yazdığı şeylerle karşılaştılar. Yani gönüllerinden hangi gizli iş geçmişse, onunla karşılaştılar; gördükleri her bir şeyi de karşılarında buldular. Her türlü işten bunlar haber verdi ve bildikleri de âlemde üstün tutuldu.

11. Sonra Allah'tan emirle kitap indi ve bütün işler inceden inceye, açıkça bilindi.

12. Bunlar büyüklük sahibi olan; Âdem, Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed peygamberlerdi; Allah neyi dilemişse, bunlar da onu işlediler. İşte bunlar, üstünlerin üstünü olan, bütün insanların önderi seçilmiş kişilerdir.

IV. HAREKET

13. Ortada olanlar "evsat" denen nebilerdir; bunların dünyadaki hayatı doğru ve Tanrı'nın çizdiği şekildedir.

14. Bunlara Tanrı'dan peygamberlik verildiği gibi, her iş ile ilgili olarak da müjdelere bildirildi. Cebrail bunlara haber getirdi; insanlardan ona uymayanları yerle bir ettiler. Sonra rüyada, bunlara vahiy de geldi; böylece her bir işi inceden inceye bildiler.

15. İnsanları Allah'a davet ettiler; kabul etmeyenler baştan sona, kim olursa olsun, yok olup gitti.

16. Bunlar açıkça peygamber olarak adlandırılmıştır ve âlemde de böyle bilinirler. Her ne kadar peygamber genel bir ad ise de, peygamberlikte bunların yeri ortadadır.

17. Bunlara Allah'tan risalet geldi ve onlara, "mürsel peygamber" dendi. İşte bunlar en yüksekte olmayıp ortadadır, peygamberlikleri de böyledir.

V. HAREKET

18. Peygamberliğin en alt derecesinde olanlar rüya görüp, gördükleri düşlerde gizli işlerin varlığını anladılar.

19. Onu insanlara doğru olarak anlattılar ve söyledikleri her şey, haber verdikleri gibi ortaya çıktı.

20. Buna göre insanları Hakk'a çağırdılar ve Tanrı'dan halka haberler verdiler.

21. Hakk'ın rüyalarında söyleyip bildirdiği bu kimselere Cebrail gelmedi, kitap da indirmede.

VI. HAREKET

22. İşte hangi tabakadan olursa olsunlar, bütün peygamberler Hakk'a çağırma da aynıdır ve bunlar insanları Tanrı'ya davet ederler. Bu yönleri ile farkları yoksa da; mansıp ve derece bakımından aralarında çok fark vardır.

23. Kimisi düş görenlerdir ve gördükleri rüya ile zararı ve ziyanı hemen fark ederler. Böylece insanlar onların sözlerine değer verdiler; onlar da halka Hakk'ın emirlerini bildirdiler. Bunlar da Tanrı'nın peygamberidir; çünkü Hak tarafından görevlendirildiler ve doğruyu gösterdiler.

24. Cebrail'in kendilerine gönderildiği, düş gören peygamberler de oldu. Cebrail'in Allah'ın emrini eksiksiz bildirdiği bu peygamberler orta makamda yer aldılar.

25. Bunların kimisine düşde vahiy geldi ve Cebrail bir iş ve emirle her an bunlara gelip gitti. Sonra bunlara hükmü nefse acı gelen, emirleri bildiren ve içinde inci gibi hikmetlerin bulunduğu kitap indirildi. 38. O büyüklük sahibi olan üstün derecedeki peygamberler, kısaca söylemek gerekirse, halkın en üstünleridir.

II. RİVAYET I. HAREKET

26. Halkın orta derecede bulunanları da üç gruptur; bunların bilinen ve yaygın adı evliya veya erenlerdir.

27. Bunların biri hikmet sahibi olanlar, öteki ise âlimlerdir; bu adlar onlara, hâl ve yaşayışları sebebi ile verilmiştir.

II. HAREKET

28. İkinci grup olan ve ortadaki derece diye adlandırılanların üstünü velilerdir; insanlar arasında Hakk'a en doğru gidenler bunlardır.

29. Bunların hiç korkuları olmadığı gibi, dünya ve ahirette de sıkıntıları bulunmaz. O ihsanlar verilen gönlün sahibi velilerdir; onlar ne istedilerse Allahu taâla hepsini kabul etmiştir.

30. Peygamberlerin emirlerini bildiren, onların yolunda gidip insanları Hakk'a ulaştıranlar velilerdir. Bunlar, o yolda gidip Allahu taâla uğrunda canlarını da verdiler.

31. Dünyada dinin direği veliler olduğu için hükümdarlar onların eşiklerinde köle kesilmişlerdir.

32. Yüce Allah'ın hazinesini gizlediği kimseler veliler olduğu gibi; varlıklar içinde Allah için kendinden geçenler de bunlardır. Allah'ın hatırlanıp güzelliğinin görüldüğü ayna da velilerdir.

33. Tanrı'nın sevdiği kullar erenlerdir; bu sebepten adlarına veli denmiştir. İşte orta tabakadaki insanların üstünü bunlardır.

III. HAREKET

34. Orta tabakanın ortasında, yaratılmış olan her bir şeyden ders alan, varlıkları tefekkür edip bilen ve hükemâ diye adlandırılan insanlar vardır.

35. Yüce Allah bunlara varlıklardaki sırta kavuşmayı kısmet edince; bunlar yaratılış sebebini bilip sonra söylediler.

36. Bunların sözü değerlidir ve sözlerinde yanlışlık yoktur; çünkü hakimler hikmete ulaşmış onlarla göz göze gelmişlerdir.

37. Bunların kulağında göz vardır; işte söz içinden hikmetli olanları o gözle görüp seçerler. Lafi ve sesi bu kulaktan işiten kişi, içerdeki hikmeti tanıyan gözle de inceliklere ulaşır.

38. Bunların kulaklarında göz olduğu gibi, gözlerinde de kulak vardır; bu sebeple ibret alıp ders çıkarmak bunların işidir. Yeryüzünde ibreti gören göz ise de; işitip sırlar söyleyen kulaktan başkası değildir.

39. Hikmet içinde ibret ve ders olsa bile göz, bu güzel yüzü göremez. Bunu gören ancak kulak gözüdür. İbret içinde açıktan açığa söyleyen hikmetler vardır; işte bunu da gözdeki kulak işitir.

40. Bu ilmin sahiplerine “hükemâ” derler. Bunlar mana denen gizli sırları, can ile işitip, gönülle görürler. Bunlardan başkalarının böyle bir hâli yoktur; zaten bu işten bunlar kurtulamazlar.

41. Canları her an velilerin hâlleri ile hâllenmişler, görünüşte ise; alelâde insanlardan farkları yoktur ve elleri ile sanatlarını icra ederler.

42. Hayatları, üstün sınıf denen has tabakası ile, avam adı ile anılan insanlara benzediğinden her ikisine de ilgileri vardır.

43. İşte orta sınıfın ortasındaki makam hükemâ makamıdır; bu, hemen havas hem de avam sınıfına bağlanmıştır.

IV. HAREKET

44. Orta sınıfın aşağı tabakası âlimlerdir; bunlar menzil bakımından hükemâ tarafına geçemezler.

45. Bir kimsede ilim, hikmet ve vilayet bulunursa, ona velilerdendir denir.

46. Velilik mertebesine ulaşmamış fakat ilim ve hikmet sahibi kimseler hükemâdan bilinir ve hakim adı ile anılır.

47. Âlimin ise hikmeti yoktur. O, bu orta sınıfın en aşağısındadır, fakat dünya ehlinin en üstünüdür.

48. Bunlardaki ilim dünya elde etmeye yarar. Bunlar kıymetlerini ilimden alırlar, böylece dünyanın nimetlerine de kavuşurlar. Fakat Allah'a giden yolda onun sırlarına ulaşamazlar ve kâinattaki gizli nakışları göremezler.

49. Gerçi bunlar dünyadaki insanların en üstünü iseler de orta bölükten olanların en aşağı kısmıdır.

III. RİVAYET I. HAREKET

50. En aşağı tabakaya gelindiğinde ise; âlem içinde açıktan açığa bunlar da üç sınıftır.

51. Biri Allah'a ve peygamberine inanmış mümin, biri görünüşü başka inanışı başka olan münafık, diğeri de Müslüman olmayan kâfirdir.

52. Bunlardan ilki üstün, ötekilerden biri ortada, diğeri de en aşağıda tamamen yabancı olandır.

53. Son ikisi bütün insanların alçağıdır; yalnız mümin olan bunların üstünüdür.

II. HAREKET

54. Müminde inanma ve Allah'a bağlanma olduğu gibi, bu yolda çalışması da vardır.

55. O ilim ve hikmeti, hatta veliler topluluğunun ne olduğunu bilmesede; kendi eksikliğini anlayıp bilir ve günahlarını anıp daima pişmanlık duyar. Sevdikleri ve komşularıyla doğru bir hayat sürer, onlara faydalı olur; ayrıca nefsinin terbiye eder yol ehlini de anıp sever.

56. Her ne kadar kötülük ve günaha bulaşırsa da, erenlerden ayrılmaz. Çünkü iman, mümin kişinin yoldaşdır.

57. Müminler bölüğü bu tabakanın en üstündedir.

58. Bu müminler kısmı ne kadar suçlu olurlarsa olsunlar, yabancı sayılmazlar; cehenneme de düşseler orada sonsuz olarak kalmazlar.

59. İşte bu kısım insanların üstünüdür, hatta el üstünde tutulanı, seçilmiş ve önde olanıdır.

III. HAREKET

60. Münafıklar aşağı tabakanın ortasında yer alırlar ve bunlar küfürle düşüp kalkarlar.

61. Adı mümin adı da olsa yaşayışı, işi ve hareketi kâfire benzer; bunlar kâfirler gibi Hakk'a baş eğmezler. İşinde hile yapar, arkadaşına ve komşusuna karşı haksızlık eder; hak sözü işitse de kabul etmez.

62. Müslüman olduğunu iddia eder fakat hayatı küfür içindedir; gönlünde kâfirlik kaynar, fakat dili imandan bahseder. Kâfirler gibi yaşamaz; dini de belli değildir; dışında barış görünür, fakat gönlünde kibir ve kin doludur.

63. Böyle kimseler küfre uygun işler yapar; işte bu ve buna benzer kişiler münafık kısmıdır.

64. Bunun adı mümin adıdır, hayatı ise dinsizlik ve fitne doludur; cismi mümin gibidir fakat canı müminden uzaktır. Cismi mümine canı kâfire yoldaştır; bu hâliyle o, belki kâfirden önce cehenneme girecektir.

65. Müslüman gibi görünse de inanmadıktan sonra o münafıktır; hayatında böyle bir yol ve makam tutmuştur.

66. İşte adı İslâm gönlü kâfir olan bu kısım aşağı tabakanın ortasıdır.

IV. HAREKET

67. Alt tabakanın aşağı bölüğü, Hz. Muhammed'in dininden başka din tutan ve "zımmî" diye isimlendirilen kimselerdir.

68. Bunlar Muhammed'in dinini kabul etmezler ve, "bizim dinimiz İslâm değildir." derler.

69. Kibleleri gün doğusu olan ve boyunlarında haç bulunan, haraç veren bu kâfirler; gece gündüz Tanrı diye puta tapıp, her yerde putlar için ev yaparlar.

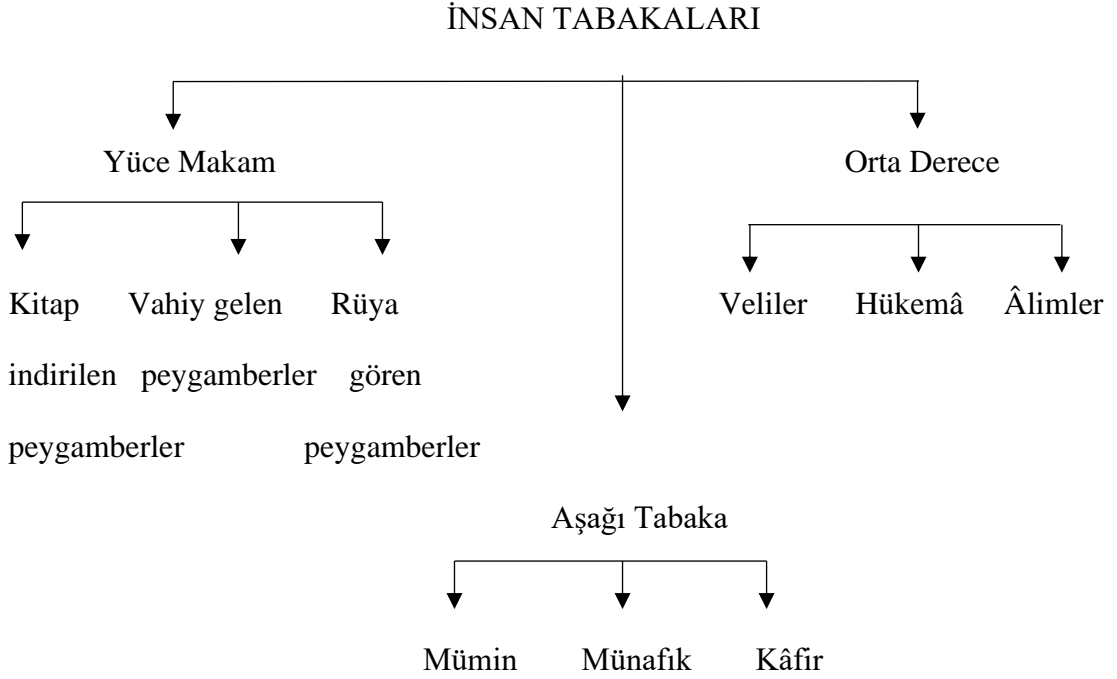
70. Hayatları pis, yolları da yol olmamasına rağmen, "doğru yol budur" diye inat ederler.

71. Bunların, kapılardan kadın erkek hizmetçilik yapmalarının sebebi, Hakk'ı bırakıp puta tapınmalarındandır.

72. Onları öldürenler gazi olur, ölenler ise şehittir; şüphesiz buna Kur'an tanıktır.

73. İşte bunlar en alçak tabakanın en aşağı kısmıdır; bu yüzden doğru yola karşı gelirler.

74. Kim Allah'ı seveni düşman sayarsa; o puta lâyıktır.

2.84. IX/4 DEĞİRMEN VE ÂLEM KISSASI¹¹⁶

İLK RİVAYET İ. HAREKET

1. Değirmenin yapılmasında dokuz nesne eksiksiz bir araya gelmiş ve bunlar değirmeni oluşturmuştur; bunu her tabakadan insan bilmektedir.
2. Bunların biri çark, biri iğ, biri taş, biri su, biri bulunulan yer ve alt taştır. Biri de akıp değirmeni durmadan döndüren suyun indiği oluktur. Biri buğday, diğeri de sepettir; öğününceye kadar buğday bu sepette bulunur. Biri de devamlı ses çıkaran çakıldaktır; buğday onun taşa çarpıp sepeti sallaması ile dökülür.
3. İşte bu dokuz nesneden, değirmen meydana gelmiştir. Eğer bu dokuz şeyden biri eksik olursa, değirmen görevini yerine getiremez ve bir işe yaramaz.

¹¹⁶ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 1. bl., s. 405-431.

II. HAREKET

4. Değirmeni, dönerken döndüren çarktır; sonra sabit ve dik şekilde üst taşa bağlayan da, iğdir.
5. Yine iğın bağlı olduğu çark, suyun vuruşu ile çevrilir; kendi döndüğü gibi iği de döndürür.
6. Eğer çark dönmezse taş da dönmez; işte pervane olmazsa taş da yok demektir.
7. İğ doğru dürüst durmaz ve taşı başı üzerine götürmezse; taş kendi kendine boşlukta duramaz; alt taşa yapışır kalır ve dönmez olur.
8. Bunların hepsi var fakat, bu defa taş yoksa; onların olması da hiçbir fayda vermez. İşte gece gündüz dönen ve döndükçe buğdayı eriten o taştır.
9. Dönen taş var, fakat sabit olan taş yoksa buğdayın un hâline gelmesi ve unluğa akması mümkün değildir. O dönen taş gece gündüz döndüğü müddetçe buğday iner ve sonra un olur.
10. Taş var fakat suyu yoksa, bütün bu düzeni, kurulu teşkilâtı kim oynatıp kımıldatabilir? Gerçekte değirmende kuvvet sahibi olup enerji veren sudur; o duranı depreterek harekete getirir.
11. Şimdi de suyu indirip yerine ulaştırarak, dönmesi için çark üzerine getirecek oluk lâzımdır. Eğer oluk olmasa su dağılır gider; suyun kuvveti yerine ulaşamadığından kurulu düzen işlemez olur ve un öğünmez.
12. Her bir şey var, düzen kurulmuş, bu defa da un olup, sıcak çöreğin pişmesi için buğday lâzımdır. Buğday olmayınca bu düzen çalışmaz; bunun kurulması buğday yüzündendir. Buğday da var; şimdi de buğdayın konacağı ve azar azar ineceği bir sepet gerekir. Eğer sepet olmazsa buğday durmaz; onun için sepet en önemli alettir.
13. Hepsi oldu, fakat; taşın üzerinde sürünüp oynayarak sepeti sallayan çakıldak yoksa, buğday az az dökülüp gelmez. O taşın dönmesi ve taşa vurma ile oynayarak, buğdayı ölçülü bir şekilde dökene çakıldaktır.
14. İşte değirmen bu dokuz varlıktan oluşur.

II. RİVAYET I. HAREKET

15. Bu göze görünüp gelen bir örnektir; işte bu misalden gönle hikmet yağmıştır.
16. Âlem ve taşlar; yer ve gök, buğday da insan olan bir değirmen gibi görünmektedir.
17. Taşlardan biri sabit ve sağlam durmakta; diğeri de gece gündüz dönmekte ve döndüğü müddetçe un dökmetedir. Bunlar sayısız sert ve katı başı un gibi yapılmıştır. Bu değirmen gibi olan felek ne oyunlar eder ve ne kadar mahluk varsa hepsini öğütüp aşağı döker. Nice saç ve sakal ağarmış, nice güzel yüzler tozlanmıştır. Bu değirmen nice önde gelenleri, gece gündüz dökerek, un hâline getirmektedir.
18. Bu değirmenin çarkı durmadan döner; döndüğü müddetçe de, bu halkı yok eder. Değirmenin çarkı, her ne kadar eşit değilse de; feleğe benzer. İkisi de dönmektedir; bu dönüşte kutbu kutba benzetilir. Çünkü az çok birbirlerine benzerler.
19. İşte bu değirmenin iğine, orta yerde doğru ve sabit durduğu için kutup denir. Taş ve çark bu doğruluk sebebi ile döner ve bunlar ona sıkı sıkıya bağlanır. Âlemin de ortasında, dünyanın devamlı, düzenli ve sağlam olmasını sağlayan bir kutbu vardır. Felek onunla, o da felekle döndüğü için; her bir iş ve olay bunlar ile işlenip ortaya çıkar. Belki felek o kutupla dönmekte; kutup dik şekilde fakat, felek baş aşağıda durmaktadır.
20. Eğer çark dönmezse suyu bırakmaz; onun huyu su vurduğu zaman dönmektir. O değirmenin çarkı felek olmuştur ve onu Allah emri durdurmadan döndürmektedir. Bu Hakk'ın emri suya benzer; işte feleği durmadan döndüren odur. Su onun emri ile iner; çarka dokunur ve çark da durmadan döner. Allah'ın emri ve onun dilemesi ile olan bu istekle çark çevrilir.
21. Bir anda yüz binlerce insan başını öğüten bu değirmenin taşları yer ile göktür. Bunların biri sabit diğeri ise durmadan çevrinmektedir; fakat bunlar, ne aşınır ne de kırılır cinstendir. Dönüp çalışıkça keskinleşir ve unu artar; işte bu yüzden dünyada feryad ve çığlıklar kopar. Zaman geçtikçe bu insanlar çabuk çabuk ölürlere; dişenir, keskinleşir ve yenilenir.

22. Bu değirmenin buğdayı halktır, onlar da açık şekilde devamlı öğünüp yok olurlar. Saç sakal önceleri siyah iken bozlaşır; sonra da öğünüp büsbütün varlığını kaybeder ve toz olup yiter. Bu değirmenin tanesi hiç tükenmez; her gün öğünüp kadehi durmadan dolar. Bu halk o taneye benzediğinden; sayısızdır, bunu kimse sayamaz. Böyle olmasına rağmen geride kimse kalmaz; işi de yetişmeyip boş kaldığı görülmez. Bu işin düzenlenmesi, bir tertibe göre; sağlam, gösterişli ve uyumlu bir birleşme içinde olmuştur.

23. O buğdayın bulunduğu sepet; bu insanların doğup geldiği yokluk ülkesidir. Yokluk diyarından varlık ülkesine gelince, bu kez geri dönüş yoktur, kim olursa olsun az az öğünecektir.

24. Çakıldak denen, sepet taş irtibatını sağlayan kepçemsî ağaç, buğdayı azar azar indirince onu, taş içinde yerleştirmiş olur. Sepetten dökülüp oraya varan için, artık öğünüp geçmekten başka çare yoktur.

25. Bu çakıldak dünyada insanların nefsidir; zaten bakınca, hepsinin birbirini takip ettiği, birbiri ardınca geldiği görünür. Her ne kadar Hakk'ın kudreti nesepsiz olarak gönderebilirse de; insanların dünyaya gelmesinde rol oynayan başlıca şey nefstir.

II. HAREKET

26. Âlem, ne gelirse gelsin doğrudan doğruya öğüten çabuk ve hareketli bir değirmendir. İnsan da iki taş arasında öğünmekte, buna aldırış edip korkmamaktadır.

27. Dişler dökülür, günden güne gözler çukurlaşır, feri gider; güzellik ve çekicilik de yerini çirkinliğe bırakır ve utanma başlar. Bu felek değirmeni gece gündüz döndürür, öğütür ve unluğa indirir.

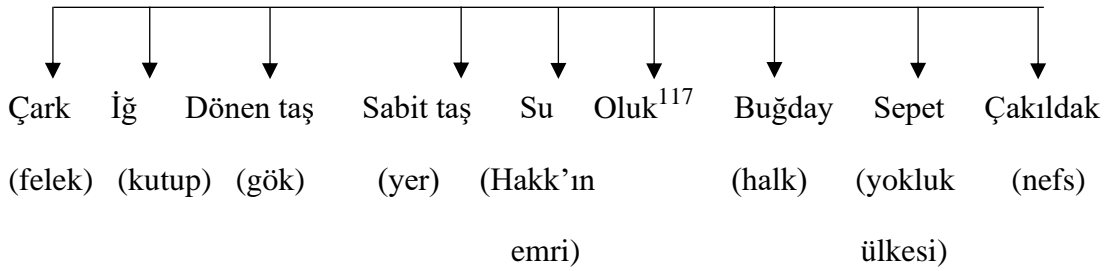
28. Kim bu işleri böyle açıkça görüp bildi ise; kendi hâlini en iyi şekilde anlamış oldu. O artık yolda serkeşlik yapıp isyan etmez ve kendini bunlardan sakındırır.

29. Böyle kimsenin yüreği Allah aşkından dertlidir ve gece gündüz gözlerinden yaş döker. Kimse vurmada her an ağlar; durmadan secdeye kapanır ve yüzünü yerden ayırmaz.

30. Artık mal mülk ve çeşitli nimetlerin sevgisini atmış, işi gücü, tabiatı ve ahlâkı Allah'ı sevmeyi huy edinmek olmuştur. Kim Allah için olan işleri yaparsa; cismi ölecek de olsa, canı sevilen canlara ulaşmıştır.

31. Bunlara yok olma ve derecelerinden düşme gibi şeyler ulaşmadığından, Allahu taâla bunları huzurundan ayırmamıştır. Dünyaya düşkünlük ve dünya sevgisi bunların aklına gelmez, un hâline gelip yok olmaları bile Allah içindir.

DEĞİRMEN ve ÂLEM

2.85. IX/5 PERDELER KISSASI¹¹⁸

I. HAREKET

1. Allah'tan canlara izin verildiği için ruhlar toprak, su, ateş ve havadan meydana gelen dört unsura gitti; vücut olarak gözlere açıkça göründü ve kimin ne olduğu ortaya çıkıp bilindi.

2. Her biri gelip, bu dünya sahasında çok at koşturdu ve ömrünü tamamlayıp gitti. Kendinde saklı hiçbir kabiliyet bırakmadı ve onunla ün yaptı.

3. Her birisi gördüğünü söyledi; elleri de erebildiği her işi işledi.

4. Dokuz evde kimsenin, “bu nedir?” diyemediği dokuz işe rastladı.

¹¹⁷ Âşık Paşa şu beyitle değirmek öğelerinden biri olan oluğun âlem üzerinde eşleşmesinin olmadığını ancak bunun bir eksikliğe sebep olmadığını belirtmiştir:

“Bu meselde artuk eksük yok-durur
Gerçi kim bu azacuk ol çok-durur”

¹¹⁸ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 1. bl., s. 431-463.

II. HAREKET

5. İlk olarak istek vardır, yola çıkan; kimse Hak'tan tarafa gitmek için ona uğrar.
6. Onun ardı sıra bu kez, aşka ulaşır; peşini bırakmaz ve gece gündüz, devamlı takip eder.
7. Sonra üçüncü durağı gurbet olup; dünyadan ayırır, bu dayanılması zor bir ayrılıktır.
8. O da geçer ve dördüncü konağa yaklaşılır; buna kurbet, yakınlık adı verilir.
9. Sonra beşinci olarak hayret konağına ulaşılır; işte bu makam, kudret ve heybet doludur.
10. Burayı geçip altıncı eve varınca; işte o derdine deva olan vuslat ve kavuşmaya gelinir.
11. Yedinci mülke geçtiği zaman; istignâ makamına kavuşur. Senlik benlik diye bir şeyin kalmadığını görür; artık ne sen ne ben vardır.
12. Buradan da geçip sekizinci ile ulaşır; işte bu makam sözle anlatılmayan fenâ mertebesidir.
13. Sonra bu kez dokuzuncu ev makamı olur; işte burası birlik ülkesidir.
14. Bu şekilde varlıklar menzilini terk etti; zaten aslı Hak'tan idi, yine ona ulaştı.
15. Yolda bulunan bu dokuz konağa, yola giren mutlaka uğrar ve hepsini birer birer görüp geçer. Geçemeyenler dileğine kavuşamaz ve mabuduna eremez.

III. HAREKET

16. Tanrı önce cana talep verdi. Bu istek, o kimseyi dünyadan çekti ve gönlünün zevkini her varlıktan kesip uzaklaştırdı. Artık her an ona gitmek istedi; can ve gönül ondan tarafa yöneldi.
17. O istek, hâlini değiştirdiği için bu defa gece gündüz kararsız oldu.
18. Ancak gitmeye gücü kalmadığından; yüzünü yere koyup, yalvarmaya başladı.
19. "Ey güçsüzlere kuvvet veren; sıkıntı zamanında kulların elinden tutup kaldıran! Oraya gitmeye gücüm yok, elim de ermez; bu yolu senden tarafa nasıl tutup

gideyim? Bana benden meded yoktur, ben ne yapayım; işte yolda kaldım, sana nasıl gelebilirim? Gerçi bu aklım ve gönlüm seni ister; fakat onlar, bir belirti ve iz göremediklerinden ulaşamazlar.. Beni, kendi lütfundan sana çek; senden tarafa, doğru yoluna koy.” dedi.

IV. HAREKET

20. Can dili bu sözü söylediği zamanda Allah; aşkını gönderdi. O gelip eksiksiz can içinde yerini aldı ve can oldu.

21. Talepten sonra gelen aşk Hakk’a doğru gitmek için kuvvet oldu. Aşk götürmek için kılavuz olunca; can ve gönül ona uyup göğe uçtular.

22. O kimse yeryüzünde bir yer tutmuş ve o mekânda belirli bir zaman eğleşip kalmıştı.

23. Gönlü oranın toprağına ve taşına yönelip bildik ve dost olmuştu. Gönül oraya sıkı sıkıya bağlanmış ve sanki tamamen yerleşip kalmıştı. Asla yeryüzünü bırakmak istemezdi, fakat aşk onu kendinden geçirip, ister istemez alıp gitti.

24. Gönül kendinden geçip âdet ve düzenlerini, kaide ve kurallarını çiğneyince; elinde olmayarak bütün yakınlarını da terk etti. Artık ne olacağını bilmeden aşka uydu.

25. Başından bu hâller geçince; bağ bahçe, kır ve dağ ne varsa, artık hepsi unutulup bir tarafta kaldı. Burada kendini yitirdi; böylece dünya tarafına gözünü kapayıp ilgilerini kesti.

26. Aşk onu kendinden alıp, yerden ve sudan geçirince; onlarla kazandığı huydan da uzaklaştı.

V.HAREKET

27. Aşk o kimseyi, gönlüne sonunun ne olacağını bile hatırlatmadan, ister istemez alıp gitti; ve bütün insanların kendini kaybettiği görülmesi gereken bir makama ulaştırdı.

28. O yere varanların tamamının; kanun nizam, utanma ve kınanma namına ne varsa, hepsini bir tarafa bıraktıklarını gördü.

29. Orada kimsenin ne olduğu bilinmemekte; herkes şanı şöhreti terk ettiği gibi, kimsenin de değeri belli değildi. Hiçbir kimse burada işini bilmiyordu; nerede olduğundan ve nereye gideceğinden de habersiz idi. Aşk o kimseyi o menzile ulaştırınca; elinde olmadan o meclise gelmiş oldu.

30. Orada asla kimseyi tanımadı ve buranın nasıl bir konak ve ne şekilde bir ülke olduğunu da anlamadı.

31. Bu kez aşka, “bana buranın nasıl bir ülke ve ne şekilde bir yer olduğunu söyle.” dedi.

32. Aşk ona, “burası, âlemin nakışlarını gönülden temizleyen gurbet makamıdır. Buradan da kurbet makamına ulaşıp; türlü türlü kudrete kavuşacaksın.” dedi.

33. O kimse, gurbet makamında bir hayli zaman eğleşti; artık onda nakıştan ve nişandan eser kalmadı. O evde, bütün varlığından soyundu; burada, dostluğu ve yabancılığı da bilinmez oldu. Artık bu kez, gönlü yüzünü yere vurup Hak’tan bir rahmet ve lütuf ulaşması için secdeye kapandı.

34. Aşk yeni baştan gelip elinden tuttu; o yerden alıp yolunu açtı.

VI. HAREKET

35. O zaman kurbet mülküne getirdi ve ona, “bu yerde çok dikkatli ol; pek çok kimse buraya kadar geldi, fakat sonra ayrı düşüp hasreti ile yanıp kavruldu. Şimdi bu menzil sana durak oldu; aman ha! Çok dikkatli ol, bir anda uzaklaşıp ayrılabilirsin.” dedi.

36. Can ve gönül bu öğüdü işitince, kurbet eşiğinde dikkatle durup kul köle kesildi. Bundan maksadı, Hakk’a kulluk kılıp; o sayede rahmet ve ihsanlara kavuşmaktı.

37. Orada bir müddet ibadet üzere kaldı; beklediği bir kutlu zaman için idi. Kendi kendine; “işte Tanrı’ya tapmaktayım, burada riyadan uzak gösterişsiz, araya kendimi katmadan kulluk yapıyorum.” diyordu.

38. Bu düşünce gönlüne gelince; o anda birden, on sekiz bin âlem ile insanların orada kendilerini kaybettiklerini gördü. Hepsisi, kulluğun gereği; sonunda kendilerine bir an lütuf ve ihsan etmesi için Hakk’a yönelmişlerdi. Bunların kimi düşmüş, kimi ayakta, kimisi ölmüşü; gerçekte olan Hakk’ın buyruğu idi.

39. Ne iş ortaya çıkmışsa ondandır; her bir şeyi kımıldatan ve oynatan da odur. Yeryüzüne sâkinlik ve kararı o verdiği gibi; feleği de, kanat verip durmadan döndüren odur. Her bir varlık kulluk yapmakta, fakat bunun, onun katında bir değeri yoktur.

40. O kimse bunu görüp orada çok ağlayıp sızladı. Bu kez utanıp hâline baktı; o heybet ve ihtişamları görünce korktu. O zaman kulluğundan utanıp, varlığından geçti ve yeni baştan fena buldu.

41. “Kulluk nerede, ibadet ve naz hani; sonunda; ey erdemler sahibi olan Hak ve ey kimseye muhtaç olmayan Allah! Bende sana lâyük kulluk nasıl olsun; beni senden yana, doğru yola sen koy.” dedi.

VII. HAREKET

42. Sonra Tanrı aşkı yine geldi; bu defa, o kimsenin elinden tutarak hayret makamına getirip bıraktı; artık burada batıp, heybet içinde kaldı.

43. Orada herkesin şaşkın ve sarhoş olduğunu; korkudan elsiz ayaksız kaldıklarını gördü.

44. Hiç kimse ne yapacağını bilmiyordu; herkes nerede olduğundan ve hangi yana gitmesi gerektiğinden de habersizdi. Yer ve gökte bulunan her varlık hayret ve şaşkınlık içinde; korkudan, hepsi şekilden şekle girmiş vaziyette idiler. *Onları görünce hasta zannedersiniz; hâlbuki onlar hasta değildirlerdir.* (İnsan/19)

45. O ürkütücü görünüşe bakıp yok oldu; ne yapacağını ve nereye gideceğini de bilemedi. Yüce Allah’tan sonunda lütuflara kavuşmak için, yine gönlünün yüzünü yerlere vurdu.

46. “Hâlimi anlatmaya dilim olmadığı gibi; kendi başıma hareket etmeye de gücüm yok. Hâllerimin ne olacağını; kendimden geçerek ne duruma düştüğümü de bilmiyorum. Bu durumda hâlimi ve ne olduğumu nasıl anlatayım; artık varlığımı yitirdiğimi söyleyeyim.” dedi.

VIII. HAREKET

47. Vuslat ülkesine iletti; artık gökte doğup yine hilâl şeklini aldı. Rahmetinin nurlarıyla parladı; nerede olursa olsun sevgili de o kimse ile beraberdir. Ne hâlde olursa olsun gören odur; artık ona rahmet nurları gelmektedir.

48. Hâlini inceden inceye gören, rızkını yıldan yıla, her zaman veren de odur.

49. Dili onsuz söz söylemediği gibi; hiç kimse de onun izni olmadan gözünü yumup açamaz. Aklındaki bilgi, gönlündeki kadeh de ondan başkası değildir; akıl ve gönül onunla doludur. Vücutta canını tutan ve damarlarda kanını harekete getirip akıtan da odur.

50. Bütün varlıkları o yarattı her birine huylarını en uygun şekilde o yerleştirdi. Cenneti, cehennemi de o yarattı ve bütün herkesi kulluk yapmaya yöneltti. Yeryüzüne sâkinlik ve ağırbaşlılık verdi; gökyüzünü döndürüp devamlı hareket hâlinde tutan da odur. Suları akıtan ve bu rüzgârı estirip koşturan da odur. Güneşin ateşini yakıp âlemi ısıtan; kimini yükselten kimini ayak altına atan yine odur. Bu vücut cansız olmadığı gibi; her bir varlık da onsuz değildir.

51. İşte o evde bu işi böyle gördüğünden; o kimse kendinin tek bir kişi olduğunu sandı.

52. Bütün hâlleri ona bağlı olduğundan elleri de onunla işlemektedir.

53. Artık işinin sona erdiğini, konakları geçip başka düşüncesinin kalmadığını sanıyordu.

IX. HAREKET

54. Sonunda o kimseye, yeni bir âlem daha açıldı ve o, can içinden Hak tarafına baktı.

55. Ondaki sultanlığı ve bu yer ile göğün orada bir zerre ve toz değerinde bile olmadığını gördü.

56. Allahu taâla bu mülkten öyle beri ve zengin ki bunların hepsi onun için bir ot yaprağından da aşağıdadır.

57. On sekiz bin âlemin halkı, bütün insanlar iyi kötü ne varsa; hepsinin orada bir zerre değerinde bile olmadığını gördü.

58. Eğer bu yeryüzü ve gökyüzü, bütün âlemler bir anda yok olsa; bu, tek bir yaprağın solması gibidir. Yine bütün mahluklar yok olsa; o da bir yağmur damlasının yerde kaybolması gibidir.

59. O hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah öyle müstağni, yüce ve zengindir ki ona yalvarıp yakarma ve nazlanma da kâr etmez. İster küfre darılsın, ister dinin emri sıkı sıkıya yerine getirilsin, kimsenin kulluğuna da ihtiyacı yoktur.

60. Bu istiğna makamını böyle anladığı için; durup düşündü ve hayrette kaldı. Kendini kaybetti, varlığı yok oldu; zikir de, tespih de, Allah'a olan övgü de hepsi o kimseden uzak kaldı. O denizde akıl ve can batıp görünmez oldu; sonunda varlık tahtasındaki izler de silindi. Kulluğu büsbütün yok oldu, olduğu yeri de bu şekilde her şeyden uzak gördü.

X. HAREKET

61. Artık bu kez fark u fena geldi; benlikten ve bütün işlerden sıyrıldı; yalnız ona takıldı.

62. “Gönlüm hani, aklım ve canım nerde; kulluk hani, şan ve şöhret nereye gitti? İbadetler, ilim ve marifetler hani; yalnızlıkta Hakk'ı zikir ve isyan da kalmadı. Yolumu gözleyen göz de yok, o hâlimi anlattığım dilim nerede?” dedi.

63. Cisim, can, akıl, zat hepsi kaybolup gitti ve varlığının özü o yerde ölüp yok oldu. Yer gök bir de yerde gökte söylenen; âlem içinde iş bilip Hakk'a giden ne varsa; hatta nebiler, veliler ve bütün insanlar; tamamen o yokluk denizinde görünmez olmuş.

64. Yaratılanlar yok olunca ebedî var olan Allah kaldı; artık orada ne cevap ne de soru var. Başka tanrı yoktur; ancak Allah vardır.

65. Köle, hükümdar, kim olursa olsun, herkes için, o kâfidir. Ne ortağı, ne yardımcısı, ne de arkadaşı var; bunların hiçbirisi yok, yalnız o ebedî ve sonsuz olan Allah vardır. Bütün varlıklar yok olacaktır ve yok oldular; yalnız o kalacaktır.

66. Bu alçaklık o kimseye makam olunca; bütün varlığı yok oldu ve her şeyi gitti. Böylece fena olduğu için beka derecesine ulaştı; ölmeyince Hakk'a yol bulunmaz.

XI. HAREKET

67. Nihayet, vahdet ülkesine gelindi ve söz sona erdi; dilin kımıldamaya, gözün de açılmaya mecali kalmadı.

68. Varlıklar ve bütün yaratıklar yok oldu, tek bir ferd olarak Allah kaldı; işte bu makamda, bütün yollar kaybolup tek bir yola kavuştu. Bütün emirler o amirde toplandı; evvelde o vardı, sonunda yine o kaldı.

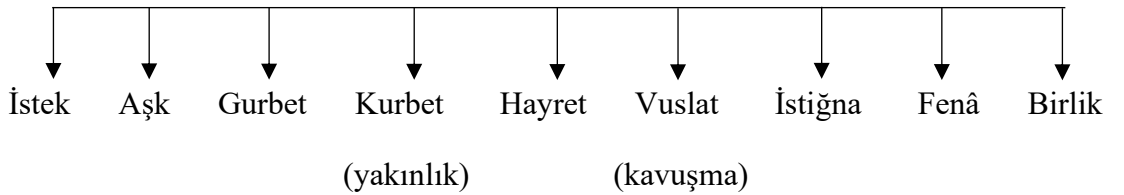
69. Evvel odur, son da odur, ve o sonsuzdur; görünen ve gizli olan da odur ve devamlı kalıcı da ondan başkası değildir.

70. Yolu birlik ülkesine çıkınca oranın başına ve sonuna baktı. O yolun ne önü ne de sonu var.

71. İşte o yerde toplandı ve kavuşmaya ulaştı. Bu, damlanın denize karışması ve onunla bir olup, bütün dalgaların durulup yalnız denizin kalmasına benzer. Aslında damla ile söyleyen, o dalga idi; öncesi de tek bir denizden ayrılıp bin parça olarak dile gelmesinden başka bir şey değildi. Dalga da damla da yine deniz oldu; o bin parça hâl gidip tekrar bir olan deniz kaldı.

100. Can Hakk'a ulaştınca her türlü hesap kayboldu ve yalnız Hak kaldı.

PERDELER

2.86. IX/6 CENİN KISSASI¹¹⁹

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Yüce Allah mahluku erkek ve dişi olarak yarattı ve bunları sevgi bağı ile birbirlerine yakınlaştırdı.
2. Sonunda o iki varlıktan bir vücut çıkardı; sonra da Tanrı'yı bir bilip, emrinde olmayı ve secde etmeyi istedi.
3. Böylece yaratmanın varlığı bilinmeli; kul, kulluğunu bilip söz tutmalı. Onun yerde ve gökte bir olduğunu; yoğu var eylemeye gücünün yettiğini bilmeleri gerekir.
4. İşlerin sahibi her bir vücuda temel ve kök koyup, neslini devam ettirdi; emir ona aittir, fakat sebep bu olmuştur.
5. Ayrıca, bunun için, vakit ve yer vererek, zamanla bu vücudun gelişip tamamlanmasını istemiştir.

II. HAREKET

6. İşte bu dokuz aylık bir zamandır; iyi kötü, zengin fakir kim olursa olsun, herkes dokuz ayda doğmuştur.
7. Döl anne karnına düşünce, Hakk'ın emri onun üzerine yürümüş ve kol kanat olmuştur.
8. O dokuz felekten terbiye alarak gelişti; ve bununla her bir iş, yerli yerince tutuldu.
9. İster dişi, isterse erkek olsun her bir organ ondan bir hüner almıştır. Gerçi öfke olsun, rahmet olsun, zengin fakir herkese, Allah'tan pek çok şeyler verilmiştir.
10. Ancak vücut, dokuz feleğin tesiri altındadır ve bunların her birini Allah bir işe memur etmiştir. Artıp eksilme aydan olduğu gibi, bu varlığın güzel ve çirkinliği de dokuz feleğe bağlıdır.

III. HAREKET

11. Ayın işi artıp eksilmektir; o çabuk eksilir ve çabuk dolunay hâline gelir.

---

¹¹⁹ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 1.-2. bl., s. 463-489.

12. Ayın sebatsız ve çabuk yürüyen, sabırsız ve kararsız işi vardır; o yıl boyunca her ay, bir kararda durmaz.

13. Vücuda bu huy aydan verilmiştir; işte vücuttaki bu kararsızlıklar, acelecilikler her bu yüzdendir.

IV. HAREKET

14. Ayrıca Utarit'ten de vücut etkilenir; vücudu her işe ve her bir sanata karşı yönlendiren odur.

15. Mektep onun hüneridir, temelinde o vardır; dünyadaki kâtiplerin hocası da odur. Vücuda hünerleri öğreten odur; bütün meslek sahipleri onun öğrencisidir.

16. Bütün iyilikler, hayırlar ve şerler, kötülükler Allah'tandır; ama vücuda Utarit'ten eserler verilmiştir.

V. HAREKET

17. Bu vücut ayrıca Zühre'nin de tesirindedir; onun işlerine de, erkek kadın herkes ilgi duymuştur.

18. Sanatta, işte, yaşamada, sevinçte; kısaca hayatta yiyip içmede o, vücutlara üstattır ve hocalık etmektedir.

19. Nefse ve nefsin isteklerine uymak kimde fazla ise; o kimseye “zührevî” demek uygun olur.

20. İşte vücut ondan da bir şeyler öğrenir; fakat her işin yaratıcısı Allahu taâladır.

VI. HAREKET

21. Bedenlere Güneş'ten de işler ulaşır; işte vücutları yiyip içeceklerle ve nimetlere yönlendiren odur.

22. O dünyanın mumu, en büyük ışık kaynağı olan Güneş; ne tarafa yönelirse açıkça ortaya çıkar ve onları ışığa boğar.

23. Bu dünyada şöhret, onun işidir; bu sebeple şahısların ünleri ülkelerde yayılır. Tac, taht sahibi olmak, önderlik ve başı boşluk gibi işler ondan kaynaklanır.

24. Gerçi bütün işler Tanrı'nın yaratmasına bağlı ise de; Güneş'ten vücuda işler yaptırılmaktadır.

VII. HAREKET

25. Vücuda Merrih'in de etkisi vardır ve o, her an gövdelere bakıp durmaktadır.

26. Vücuda askerliği ve yiğitliği öğreten odur; çünkü o, bütün yiğitlerin ustasıdır. Ona bu hüner, bu işler Hak'tan verilmiştir.

27. Nerede olurlarsa olsunlar; bu mesleği işleyen kişilerin ustasıdır ve devamlı kılıcını bilemektedir.

28. Bütün işlerin yaratıcısı Allahu taâla ise de; bu mesleği vücuda öğreten ve yaptırın, işte odur.

VIII. HAREKET

29. Küçük ve değersiz mülkün sahibi Müşteri yıldızıdır ancak; büyük mülklere hükmeden de odur.

30. O Tanrı tarafından alış veriş için vazifelendirilmiştir.

31. Kimde akıl ve iktidar varsa ve kendi akli kendine uyup iradesine hâkimse; ona Müşteri yıldızı nazar kılmıştır; işte bu yüzden insanlar ona müşteri olmuşlardır.

32. Fikir, düşünme ve tedbir alma Müşteri'nin işidir; fakat bunun yaratıcısı ve vericisi Allah'tır.

IX. HAREKET

33. Zuhâl'in işleri de vücuda tesir eder; üstelik yavaş yavaş kendine benzetir.

34. Nice güzel yüzleri buruşturup kocatır; böylece onlar, güzel bir delikanlı iken çirkin bir karı oluverirler.

35. Onların oturunca kalkmaya güçleri ve istekleri yoktur ve kendilerine hâkim de olamazlar. Bu organlar ve vücut kocayınca; artık ustası olan yıldızın rengine bürünür.

36. İşte vücuttaki bu işler, Zuhâl'den kaynaklanmaktadır; ancak bütün bunlar; Tanrı buyruğu ile olur.

X. HAREKET

37. Yedi yıldızdan da yukarı olan Felekü'l-büruc'tan ise; bütün canlar sükun edip gelmiştir.

38. Sonra her biri tekrar oraya varacak ve hepsi kendine ayrılan yerde kalacaktır. Canlar için doğuş ve batış yeri burasıdır; hepsi yine orada toplanırlar.

39. Bu, nefes alıp vermeye benzer ve bütün canlar bu düzeni ondan almıştır. Nitekim o da, nefes gibi canları verip almakta; o soluk ise, candan gidip gelmektedir.

40. Fakat bütün bunlar Allah'ın emri ile olur.

XI. HAREKET

41. Felekü'l-büruc üstünden yukarıda; bütün yeryüzünün muhtaç olduğu Arş vardır.

42. Varlıkların üzerine, hayır ve şer oradan inmekte; oradan sevgiliden sevgiliye güzel haberler gelmektedir.

43. İlk ve son yapılan mülk ve makam odur; artık onunla yer ve gök tamamlanmıştır. Âlemin temeli, evveli ve sonu odur; ve oradaki nimetler her yerden fazladır. Oranın da tesiri vardır; feyiz ve bereketler oradan saçılır. Vücuda akıl ve can Arş'tan geldiği gibi; gönül, ilim ve gizli sırlar da oradandır. Gövdelerin değeri baş ile olduğu gibi, gönüllere de ululuk, kıymet ve değer Arş'tandır. Vücudu ayakta tutan baştır; her istenen şey de Arş'ta bulunur.

44. İşte Arş'in da tesiri vardır; fakat bütün bunlar güç kuvvet sahibi Hakk'ın takdiriyledir.

II. RİVAYET I. HAREKET

45. Allah'ın emrinde yaratmak vardır; anne baba yok iken de insan yaratılır.

46. Nitekim Hz. Âdem, babasız ve annesiz olarak doğup geldi. Sonra Şit peygamberi babadan; Hz. İsa'yı da yalnız anneden yarattı. İşte bütün bu olaylar Allah'ın kudretinin görünmesidir; kulların böylece, onun her şeyi yaratmaya gücünün yettiğini bilmeleri gerekir. Onun kudretinin her şeyi kapladığı iyice bilindiği için her tabakadan insanı imana getirdi.

47. Bunların dışındaki insanların yaratılması için Allah anne ve babayı sebep kılmıştır.

II. HAREKET

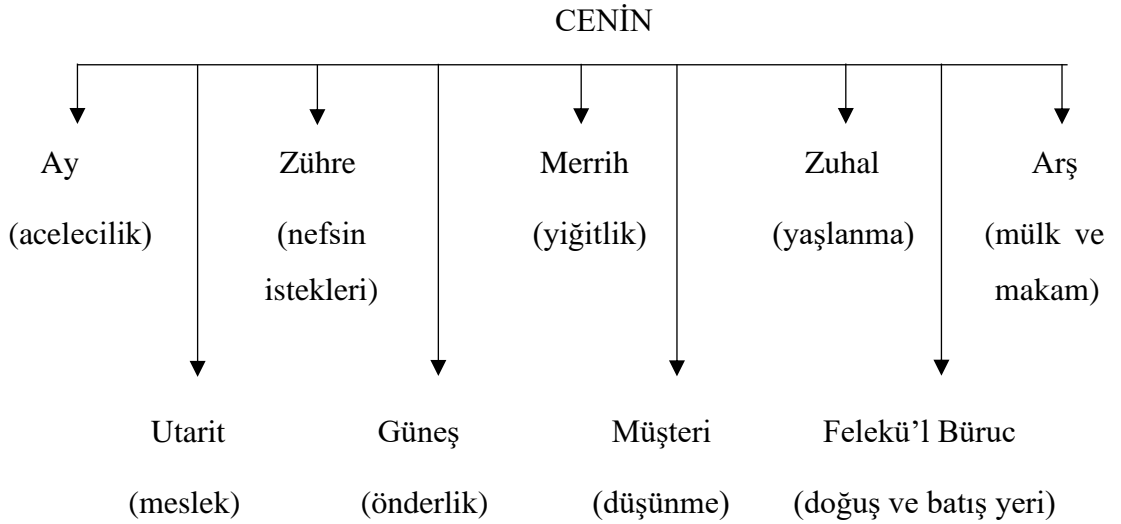
48. O ilk önce insanı babanın sulbuna indirir; sonra da ona anne karnında yer verir.

49. O zaman bu bir damla pis sudur; bundan ise gösterişli boy, güzel yüzler ortaya çıkar.

50. Önce o suyu kan, kanı da et yapar. Onu böylece güzel yüzlü bir suret yapar; sonra da ona görklü kutluluk ve güzel huy verir.

51. Cismini melekler yapar fakat baht ve kutluluk ile yüzünü, alın yazısını kendisi yazar.

52. Dokuz felekten ona kuvvet gönderir; ve bunlar onun üzerine itina ile titrer dururlar. Dokuz ay sonra o, güzel bir vücut olur; sonra doğar ve Allah'a secde eder. Dokuz felekten dokuz ay terbiye alır; işte zengin fakir her insan bu düzen içinde doğar.

2.87. IX/7 NAMAZ VE MİRAC KISSASI¹²⁰

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Allahu taâla peygamberi sevdi ve Cebrail'i göndererek, "gelsin" diye davet etti.
2. Cebrail yanında burak denen bir binit getirdi ve, "ey Allah'ın peygamberi kalk; Allah için hazırlık yap. Tanrı seni sevdiği için huzuruna çağırıyor; işte beni sana hizmet etmek ve üzengini tutmak için gönderdi. Oturma kalk! Beri gel burağa bin, dokuz feleğin üstüne çıkacaksın. Dostluğunun dost ile nasıl olduğunu bilip, bu işi inceden inceye anlayacaksın." dedi.

II. HAREKET

3. Mustafa göğe çıktığı zaman, semaya baktı.
4. Orada sayısız meleğin yer aldığını ve hepsinin sıra sıra dizildiğini gördü. Hepsi el bağlayarak ibadete kalmışlar, bir kutlu zamanı bekliyorlardı. Peygamber bu işi böyle görünce; bu durum gönlüne güzel göründü. Sonunda, "ey Cebrail! Bu nasıl iştir? Ben bu işlere hayret ettim." dedi.
5. Cebrail, "bunlar meleklerdir, bundan başka sayısız yüz binlerce bu kadar melek vardır. Bunların ibadetleri böyledir; bular her an bu şekildedir. Bir an, bir saat bile bundan geri kalmaz ve zamanlarını boşa geçirmezler. Kıyamete kadar işleri ayakta olmaktır; başka düşünceleri de yoktur." dedi.
6. Peygamber bu ibadetin üstünlüğünü sorunca, Cebrail birer birer açıkladı. Üstünlüğünü ve mükâfatını sınırsız şekilde anlatınca Peygamber'in gönlü ona yöneldi.

III. HAREKET

7. O bu dünya göğünden geçince, ikinci göğe ulaşmış oldu.
8. Orada da yine meleklerin saf saf dizi dizi Tanrı kulluğu için durduklarını gördü. Ancak bunların hepsi eğilmiş iki büklüm vaziyette, baştan başa rükû hâlinde kalmıştı.

---

¹²⁰ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 2. bl., s. 489-525.

9. Peygamber bunları görüp bildi; ayrıca ibadetlerinde hayrete düştü. Yine Cebrail'e "bunlar nedir?" diye sorunca; Cebrail, "kuldur, kulluk kırlarlar. Bunlar rükû hâlinedirler; kıyamete kadar, durdukları gibi kalacaklardır." dedi.

10. Peygamber; bunların üstünlüğünü, bu âdetleri, bu düzen ve usulleri yine sordu. "Bu hâl beni hayrete düşürdü; bunların Allah yanındaki değeri nedir? Bana söyle." dedi.

11. "Bunların üstünlük ve mükâfatının sınırı ve ölçüsü yoktur." cevabı karşısında Peygamber, çok şükür etti.

12. Peygamberin gönlü bunlara imrendi ve, "bu işin sonu nereye varacak?" dedi.

IV. HAREKET

13. Burayı geçip üçüncü göğe varınca; derecelerden derecelere üstünlüklerden üstünlüklere ulaştı.

14. O gökte de, sayısız binlerce meleğin yere kapanmış, hepsinin saf saf yerde yatmakta olduğunu gördü.

15. Peygamber bunlara baktı, gönlü ve canı bu hâli çok beğendi.

16. Tekrar Cebrail'e, "ey kardeşim! Bunların ne iş yaptıklarını anlat." deyince; Cebrail, "bu melekler de, Allah'ı birleyerek kullukta bulunurlar. Bunların ibadetleri böyledir; işleri doğru, riyasız ve Hak içindir. Kıyamete kadar secdede, yüzü yerde yattıkları gibi yatacaklardır." dedi.

17. Peygamber bu işin mükâfatını sorarak, "kul bu işleri yerine getirirse; Allah katında ne kadar değerlidir; canım ve gönlüm bu ibadeti sevdi." dedi.

18. Cebrail, "bu secde hâlinde hesapsız, sayısız ve sınırsız sevap vardır." dedi. Hz. Muhammed, ona da imrendi; canı ile gönlü bu işe doğrulup yöneldi ve meyl etti.

V. HAREKET

19. O gökten de geçince, gidip dördüncü göğe bastı.

20. O gökte de binlerce, yine sayısız melek saf tutup Tanrı kulluğuna durmuştu. Ancak bunlar iki dizleri üzerinde tahiyyatta oturan sıra sıra dizilmiş meleklerdi.

21. Peygamber yine, “ya Cebrail! Bunlar niçin tam bir güven içinde, korkusuz oturuyorlar? Gönlüm bunlara meyletti; bana bunların hâllerini anlat.” dedi.

22. Allah’tan haber getiren melek, “ey Allah’ın peygamberi! Bu kadar kulun o eşikte mecali yoktur. Allah’a ibadet eden bu meleklerin her biri, bir ibadet içindedir. Bunların ibadeti de, kıyamet kopuncaya kadar tahiyat, diz üzerinde oturmaktır.” dedi.

23. Sonra bunların üstünlüklerini sayıp döktü ve, “onlara verilen sevapta ölçü ve sayının yeri yoktur.” dedi.

24. Peygamber bunların ibadetlerini ve nasıl kullukta bulduklarını bilince, bunların işine de imrendi.

25. O gökten geçerek daha ileriye gitti; Cebrail de önünce gidiyor ve, “beri gel” diye söylüyordu. Artık beşinci göğe ulaştı; bu işi orada da gördü.

VI. HAREKET

26. Orada sayısız meleğin sıra sıra dizilip, inleye sızlaya ayakta Allah’ı zikr etmelerine bakıyordu. Hepsi Hakk’a yönelmişler, seslerini yükselterek aynı zikri okuyorlardı.

27. Peygamber bunların hâlini görünce; durumlarını tekrar Cebrail’e sordu.

28. Cebrail, “bu melekler hiç durmadan, şüphesiz Allah’a kullukta bulunurlar. Bunların kullukları, burada bu kadar zamandan beri, tespih okuyup, taptıkları Allah içindir. Bunlar ve bu hâlde olanların hepsi, kıyamete kadar böyle kalacaklar.” dedi.

29. Peygamber bu ibadetin üstünlüğünü öğrenmek için yeniden Cebrail’e sordu.

30. Karşılığında, “bu ibadete verilen çok sevap vardır, buna sayısız sevap verilir.” diye cevap verdi ve altıncı göğe çıktılar.

VII. HAREKET

31. Peygamber altıncı göğe ulaşınca; bu gök ehlinin ne olduğuna, durumlarına ve ne yaptıklarına baktı.

32. O gök katının da büsbütün meleklerle dolu olduğunu, her birinin Allah'a karşı el açtığını gördü. Bunların hepsi sıra sıra duaya durmuşlar, "ey Allah'ım! Bizi affet." diye yüksek sesle yalvarmalarda bulunurlardı.

33. Hz. Muhammed bunları gördü ve sonra işlerini tekrar Cebrail'e sordu. "Ey Cebrail! Bu inleyip sızlayanlar ne yaparlar, işleri nedir?" dedi.

34. Cebrail, "ey Allah'ın peygamberi! Bunların hepsi kuldur; yalnız bunlar değil, yüz binlerce bunlar gibi daha vardır. Hepsi ibadette, güvenle, Allah'a, 'bizi yarlıgadığın kullarından et.' diye toplu olarak yalvarırlar. Güçleri ve kuvvetleri yettiği kadarıyla; bunların ibadetleri, bu yalvarmalardır. Bunlar kıyamete kadar, kendilerinin ve başkalarının affedilmeleri için bu şekilde kalacaklardır." dedi.

35. Peygamber, "bu hâle devam etmenin ve bu yalvarmanın değeri nedir?" diye sorunca; bunun üstünlüğünü ve karşılığını sayısız şekilde Cebrail anlattı.

36. Peygamber de, "ey Allah'ım! Sen yardımcı ol." dedi.

37. Yine Peygamber'in gönlü o tarafa meyl etti; o gökten de geçerek Hakk'a yöneldi.

VIII. HAREKET

38. Geçip yedinci göğe vardı.

39. Burada olanların düşünceye daldıklarını; fikir içinde hepsinin ibretlere kaldıklarını gördü. Bunlar durumlarını Hakk'a arz eden, fakat hâllerini bilmeyenlerdir.

40. Peygamber bunları böyle görünce; hâllerini Cebrail'e yine sordu.

41. Cebrail, "ey Allah'ın peygamberi! Onların bu işi, bu gidişleri, bu usulleri durumlarını bildirmek içindir. Yani bunlar, kulluklarının ve ibadetlerinin Hak tarafından kabul edilip edilmediğini bilmek için yalvarırlar. Bu hâlde, ne olacaklarını bilmek için yalvarırken, sonunda mahşer gelir." dedi.

42. Böyle olmanın üstünlüğünü Peygamber, "kul kendi yaptıklarını ve sonunun ne olacağını düşünse; kulun hâlini bilmek için olan düşüncesinin kıymeti ve değeri nedir?" diye sorunca; Cebrail, "bu tefekkür hâlinin üstünlüğünü Allah bilir." cevabını verdi.

43. Peygamber yine meyl etti, fakat onlar kaldı, bunlar da geçip gittiler.

IX. HAREKET

44. Gelip sekizinci göğe ayak basınca Cebrail, “ey Allah’ın elçisi bir de buraya bak! Bu göğün kulları ne yaparlar; düşünceleri ve sözleri nedir? Bunlar kendilerinden geçmiş ve sarhoşluk hâli içinde, hepsi aklını ve canını bir tarafa bırakmış. Her biri ne yapacağını bilmediği gibi, nerede olduğundan ve nereye gideceğinden de habersizdir. Hepsi Allah’a hayran, onu düşünmektedir.” dedi.

45. Peygamber bu duruma da hayret etti.

46. Cebrail’e, “bunlar kim; niçin böyle hayran kalmışlardır?” diye tekrar sordu.

47. Cebrail, “Hakk’ın huzurunda bulunan ve bir göz açıp kapatmakta binlerce kudrete şahit olan bu meleklerin hayranlığına şaşılmaz; çünkü bunlar ondaki sultanlığı, büyüklüğü her an görmekteyler. Bu eşikte niceleri şahit olup, ibadet zevki ile kendini kaybetmiştir. İşte kıyamet kopuncaya kadar bunların ibadeti bu gördüğündür ve bunlar oraya bu şekilde gideceklerdir.” dedi.

48. Sonra bu ibadetin değerini sordu; Cebrail de tekrar ona güzel haberler verdi.

49. Bu durum ve bu haber Peygamber’in gönlüne tesir etti; sonra o gökten geçip gitti.

X. HAREKET

50. Bütün üstünlük ve yüceliği ile ve sayısız nazlanma, güzel hareketlerle dokuzuncu göğe geldi.

51. Orada da kendilerini sevgiliye vermiş, irade sahibi olmayan meleklerle karşılaştı. Bunların hepsi kendinden geçmiş, mahv ve yokluğa ermiş; fikri ve övgüyü bir tarafa atmış; bütün hâllerini bir yana bırakıp, kendini tanımaz olmuş; birlik denizini boylamış, sanki ölü mü diri mi olduğu belli olmayan melekler idi. Allah’ın yüceliğinin heybeti kendilerini kendilerinden aldığı için, her bir varlık adına ne varsa, hepsini yele vermişti.

52. Hz. Peygamber bunların durumlarını görünce, bu defa hâllerini sordu. “Ey Cebrail! Bunlar ne hâldedir; bu hayat nasıl hayat ve bunlar ne söylerler? Ben bunların hâline şaştım; bu şekilde yok olmağın sebebi nedir?” dedi.

53. Cebrail, “ey Allah’ın peygamberi! Bunlar kavuşmaya ulaşan topluluktur. Hak bunların kulluğunu hoş gördü ve ne hâlde olurlarsa olsunlar hepsini kabul etti. Bunlara Tanrı’dan bağışlar verildi, bu yüzden akılları ve canları kendilerinden gitti.” dedi.

54. İşte kime Hakk’ın rahmet ışığı vurmuşsa kendinden geçip, gözleri kamaşarak birden bini, binden de biri fark edemez oldu. Bu, Güneş’in doğunca ışığı ile, gökyüzündeki sayısız yıldızı örtüp, hiçbirinin görünmeyişine benzer. Bunlar Allah’ın rahmetini bulunca, o ihsan ve bağışlardan mahcup olup, ölü kesilirler. Allah’ın rahmeti gelince, bunları kendinden aldı; böylece ne yaptıklarını ve neyi bildiklerini unutup şaşırıldılar.

55. Peygamber bunların durumlarını öğrenince; can ve gönlü ile onları kabul etti.

II. RİVAYET I. HAREKET

56. Orayı da geçip Hakk’ın huzuruna varıp niyaza başladı; Allah ile sayısız sırları ve gizlilikleri söyleşti.

57. Onun menzili Allah’a iki kaş arası gibi bir yakınlıktı.

58. Gizlilikleri açtı ve sırlar ilmini hep ona verdi; onun bildiğini insanlardan hiç kimse bilmedi. Böylece Tanrı kendinin her şeye gücünün yettiğini, yeryüzünde ve gökyüzünde her an hazır ve nazır olduğunu; kulların kul olarak ne yapmaları gerektiğini ve kulluğun nasıl olacağını açıkça bildirdi.

59. Peygamber bu yer ve gökte bulunanlara baktı; her birinin bir din tuttuğunu gördü. Kendine İslâm dini verildi; onun, alelâde bir din değil, üstün kimselerin dini olduğunu bildi.

60. Kulların ne oldukları kulluk içinde sunulup gösterildiği için, her kula bir çeşit ibadet farz oldu. Her biri, Allah’a lâyük olayım diye bir ibadete güvendi. Peygambere de bir ibadet kısmet oldu; yani bu önder insana, Hakk’ın kulluğu verilmişti.

61. Ona Tanrı’dan kılıp onunla Allah’a niyazda bulunması için, beş vakit namaz emr edildi. Allah’ın sevgilisine bu amel emr oldu ve “yaz kış, günde beş kez bunu yap.” dedi.

II. HAREKET

62. Peygamber miraçtan dönüp yerine geldi. O ibadetleri toplayıp, müminlerin canına ziyafet çekmek istedi.

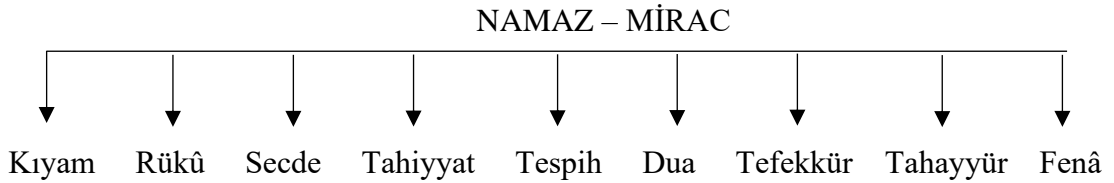
63. İşte namaz, İslâm dininin direği olduğu gibi bütün ibadetlerin de kalbi oldu. Hz. Peygamber; “namaz dinin direğidir.” buyurdu.

64. Her bir feleğin ibadetini görüp Cebrail’e sorduğundan; bir kutlu zamanda karşılaşmak için, hepsini bir ibadette topladı.

III. HAREKET

65. O dokuz ibadeti toplayıp bir ibadet hâline getirdi.

66. İşte, o göklerdeki yapılan yalvarmaların hepsi yeryüzünde yalnız namaz olarak ortaya kondu.

2.88. IX/8 İŞ VE SÖZ KISSASI¹²¹

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Sözün, akıl içinden dile gelip söyleninceye kadar dokuz konaktan geçip gelmesi gerekir.

2. Ayrıca kalem bu sözü yazıncaya kadar, söz tam dokuz evden geçüp öyle gelir.

3. Sözün her bir işi bu dokuz evden geçmeyince vücut bulmaz ve insan onu göremez. Ayrıca sözleri ilerleyip bu dokuz konaktan geçmeyince aklın gözleri de onu göremez.

¹²¹ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 2. bl., s. 525-549.

II. HAREKET

4. Önce mana Tanrı tarafından akla indirilir; sonra da akıl içinde çeşit çeşit hüner gösterir. Düşünce, tedbir, ilim, sanat işlenir; sonra da, bunların her birine mana verilir.

5. Akıl; düşünme, tedbir, sanat ve işleme gibi şeylerden hangisini yapmak isterse; onu kendinden cana gönderir; en sonunda o dilek dünyada birer birer ortaya çıkar.

6. İşte o, önce akıldan cana gelir ve bu vücut ülkesini baştan başa ele geçirir.

III. HAREKET

7. Sonunda canın ne yapması gerektiğini bilmesi için; bir müddet can içinde eğleşir.

8. Düşünce, tedbir, sanat gibi her bir şey; iyilik kötülük gibi dünyada ne var ise; hepsinin anlamı, ister zalim ister mazlum olsun, ortaya çıkar.

9. Can onu bilip tanıyınca; çirkin olsun, güzel olsun, ister iyilik ister kötülük olsun, o manayı gönle gönderir.

IV. HAREKET

10. Bu düşünce gönle gelince, artık onu dışarıya vurmak ister. Ve bir müddet orada eğleşir; gönül de bu düşünceye kuvvet verir.

11. Ayrıca o fikirden neler meydana geleceğini; insanlar arasında nelerin yapıp nelerin yıkılacağını da bilir.

12. Sıkışarak söz söyleme mecburiyeti olduğundan gönlün bunu yapmaması mümkün değildir.

13. İşte, iyi olsun kötü olsun, o düşünceyi sonunda nefse gönderir.

V. HAREKET

14. O, nefse gelince artık görünmek ister; bunun için de ya el veya dil ona yol olur.

15. O zaman ya iş hâlinde elden; veya söz olarak dilden çıkar. Çünkü bunlar nefisle bitişik hâlde olduğu için, onun sözü ve hareketi dışarı taşar.

16. Söz ise nefisten dile gitmek ister; iş ve hareket olmuşsa ele gitme arzusundadır.

17. Eğer hareket olarak ele y6nelmişse, o zaman nefisten sırtta, omuz başına gelir.

VI. HAREKET

18. Sonunda çeşit çeşit işlerin ortaya çıkması için, orada dağılarak güçlenir. Çünkü kuvvetin toplandığı yer sırt ve omuz başıdır; güçlü insanın burası çok dayanıklıdır.

19. İşte sırt ve omuzdan kollara, oradan da ellere ulaşır.

20. İnsanda gizlenen bütün işlerin nakşı, sırt üzerine yayılmıştır.

21. O kimsenin bir işi yapmaya gücü yetince, o işler sırtından teker teker koluna gider.

VII. HAREKET

22. O iş insanın koluna gelince ondan da destek alıp güçlenip canlanır.

23. İyi k6t, güzel çirkin, hayır ve şer olarak bütün işler, üstün bir şekilde kolda gizlenmiştir.

24. Kolda kuvvet olunca insan hareketlidir; eğer bu g bulunmazsa işinde gevşeklik g6rlr.

25. İşte kol, iyi ve k6t her sanat ve harekete konak olduğundan, her bir iş orada eğleşir.

VIII. HAREKET

26. O iş, ellerde bir ad ile işlenir; ıracak da onu ustasından 6đrenir.

27. İşte her türlü işi yapan eldir.

28. Elden geçip parmağa ulaşınca, artık bu işi parmak başarır.

IX. HAREKET

29. Her bir işi yerli yerince yapan parmaaktır; o duvarın işlemesini yapan, yazılarını yazan da parmaaktır.

30. Her bir işleme ve resim parmağa ulaşmayınca, kurt ve kuşun ne şekilde olduğu bilinmez.

31. Bütün çalgıların perdesini bilen parmak olduğu gibi; hesap ve düğüm de parmakla yapılır.

32. İşler toplanıp parmağa ulaşmayınca, hiçbir düzen ve usul, gidiş ve tutum ortaya çıkmaz.

33. Parmaktan sonra, bu defa kalem geldi; fikir nihayet ayağını ona bastı.

X. HAREKET

34. Kalem o işi, usulüne göre ve gidişiyile yazınca, ismiyle âlemde ün kazandı. Böylece, iyi kötü, hayır şer her ne ise; zengin fakir her tabakadan insan onu bilip tanıdı.

35. Her bir sanatı yapmak için alete ihtiyaç vardır, harf ile işleme ve resimleri yapıp yazan da kalemdir.

36. Elde bir alet bulunmazsa hiçbir şey usulüne göre yapılıp ortaya çıkmaz.

37. İşte akıl içindeki o fikir, bu dokuz yerde gezip dolaşırdı. O görünmez iş böylece ortaya çıktı; bu şan ve işaret de ona vücut oldu.

II. RİVAYET I. HAREKET

38. Söyleneni söz, hareketi iştir; iş elden ortaya çıkar, söz de dilde söylenir.

39. Akıldan nefse gelinceye kadar, söz ve iş yoldaş olmuşlardır.

40. Nefis içinde ayrılıp; iş ele, söz de dile gelir.

41. İş ayrılıp ele gidince; bu defa, söz de dile yol bulmaya çalışır. Söz için çıkmaya bir yol lâzımdır; nefisten geçince, söze artık yürek yurt olur.

42. Söz inip yüreği vatan tutunca; ondan kuvvet alıp iyice güçlenir. Yahut yürekten söz ah ve dert alır. Söz, ister alkış ister serzeniş olsun gücünü kuvvetini yürekten alarak ortaya çıkar.

43. Söz yürekten kendi hoşlandığı şeyi alınca; gelir insanın akciğerinde yer eder.

II. HAREKET

44. Söz akciğere ve göğse geldiği zaman insan, bağırarak ihtiyacını duyar.

45. Akciğeri ŐiŐirip kabartan ve havasını gideren söz ise; sözü kaldırıp indiren de akciğerdir.

46. Söz akciğere gelince; pek çok işi yapmak ve yıkmak isteği ile çıkmayı diler.

47. Bu defa da o yele binmek ister; çünkü oradan havaya yol açılmıştır.

48. Akciğere bu nefes rüzgârı girince, söz hava üzerine binmek ister. Söz havaya binip ansızın seğirterek ister istemez akciğerden boğaza gelir.

III. HAREKET

49. Eğer boğaz havanın önünü kapamazsa dil sözü, hece hece söylemeye başlar.

50. İşte boğaz orada sözü boğmalı; yani boğaza bu adın verilmesi havayı biraz boğduğu içindir. O sözü boğar, yani çoğu az yapar, az içinde gizleyerek çok olanı söyler.

51. Söz boğazda boğulduğu için az olur; böylece düzen ve usulüne göre aslı ortaya çıkar.

IV. HAREKET

52. Boğazdan geçerek ağıza yayılır; artık ses, o sözün elbisesi olur.

53. Söze sestem elbise giydirilince, ağızdan yayılan söz hayat bulur.

54. Güzel ses ona güzel elbise olduğundan, bütün kulakları kendinden tarafa çeker.

55. Söz ses elbisesini giyince; artık çıkmak için yönünü dışarı tutar.

V. HAREKET

56. Bu defa ağız içinden dile gelir.

57. Gizlilikler ve hikmetler dile gelip söz olunca, insanlar onu anlar ve söz her tarafa yayılıp dünyayı tutar.

58. Zaten sonunda gizlilikler dilden söylenmezse, ondan maksadın ne olduğunu kimse bilmez.

59. İster hüküm, ister emir, isterse sitem ve tekdir olsun; bunların hepsi bütün bu düşünce ve hesaplar dilden ortaya çıkar. Küfür ve iman bu dilden ortaya çıktığı gibi; sırların yüzü de bu dil vasıtasıyla açılır.

60. İşte söz için dokuzuncu konak dildir; âleme sözün ne olduğunu bildiren de odur.

61. Böylece söz, dokuz konak geçerek tamamlanır; onu kulaklar işitir ve gözler görür.

İŞ ve SÖZ

<u>İŞ</u>	Akıl	Can	Gönül(dil)	Nefis	Sırt	Kol	El	Parmak	Kalem
<u>SÖZ</u>	Akıl	Can	Gönül(dil)	Nefis	Yürek	Akciğer(göğüs)	Boğaz	Ses	Dil

2.89. IX/9 ALPLAR KISSASI¹²²

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Düşmandan korkan kimse muradına eremez ve yiğitlik göstererek herkes gibi ad alamaz. Çünkü karşısında, bütün düşmanların köle kesildiği alplık, kolay bir şey değildir.

2. İnsanın alp olması için, dokuz şey lâzımdır ve bunların birincisi sağlam bir yüreğe sahip olmaktır.

3. Böylece hiçbir şeyden korkup çekinmemeli; cesur ve sabırlı olup düşmanı görünce bozulmamalıdır.

4. Gerçekte alperen yürekli, cesur olan ve ordunun kendisine bel bağladığı kimsedir. Yüreği sağlam kişi yiğit ve cesur olup; arslan gibi düşmana heybetle korku salar.

5. İşte alplığın ilk şartı cesarettir; yiğitlik hâli onsuz olmaz.

¹²² Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 2. bl., s. 549-579.

II. HAREKET

6. Allah ona önce sağlam ve korkmayan bir yürek, ikinci olarak da kuvvet vermelidir; ona bunlar lâzımdır.

7. Kolunda ve vücudunda kuvvet bulunmayan kimse alp olamaz.

8. Alperenin çok kuvvetli olması gerekir; çünkü o, sayısız kuvvetli kimselerle dövüşmektedir. Onun kolları ve elleri güçlü, sırtında ve belinde de dayanılmaz kuvveti olmalıdır. Alperenin yorulmaması için güçlü olması lâzımdır; gücü kuvveti yoksa alplığı ve yiğitliği başaramaz.

9. Vücudunda kuvveti var, herkes de onun güç kuvvet sahibi olduğunu bilmektedir.

III. HAREKET

10. Bu defa da o kişi için gayret lâzımdır; böylece o canından geçmeli ve kendini feda edebilmelidir.

11. İşte alplerde üçüncü olarak gayret gerektir; canından geçmeyen için, alplık söz konusu değildir. Gayretsiz kişide şerefini koruma ve fedakârlık bulunmaz; öyle kişinin bir iş yapamayacağı da açıkça görünmektedir.

12. Alplığın bir şartı da etrafını görüp gözetmek ve fedakârlıkta bulunmaktır; zaten bunlar da gayrete bağlıdır.

13. İşte asıl marifet canından geçebilmektir; böyle olmayan kişi alplığı başaramaz.

IV. HAREKET

14. İnsanın cesaret, güç, gayret, namus ve ar duygusu yanında; dört bir tarafa koşup yetişebilmek için bir de atı bulunmalıdır.

15. Alpların dördüncü şartı atların olmasıdır; çünkü at, alplar için başlıca şartlardandır. Yiğit yiğitliğini at ile yapar ve gösterir; düşmana hücum için alpere iyi ve seçkin at lâzımdır.

16. Nitekim Peygamber'in amcası pehlivan Hamza Aşkar'a binerdi; yiğitlerin önderi olan Ali'nin biniti de Döldül idi. İran hükümdarı olan Rüstem'in de kendisiyle dost olan Rahş adlı atı vardı.

17. İşte alperen için uygun bir at gerekir. Bütün alplar; şan ve şöhrete, şüphesiz at ile kavuşmuşlardır.

V. HAREKET

18. At bulundu bu sefer de vücudu kaplayan, karnı ve yüreği örten bir zırh lâzımdır.

19. Böylece kılıç kesmez, kuvvetli sert yaydan çıkan ok da vücuda geçmez. Onu görenler dağ gibi görünüşünden ve heybetinden çekinip; korkudan karşısına çıkamazlar.

20. Alpların kuvvetli ve gösterişli silahları bulunmazsa; düşman, onun alplığını bilmediğinden, korkup çekinmez. Hatta sıradan biri onu ummazcadan vurur da; böylece bir yiğit değersiz bir kimse tarafından alt edilir.

21. İşte alpa beşinci alet zırhtır; o bu zırh ile alp olduğunu bilir.

VI. HAREKET

22. Zırhı var, ok kabını da beline takıp; okunu ve yayını da eline almalıdır. Alperen eline yayı aldığı zaman, onun adı bütün cihana yayılır.

23. İşte alplara altıncı olarak yay lâzımdır; bu sayede ünü, şanı ve şöhreti bütün ili tutar.

24. Yiğit için, sert yayı çekip kurmak Tanrı'nın verdiği büyük hünerdir.

25. Alp olan kişinin, yaysız düşman karşısına çıkması uygun değildir; çünkü o yay ile pek çok topluluğu dağıtır.

26. İşte alplar için en önemli aletlerden biri düşmana karşı ok atılmasını sağlayan yaydır.

VII. HAREKET

27. Eğer kılıç yoksa ve o kılıcı düşmana salmaz ise; boşunadır. Çünkü ok ve yay ile alplık olmaz; yalnız ok ile alplik adını alması da mümkün değildir.

28. İyi kılıç alp elinde güzeldir; onun için bu kılıç beye uygun görülmüş, ondan da iyi iş beklenmiştir.

29. İşte harp aletlerinin yedincisi kılıçtır; alpların geçimleri buradandır; bu sebepten kılıç, onların altını ve incisi olmuştur.

30. Kılıç üzerine bu yüzden ant içilir; ondan sonra da kâfir kanı saçılıp dökülür. Din, devlet ve millet yolunda Allah için çarpışanlar dini kılıçla açtıkları gibi, kâfirleri de, kılıçla kovalayıp kaçırdılar.

31. İşte alplar için kılıç en önemli silâhtır; bu yüzden onlara mal verirler.

VIII. HAREKET

32. Kılıç da bulundu eğer süngü yoksa eksiktir. Çünkü onun yaptığı işi kılıç ve ok yapamaz. Elinde süngü oynatan alperen, kalbi kalbe aktarandır.

33. Alp eline en iyi yakışan silâh süngüdür; zaten insanın yiğidi, en önce süngü ile vuruşandır. Er kişi süngüyü bu yüzden oynatır; zaten süngü oyunu da, kimin yiğit olduğunun bilinmesi içindir.

34. Düşman onu görüp, alp der ve; ona karşı hangi kalp durabilir diye söyler.

35. Süngü alpların sekizinci silâhıdır.

IX. HAREKET

36. Bütün silahları var, fakat arkadaşı; yanında ve ardında giden dostları yoksa; bu kafadarlar olmayınca bir şey yapamaz; dört bir tarafını da düşmandan koruyup bekleyemez.

37. İşte bunlarsız alplık olmaz; nitekim Hz. Muhammed yalnız değildi. Allah ona apaçık fetihler verdiği için bu din, onun eliyle açılıp yayıldı.

38. İşte bu alplık, yalnız başına, arkadaşsız olmaz; hatta o arkadaşların her biri diğeri için bu din onun eliyle açılıp yayıldı. Hatta o arkadaşların her biri diğeri için canını ve başını feda edebilmelidir.

39. Alplar dokuzuncu şart, arkadaştır; düşman da bu birbirini sevip arka çıkan yiğitlerin gücü ile yorulup yenilir.

X. HAREKET

40. İşte alpın başlıca aleti bu dokuz şeydir; bunlar olmazsa yiğitlik hâli ortaya çıkmaz.

41. Bu dokuz şey kimde varsa; insanlar onu, alp adıyla anıp çağırır.

42. Böylece halk arasında, alp diye adlandırılır; işte o kimse alplığın ne olduğunu bilir ve bunun zevkini alır.

II. RİVAYET I. HAREKET

43. Din içinde alplık, insanın her zaman nefsini yenmesi ve ona karşı çıkmasıdır. Gece gündüz nefsi ile uğraşır; sonunda onu, aklına uyar hâle getirmelidir.

44. Bunların dirlik düzenliği de, Allah'ın emrini bilip, ona göre birlik içinde yaşamalarıdır.

45. Nefsin büyük askeri istek ve arzulardır; işte bu, dünya peşinden koşturur. O sevgi için ömrünü harcar; ömür geçip fırsat kaçınca artık bekleyecek zaman kalmaz. O arzu ve isteklerden hırs, kibir ve kin ortaya çıkar; böylece bu din, öylelerinin elinde yıkılıp gider. Ayrıca çekememezlik, cimrilik, günah ve bozuk işler pek çok din sahibini yolundan alıkor.

46. Nefiste bunlardan daha büyük asker yoktur; işte asıl alper bunları yenen insandır. O, bu nefsin askerlerini baştan sona kadar kırınca; ona bütün insanlar, dinin direği derler.

47. Ona, bu dine direk olabilmesi için, dokuz şey lâzımdır. Bu dokuz şey ona âlet olmalıdır.

II. HAREKET

48. O kişi ilk önce veli olmalıdır; işte her türlü işi, bununla başa çıkarabilir. O, velilik tahtında oturunca, her kim ile ne oynarsa oynasın sonunda üstün gelir.

49. Eğer ondan velilik bulunmazsa; onun din yolunda yiğit olmadığı hemen ortaya çıkar.

50. Kim velilerden ise, ona korku yoktur; onun için dünya ve ahirette de bir düşünce olmaz.

51. İşte önce ona, velilik kısmet olmalı; böylece yüreği içinde cesaret yer etmelidir. Hangi kula velilik nasip olduysa; o, muhakkak din içinde alp olmuştur.

52. İnsan için birinci alet veliliktir; bunu Tanrı din içinde kime vermişse o bahtiyardır.

III. HAREKET

53. İkinci şarta erenlerin yaşayış şekli olan riyazet denir; zaten din içinde gerçek erliğin belirtisi budur.

54. Kim nefsin gücünü kırmayı âdet edinmemişse; yiğit değildir, bu yüzden o nefsine hâkim olamaz.

55. Bir kimse kendi nefsini yenememişse; onun din içinde yiğitlik göstermesi boşunadır.

56. İşte kişi riyazet sayesinde alp olur ve bütün işleri, onun sayesinde, başarı ile sona erdirir. Bu sayede bu dinde askerler kırıldı ve böylece o er, dinin önderi ve yol göstericisi oldu.

IV. HAREKET

57. Üçüncü şart da, başlarda bulunan ve kendisi ile her bir işin, zapturapt altına alınıp, kontrol edildiği kifâyettir.

58. Eğer peygamberlerde kifâyet olmasaydı; halkı Tanrı'ya çağırıp davet etmeleri mümkün olmazdı. Onlar yolu kifâyet ile açtıkları gibi; insanlar arasında iyiyi ve kötüyü de onunla ayırıp seçtiler.

59. İşte kifâyet ve mücahede değerli bir şarttır. O, nefse “hay! Öl!” der ve boynunu da vurur.

60. Kifâyet ve mücahede olmadan hiç kimse bu yolda gidemedi; hatta nefsine yenilip iş yapamaz oldu.

V. HAREKET

61. Dördüncü şart da, canı uçarak götüren aşktır; o eşkin, yügrük (hızlı koşan) atı ve uçan kuşu geçen bir binittir.

62. Dinin yiğitleri aşk atına bindikleri için; hiçbir ordu, onlara karşı duramadı.
63. Bu din de aşk ve gönül vermekle açıldı; böylece kibir ve kin, aşk sebebi ile ortadan kalktı.
64. Aşkın eli yere ulaşip göklere değdiği için; bu nefis ülkesi onun ayakları altında kalıp tekmelendi.
65. Aşk din yiğidi için büyük alettir; asıl kutluluğa erişen de aşk atına binen candır.
66. İşte bunlar, bir daha inmemek üzere aşka binip; nefislerini kıranlar ve kendileri hiç yenilmeyenlerdir.

VI. HAREKET

67. Beşinci şart, tevekkül elbisesini giyen ve yönünü Hakk'a tutan kimsedir.
68. Tevekkül, onun için zırh olur ve onunla canı da gönlü de kuvvet bulup sağlamlaşır. Böylece ona dünya düşüncesi ve şeytanın vesvesesi gibi hiçbir ok, asla tesir etmez.
69. Kimde tevekkül yoksa o er değildir; ve o, kendi nefsinin askerini de yenemez.
70. Peygamber ve velilerin hepsi her zaman eksiksiz ve doğrudan doğruya Tanrı'ya tevekkül kılıp güvendiler.
71. Din sahibinin zırhı tevekküldür; o bununla dinin yiğidi olmuştur.
72. Allah'ın tevekkül elbisesini giydirdiği kimse din içinde güven ve mutlulukla hayat sürmektedir.

VII. HAREKET

73. Altıncı şart, Hz. Muhammed'in beline kuşandığı şariat silâhıdır.
74. O hangi kimsenin belinde takılmış ise; bütün insanların arasında ona yol açık demektir. Onun güzel adı alemlere yayıldı ve şeytan onun yolunu kesemedi.
75. Bu şariat silâhı olmadan hiç kimse; düşmana karşı durmadı.
76. İşte gerçekte bu din yiğitleri, bu ok ve silâhla bütün düşman askerlerini kırıp geçirdi.

77. İslâmiyet, bu dünyada düşmanı kahr etmek için büyük bir silâhtır.

VIII. HAREKET

78. Aletin yedincisi ilimdir; işte şeytan askeri asıl onunla alt edilir.

79. Kimde ilim varsa o, nefsinin yendi ve kendi şeytanını alt edip başını kesti. Bu bozukluğun ve günahın ilim yanında zerre kadar kıymeti kalmadığı gibi hepsi kayboldu. Peygamberler olsun veliler olsun, hepsi bu ilim sayesinde, inceden inceye dinin yolunu açtılar.

80. İşte dinin arslanları, şeytan askerlerini kırıp geçiren bu din bilginleridir.

81. Kim bu ilim kılıcını eline aldıysa; kendi hükmünü ilden ile yürütmüştür.

IX. HAREKET

82. Aletin sekizincisi, uzaktan düşmanı vurup yara açan himmettir.

83. Din arslanının süngüsü manevî yardımdır; işte o şeytan kalbinin burnunu kırmıştır.

84. Himmeti olmayan insan Hakk'a kavuşmadığı gibi; o, gelip şeytan askerini de kırıp yok edemedi.

85. İşte himmet erin elindeki süngüdür. O, düşmanı vurmak için başlıca alettir.

X. HAREKET

86. Bu defa sevdiği için canından geçen doğru arkadaş lâzımdır.

87. Dünyadaki en büyük alet doğru arkadaşdır. Hiç kimse yalnız başına yolda gidemedi; hatta arkadaşı olmayan hiçbir işi başaramadı.

88. Dünyaya gelen her peygamber mutlaka dost edindi; her veli de kendine bir arkadaş seçti.

89. Yola girenin yol alması ancak arkadaş ile; zaten Hakk'a ulaşanlar da, onu arkadaşla buldular. Doğru yolda giden menziline arkadaşla vardı; gerçek veli de hiçbir zaman arkadaşsız olmadı.

ALPLAR

<u>Savaşta</u>	Cesaret	Kuvvet	Gayret	At	Zırh	Yay	Kılıç	Süğü	Arkadaş
<u>Dinde</u>	Velilik	Riyazet	Kifâyet	Aşk	Tevekkül	Şeriat	İlim	Himmet	Arkadaş

2.90. IX/10 NÜFUS KISSASI¹²³

İLK RİVAYET I. HAREKET

1. Allah, “ol” diyerek kudret diliyle söyledi; yerler gökler, yok iken hepsini yarattı.
2. Dokuz felek vücuduyla görünüp âlemde ismiyle duyuldu. Yer gök yaratılıp tamamlandı, dereceler ve makamlar ile bunların sahipleri belirlendi.
3. Kudret eli yaratılanları yerli yerine götürdü. Nefis, akıl, can ve gönül vücuda gelerek her biri bir yeri mesken edindi. Her bir varlık, kendi cinsini bularak bölük bölük oldu; işte bunlar sayesinde bütün dağlar ve ovalar dolup taşı.
4. Yer, gök, arş ve kürsi nurla dolup; çeşit çeşit varlıklarla süslediği gibi huriler de yaratıldı.
5. Her bir tür, aslına kavuştu; küfür küfre, din de dine karıştı. Hangi tür ve hangi cinsten ise onu bulup yerini aldı; sonra da her biri kendi cinsi ile düzülüp koşuldu.
6. O kimsenin sırası gelince o da geldi. Cinsinin âdem oğlu olduğunu ve bunun bütün türlerden üstün ve sağlam bir bahta sahip bulunduğunu bildi. İnsanoğlu iyiden iyiye gördüğü gibi, onun dokuz evde eğleşip makam tuttuğunu da anladı.
7. Üstün ve aşağı sınıftan olsun, ister zengin ister yoksul, ister bey ister köle olsun, bunların hiçbiri bu dokuz evden dışarıda değildir. Yani bunlar dokuz bölük olup, her birinde binlerce huy taşıyıp, buna göre iş yaparlar.

¹²³ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 2. bl., s. 579-623.

II. HAREKET

8. O kimse bölüklerin içine düştü, ancak içlerinin ve dışlarının ne olduğunu bilip anlayamadı. Hangisini gördüyse ona uydu. Kendini kaybetti ve arkadaşını bulamadı, hatta ne yapmak ve nasıl davranmak gerektiğini de bilemedi.

9. Sonra, yüzünü yere koyup secdeye kapandı ve, “ey Hak, ey hiçbir şeye muhtaç olmayan, ey cömertler cömerdi Allah’ım! İşte gönülden sana yöneldim, beni doğru yola sen götür. Bana benden kurtuluş yok ne yapayım? Nerede duracağımı ve nereye gideceğimi de bilmiyorum. Yoldaşım nerede ve ben kiminle düşüp kalkacağım; sen bana bunların hangisini lââyık görüyorsun? Kendi ihsanıyla bana açıkla da; hayatın hangisi iyidir; baştan sonra kadar bilip öğreneyim.” diye yalvardı.

10. Daha yüzünü yerden kaldırmadan, hemen o anda güzel hâl, iyi işaretler ve sırlar gelmeye başladı. Yücelikler sahibi Allah, o kimseye bu yolda rehberlik yapan bir kılavuz gönderdi. O zaman, nur yüzlü bir ihtiyar gelip; gönlünü ve canını esir etti. İhtiyarın boyunu, herkesin boyundan büyük; yüzünü de bütün yüzlerden daha güzel gördü. Onun elbisesi yeşil idi; atı kır kendi de, âlemde eşi bulunmayan bir ihtiyardı.

11. İhsanda bulunup o kimseyi kabul etti; sevip can ve gönülden ona âşık oldu. Eteğine yapışıp müridi oldu; artık geceleri Kadir gecesini, günleri de bayram idi. Candan ve gönülden onun öğrencisi oldu; böylece ondan tarafa yöneldi.

II. RİVAYET I. HAREKET

12. Şeyh o kimseyi yola koyunca; sonunda yolu, bir meclise çıktı.

13. Oranın büyük bir şehir; insanların ise kötü yolda ve çirkin huyda olduğunu gördü.

14. Verdikleri sözde durmazlar; zenginleri ve yoksulları da boş şeylerle uğraşırlar. Hepsi, Allah’ın emirlerine karşıdır; bunların adları mümin, fakat dinleri başkadır. Söz söyledikleri zaman dosta benzerler; işlerine bakınca düşmanlar gibi yaşadıkları görünür.

15. Görünüşleri insan gibidir, ama huy bakımından şeytana benzerler; kurt gibi birbirlerinden daha korkunç görünürler. Öteki berikini, beriki ötekini parçalamak

ister; gece gündüz birbirlerine karşı diş bilerler. Gözlerinden hırs ve şehvet akar; hiç utanmaları yoktur, yüzleri kızarmaz ve kimseden de çekinmezler.

16. Dünya lezzetleri arasında boğulmuşlar; adları da hayvan adı yazılmıştır. Bütün hayvanlardan surat bağlamışlar; her türlü çirkin huy da yaşayışları olmuştur. İşleri fitne çıkarmak, iki yüzlülük ve hileden başka bir şey olmadığı gibi, ölümden de hiç korkmazlar. Bunların hâllerini böyle görünce; durumlarını hocasına sordu.

17. “Ey Hakk’ın nuru olan değerli hocam! Bu insanların nasıl bir topluluk olduğunu anlat.” dedi.

18. “Bunlar eksiksiz dünyaya tapan kimselerdir; nefisleri de nefs-i emmaredir. Bu durulmaz yerden ve bunlardan uzaklaş.” deyince, işittiği gibi kabul etti.

II. HAREKET

19. Sonra daha ileri bir yere geçti; orada da bir topluluğa uğradı.

20. Onu da itibarlı bir şehir gördü; içine girince insanlarına bir göz attı.

21. Şehrin içini fitne ve fesadın aldığı; kötülüklerin işlendiğini, değerlerinin düşük olduğunu gördü.

22. Her bir kimse işin sahibi fakat yaptığına pişman; bunlar, günah işlerse de dine karşı sevgileri var. Kendilerini nefislerine kaptırıp aldanmışlar; fakat sonunda kendilerini kınarlar. İhtiyarı genci, kim varsa, hepsi günah işler; işledikten sonra da, “keşke işlemezsem, bu daha iyi idi.” derler. Her an nefislerini, doyuncaya kadar günahı tıka basa yedirip içirirler; fakat sonunda utanırlar. Tövbe eylerse de sözünde durmaz.

23. Bu şehrin halkını böyle görünce; bu defa da bunların tabiatlarını ve yaratılışlarını sordu. “Ey dünyanın hocası, ey insan ve cinlerin şeyhi! Bu halk nasıl bir halk, yaratılışları nasıl açıklayıver.” dedi.

24. “Bunlar insanoğlunun aslıdır, bunlarda nefs-i levvame, kınamada olan bir nefis vardır. Bu bölüğün hayatı fesattan başka bir şey değildir; fakat Allah’a yönelen ve ibadet edenlerle birlikte bulunurlar. Burası senin yerin değil, bu meclisten uzaklaş.” deyince şeyhin sözünü kabul etti.

III. HAREKET

25. Oradan daha ileri bir yere geçip, tekrar bir mahfile geldi.

26. O meclisin çok büyük ve buranın da bir çeşit halkla dolu olduğunu gördü.

27. Bu, diğerlerine göre daha suskun; onlara bakınca daha güzel idi. Ayrıca, gönül rahatlığı ve emniyet içinde bulduklarını gördü.

28. Fakat Allah'ın emirlerine boyun eğip itaat ettikleri hâlde, bunların bazı çirkin huyları da vardır.

29. Her biri kendi huyundan memnundur; ama birilerinin gittiği yolda gitmezler. Hepsi kendi hâlden memnundur; ancak bu hâlin iyi veya kötü olduğunu araştırmazlar. Üstü başı olmayan giyinmek istemediği gibi; aç olanları da kimseye; “aç kaldım” diye derdini anlatamaz. Kendilerinden üstün kimselere değer verip saygı göstermedikleri gibi, başkalarına da bir hizmet ve yardımları yoktur. Kısacası kimseye ihtiyaçları yoktur; köleleri beylerine, yoksulları da zenginlerine hizmet etmez.

30. Bunların hâllerini bu şekilde gördükten sonra, tekrar işlerini sordu. “Ey Hak dinin hocalarının hocası! Bu insanların nasıl insan, huylarının da nasıl huy olduğunu söyle.” dedi.

31. O kimseye, “bunlar nefs-i mutmainne olan ve onun gerektirdiği tabiata sahip insanlar topluluğudur. Yani bunlar boyun eğen, itaat eden kimseler olup; iyi kötü nasıl iş olursa olsun hoş karşılayıp aldırış etmeyenlerdir. Daha iyi olanları, aşağı derece ile yetindiklerinden; kendi hayırlarına engel olurlar. Bunların yanı sıra senin yerin olmadığı gibi; gidip kavuşacağın asıl topluluk da bunlar değildir.” dedi.

IV. HAREKET

32. Tekrar oradan ileri geçti ve bir şehre uğrayıp içeri girdi.

33. O şehrin halkının nasıl ve ne yaratılışta olduğunu da görüp anladı.

34. Bunlar, her işe boyun eğen; Hak'tan gelen her şeye, “bu da nereden çıktı?” diye itiraz etmeyen kimselerdir. Zenginleri yoksul olacağım diye tasalanmadıkları gibi; fakirleri de hep fakir olup, hiçbir zaman zengin olmayı düşünmezler. Hiçbiri cennet

için özenmez; hatta cennete huri kızları ile sarmaş dolaş olmaya da gayret etmez. Ayrıca bunlar cehennemi de anmazlar.

35. Bunlar Tanrı'dan gelen her şeye razıdır; bu insanların huylarının böyle yaratıldığına şahit oldu. Allah'tan ister bolluk ve güzellik, isterse sıkıntı ve eziyet gelsin; bunların hepsi ona razıdır ve bütün cevaplar ortadan kalkmıştır.

36. Bunları böyle durumda, bu huy, bu yaşayış ve bu hâllerde görünce; o seçilmiş üstün hocaya, “bu, nasıl gidiş, ne mezhep ne dindir. Ben bunların hâllerine şaştım, çünkü bunlarda hiçbir arzu ve istek yok, bana anlat.” diye sorup istekte bulundu.

37. “Bunlar nefisleri nefs-i raziyye olan rıza ehli kimselerdir; hepsi Hakk'ın emrine boyun eğmişler; küfür ve din, hiçbir şey umurlarında değildir. İlerde seçilmiş ve aşağı tabakadan da olsa insanların can attığı daha üstün makam vardır.” dedi.

38. Orayı da geçip ilerledi, giderken yolda güzel bir şehir gördü.

V. HAREKET

39. Şehre girip insanlarına baktı; huylarını ve yaşayışlarını anladı.

40. Her birinin âşık olduğunu ve hepsinin bir şeyi seçip beğendiğini gördü. Kimisi huri ve cennette; yani cennette cennet kızlarıyla gönül eğlendirmeye düşkün. Kimi de makam mevki sahibi olup, insanlar arasında üstün olmak için ilme sarılmış. Kimisi ise kendi gibi birinden üstün olmak bahanesiyle, mala ve bey olmaya yönelmiş. Bazısı güzellerin yüzüne meyl etmiş ve onu kendisi için sevgili seçmiş. Kimisi de, “ben Tanrı'ya âşığım” der; fakat onların riya ve gösteriş dolu yaşayışlarını görmek gerekir. Bunların her biri bir varlığa kapılmış; bu tutkunluk sebebiyle inim inim inleşirler. Ne görürlerse ona kapılıverirler ve birinin isteği diğerininkine hiç benzemez.

41. Bunlardaki bu tabiatı görünce, tekrar bunların ne olduğunu sordu. “Ey cihanın hocası, en dinin önderi! Gizli açık her bir şey sence bellidir. Bu topluluk nasıl insanlardan meydana gelmiştir; ne hâlde olduklarını bildiriver.” dedi.

42. “İşte nefs-i âşık diye bunlara derler; bunların nefislerinde böyle düşkünlükler vardır. Bu bölümde dinin temeli aşk olduğundan, bunlar her gördükleri şeye kapılıverdiler. Gerçi dünyada işlerin avcısı aşktır; fakat bunların avladıkları ay yüzlü

ve güzel olan sevgililerdir. O sevgilinin nuru aşka av olur; ancak yüzünün güzelliği de nefse işlenip yazılır. Nefis o nakışla bağlanınca, asıl sevgiliden uzak kalır, onun menziline ulaşması da mümkün olmaz. Bunları bırak, burası senin konacağın yer değil, sakın burada kalıp da bu huy ile huylanma.” dedi.

43. O kişi, oradan geçip ileri gitti; bu defa, adamakıllı görkemli güzel bir şehir gördü.

VI. HAREKET

44. O şehirde eğleşenlerin gönülden bağlılıklarına ve hepsinin dillenip, söz söylediklerine baktı.

45. Her biri bir sevgili ile sohbet ediyor; hepsi aynı şeyleri tekrar eyleyerek söylüyordu. Kim neyi sevmişse onu dilinden düşürmediği gibi; aklı ve fikri ile de, büsbütün ona bağlanmıştı. Her birinin gül gibi bir maksadı var; ona kavuşmak için bülbül gibi inleşiş dururlar. Her biri inleme ve sızlama içinde bir şeyi dilinden düşürmediği gibi; her birinin gönlü de bir gül bahçesine takılmıştır.

46. “Ey gizli sırların bilicisi; bu tatlı dilli topluluk nasıl bir cemaattir? Bunların hâlini anlat, bileyim de düşünüp ona göre, davranayım.” dedi.

47. “Bu kavim nefis-i natıkadır; bu toplulukta namaz ve oruç namına bir şey yoktur; tek sermayeleri dilleridir; akçaları, hazineleri, asılları ve mayaları bundan ibarettir. Bunlar söze başlayıp ağız açınca bülbüller ve papağanlar, ötmez olup dilsiz kesilir. Bu topluluk için dil, büyük sermayedir; ancak bu, kimseyi o menzile ulaştıramaz. Burası da senin için menzil değildir; zaten bu dil ve bu sözler kimseyi varacağı yere ulaştıramamıştır. Bunları bırak da ileriye beraber gidelim; burada kalanlar o konağa varamadılar.” dedi.

48. O kişi, oradan da geçip ilerledi.

VII. HAREKET

49. Orada gayet büyük, heybetli bir şehir gördü; buna rağmen insanları oldukça çelimsizdi.

50. Şehir pek büyük fakat insanları küçücük olup, şehrin içi, sahipsiz bir eve benliyordu.

51. Şehrin bütün insanları yoksul; köleleri bey, beyleri de köle gibiydi. Zengin fakir kimse bilinmemekte; herkes aynı seviyede idi ve kimin ne olduğu belli değildi. Hiç birine mal ve hazine bulunmadığı gibi; çekememezlik, kibir, kin ve sıkıntı da yoktu. Hepsi dünya işlerinden el çekmişler; dilleri de dünya ile ilgili sözler söylemiyordu. Kimsenin dünyalığı yoktu; böyle olduğu hâlde gönülleri, zenginlerden daha da toktu.

52. Hepsi işten el çekmiş, kimse bu işlerle uğraşmamakta idi; işte bu durumu yine sordu.

53. “Ey canın önünde giden, dinin önderi; ey manalar ve hikmetler hazinesi, ey Allah’ın sevgili kulu! Bu şehrin insanlarını bana anlat da, nasıl yaratılış ve tabiatta olduklarını bilip öğreneyim.” dedi.

54. “Bunlar nefs-i fakire olan kimselerdir; huyları da fakirlik huyudur. Bunlar dünya için çalışmadıkları gibi; ahiretten de vazgeçmişlerdir. Dünyaya göz kapayıp dönüp bakmadıkları için, ahirette de mala mülke ve yüksek derecelere özenmezler. Hepsi Hakk’a yönelmişler, hatta hayrı ve şerri de büsbütün terk etmişlerdir. Bunlar, öyle rahat ve her şeyden el çeken kimselerdir; sanki kul değildirler; bunların da değeri yoktur, bırak bunları. Kalacak yer istersin, bak; bütün canlılara önder olan yol gösterici oradadır.” dedi.

55. Bu durumu hocası bildirince, oradan geçti ve başka taraflara bakmadı.

VIII. HAREKET

56. Oradan geçip gitti ve bir müddet sonra; insanları dilsiz kesilmiş, konuşmayan bir şehre vardı.

57. Bu yerin halkından hiçbir cevap alamadı; fakat orada günah ve sevabın da olmadığını gördü.

58. Bunların arasında ne ölü ne de diri vardı; hatta binde biri bile kendinde değildi. Bunların varlığı tamamen ortadan kalkmıştı; dost mu düşman mı oldukları hiç belli değildi. Din ve dünya kaygısı yok, hiçbirinde ar namus duygusu, utanma hissi de kalmamıştı. Bunlarda varlık ve yokluk bulunmuyordu; ayakta, eğilme hâlinde ve secde durumunda da değillerdi. Büyük küçük de yoktu; o şehrin sahipli sahipsiz olduğu da belli değildi. Kımıldanırlar fakat hareket etmezler gibi; yaptıkları işler

nasıl bir amel onu da bilemedi. Bunlar yapılacak iş varken atıl kalmışlar; her şeyi olduğu gibi yaratana bırakıp kenara çekilmişler.

59. Bunlarda ayrılık ve kavuşma da yoktu; işte bu defa yine sordu. “Ey ilahî ilimler sahibi büyük kişi! Bu topluluk akıllı mı yoksa deli mi? Bu yaşayış nasıl bir yaşayıştır, bana anlat, ben bunların hâline şaşır kaldım.” dedi.

60. “Bunlara nefs-i fâniye derler; bunların varlıkları ile yoklukları birdir. Bunların ha varlığı ha yokluğu; ayrıca bunlarda neşe ve keder de bulunmaz. Kendinde yok olan kişilerin, kendi bilgileri kendilerinde yanılmak olur. Başkalarına bir şey gösterip bildiremezler; zaten bilmeyene de Hakk’ı anlatamazlar. Burada da senin yurt edineceğin bir konak bulunmadığı gibi; seni kandıracak şerbet, derdine deva olacak ilâç da yoktur. Burayı terk et, burası sana menzil olmaz; senin asıl yüklerini çözüp kalacağın yer ileridedir.” dedi.

IX. HAREKET

61. Bu durumda o kişi, oradan da geçti; büyük zat sonunda onu öyle bir yere getirdi ki; orada gayet iyi yapılmış, süslü ve insanlarla dolu bir şehir vardı.

62. Şehrin içinde süslü, bezenmiş bir tahtta bahtiyar birinin oturduğunu gördü. Peygamberler ve veliler ona boyun eğmişler; bütün müminlerin yönü, ondan tarafa çevrilmişti. Onun düzeni bütün insanlardan daha iyi olup; bu durumu Tanrı tarafından verilmişti. Onun dünyası ve ahireti şen; sonu da nihayet Hakk’ın cemaline kavuşmaktır.

63. O önder, bütün bu canlar da ona uymuşlar; Hakk’ın rahmeti de devamlı ona bağışlanıp gelmektedir. Tanrı’nın arşı ona durak olduğu gibi bütün ayrılıklar da tamamen kavuşmayla değiştirilmiş.

64. Allahu taâla ona gizli hazine nasip etmiş ve onun için baştan sona kadar bütün varlıklar sırlarını açmışlar.

65. O kişi, bu işi ziyadesiyle tamam ve eksiksiz gördüğünden; bu zatın Allah’a kavuştuğunu anladı.

66. Yine bu vaziyeti, bu rükünleri, bu âdeti, bu gayret ve çalışmayı sordu. “Ey sonu gelmez sırları açıklayan! Senin söz söyleyen şahsın sebebi ile natıka dilsiz kesilip

afallaşıp aptallaştı. Bu nasıl yerdir, açıkça bana bildir; bu gördüğüm sultan olduğu belli olan kimdir?” dediği zaman,

67. “bu varlık nefs-i kâmiledir. Ona, yer ve gökyüzünde bulunanların hepsi secde ettiler. Allah dokuz feleği, arşı ferşi, varlıkları, cinleri, insan ve meleği onu sevdiği için yarattı. Ayrıca ‘sevgilim’ diyerek onu taltif etti; onun gelmesi ile bütün dinlerin hükmü kalktı. Onun dini sonsuza kadar kaldı ve onu, o bir olan Allah sevip dost edindi. Onun eteğini sıkıca tut, elinden bırakma; adını tespih et ve dilinden hiç düşürme. İşte seni Allah’a o ulaştıracaktır; onun getirdiği bu doğru yol Hak’tan açılmıştır” dedi.

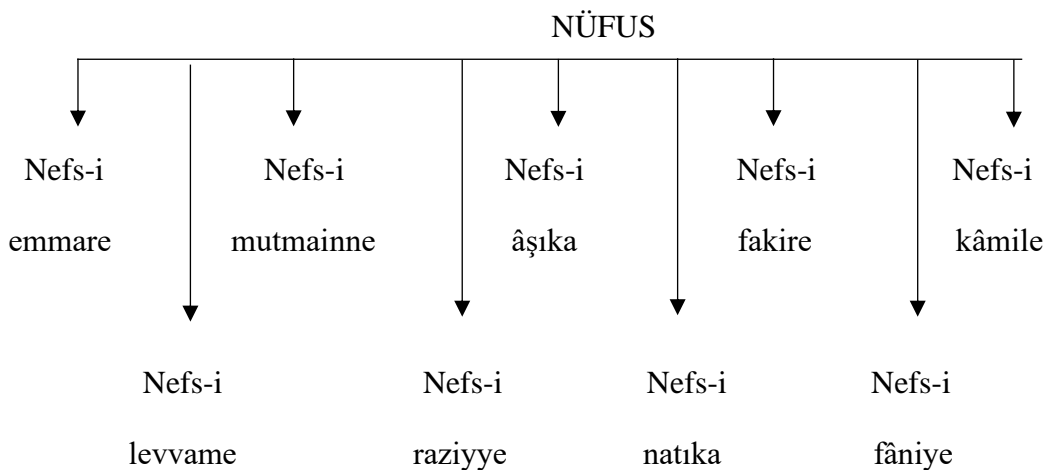
68. O kimse, hocasının bu sözlerini işitince; gönlü, yüzü ile secdeye kapandı. Gönül hocasına yeniden sorup, “bu Tanrı dostu kimdir; adı nedir, söyle.” dedi.

69. “Onun adı elif, ha, mim ve dal harflerinin birlikte yazılması ile ortaya çıkan Ahmed’tir; o Hak ile kavuşma yakınlığını sağlamlaştırmıştır. O kelime, mim harfi ile okununca Ahmed; mimi kaldırıncı da şüphesiz Ahad; bir olan Allah kalır, bunu iyi bil.” dedi.

70. Bu işin böyle eksiksiz, mükemmel olduğunu anlayınca, gücü kalmadı ve hemen teslim oldu.

71. Ahmed’in o Ahad’la bir olduğunu gördüğü gibi; bunun, “ol” emrinin öncesinde kararlaştırıldığını da anladı.

72. Bütün işler onunla tamamlanıp, dokuz felekten yukarıda mekân ve makam tutmuş.

2.91. X/1 AŞERE-İ MÜBEŞŞERE KISSASI¹²⁴

I. HAREKET

1. Daha bu dünyanın yaratılmadığı o vakitte; ne zaman, ne de mekân vardı. Ne varlık ne yokluk belli idi; yalnız ve yalnız o mekânsız olan Allah vardı.
2. O, âlemleri yaratıp, kudretini orada göstermeyi diledi.
3. En önce, Muhammed Mustafa'nın canını yarattı ve o ruha sevgi madeninin ocağını yerleştirdi. O bir olan Allah, onu sevip dost edindi ve sonsuza kadar o dostluk içinde kaldı.
4. Onun sevgisine âlemi; âlem içinde de Âdem'i yarattı. Yer gök, arş ve kürsi, varlıklar, cinler şüphesiz hepsi onun dostluğu sebebiyle yaratıldı.
5. Allahu taâla onun üstüne gökyüzünü gölgelik yaptı ve o sevgili kuluna yeryüzünü de meydan etti.
6. O yüce kişiyi dünyaya getirince; onun gelişinden insan ve cinlerin haberi oldu. Emrine girenler saadete kavuştu; onu dinlemeyenler ise, uzak kalıp bahtsız oldu.
7. Kim iman etti ise, emniyete kavuştu; şüphesiz o, cehennemden de kurtuldu. Ona inanmayan kâfir oldu; Allah onu ebediyyen rezil ve ayak altında eyledi.

II. HAREKET

8. Hz. Muhammed İslâmiyet'i açıkladığı o zamanda; bütün insanları dine davet etti.
9. Onun dinine giren herkes sevindi; uymayanlar da kıyamete kadar yabancı ve uzak kaldı. Uzaklaşanlar küfür ile kaldılar; o bilişen ve iman edenlere de mümin adı verildi.
10. Bu müminlerin kimi ümmet olmakla kaldı; kimisi sevgili, kimisi de cesurca işler yapan sohbet arkadaşı oldu. Bunların hepsi İslâm evinde eşittir; ancak onlardan on tanesinin eşi yoktur.
11. O on kişi, toplanan ve gelip bir ağaç dibinde buluşanlardır. Onlar peygamberin kutlu elini tutup; o insanlara yol gösterenin doğru yolunu sevdiler.

---

¹²⁴ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 2. bl., s. 623-643.

12. “O bir olan Tanrı’ya inandık ve sana doğru riyasız iman getirdik. Senin elini sonsuza kadar bırakmamak üzere tuttuk; buna üstümüzdeki bir olan Allah şahit olsun. Evimiz barkımız, çoluğumuz çocuğumuz, malımız mülkümüz ve hiçbir hâlimiz senden ayrı olmasın. Senin sevdiğine dost, düşmanlarına da düşmanız, bunu açıkça bil. Senin uğruna canımız ve vücudumuz feda olsun.” dediler.

13. Bunların biri Ebubekir, Ömer, Osman, Ali; biri de o vilâyet sahibi Abdurrahman b. ‘Avf idi. Birinin adı Zübeyr b. Avvam; biri de Sa’d b. Ebi Vakkas’tı. Biri Talha, birisi Sa’d ibni Zeyd, diğer biri de Ebu Ubeyde ibni Cerrah idi. Dördü dört dost, altısı ise sahabe idi; bunların hepsi Allah yolunda sevişirlerdi.

14. Yüce Allah, “Ey Muhammed! Ben bu on kişinin yeminlerini kabul ettim; sen şahit ol. Bunlar seninle anlaştılar; fakat hepsi benden rahmet dilerler. İşte o anlaşma benimle yapılmıştır; sen tanık ol ve bütün insanlar da bunu böyle bilsin. Bunları yarlıgadam; hepsi bunu bilip kendilerine güzel güzel müjdeler versinler. Bu biat senin dostlarınla eksiksiz yapıldı, bütün insanlar bilip şahit olsun. Senin elin bütün ellerden farklı idi; benimki de hepsinin üstünde bulunuyordu.” dedi.

III. HAREKET

15. Onlar Allah’ın sevgilisine dost olduklarından, sonunda dostunun da sevgisine kavuştular.

16. İşte Hakk’ın sevgilisine kim dost olursa; onun üstüne durmadan nimetler saçılır.

17. Bu söze o on kişi şahittir ve bu işte hiçbir zorluk yoktur.

18. Onun dostlarını görmek; onun sevdiğileriyle bulunmak da, ona kavuşmak demektir.

19. Bu, insanların aynaya bakıp, kendilerini görmeleri gibidir. Gerçi gözün baktığı aynadır; ancak onda gördüğü de kendi yüzüdür. Bu göz, ayna olmayınca kendi yüzünü görüp, ondan haber veremez.

20. İşte gözlere yüzü gösteren aynadır; hâl böyle olunca; ayna gönlü o şüpheden kurtarmış olur.

21. Hakk’ın aynası velilerin gönlüdür; sevgililere dostun yüzünü gösteren odur.

22. Nitekim Peygamber'e bakan yiğit Ömer, "Tanrımı gönül gözümle gördüm." dedi; teslim olup başka söz söylemedi. Ayrıca o her zaman Hak'la bulunan ve çok çok feyizlere kavuşan Bistamlı Bayezid, "cübbem içinde başka şey yoktur; o ancak Hak'tır ve Hak'tan gayrisi değildir, bütün vücudum Hak kesildi, Hak'la yaşar." dedi.

IV. HAREKET

23. Peygamber, "kimin Allah'a götüren bir hocası yoksa, dini de yoktur; dini olmayan kimse de Hakk'a yönelmez. Onu Hakk'a bağlayan hoca dindir; onun vasıtasıyla Hakk'a ulaşır, sıkı sıkıya bağlanır ve sonsuz hayata kavuşur. Öyle olmayıp nefesine uyarsa, onun hocası şeytan olmuştur ve bütün işleri küfür yönündedir." dedi.

24. İşte bu sözden anlaşılan şey; halkı sıkı sıkıya yaratana götüren mürşitten başkası değildir.

25. İnsanın kendini aydınlatan bir hocası yoksa; o doğru yolu bırakır ve nefesine kapılır; bu da kusur olur. Nefs onun Hakk'a gitmesine engel olan bir şeytandır.

26. Kim kime uyup koşulmuşsa, kıyamette oraya onunla birlikte gelecektir.

27. Vazifesi insanları aydınlatıp bilgilendirmek olan kişiye uyanlar; sonunda saadete kavuşup sevinirler.

28. Asıl bahtlı ve devlet sahibi kimse, bir büyük mürşidin hizmetinde bulunarak Hakk'a kavuşan insandır.

29. Bütün o yolda gidenler hedefe ulaştınca; Tanrı'nın Peygamberi ondan memnun ve razı olur. O yolda giden herkes de ondan memnundur; baştan sona kadar onda sadakat vardır. Ayrıca Allah şüphesiz ondan razı olduğu için; o sevgilinin yüzünü görmeye lâyıktır.

AŞERE-İ MÜBEŞŞERE			
Ebubekir	Ali	Sa'd b. Ebi Vakkas	Sa'd İbni Zeyd
Ömer	Abdurrahman b. 'Avf	Talha	
Osman	Zübeyr b. Avvam	Ebu Ubeyde İbni Cerrah	

2.92. X/2 NİMETLER VE YOLDAŞLARI KISSASI¹²⁵

I. HAREKET

1. İnsanlara verilmiş on kıymetli nesne vardır; on şey de açıkça onlardan hiç ayrılmaz.
2. O on şey olmadığı zaman, öteki ondan hayır gelmez; ayrıca bir işe yaramaz ve insanlar arasında yalnız anılmaktan öteye geçemez.

II. HAREKET

3. Birincisi başta akıl olmalı ve onunla insanları doğru yola götürmelidir.
4. Hayat yolunda o, küfrü dinden ayırmalı; işte insanlar arasında hakikî insan o kişidir; böyle insan halkı gerçekten adam eder.
5. Kimde akıl yoksa o, hayvan tabiatlı olur; gönlünde hırs, gözünde de uykudan başka bir şey bulunmaz.
6. İnsanoğlu Hakk'ı akılla bildi; zaten insanı insan yapan da akıldır. İşte akıllı olan kişi devlet sahibidir; onunla o hem söyler hem işitir.
7. Akıllı var fakat onu kullanmıyorsa; akıllı bütün olanlar böyle insanı da hayvan sayar. Eğer akıl sahibi kişi zararlardan kaçınmıyorsa; bunun az bir günahı Allah katında çok sayılır.
8. Akıl insanlara Hak'tan verilmiş en büyük nimettir; Allah'tan ne gelmişse akıl haber vermiştir.
9. İşte akla iyiyi kötüyü, zararı ziyanı bilip, iyileri seçmek, sonra da ona göre söz söylemek düşer. Böyle ayıklama ve kaçınma olmazsa bu akıl Hakk'a ulaşamaz; işte akla asıl değerini getiren budur. Akıl yolu yasaklardan kaçmamak olursa; insan hayvanlaşır; artık onu zapt etmek mümkün değildir.

III. HAREKET

10. İnsanda, bir nesnenin onunla beraber bulunduğu başka bir nimet daha vardır.

---

¹²⁵ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 2. bl., s. 643-679.

11. O da Hakk'ın insana bahş ettiği fazilettir; halk onu her bir şeyden üstün tutar.
12. Her tabakadan insanlar buna sahip olan kişiye saygı gösterir; üstelik onun adı iyi çıkar ve şanı şöhreti âleme yayılır. O nereye gitse başköşeye geçmek ister; her işi görüp, kesip biçip hesaplı şekilde, yerli yerince yapmayı arzular. Büyük ad ile dünyada anıldığı gibi; büyük küçük herkes o ismi yüce tutar.
13. Adı büyük, halk arasında kadri kıymeti de var; ancak ilmi olmazsa bir şey yapamaz. İlim olmayınca yalnız başına fazilet bir işe yaramaz; işte, bedeni tok fakat ruhu aç insan böyledir.
14. Erdemi ayakta tutan ilimdir; eğer faziletli kişinin ilmi yoksa, hemen düşüp yıkılır ve sonu gelmez. Fazilet ilimsiz bir şey yapamaz; büyükler böyle kişiye değer vermezler. Nerde erdemli kişi varsa, ayrıca ilimle de uğraşıyorsa; o insan nerede olursa olsun hep iyilik düşünür.
15. İlimden nasibi olmayan faziletli kişi, meyvesiz ağaca benzer.

IV. HAREKET

16. Yine kişiye verilen bir nimet daha vardır; o da insana bahş edilen kuvvettir.
17. Kolunda hatırı sayılır kuvveti olup; kuru yaş ne varsa hepsi ona hafif gelmelidir.
18. O kiminle dövüşürse kaldırıp yere çalar; nerede düşmanla karşılaşırsa askerlerini kırıp geçirir. O insan, hayır şer neye yapışırsa bütün işleri kuvvetle başarmış olur.
19. İnsanda kuvvetin olması güzel bir şeydir; ancak, korkuyu iş edinmeyen kuvvet de olmamalıdır.
20. Evet cismanî kuvveti sağlam olmalı, hatta o zaman meşhur pehlivan Rüstem gibi görünmeli.
21. O bir de Allah korkusunu biliyorsa başkaları başkaları yol bulup, onun sırtını yere getiremez.
22. Eğer Allah korkusu kuvvete yar olursa; nefsin kötü huyları ortadan kalkar. Yok böyle olmayıp, korku kuvvete yoldaş gelirse, noksanlık, bozukluk ve bahtsızlık çabucak geliverir.

23. Korkusuz kuvvet bir işe yaramaz; günah ve haramlardan kaçınan insan Allah'a korku ile kavuşmuştur.

24. Kim dünyada Allah korkusunu yoldaş ederek yaşarsa, ahirette o korkudan emin olacaktır.

V. HAREKET

25. Saltanat, şehir ve ülkelerin emrine boyun eğdiği güzel bir nimettir.

26. Elini hangi işe atarsa atsın ona erişir; hiçbir kimse engel olup da; “bu nedir, nasıl iştir?” demez.

27. Eli, daha sunmadan bütün ülkelere ulaştığı gibi; sözleri de söylenmeden duyulur. Sözleri söylenmezken söylenir, gözleri bakmadan her an görmektedir. İşleri yapılmadan işlenmeye devam eder, onun kulluğunu yapmak için herkes ortaya atılır.

28. Halka zor gelen şeylerin hepsi onun için kolay olduğundan insanlar ona, “sultan” derler.

29. Dünyada, Allah emrinin kendisine kol kanat olduğu o saltanat ne güzel nimettir.

30. Ancak ona rahmet ve şefkat yoldaş olmazsa; aşağı tabakadan, yüksek sınıftan bütün insanlar ondan şikâyet ederler.

31. Çünkü saltanatın eşi, merhamettir; şefkatli padişah da hep hayır ve iyilik düşünür.

32. İşte saltanat merhametle yoldaş olursa; hiç kimse ondan şikâyet etmez. Değilse onun adı zalim olur; tadı da zehirden daha acıdır.

33. Eğer hükümdar yumuşak ve merhametli olmazsa; güçsüzlerin ve gariplerin hâlini bilmez. Padişahlık acımasız olursa ondan fayda gelmez ve Allah onun işlerini hoş karşılamaz.

VI. HAREKET

34. Bir başka nimet de halkın soyu sopudur; pek çok kimse onun sayesinde el üstünde tutulur.

35. Hürmet ona, baba ve dedelerinden mirastır; onu gören herkes hürmet gösterip hizmetinde bulunur. Halk ona her gittiği yerde saygı gösterir ve adını, zengin fakir bütün insanlar bilir.

36. Onun sermayesi, hayatındaki geçer akçası, hazinesi ve aslı babasının adından başka bir şey değildir. O hürmet ona babasından mirastır; nereye giderse gitsin bu, onun için nimet ve sofraya olmuştur. Babanın arkadaşları oğlu için mirastır; o başka şeylerle değiştirilmez ve olduğu gibi kalır.

37. İnsan için soy sop güzelliği ne büyük nimettir; ancak bu, onda edep olduğu zaman güzeldir.

38. Edepten nasibi olmayan asalet; dermanı bulunmayan bir hastalığa benzer.

39. Edep ile asaletin bulunduğu kimse, şüphesiz halka önder olur.

40. Soy sop temizliği bir kişide edeple yoldaş değilse; velilerin gönlü onu kabul etmez. İnsanlar arasında adı bilinir gibi ise de; o üstünde bina kurulmuş temelsiz direklere benzer.

VII. HAREKET

41. Gönlü kaynatıp harekete getiren, nefsi güldürüp vücudu oynatan o şey, sevinçtir.

42. O gelince her şey çığırından çıkar, o zamanda düşman, iyilik ve kötülük hepsi unutulur. Sanki rahmet şarabını içmiş gibi; gönlünde, zevk ve sevinç meydana gelir. Cihanın malı sanki onun olmuştur; hareket ve düzeninde de zengin görünüşü vardır. Dünyada insanlar gözüne görünmez; bekçi ile padişah da bir ayardadır.

43. Canı gönlü sevinç, neşe ve zevk ile dolup taşar; candan kopup gelen bu şeyler nefiste eğleşir.

44. Sevinç iyi şeydir; onu erkek kadın herkes ister; hatta vücut ve ruh, bir an bile olsa onunla güzeldir.

45. Ancak memlekette güven olduğu zaman sevinçler ve zevkler herkes için ortaya çıkar.

46. Eğer emniyet neşeyle yoldaş olmazsa; insanlar korkularından sevinemezler.

VIII. HAREKET

47. Dünyada bir nimet daha var. O da insanın zengin, üstünün başının iyi ve karnının tok olmasıdır.

48. Onda para, çeşit çeşit şeyler, mal ve mülk bulunması, gün, hafta ve senelerinin bayrama dönmesidir.

49. O insan halkının arasında nimetler sahibi olduğu gibi, işleri de herkesten önce yapılvırır. Onun, adı zengin, şöhreti yerinde ve kısmeti herkesten fazladır. Nereye el atarsa atsın, nasibini çok çok alır ve elini sunduğu her şeyi almaya gücü yeter. O, halkın arasında gerçek zengin olur ve yıl boyu nimetlere kavuşur.

50. Dünyada böyle malın ve nimetlerin bulunması; ancak cömertlik olduğu zaman güzeldir.

51. Hangi zenginde cömertlik yoksa, ahirette şefkat bulmasına imkân yoktur. Eğer bir kimsenin adı zengine çıkmış da onun eli açık değilse ona, “yazıklar olsun” demek gerekir. Zaten cömert olmayan zengini dünyaya gelmemiş saymak gerekir.

52. Eğer cömert ve eli açık ise, o; Hâtem-i Tay gibi gerçek zengindir.

IX. HAREKET

53. Bir başka nimet ise dervişliktir. Yani yoksulluktur; o, zenginlik ve beylik değil köleliktir.

54. Bakınca o da bir nimettir, yoksul olmadan Hakk’ı zikr etmeyen bir kimse bulunmaz. Çünkü mal ve mülk ve sebepler bulunduğu zaman, dünya insanı Allah’a yönelten bir mihrab olmaz.

55. Kimde bağ, çift, altın ve gümüş varsa; kısaca o insanın gönlü her gün onunla meşgul olur. Fakat bunlar yoksa o, dünya lezzetlerinden uzak düşüp kurtulmuş demektir.

56. Yoksulluk, boyun eğip Hakk’ın verdiği bilen kimse için güzel bir elbisedir.

57. Kanaat fakire yoldaş olduğu için, o; görünüşte derviş de olsa, gönlünde Allah’ı bulmuştur. Kanaat, fakirin en sevgili dostudur; onunla daima yoksulun yüzü temiz ve alını açıktır.

58. Eğer dervişle kanaat yoldaş olmamışsa, o derviş değil yoksulun yoksuludur.

59. Kanaat yoksul ile birlikte olmalıdır; geręek dervişlik bu iki şey sayesinde elde edilir.

60. Geręek dervişin sermayesi Hak'tır; o, can içindeki altını, akçası, hazinesi aslı ve her şeyidir.

X. HAREKET

61. Beylik, insan için büyük nimettir.

62. Onun bahtı yüce olur ve hükmü geçer, ayrıca devir ve zaman ona yüzünü döner. Her işi yapmaya gücü yettiği gibi; hiç sıkıntıya düşmeden bütün işleri yapılır. Ne söylerse dinleyip tutarlar ve emrini sabırla yerine getirirler. O önceden bilinmezken herkesle ve her sınıftan insanla tanışır; halk hür iken onun yanında köle kesilir.

63. Bu beylik dünya ehlinde güzel görünür; ancak tevazu olmazsa bir işe yaramaz.

64. Hangi bey alçak gönüllü değilse; o, erenlerden dua alamamıştır. Kibir ve büyüklenme; ulu mevki ile yoldaş olunca; pek çok zavallının göğsünde çıban çıkar ve bağrından kan akar.

65. Kim hakkıyla tam olarak alçak gönüllü ise o, bütün gönüllerde taht kurar. Yüce mevki sahibi kimselere tevazu çok yakışır; zaten uluların gönül yüzü onunla yıkanır ve onların kalbi parlaklığını tevezudan alır.

66. Ulu diye, hangi mevkide bulunursa bulunsun hiçbirini düşünmeden, merhametli ve alçak gönüllü olana denir.

67. İnsanların üstün yanları vardır; bunlar ister âlim, ister şeyh, isterse bey olsunlar; eğer alçak gönüllü iseler hiç şüphesiz Allah, bunlara rahmet kılacaktır.

XI. HAREKET

68. Pek çok yiğit için çalışmak bir lütuf ve vergidir; gayret ile insanın eli her şeye ulaşır.

69. Zaten maksada erenler çalışarak erdiler; karada ve denizde şaşanlar da gayret ile yol buldular. Amaçlarına kavuşanlar, mecliste yer tutanlar hep çalışmakla başarıya ulaştılar.

70. Allah için çalışmak güzeldir; ancak o, Hakk'ın yardımı sayesinde gerçekleşir.

71. İşte çalışmada Tanrı'nın yardımı şarttır; böyle olunca, insanın eli her uzandığı şeye erişir.

72. Çalışma, ne zaman Hak yardımından uzak olursa; o itikadın bozuk olduğunu bilmek lâzımdır. Çünkü tuttuğu işi sonuna kadar götüremez; ayrıca da inkâr eder ve hiç durumuna düşer. "Tanrı sözümü tutmadı." diye sitemde bulunur ve inkâr kapısında dolaşır durur.

73. İşte çalışma ve Hak yardımı bir olunca; iş doğru yapılır ve şüpheden uzak durulur. Çalışması da ayrıca günden güne artar; böyle olunca yoldan çıkmamalı ve her an Hakk'ı arzu etmelidir.

XII. HAREKET

74. İşte bu on şey, diğer on şeyle olunca; insanın elbise giymesi gibi, güzellik gelir.

75. Bu dünyanın güzelliği insanlardır; halkın güzelliği de huya bağlıdır.

76. İnsanlar kötü olursa, dünya bir kararda durmaz; huy ve yaratılış bozuk olursa insanlar boşuna uğraşırlar.

77. Bir halkı huyundan bilirler; zaten onun iyi veya kötü olduğunu huyu söyleyiverir.

78. Bu özellikler bir toplulukta var ise; ona hüner ve marifetler yoldaş olur.

79. O nimetler bu hünerle birbirine yakışmaktadır; hünerli insan neyi tutarsa o işi sonuna kadar başarı ile götürür.

80. Kime bu iyi tabiat verilmemiş ve ona iş olmamışsa; o iş yapılsa bile, iş değildir.

81. Bu hünerler olmayınca o makamlar, halk içinde üstün de tutulsalar, ölü demektir.

NİMETLER ve YOLDAŞLARI	
Akıl	ayıklama ve kaçınma
Fazilet	ilim
Kuvvet	Allah korkusu
Saltanat	rahmet ve şefkat
Soy	edep
Sevinç	güven
Zenginlik	cömertlik
Yoksulluk	kanaat
Beylik	tevazu
Gayret	Hakk'ın yardımı

2.93. X/3 HALKLAR VE KÖTÜ HUYLARI KISSASI¹²⁶

I. HAREKET

1. Kula istek ve irade veren Hak ise de; insanı Tanrı'dan uzaklaştıran kendi hâlidir.
2. Bu durumda şüphesiz insanın yaşayışı bir sebeptir; zaten herkes kendi durumu ve yaptıkları ile kabul edildi.
3. Âdem peygamber, yaşama şekli ile cennetten çıkarıldığı gibi; oradaki hayatı yine bu dünyada yaptıkları ile bulacaktır. Şeytanı gökten yere indiren kendi durumudur; o kötü huyu, kibri sebebi ile lânete uğradı.
4. İnsan hayat ve yaşayışına göre düzene konmuştur; hayır olsun şer olsun yaşayışında ortaya çıkar.
5. Yeryüzünde çeşit çeşit halk bulunur; insanlar çok olduğu gibi, türlü türlü huyları da vardır.

¹²⁶ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 2. bl., s. 679-707.

6. Eğer on halkta on huy bulunursa; Tanrı o kuluna acımaz.

II. HAREKET

7. Bunlardan biri, malı çok olan fakat hiç hayır yapmayan zenginlerdir.

8. Zengin kişilerde cimrilik çok çirkin ve kötü bir şeydir.

9. Cimriler, ibadet yüklü de olsalar cennete girmeyecek ve orayı göremeyeceklerdir. İşte zengin insan cimri olursa; yüce Allah onun bu durumunu sevmez.

10. Bu şekildeki zenginler ne şekilde güzel görünürlerse görünsünler, cimrilikle kirlenmişlerdir.

11. Zengine yakışan cömertliktir; böyle olunca Allah onu açıkça sever.

III. HAREKET

12. İkinci gurup, adı yoksul kendi köle olan; bu hâlde iken de kendini bir şey sanandır.

13. Gözü hizmetçiliğini ve yoksulluğunu görmeyip, kendini boşboğazlık tahtına çıkartmıştır. Eli ermediği hâlde kendinden büyük işlere kalkışanları da azarlar. İşte yoksul kişi boşboğazlık yapsa; Allahu taâla onun yaptığı kulluğu kabul etmez.

14. Yoksulun gönlü Hakk'a sıkı sıkıya bağlanmalı; adı zâlim değil mazlum olmalıdır. O zaman Allah ona acır ve binlerce günahı olsa, hepsini bağışlar.

IV. HAREKET

15. Hakk'ın sevmediği bir şey daha var; bu, kimde bulunursa, cismi de canı da zelil olur.

16. O, kimseye yakışmayan ve herkesi cehenneme götüren aç gözlülüktür.

17. Bütün kullar aç gözlülük ile uğursuzlaşıp kıymetten düşer; ancak bu, âlimlerde olursa daha fazla noksanlık getirir.

18. Âlimlerin şerefini gideren doymazlıktır; aç gözlülük âlimlerin adını geveze yapar. Âlimlerin, sınırsız ve engellenemez tama'ları ile, bütün işleri yanlış olur.

19. İşte ilim ehlinin, kendine yakışanı yapma ve tama'sız olma yanında dinine bağlı ve Allah'tan korkmaları da gerekir. Böyle olan bilgin Allah adamlarından olup, her şeyi Hak için ister ve ona tapar.

V. HAREKET

20. Sahibini Hakk'ın rahmetine kavuşturmayan, Allah'ın sevmediği bir iş daha vardır. O da hanımın utanma duygusundan uzak bulunması ve adının âleme yayılmasıdır.

21. Bu tabiattaki kadınları Tanrı sevmez; işte bunlar Hakk'ın afetleridir. O hareket hiç kimseye yakışmaz ve Hakk'ın da böylelerini sevmediği âşikârdır.

22. Gerçekte utanma hanımların süsüdür; bu şekildeki kadınlar cennete kocalarından önce girerler. Hangi kadın hayâ sahibi ise; gerçek güzel odur; ona kıymet yetmez.

23. Zaten onların işleri beğenildiğinden, onlardan Allah ve Peygamber razıdır.

VI. HAREKET

24. Hangi sultan hiddetli olur ve her sınıftan insanlar korkar; kimse ondan emin olmaz, bir de öfkesinden her an kibir ve kin saçarsa; yani çabucak kızıp birden öfkelenir; araştırıp sormadan insanları kırıp geçirirse; onu, Tanrı sevmez; hatta ömrü azdır ve emri devamlı değildir.

25. Sultan diye ilim sahibi, akli, sabrı, acıması ve yumuşak huyu olan kimseye derler.

26. İşte ona Hak'tan her an yardım gelir ve o, sonsuza kadar nimetlerin gelmesine sebep olur.

VII. HAREKET

27. Tanrı'nın sevmediği bir başka durum daha vardır.

28. O da, üniformalı elbise ile güzel güzel, alımlı atlara binen korkak askerlerdir.

29. Onlar korkak oldukları için, itibarları da yoktur. Yiğitlik ve savaş zamanında, bunların gönlü düşmandan yılar, canlarını ortaya koymaktan çekinirler ve kendilerini tasa basar.

30. Tanrı gazilerde alçak huy bulunmasını yani savaş zamanında korkup kaçmayı huy edinmeyi asla sevmez.

31. Gazi diye Allah yolunda kaygılanan ve atının tozuna Hakk'ın and içtiği kimseye denir.

VIII. HAREKET

32.Devamlı kulluk yapan bir insana, ibadet yapıp Allah'ın emrini yerine getirmek ne güzel yaraşır.

33. Onlar gece gündüz demeden Hakk'a ibadet kılıp, zahit ve abit oldular.

34. Allah'a ibadet eden kul ne güzel; fakat ondan büyüklenme varsa o gerçek zahit değildir.

35. Çok ibadet eden zahide kibir yaraşmaz; çünkü büyüklenme ile zahitlik ortaya çıkmaz. Büyüklenmesi olan zahit, kim olursa olsun; Tanrı'dan rahmet ümit etmesin.

36. Çünkü Allahu taâla kibirli kulları sevmez; şeytanın kovulmasına da kibri sebep olmuştur. Onun çok büyük saygınlığı varken, en aşağı dereceye düştü; bütün ibadetleri hiçe sayıldı ve kınanıp kovuldu.

37. İşte tevazu hâli zahitte olursa; onun ibadetleri doğrudur, yediği ekmek de helâldir. O Tanrı'nın rahmetine lâyıktır; şüphesiz cennete de girecektir.

IX. HAREKET

38. Yüce Allah ihtiyarlık zamanında insanın hayatındaki bütün işlerinin günah ve bozuk olmasını sevmez. O kimse, gece gündüz günahkârlarla düşüp kalkar ve o fasıkların işini işleyip onlarla aynı şeyleri yapar. Bunlar gönülden ve candan günahla sarmaş dolaş olup, halkın arasında bu işlerle bilinir.

39. Günah işleyen ihtiyar rahmete lâyıktır; zaten o yüce Allah'ın huzuruna kabul edilmez.

40. İhtiyarlarda; doğruluk, gönül saflığı, zühd, taat, tevbe, sadakat ve verdiği sözde durmak olmalıdır.

41. İhtiyarlık zamanında insana; dünyadan gönlünü büsbütün çekmek yaraşır. O, yoldan sapmayıp Hakk'a lâyıktır; sonunda da Allah'tan sonsuz ömür bulur.

X. HAREKET

42. Tanrı'nın sevmediği bir yaşama şekli daha vardır.

43. İnsan elindeki her şeyini, yaş kuru ne varsa, bütün varlığını hayra harc etse; ayrıca, zekatını ve öşrünü Hakk'ın emrini yerine getirmek için verse; para ve benzeri şeylerini vakf eyleyip akar yapsa fakat bu işler kişide riya olsa; o riyalı ameller Tanrı katında hoş karşılanmaz.

44. Allah için işlenen işler riyasız olur; eğer riya olursa Hak taâla kabul etmez. Hangi işte riya ve gösteriş varsa, yüce Allah onu sevmez; bu iki yüzlülük çok kötü bir şeydir.

45. Hayır işlerde ihlas gerekir; o işin sahibi Hakk'ın yanında üstün ve sevgilidir.

46. Hayrı gösteriş veya şan şöret için yapmamalı; iddia ve benlikte bulunarak "böyle yaptım, şöyle ettim." dememelidir.

47. Kim kalp temizliği ile hayırlarda bulunursa; hiç şüphesiz Allahu taâla ona rahmet eder.

XI. HAREKET

48. Allah'ın sevmediği ve bu işi yapmanı affetmediği bir iş daha vardır.

49. O da salih bir kimsenin, günahsız ve iyi amelli diye isminin âleme yayılmış olmasıdır.

50. Ondan ne zaman bahs edilir ve adı anılırsa; herkes ona, "günahsız bir kişi." der. Onun günah işlemediği, Allah için ibadet ve zikir yaptığı insanlarca bilinir. İşte böyle birisi yalan söyler, gerçeği bırakıp yalandan ve gösterişle amel yaparsa; bu işi Tanrı sevmez ve o insan Hakk'a lâayık değildir.

51. Salih insanda yalan söz bulunmamalı; eğer yalan olursa Allah'a iyi gelmez.

52. İşte onun söylediği doğru ve onun her bir organı bir göz olmalıdır. Sözü söyleyip, memleket ve şehir halkı işitince herkes onu el üstünde tutmalı. Onun salihliği ortaya çıkmalı ve şüphesiz o, Hakk'a lâayık olmalıdır.

HALKLAR ve KÖTÜ HUYLARI	
Zengin	→ cimrilik
Yoksul	→ boşboğazlık
Âlim	→ aç gözlülük
Kadın	→ utanmazlık
Hükümdar	→ çabuk öfkelenme
Asker	→ korkaklık
Zahit	→ büyüklenme
İhtiyar	→ günah ve bozukluk
Hayır sahibi	→ riya
Salih kimse	→ yalan söylemek

2.94. X/4 VÜCUT KİTABI KISSASI¹²⁷

I. HAREKET

1. Dünya, herkes için okuma yeridir; yalnız burada Hak ilmini okuyup bilecek insan lâzımdır.
2. İlim, ibret, hikmet, sırlar ve gizlilik; dalavere, hile, oyun, düzen, ikiyüzlülük, inanmama ve hakikî anlamın dışında olma gibi ne varsa; her birinin sözü burada yazılmıştır ve manası da o kelimenin içinde gizlenmiştir.
3. Kim dünyaya geldi ise; yüce Allah ona, hâline göre bu mektepte dersini vermiştir.
4. O kimse gördü, bildi, öğrendi, doyasıya yiyip içip kandı. Bütün ilimleri bildirenin, ilim içinde ağlatan ve güldürenin Hak olduğunu gördü. Bu ilmi bilmeyi o da arzuladı, ancak bilmek için farklı bir şey istiyordu.

¹²⁷ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 2. bl., s. 707-739.

5. Onu söylemiş bir dil olmadığı gibi, insanlar arasında da açıklayıp anlatmış biri bulunmamalı idi. O ilimden cana lezzet erişmeliydi.

6. Bu defa hocası ondan tarafa bir kitap açıp, “bunu baştan sona kadar oku. Öğrenirsen bu kitap sana, yeter de artar bile, işte burada birbirinden farklı on bölüm yazılmıştır. Bunun her bölümünde bin yaprak; her yaprakta da bin ders vardır. Eğer sen bu ilmi baştan sona kadar okursan, her sınıftan insan sana öğrenci olur. Ayrıca bu ilmin manasından yaz ve kış, her zaman, ruhun gıdalanır ve kuvvet bulur.” dedi.

7. Bu işaret Hak’tan o kimseye ulaşınca, yönünü bu defa Tanrı’dan tarafa çevirdi.

8. O kitaba çalıştı. Başta kendi nefsinin bir kitap olduğunu ve bütün organların bölümler hâlinde orada yazıldığını gördü.

II. HAREKET

9. Birinci bölüm işiten kulaktır; zaten her bir şeyi işitmek onun vazifesidir.

10. O bölümün içinden sayısız ve çeşit çeşit sesler, nimet olup gece gündüz ulaşmaktadır. Çeşit çeşit ilim, türlü hikmet, türlü söz; çeşit çeşit ses, ezgi, saz ve söz; türlü türlü kıssalar ile çeşit çeşit isimlerin her birinden can, sayısız zevk alır. Ölüm, ceza, çalgı çalma, emir, azar, yumuşaklık ve sertlik gibi şeyler; bu kulak bölümünde kelimesi kelimesine yazıldığından; söz içinde cana mana ulaştırılır.

11. Yüce Allah onu inanmayana kısmet etmediği için bu ilmin tadını kâfir olan bilmez.

III. HAREKET

12. Göz bu kitabın ikinci bölümüdür; o ne görüyorsa hepsi sebepleridir.

13. O kimsenin canı, o sebepler sayesinde zenginleşip cömertlikte sanki Hatim-i Tay gibi oldu.

14. Ne güzel nimetlenmeler, ne güzel gezintiler, ne güzel nimetler var; işte can bu gözden âlemi bakıp seyr etmeli; âlemin çeşit çeşit süslerini görmeli ve o işlemelerin içinden kendisine verilenleri alıp götürmelidir.

15. Feleğin devr ederek devamlı döndüğünü ve bu dönüşte şekilden şekile girip çeşit çeşit hünerler gösterdiğini gördü. Gökyüzünün Hakk’ın kudreti ile dolu olduğunu,

yerin göğün baştan başa nimetle dolduğunu seyr etti. Tanrı'dan elbiseler giydirilmiş Güneş ve Ay'dan daha parlak, göz kamaştırıcı güzeller de gördü. Renk renk çiçeklerin açıldığını, türlü türlü varlıkları, taşları ve ağaçları da gördü.

16. Bunların her biri Allah'ın işaretleri olup, cana hem gıda hem de nimettir.

17. Her birine Hakk'ın türlü türlü sırlarının bulunduğunu ve her birinin göz bölümünden canına saçıldığını; canının onlarla nimet içinde yüzdüğünü gördü.

IV. HAREKET

18. Üçüncü bölüm burundur; ibretli sırlar burada da örtüsünü kaldırdı.

19. İşte bu burundan canın içtiği türlü türlü güzel kokular geldi.

20. Güzel kokular çoktur, ancak içinde en iyi tütü, Allah kokusudur. Bu burun velilerden gelen o nefesten Hakk'ın kokusunu almaktadır.

21. Ten bir kafes can da bir kuştur. Her bir saatte can bir nefesten meydana gelir.

22. O Tanrı'dan alır Tanrı'ya verir; işte bunu Allah esirgemez ve bu, Hakk'ın nimet dolu, alelâde sofrasıdır.

23. İşte Tanrı'dan cana gelen her nefes, vücuda hayat olur ve cana da can katar.

V. HAREKET

24. Dördüncü bölüm ağızdır; onun manasını bilip sırlarına ulaşmak gerekir.

25. Yani haram ve helâl şeylerin neler olduğunu ve bunların ağızdan cana nasıl ulaştığını bilmektir.

26. Zira bütün gıdalar ağızdan alınır; buna göre her bir sesin hangi çeşit gıdadan meydana geldiği anlaşılmış olur. Bir sestem o kimsenin canına can artıran ve yol gösteren binlerce mana malum oldu. Dili onun bilgisi ile söze gelip, güzel güzel sırları açıkladı.

27. İlim içinde bülbül gibi ötmesi ve Allah'ı dilinden düşürmemesi, bu eser sebebiyledir.

28. Bu anışlar ve o sırların lezzeti her an cana rahmet şerbeti olur.

VI. HAREKET

29. El bu kitabın beşinci bölümüdür; suya ve toprağa ait ne varsa, hepsi elden geçer.
30. Alıp vermek için el alettir; böylece cana ondan sırlar ulaşır ve nasip olur. İşte alış veriş de onun sayesinde; fakat bu iş, elde gibi görünse de lezzeti canda alınır.
31. Kimin iş yapmayan ve işlemeyen eli varsa; onun canı, mana şerbetini doya doya içmemiştir.
32. O zekat ve sadakayı da veren eldir; böylece onun günah ve sevabı ortaya çıkar.
33. Halk onu ya cimri yahut da cömert diye anar; ancak hepsinin sırrını okuyan candır.
34. İşlenen her bir işin bir adı varsa da; onun ad işinde gizlenmiş yüz bin lezzeti bulunmaktadır.

VII. HAREKET

35. Altıncı bölüm ayaktır; bu bölümde de pek çok gizli mana vardır.
36. O kimsenin canı gelip, manası binlerce ve sözü tek bir olan bu ayağın ilmini okumaktadır.
37. O kimse ayağın vücudu taşıdığını gördü. Müminleri mescide götüren ayaktır; işte onunla onların dinleri varlığını sürdürür.
38. Bütün insanlar ayak üzerinde durup; Allah'a karşı kıyamda bulundu.
39. Ayakta yapılan her işte, muhakkak bir sır vardır.

VIII. HAREKET

40. Nefis, bu kitapta yedinci bölümdür, onda sevap ve eziyetler yazılmıştır. Günah ve tövbe de onda yazılıdır, bunun ilmi açıkta, ancak manaları gizlidir.
41. O kimse, onda küfür ve dinin yazılı olduğunu; manasının da söz içinde gizlendiğini gördü.
42. Küfür ve din nefsin içinde iki sözdür. Bu iki harften iki mana ortaya çıkar; böylece halka günah ve ibadet oradan saçılır. İbadetinden Tanrı'yı sevmek doğar; bu,

insanı alıp arşa yükseltir. Fesadından da şirk ve kâfirlik görünür; bu da, insanı kâfirden beter dinsiz yapıp suçlu eyler.

43. İşte dilde söylenen bu ilmin, can içinde binlerce hazzı bulunmaktadır.

IX. HAREKET

44. Akıl bu kitabın sekizinci bölümüdür.

45. O kimsenin canı gelip fikir evine uğrayınca; yolu düşüncenin o hiç el değmemiş konağına girdi.

46. Gökleri eksiksiz olarak fikir içinde gördü; orada bulunanları, oradaki derece ve makamları bilip anladı.

47. Her makamda; yerde gökte, gece ve gündüzde, yaz ve kış zamanlarında nasıl bir iş yapılıyorsa hepsini açıkça gördü.

48. Düşünceleri gökteki yıldızlara ulaşınca aklı, “bu işi yapan, bunları yerli yerince yaratan biri vardır. Bütün bu işler kendiliğinden olmadığı gibi; bunları yapan da mahluklar değildir. İşte bütün bu işlerin bir yaratanı vardır; o, her işte mutlak emir sahibi olan yüce Allah’tır.” dedi.

49. Can bu ilmi akıl bölümünde okuyup, hepsini ve her bir şeyi açıktan açığa bildi. O Allah’ın varlığını bilip anlayınca sevindi ve can bu bilgiden bin türlü zevk aldı. Akıl bölümünde bunları okuyunca; bu bilip öğrendikleri ona rahmet sofrası oldu.

X. HAREKET

50. Can bu defa da gönül bölümüne geldi; aslında o, dost ve arkadaşlarına ulaşmak ister.

51. Burada gönül dokuzuncu bölüm oldu.

52. Bu kadar çeşit çeşit iskeletle dert, sıkıntı, eziyet ve yanıp yakılmayı Allah bu gönle vermiş.

53. Nasıl nereye yöneldiğini, merhamet ve şefkatini; kısaca bu gönüllerde olan her bir şeyi yalnız Allah bilir.

54. Bu defa gelip gönle girdi, böylece o gönül ilmini bilip öğrendi. Orada benzersiz, uçsuz bucaksız, hiçbir şeyi belli olmayan ve insanı hayrete düşüren bir dünya gördü.

55. Orada, ne üstünden aşılın tepe ne geçit var, hatta hareket, canlılık ve sessizlik de yok. Yer gök, doğu batıda belli olmadığı gibi bütün varlıklar o gönül denizinde batıp yok olmuş. Varlık onda yok olup fena bulmuş; zaten devamlı olan, Hakk'ın zatı ve sıfatlarıdır.

56. Ona gönül adını verenler; “sakın dar olma, geniş ol” dediler.

57. Orada memleket ve padişahlık sayıya gelmez; Hakk'ın cemali de perdesiz olarak görünür.

58. Veliler ve peygamberler orada hazır olup; her an bizlere, “çabuk gelin” diye bağırırlar.

59. O kimsenin canı bu manayı okuyunca, ondan hoş kokular kokladı. Lezzet buldu, devlete kavuştu ve nimete ulaştı; böylece o sofradan nasibini alıp Hakk'a yöneldi.

60. Can engelsiz şekilde Hakk'a durmuş; can içinde de hesapsız mana sofrası serilmiş.

XI. HAREKET

61. Aşk ise, bu kitabın onuncu bölümüdür.

62. O âşıkların canının mihrabı olmuştur.

63. Can gelip o mihraba, ayakta olmadan, eğilmeden ve varlık göstermeden secde etmiştir.

64. Bütün âşıklar orada canın yüzünü ve secdeye kapanarak kendini unuttuğunu gördü. Bütün varlıklar o konakta yok oldukları gibi; cisim, can, akıl ve zat da kendini kaybetti.

65. O kimse de menzile ulaştı. Ona âşıkların mesleği verildi; böylece ondan küfür ve din düşüncesi kalktı. O eşsiz sevgilinin yüzünü gördü ve kendini unuttu.

66. O hâl ona gelince onu yok etti ve bütün bildiklerini yanılttı. Varlığı tamamen Hak uğrunda feda oldu; benlik gitti, yalnız o diri ve ebedî olan Allah kaldı.

67. Dildeki söz onundur, söyleyen de odur; görünen odur, gören göz de onundur. Bütün işleri yapan o olduğu gibi; iş işleyenlerin işlerini de yaratan odur.

68. Böylece can, bu ilmi aşk babında; harfsiz, sessiz ve dilsiz olarak okudu. İşlerin ne olduğunu anlayıp sevindi ve bu büyük nimetlerin hazzına ulaşarak zevk aldı.

XII. HAREKET

69. Organlara ne verildi ise; akıl, gönül, can ve vücut ne yaptı ise; her birisi kendi bildiğini yaptı; böylece günah, ibadet, küfür ve Hakk'ın yolu bilinmiş oldu.

70. İşte her insanın vücudu bir kitaptır; her işinin de ilmi onda yazılmıştır. İyi olsun, kötü olsun hepsi harf harf yazılmıştır; ancak manası harflerde gizlendiği için onu okuyabilmek bir hünerdir.

71. Gönülün anlayacağı şekilde gören göz lâzımdır; böyle olunca ondan başka varlığın adı anılmaz.

72. İnsan ne isterse kendinde bulabilir. Çünkü insan kendi kendini bilince; bütün işlerinin kendinden olacağını anlar. Kim kendini bilirse Allah'ı bilmiştir; artık o, Hak'tan başka bir şey istemez.

VÜCUT KİTABI									
Kulak	Göz	Burun	Ağız	El	Ayak	Nefis	Akıl	Gönül	Aşk

2.95. X/5 İLMİN DELİLLERİ KISSASI¹²⁸

I. HAREKET

1. Hz. Peygamber dünyaya geldiği zaman, insanlar arasında hiçbir âdet, usûl, töre ve düzen yoktu. Allah her işi ona bildirdi ve bu ilmin ne olduğunu da o söyledi.

2. Hakikatte ilmin ne olduğunu bildi ve her bir işin nasıl yapılacağını anlattı.

3. “Her türlü ilmin şehri benim; ancak bu şehrin kapısı da Ali'dir. Bana kim gelirse o kapıdan gelsin; kapı o olduğu için, önce ona geliniz. İlmi ona sorun, o söylesin siz de

¹²⁸ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 2. bl., s. 739-769.

bu işi açıktan açığa biliniz.” dedi. Peygamber bu sözü söyleyince insanlar; onu ilden ile yaydılar.

4. Mümin olanlar şüphe etmeden inandılar ve Peygamber’in sözüne hak deyip, onu tasdik ettiler.

5. Kâfir, inkârcı ve münafık, bu söze itiraz ederek, onu doğrulayıp hak bilmedi.

6. Çünkü bunlarda küfür ve ayrılık vardı; işte bu defa on kişi birleşip anlaşarak, “Ali bu söze ne der; soralım da bize ne cevap vereceğini görelim. Onumuz da bu sözü ayrı ayrı soralım; ilim mi yoksa mal mı üstündür anlayalım.” dediler.

II. HAREKET

7. Biri gelip sordu, “ya Ali, bu ilim mi üstün, yoksa dünya malı mı? Bana söyle de, hangisinin kıymetli olduğunu bilip, üstün olana değer vereyim.” dedi.

8. O müminlerin emiri de açıkça, “şüphesiz Tanrı ilmi üstündür; eğer emek çekersen ilim için çek ve bu ilmin dünya malından üstün olduğunu iyi bil.” dedi.

9. O kişi bu defa, “hangi sebeple, insan ilmin üstünlüğünü ne ile bilebilir?” diye sordu.

10. Hz. Ali de cevap olarak, “ilmi öğrenmek herkese farzdır. İlmî peygamberlere bildiren ve veren yüce Allah’tır, onlar ilim sayesinde insanlara yol gösterip, delil oldular. Karun hesapsız mal toplamıştı, sonunda onunla yerin dibine geçip harap oldu. İşte ilim mutlak maldan üstündür, mal insanı yoldan kor, ilim ise Allah’a ulaştırır.” dedi.

11. Söz sona erince o kişi gitti; bu defa ise, arkadaşlarından diğer biri geldi.

III. HAREKET

12. O da aynı şekilde; “bu ilim mi, yoksa mal mı üstündür, bana söyleyiver.” diye sual etti.

13. O müminlerin emiri tekrar, “dünya malı ile Hak ilmi birbirine eşit değildir; ilim maldan çok üstündür, bunu bilip ilim için sıkıntıya girin ve ona çok değer verin.” dedi.

14. O kişi, “bu söze delilin ne; ilim niçin aziz, mal niçin zelil oldu? Bu işi bize açıkça söyle de bilelim; malı harcayıp ilme değer verelim.” dedi.

15. Hz. Ali de, “malı her zaman sahibini bekler, onun bekçisi sahibidir; hâlbuki ilim, sahibini korur; dinini ve dünyasını canlı tutar. İşte ilim mutlaka maldan üstündür; mal insanı geri bırakır, ilim ise Hakk’a ulaştırır.” dedi.

16. O kişi cevabını aldı, işine gitti ve bu sözü öteki arkadaşına ilette.

IV. HAREKET

17. Bu defa, bu ilim ile mal sözünü sormak için üçüncü kişi geldi.

18. O da aynı niyetle gelip, bu durumu o Hak dostu olan Ali’ye sordu.

19. “Ya Ali bu ilim mi, yoksa mal mı; bunların hangisi üstündür; bunun üstün olanı hangisidir; söyle bilelim de, hangisi değerli ise ona daha çok önem verelim.” dedi.

20. O yine, “ilim maldan üstündür; onunla mal kıyaslanamaz, ilim çok çok kıymetlidir. İlim için çalışanlar asla pişman olmazlar; onlar hep sevinlidirler, bir an bile kederlenmezler.” dedi.

21. O kişi, “bu niçin böyledir, sebebi ne; acaba ilim maldan neden üstündür? Söyle de bu sözün sırrına erip; üstünlüğü nedenmiş, acaba sırrı ve hikmeti nedir, görelim.” dedi.

22. Fitnenin, kibir ve kinin kendisinden uzak olduğu Müslümanların emiri yine söyledi.

23. “Mal harcanınca eksilir, ilim harcanınca çoğalır ve gelişip serpilir. Bir de ilim sahibi Allah’ın emrini bilir; işte ilim bunun için üstündür. Mal sahibinin o emirden haberi yoktur ve ömrünü günah içinde geçirir.” dedi.

V. HAREKET

24. Sonra da, bu işi sormak için dördüncü kişi geldi.

25. Sorup “ya Ali! Bu dünyada ilim mi, yoksa mal mı üstündür?” dedi.

26. O, “bu ilim maldan çok üstündür, akli olan herkes bunu bizzat görür. Zaten üstünlüğünü ve nasıl olduğunu kendisi söyler; işine bakarsan ne şekildir, bilirsin.” dedi.

27. O kişi, “üstünlüğünü bana açıkla ve bunu sabit eyleyip, bir nişan göster. Bu ilmin üstünlüğüne sebep nedir; mal niçin aşağılanmış da ilim üstün tutulmuştur?” dedi.

28. O müminlerin baş tacı tekrar, ilmin üstünlüğünü göstermek için delil getirir.

29. “Malı hırsız ansızın çalar, ayrıca haydutlar ister istemez yol kesip alıp giderler, lâkin ilmi kimse alamadığı gibi; kimsenin emirle, zorla alıp sahip olması da mümkün değildir. İşte ilim şüphesiz maldan üstündür; mal insanı oyalar, ilim ise Hakk’a götürür.” dedi.

VI. HAREKET

30. O da cevabını alıp geri gitti, bu defa da; âcizden üstünü ve yanlışı doğruyu ayırt edip bilmek için o beşinci hizmetçisi ileri geldi.

31. Sordu, “ya Ali! Mal mı üstündür yoksa ilim mi; bu hâli söyle de, hangisi üstünse, ona emek verelim; üstünü üstün bilip, üstün diyelim.” dedi.

32. “Madem ki sordun, ilim üstündür ve mal ile kıyaslanmaz; o Allah’ın vergisidir; herkese kısmet olmaz.” dedi.

33. O kişi, “bize açıkça ilmin üstünlüğünü anlat ve buna neyin nişan olduğunu söyle” deyince; müminlerin önderi tekrar, “bu ilmin üstünlüğüne delil getireyim, kişi ölünce malını mülkünü başkaları almakta; hâlbuki, hayatta birlikte olduğu ilmini yanında götürmektedir; bu üstünlüktür.” dedi.

VII. HAREKET

34. Bu defa altıncı kişi gelince o da, “ey Allah’ın arslanı! Mal mı yoksa ilim mi üstün bize söyle de, hangisini üstün bilip iyi diyelim?” dedi.

35. O da, “ilim iyi şeydir; sen ilimle uğraş, böyle olunca mal kendiliğinden gelir. Kim ilim öğrenmek için çalıştı ise; o, şüphesiz maldan üstün bir varlığa kavuştu.” dedi.

36. Bu durumda o; “öyleyse ilmin üstünlüğünü ispatla da bunun sebebini bilelim. İlimin maldan üstünlüğünü, inceden inceye açıkla da bunun sırrını anlayalım.” dedi.

37. O da, “mal ile dünya nimetleri ele geçer, onun kişiye sağladığı da dünya izzetidir. İlimle ise hem dünya hem ahiret kazanılır, böylece hem izzet hem kutluluk bulunmuş olur. İşte ilim mutlaka maldan üstündür; mal insanı oyalar, ilim ise Hakk’a ulaştırır.” dedi.

VIII. HAREKET

38. Yedinci kişi sorarak ve Allah’ın arslanının ilmini ölçmek için geldi.

39. Ona sorarak, “ya Ali! Bize mal mı yoksa ilim mi üstündür, gözümüzle görelim, anlat da ona göre davranalım. Bunlardan hangisi üstün, bunu sabitleştir.” dedi.

40. Bu defa o sırlar ve bilgiler ocağı, “bu dünya malını ilim ile bir tutmayın; ilmin dünya malından üstün olduğunu bilip, ilim sahiplerine canla başla hizmet edin.” dedi.

41. O kişi tekrar, “bunu ne ile anlamalı; insan ilmin üstünlüğünü nasıl bilecek?” diye sorunca; o, “mal sevgisi mala konduğu vakit insan endişeye kapılır ve gönlü kararır. Hâlbuki can ve gönül bu ilimle aydınlanır ve insanın baktığı yerler gözlerinde gül bahçesi görünür. İşte ilim mutlaka bu maldan üstündür; mal, insanı oyalayıp geri bırakır; ilim ise Hakk’a götürür.” dedi.

IX. HAREKET

42. Böylece sekizinci kişi de gelip, durarak; mal ve ilmin ne olduklarını sordu.

43. “Ya Ali! Bu ilim mi yoksa dünya malı mı kıymetlidir. Söyle, hangisi üstün ise anlat da, değerli olanını açıkça bilelim.” dedi.

44. O bilgi ve hünerler sahibi, müminlerin başı ve Allah’ın arslanı, “elbette ilim üstündür; maldan bu daha değerlidir, mal yer gibi ilim de gökyüzü gibidir, bunu böylece bil.” dedi.

45. O kişi tekrar, “bundaki sır nedir, bu ilim maldan niçin üstündür?” diye sorunca, “mal sahibi kazancının helâl olduğuna dair hesap verecek, haramdan kazanmışsa azap görecektir. Ancak bilginler şefaathı olup ahirette, suçlunun elinden tutacak.” dedi.

X. HAREKET

46. O da nasibini aldı, işi sona erince gitti.

47. Bu defa dokuzuncu kişi, bu sözü sormak ve görene sırların yüzünü göstermek için gelip, “ya Ali! Sana geldim, bir sorum var, bana cevap ver. Mal mı kıymetli, ilim mi; hangisi üstün ise ona daha çok önem verelim. Hangisi değerli ise, onu üstün tutup, diğerlerinden ayrı davranalım, bunu bana anlat.” dedi.

48. “Şüphesiz ilim maldan üstündür; çünkü sırları ve gizlilikleri keşf edip görenler ilimle gördü. Kimin ilmi çoksa o zengindir, üstelik o ay, diğer insanlar da yıldız gibidir.” dedi.

49. O kişi tekrar, “ey cömert yiğit! Bu ilmin maldan ne gibi bir üstünlüğü vardır?” diye sordu.

50. Yiğitlerin üstünü tekrar, “bu ilmin değerli olduğuna şahit getireyim; o büyüklük sahibi Allah, ilmi gökten gönderdi ve sahibini göğe çıkardı. Malın aslı ise yerdir ve o yerden çıkar, onu seven de yerde kaybolup gider, bu başlıca delildir. İşte ilim, mutlaka maldan üstündür, mal insanı geride bırakır, ilim ise Allah’a ulaştırır.” dedi.

XI. HAREKET

51. O da nasibini aldı gitti, bu defa onuncu kişi bir çeşit hile ile, “ya Ali! söyle bunu halk nasıl bilecek? Mal Mı kıymetlidir yoksa ilim mi; açıkla da bunu halk yakından bilip anlasın.” dedi.

53. Bu defa Hz. Ali, “Hak ilmi maldan üstündür; kim ilme emek çekmişse, yolunu şaşırıp, aldanmamıştır; siz de mala değil, ilme önem veriniz.” dedi.

54. O kimse, “buna sebep nedir? Mal niçin kötü de, ilim iyidir; ilmin üstünlüğü niçindir; kararlı olarak söyle de, değeri iyice anlaşılın.” diye söyleyince, “çünkü ilmi çok olanlar tanrılık davası etmemişlerdir. Onların işleri devamlı zikir ve ibadettir; ondan başka da düşünceleri yoktur. Ancak mal mülk sahibi olanlar, tanrılık iddiasında bulundular. Malları unları baştan çıkardı; bu yüzden azıp doğru yoldan saptılar. İşte ilim bu maldan kesinlikle üstündür, mal insanı geride bırakırken ilim Hakk’a götürür.” dedi.

XII. HAREKET

55. Onuna da on türlü cevap verince; inkârları gitti ve doğruyu kabul ettiler.

56. O hikmet ve sırları anlayarak, gelip hepsi birden Müslüman oldular. Bu söz gönüllerde yer edip makam tuttu ve bütün dillerde devamlı söylendi.

57. Bütün insanlar bu işin sırrına ulaşip; ilim ile malın arasındaki farkın ne olduğunu bildiler. İlmin maldan daha üstün olduğunu ve malın ilim yanında değerinin bulunmadığını iyice anladılar.

58. Onun için malı çok çok harcayıp ilim tarafını tuttular ve mal ayak altına düştü.

59. Kim ilmi eksiksiz öğrenip âlim olursa; o bütün gönüllerde yer edip yaşar.

60. Akla ait olan zahit ilmiyle uğraşanın kulağı işitir ve gözü de görür.

61. İnsan yavaş yavaş öğrenmeyi sürdürmeli; bilmediğini de bilenlere sormalıdır.

62. Gönle doğan bütün ilim ise kendiliğinden gelir ve irade dışında, birden doğup ortaya çıkar. Onu kimse kimseden öğrenemez.

63. Can içinde bir başka can daha vardır, işte gönüldeki asıl gizli hazine budur. Allah onu kime nasip eylerse; o kimsenin söyledikleri gerçek ilimdir. Onun içi ve dışı süslenip güzelleştiği gibi; nerede bulunursa bulunsun bulunduğu yer Tur Dağı olur.

İLMİN DELİLLERİ			
Farz	Güvenli	Can ve gönül aydınlığı	Şefaat
Koruma	Daimi	Gökten gönderilme	
Çoğalma	İzzet ve kutluluk	Zikir ve ibadet	

2.96. X/6 DOSTLAR KISSASI¹²⁹

I. HAREKET

1. Bir kimsenin şu şekilde on dostu varsa; onun akli fitneye düşmez ve gönlü sıkıntıda olmaz.
2. O, “ben garip ve kimsesizim” diye imrenmemeli; çünkü o on dostu, on sevgili yerinde tutmalıdır.
3. O nereye gitse dosttan ayrı değildir, yerde ve gökte de bir düşmanı yoktur.
4. Dost ile dostluğun şartlarını eksiksiz yerine getirince; ona bütün insanlar sevgili olur. Dostlarla kim dostluğun şartını yerine getirirse; onun baktığı her yer, güllerle dolu gül bahçesine döner.

II. HAREKET

5. O dostların ilki, devamlı görüp gözetken ve o kimselere acıyan Allah'tır.
6. Nerede olunursa olunsun durumu bilen ve rızkı gönderen odur. Hastalanınca derman ondan istenir, sağlığı veren odur, gönül hoşluğu da ondandır. Derde deva her an ondan olur, her an ihtiyaçlarını karşılayan da odur.
7. Bu âlem onun sayesinde görünür, her an dilde tekrarlanan şeyleri de o verir.
8. Eller her bir işi onun izni ile tutar. Hakta ayağı yürüten de odur.
9. Dünya hayatı boyunca dost o olduğu gibi; ahirete gidince de bütün yollar dosdoğru ona varır.
10. Dağdan büyük günah da olsa affeder, nerede olunursa olunsun azığı rahmet kılar. İstenen her şeyi verdiği gibi; en sonunda, cemalini de gösterecektir.

III. HAREKET

11. Onun dostu sevgilisi Muhammed Mustafa'dır.
12. İşte ikinci dost, gittiği yoldan gidenleri doğruca Hakk'â götürken o zattır.
13. O, Allah yanında, ona yakışır iş yaparak makam tuttu.

---

¹²⁹ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 2. bl., s. 769-807.

14. İslamiyet'in emirlerin bildirip; insanların üstün, alçak hangi sınıftan olduklarını belirleyip ayırdı. İnsanları o batıl ve bozuk dinli kâfirlerden ayırıp, yurdu İslam evi yaptı.

15. Hiç şüphesiz küfürden ayırıp imanı öğretti ve Hakk'a bağladı. Ayrıca beş vakit namazı öğretti ve her türlü suçun bağışlanmasına sebep olan otuz gün orucu Hak'tan getirdi. Günahların bağışlanmasına sebep olan herkesin bildiği tövbeyi de o getirdi.

16. Ahirette insanlara şefaathçi olacak, bu sebeple Hakk'ın cemaline kavuşulacak. "Ümmetim ümmetim" diyerek Allah'a yalvardı; bu yalvarış Hakk'ın yanında makbul oldu. Böylece rahmet ulaştı ve ümmeti bağışlandı.

IV. HAREKET

17. Üçüncü dost, dinin gidiş usullerini Hak ilmini bilmekle, kılı kırk yarararak düzenleyip ortaya koyan dört büyük imamdır.

18. Onlar sayesinde bütün dağınıklıklar toplandı ve güçlükler kolaylaştı ve her türlü eşya ve para düzene konup kararlaştı. Çünkü bunlar hikmet ve gizlilik hazinesini bulup; insanlardaki hastalıkları bildiler.

19. Öleni ne yapmak gerektiğini, ona nasıl muamele edileceğini, gereken vazifenin ne olduğunu bildiler.

20. Ölen öldü, bu defa geride kalan ve hakkını bilip isteyen mirasçıların her birinin hakkını bildirdiler. Onları memnun edip ağlayanlarını da neşelendirdiler.

21. Dört mezhebi en iyi şekilde düzenleyip bildirdiler, böylece her biri insanlar arasında hayırla anıldı.

22. Hangi tabakadan olursa olsun, bütün insanlar bunu bilip; neyin haram neyin helâl olduğunu söyler oldular.

23. Bunlar, Allah'ın emir ve Peygamberin sözlerine dayanarak İslam dinini sağlam şekilde yoluna koydular.

V. HAREKET

24. Dördüncü dost da insanları elinden tutarak Hakk'a ulaştıran velilerdir.

25. Eğer dünyada veliler olmasaydı, yer ve gök her an yıkılmaya yüz tutardı.

26. Her yüzyılda nefesleri ile zamanın geçtiği hadiselerle hükmeden bir şahıs vardır. Bunlar velilerdir; işte bunların yardımı ile dünyada her nimet taptaze olur.
27. Bütün canlıların rızkı Allah tarafından verilir, fakat hangi ülkede bir veli bulunursa oradaki nimet çok olduğu gibi; lezzet ve bereketi de ziyade olur. İşte dünyada veli, berekettir.
28. O, insanları Hakk'a götürmek için çalışır.
29. Dünya durdukça veliler de olacaktır; bunların duası göğe direktir. Evliyanın sevgisi güneşe benzer; o her insana her gün altından taç giydirebilir. Her zengine ve her yoksula, mescit, dergah ve her eve velilerden duaların gelmesi, zengin fakir herkesin canına neşe verir.
30. O, rüzgâr gibi çeşit çeşit kokuları taşır; onu koklayanlar Hakk'ın kokusunu duyarlar.
31. Velilerin ilmi de halkın kirini her an yıkayan suya benzer. İlim saflığı ve berraklığı bakımından su gibidir; o kime gelirse hem kandırır hem temizler.
32. Velilerin sabrı da, her an kendisine rahmet yağın toprağa benzemektedir. Âlemdeki bütün varlıklar onlar sayesinde hayat bulduğu gibi; yine hepsinin rızkı da onlar sebebi ile gönderilir.
33. Her zaman bu nimetler, şüphesiz durmadan veliler yüzünden geliyor.

VI. HAREKET

34. Beşinci dost, insanlara İslâmiyet'in emr ettiği şekilde yol gösteren âlimlerdir.
35. Onlar insanları günde beş defa çağırıp rahmete ulaştırdığı gibi, her an da ibadete davet eylerler. İnsanları Hakk'a çağırın bunlar olduğu gibi; Hz. Muhammed'in nevbetini de bunlar vurmaktadır.
36. Yılda otuz gün orucun nasıl tutulacağını bunlar anlatır; sonra insanları çeşitli günahlardan kurtaran da bunlardı.
37. Her amelin nasıl yapılması gerektiğini; gücü olanın Kâbe'ye nasıl gideceğini de bunlar bildirir. Bunların sözüne göre, hacta bütün kadın erkek, insanların bir yere gelmeleri helâldir.

38. Dinin koruyucuları daima bunlardır; dünya durduğu müddetçe bunlara ihtiyaç vardır.

39. Nerede zorluk çıksa, onu gideren bunlar olduğu gibi; temizi ve mundarı da bu âlimler seçip bildirdiler. Allah'ın emrini insanlara bildirdikleri gibi, Peygamberin sözüne göre harekette bulunmayı da bunlar emr eder.

40. Abdestin nasıl alınacağını öğretip ayrıca ibadetin ne şekilde yapılacağını da gösteren onlardır.

41. Onlar dünyanın ne olduğunu bildirdikleri gibi; ahiret hayatını da anlatırlar. Ahirette olacakları, insanların bu dünyada yaptıklarını öteki dünyada bulacaklarını da bildirdiler. Cenneti, cehennemi göze görünür gibi, birer birer bunlar anlatırlar.

VII. HAREKET

42. Altıncı dost, Hakk'a çağıran ve orada sonsuz hayat gösteren hocadır.

43. İnsanları Hak'tan tarafa yollar, bu yüzden can da gönül de ona uyar. Can ve gönül üstada uyunca; onun her türlü muamelesine razı demektir.

44. Üstadın iyi ve doğruyu göstermesi delil oldu; fakat kimin şeyhi yoksa o, ayaklar altında kaldı.

45. Hoca, akan ulu bir ırmak gibidir; yoluna çıkıp karşı koyanı yıkıp geçer. İnsanlar bir pınar gibi ona uyar, o büyüklüğü ile onları Hak'tan tarafa ulaştırır.

46. Yoldaşı, her zaman kendisi olmadan ulaşan yardımıdır. Zaten bunun için bu yolda kılavuz olmuştur, o, kimsenin yolda kalıp perişan olmasını istemez.

47. Hocanın dileği gece gündüz, büyük küçük herkesin Allah'ın emrini tutmasıdır. Onun asıl yardımı; bütün insanları Hakk'a döndürüp, herkesi yetiştirmekle olur. Onun dileği, Allah'ın cemalini görmek olup herkesin Hakk'a ulaşması; sonsuz olarak cennette kalmak, eşi ve ortağı bulunmayan Allah'ın memnun olmasıdır.

48. İşte hocanın gece gündüz yardımını, en ufak bir leke ve tozun gelmesine engel olmaktır.

VIII. HAREKET

49. Yedinci dost, hocanın yükünü hafifleten ve Hak yolunda arkadaş olanlardır.

50. İnsanlar arasında eş ve dostun, sevgilinin kim olduğunu söyleyip, sırdaş edinendir.

51. Elindeki azığı birlikte yemek, sırrını da birlikte söyleşmek için saklar. Sevileni sever, düşman olunana da düşmandır ve bütün işlerinde başarılı olmanı ister. O kişi hem dildaş hem dindaştır ve onun ayrı bir işi yoktur.

52. Kıyamette o, birlikte olacak ve o gün unutup gitmeyecektir.

53. Eğer öğrencilere yüz suyu olursa; günahkâr kimselere şefaath edecek. Hangi insanlar bir büyük üstada samimiyetle öğrenci oldu iseler; yarın ahirette birlikte bulunacaklardır. Nitekim bu dünyada aynı sohbettedirler; orada da bu şekilde beraber olacaklar.

54. Birbirlerine yardım edecekler; bunlarda kibirden ve çekememezlikten bir iz bulunmayacaktır.

55. Kimler bir büyük hocaya öğrenci olmuşlarsa; ister ölü, isterse hayatta olsunlar; bunların yardımını her birinin sahip olduğu güç kadar birbirlerine ulaşacaktır.

IX. HAREKET

56. Sekizinci dost; baba ve annedir.

57. Şüphesiz bunlar evlatlarını çok severler; onlar için sayısız güçlüklerle katlanırlar.

58. Çocukları yüzünden rahat yüzü görmemişler; kendilerini onlara hizmet için kul köle yapmışlardır. Uykularını terk etmişler, gece boyu uyumamışlardır.

59. Haram olsun helâl olsun topladıkları bütün serveti onlara bırakmışlardır. Gece gündüz hep yardım etmişlerdir.

60. Bunlar evlatlarının açlıktan ölmesini veya başkalarına muhtaç olmasını hiçbir zaman istemezler. Onların beyliğini ve insanlar arasında herkesten üstün olmasını isterler.

61. Baba ve annenin yardımları çoktur, ayrıca oğul olsun kız olsun hiçbirisi için kötülük düşünmezler. Onların istediği; oğullarının ve kızlarının büyüüp, varlık sahibi olmaları ve gün görmeleridir.

X. HAREKET

62. Dokuzuncu dost, sanatı öğreten ve kazancın hazinesini gösteren ustadır.

63. Onun için sanata bitip tükenmeyen orman derler; zaten bu sanat hazineye benzer. Çünkü ormanların satmakla tükenmemesi gibi; sanat da insanlar arsında öyledir. Nitekim orman ne kadar satılırsa satılsın tükenmez, kazanç üstüne kazanç katmakla da sanat yok olmaz.

64. Onu usta öğretir. Dünyada yapılan ne kadar sanat varsa; insanlar bunu daima bir ustadan öğrenmişlerdir.

65. Sanat, insanlar için bir vasıta olduğu için halkı dünyada kazanma yoluna ulaştırır. O, kazanıp elde etmek için başlıca sebep olup, insanlar arasında iyi yaşamaya yol açar. Halk onunla dünyada kazancını elde eder; o eskimediği gibi, aşınıp kırılmaz da.

66. Sanat işlenince ne bozulur ne de değerini kaybeder; ne kadar işlersen kazancı o kadar çoğalır. İnsanoğlu onunla yaşar; yer, içer, gezer ve iyi bir hayat sürer. Bu bitmeyen bolluk ve tükenmezliğin hepsi usta sayesinde.

XI. HAREKET

67. Onuncu dost ise haktan ayrılmayan ve her an yardımcısı Allah olan adaletli bir padişahdır.

68. Ona Hak'tan adalet ve doğruluk verilmiş olduğu gibi, gelen herkes kapısında arzusuna kavuşacak. Kendi olgun akıllı, gönlü zengin olup, nimetlerinden bütün halk her zaman doycak.

69. Eşi dostu ve tebaasını düşmandan koruyup; herkesi toplayarak ayrılıklara meydan vermeyecek.

70. Haksızlığa uğrayanların hakkını alacak, yoksul ve mahrum olanları da arzularına kavuşturacak. Halkın dertlerine her zaman göz kulak olup; fakirleri zengin, memleketi de bayındır ve şen eyleyecek.

71. Ayrıca, cemiyeti bozan kötülük ve hurafelerin dine karıştırılmaması için İslâmiyet'in bekçisi olacak.

72. Adaletle Müslümanları görüp gözetmeli ve yoksulları ikram ettiği nimetlerle beslemelidir. İşleri daima doğruluk ve ihsan; dertlilerin derdine de derman olmalıdır.

73. Hükümdarlarda eksiksiz adalet bulunup; ihsanları fakirlere yerli yerince, tam olarak ulaşırsa; sonra da bütün halka şefkat ve merhametle bakarlarsa, onlar mutlaka herkesin dostu olur.

74. Zengin fakir umduklarını onda bulacak ve Allah'tan bütün insanlara rahmet olacak. Her yoksul onun sayesinde zengin olup; herkes onun sebebi ile nimet yiyecek.

DOSTLAR
Allah
Hız. Muhammed
Çehâr-ı yâr-i güzîn
Veliler
Âlimler
Hoca
Arkadaş
Anne - baba
Usta
Padişah

2.97. X/7 İNSANLIK ALÂMETLERİ KISSASI¹³⁰

I. HAREKET

1. Akılı kişi, işi bilen gerçek insandır, değilse o kişinin hayvandan farkı yoktur.
2. Aklı olmayan insan değildir.

¹³⁰ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 2. bl., s. 807-837.

3. Gerçek insanın on çeşit alâmeti vardır: bunlar onda her zaman açık ve gizli olarak görünür.

II. HAREKET

4. Biri tekeffür kılıp, yer ve gökteki her türlü varlığı düşünerek eksiksiz bilmektir.

5. Göklerdeki varlıkların nasıl olduğunu, hayatlarının ne şekilde ve niçin yükseklerde bulunduğunu da bilmeli. Ayrıca yeryüzündeki varlıkların durumlarını gözden geçirip, ne olduklarını, asıllarını ve hâllerini de anlamalı. Bunların her birinin bir işte ve bir harekette olduğunu görmeli.

6. Her birinin Hak yolunda düşünceleri olduğu gibi, hâl ve yaşayışlarına göre de zikirleri vardır.

7. O kişi kimsenin yanlış yolda kalmadığını, Allah'ın lüzumsuz varlık yaratmadığını da bilmeli.

8. Kendisini Allah'a kul bilen bu varlıkların hepsi ona yönelmişler.

9. Çünkü ilk iş olarak düşünüp tefekkür kılsa; yerde ve gökte bulunan varlıkları eksiksiz bilir.

III. HAREKET

10. İkinci olarak, gönül gözünü açıp bu defa da; âlemdeki mahlukları seyr edip, yaratılış ve huylarını bilmek gerekir.

11. Varlıkları tabiatlarını bilmek için ibretle gözleyip, dünyaya gelip sebeplerini anlamalı.

12. Bu varlıkların hareket ve yaptıklarına bakınca; kendilerinin ve işlerinin ne olduğunu anlar. Böylece hepsinin yaratılışındaki hikmet ve sırlar açılır; onları bilmek isteyenler de o kimseye uyarlar.

13. Her biri yerli yerinde hizmet eder ve emrine baş eğerler.

14. Bazı varlıkların işleri uçmaktır; bunlar melek olup yedi göğü de dolaşırlar. Bazısı arkadaşlık yapan, yolda birlikte bulunup sırdaşı olan insandır. Kimisi de yükü çeken; ne kadar yük olursa olsun hepsini götüren hayvanlardır. Bazısı bitki olduğu için; ortaya çıkıp türeyerek hayat bulur.

15. Böylece âlemdeki varlıkları bilip, her birinin tabiatını anlamalı. Sonra emri bunlara, meleklerle bu gönlün göğe yükseldiği gibi, tasarruf kılmak için ulaşmalı.

16. O kılavuz olursa; her nefes derece derece ilerler ve üstünlüğe kavuşur.

IV. HAREKET

17. Üçüncü iş tasarruftur; onunla bu mülkü idare edip güzelleştirmek gerekir.

18. O zaman melek ülkesi gezinti yeri olduğu gibi, yeryüzü de baştan ayağa meydan kesilir. İnsan da yoldaş ve sevgili olursa; bütün ülkeler o kimsenin emrine baş eğer. Hayvan ise yükü çeker, her bir işi yerine getirir ve Hakk'ı bulur. Ayrıca bütün bitkiler sofraya olur; hasıl verip hayat alır.

19. Her bir varlık eksiksiz yerli yerindedir; hangi sınıf olursa olsun, emre mahkûmdur. İşte o kimse bunlar için zamanın âmiridir.; bütün işleri o verir, o alır. Bütün varlıkların ölüsü ve dirisi, kısacası hepsi onun emrine muhtaçtır.

20. Allah tasarrufu nasip edince; bütün gönüller ona çevrilir.

21. O alçak gönüllü olup, kendini herkesten aciz ve düşkün bilmelidir.

V. HAREKET

22. Dördüncü iş, alçak gönüllülük göstermek ve düşkünlerle bir olmaktır.

23. Kibirle dostluk kurup da; gönlü onunla yoldaş etmemelidir.

24. Allah için çok alçak gönüllülük göstermeli ve her sözü onu anarak söylemelidir.

25. Sahip Allah olduğu gibi, mülk ve hüküm de onundur.

26. Zaten ölecek olanın hükmünden bahs edilemez.

27. Şüphesiz yerin ve göğün sahibi ve hâkimi yalnız odur.

VI. HAREKET

28. Beşinci vazife anlatmaktır; çünkü mana denen şey sır içinde sırdır.

29. O, anlatılara, açılıp ortaya çıkmazsa; bu doğru yol kimse tarafından bilinemez.

30. Okunup anlatıldığı zaman akıl anlar, can da bilir. Bütün işler bilinip anlaşılır; böylece mananın içindeki sırlar açılıp dilden dile dolaşır. Bu bilgiler, malum olup halk tarafından öğrenilince; deliler akıllı, akıllılar da deli olur.

31. O zaman akıl ve can sarhoş olup kendinden geçer ve baştan çıkarak ne yapacağını bilemez duruma düşer. Artık bütün temelleri yıkar ve sınır tanımaz olur; bütün bağları koparır ve kulluğun dışına çıkar.

32. Öyle olunca hayatın tadı yoktur; doğru yolda giden düşer ve adı kalmaz. Günahkârlarla, ibadet edenler mecliste bir olup küfür ile din birbirine karışır. İslâmiyet'e bağlı olanın hiç saygınlığı kalmaz; günah işleyen kadar bile değer verilmez.

VII. HAREKET

33. Altıncı iş tedbirdir. Bu yüzden halk o kimsenin başına toplanır.

34. Asıl tedbir Hz. Muhammed'in kıldığı tedbirdir. Zaten bütün peygamberler o tedbire başvurdu ve halkı onunla doğru yola koydu.

35. Eğer öğüt olmazsa halk toplanmaz ve düşünüp akıl etmezse hayra ulaşamaz.

36. İnsan diye zararını ziyanını, hayrını şerrini bilen, zarar ve şerden ayrılmak ve uzak durmak için tedbir alana derler.

37. Tedbiri, şerri yok eden ve her türlü kötü işleri cemiyetten kesen bir tedbir olmalı.

38. İnsan tedbirinde düzgün ve ihlaslı olursa; oradan ötesinde Allah'ın takdiri yardımcısıdır.

39. Maksadı, Allah'ın rızasını bulmak olursa; ondan Hak hoşnut olur.

40. Tedbir için ilk iş tövbe edip Hak ile olmak; günahsız bir hayat sürüp çok amel etmektir.

VIII. HAREKET

41. İşte yedinci iş tövbedir.

42. Yola giren için asıl ibadet tövbedir.

43. Tövbe, tövbe edeni neşeye boğar ve vücudunu cehennem ateşinden kurtarır; işte asıl tövbe budur.

44. Gerçek tövbe sahibine rahmet gelir; o Tanrı'nın rahmetinden elbiseler giyer.

45. İşte tövbesi olmayan kul, kul değildir; gönülden pişman olmayanların kullukları kabul edilmez. Fesadı, bozgunculuğu ve günahı seçen günahkâr kişinin kulluğuna değer verilmez.

46. Allah'ın sevdikleri, tövbe eden kullardır.

47. Tövbe etmeyenlerde huzur, gönül hoşluğu yoktur, zaten fasıklara Allah'tan hidayet ulaşmaz.

48. Kim gönülden ve candan pişman olursa, şüphesiz Allah ona rahmet kılar.

49. Tövbe kılmak kullar için çok kolaydır; pişman olup günah işlemekten maksat da; onun her türlü günahıtan arınıp temizlenmesi ve insanlar arasında iyi ve doğru işleri ayırmasıdır.

IX. HAREKET

50. İşte sekizinci iş yanlış ile doğruyu, kötü ile iyiyi ayırabilmektir.

51. Hakkı batıldan ayıran temizdir; bu yolun güzelliği onun ile gelmiştir.

52. İnsanlar arasında üstünleri, aşağı tabakadan olanlardan, haramı da helâlden seçen odur.

53. Küfrü İslam'dan ayırabilen, kötü işleri bırakıp, haramlardan korunan kişi temizdir. Yarın ahirette, iyiyi kötüden ayırabilen ve haramlara yaklaşmayan bu kişiler, Allah yanında bütün kullardan üstün olacaklardır.

54. Bunlar yalnız bir dine uyarlar ve bütün işleri bir yana bırakıp, Hakk'ın emrini tutarlar.

55. Yani dinleri İslâm'dır; bunlar yüce Allah'ın emrini seçmiş ve üstün tutmuşlardır.

56. Ondan başka şeylere kapılmamak ve sonunda, ahirette ateşe atılmamak lazımdır.

57. Bu günahsızlıktan kazanç hakkı iyi, batılı da kötü bilmektir.

58. O zaman Allah'a yakınlık bulunur, can ve gönül de onun rahmetine layık olur.

X. HAREKET

59. Dokuzuncu hâl yakınlıktır; takarrüb sayesinde Allah'a kavuşulur.

60. Hakk'a takarrüb bulunca Allah'tan ebedi ömür ulaşır.

61. O yakınlıkla Hakk'a ulaşıncı şüphesiz her yerde dostun yüzü görünür. Böylece Allah yolunda ulu önder olan bütün peygamberlere kavuşmuş olur.

62. Bütün perdeler gözlerinden kalkar ve bir anda bin söz işitir. Sonra ihtiyaçları karşılanır, dertlere Hak'tan her an deva gelir. O yakınlık sebebi ile derecelere kavuşup, bütün dillerden ve gönüllerden o kimseye söylenen "merhaba" seslerini işitir.

63. Yerde ve gökte bulunanların hepsi onu sevdiği gibi; Hak bunların hepsini ona hizmetçi kılar. Günleri bayram, geceleri miraç olup, herkes ihtiyaçlarının karşılanması için kapısına gelir.

64. Sevgili ile olan dostluğu sağlamlaştırır, Hakk'ın yanında mülk ve makam tutar. Bu kapı ona Allah tarafından açılışı için, bütün işleri baştan sona beğenilir.

XI. HAREKET

65. Onuncu menzil ise vuslattır, artık gidip vahdet ülkesinde yer tutabilir.

66. O bir olan Hak'la beraber olup her işi takdir ile işler. Nerede olursa olsun, bulunduğu yer Tur demektir; âlem içinde de başarısı üstün ve bahtı çok açıktır. Hakk'ın kudreti ellerinden saçılır; her an ondan rahmetin yeli gelir.

67. Bakışları kime değerse o, aşağılardan yukarılara çıkar; saygınlık ve yücelik kazanır. Her bir organı Hakk'ı gösterir, Allah'ın izni ile varı yok, yoğun da var eyler. O zaman gerçek emir sahibi olup, her bir işi Allah'ın rızasına göre yapar.

68. Kavuşma ve vuslat, ölmüş olan bütün hayatı bir yere toplar. Benliği gider ve yalnız o varlık kalır. Benlikten sıyrılmakla, kurtulur. Böylece, benlik olarak ne varsa hepsi yok olur. Akıl da can da, o denize karışı ve ölümsüz ve ebedi olan hayatı bulur.

XII. HAREKET

96. Veliler bu işleri yapmakla Tanrı'ya ulaştıkları gibi insanları da, riyasız Hakk'a davet ederler.

70. Kim bu on türlü işi yaparsa; o insan Allah'a layıktır. Ayrıca hayatı dünyada nizam intizam içindedir ve Hakka'a bağlanıp onunla beraberdir.

71. Böyle hayatı yaşayan ve bu şekilde bir ömre sahip kimselerin, Tanrı'nın gerçek ve üstün kulları olduğunu açıkça bilmek gerekir.

72. Bu on nesne kimde eksiksiz bulunuyorsa; Allah'ın yüce varlığı ona makam olmuş demektir. Allah dünyada ve ahirette onu mutlaka dostluk evinde konaklayıp misafir edecektir.

73. Eğer bir kimsede bu on iş yoksa, o, bu hayatın ve ölümsüzlüğün ne olduğunu bilemez.

İNSANLIK ALÂMETLERİ
Tefekkür
İbret
Tasarruf
Alçak gönüllülük
Anlatma
Tedbir
Tövbe
Ayırma
Tekarrüb
Vuslat

2.98. X/8 DEĞERLİ VARLIKLAR KISSASI¹³¹

I. HAREKET

1. Dünyada bütün dillerde haber olarak söylenen on şey vardır.
2. Yer, gök, cennet, cehennem, bu ve öteki dünya gibi açık gizli ne varsa; hepsi on şey içinde gizlenmiş ve cümlesinin nakışı da buna yazılmıştır.

II. HAREKET

3. On varlığın biri, önderi ve rehberi olan Kur'an'dır.
4. Yüce Allah'ın başka dinlere vermediği Kur'an müminler için rahmettir. Müminler için büyük devlet ve kutluluk olan Kur'an hem şifa hem de rahmettir.
5. Kur'an yedi katlı bir sofradır.
6. Onun başındaki âmir de Hz. Muhammed'dir.
7. Yedi Mushaf tıpkı yedi sofradır; o yedi kat olması sebebiyle sofraya benzer.
8. Her bir yaprak bir sini gibidir ve ondan binlerce tabak dizi dizi sıralanmıştır. Her bir harf de bir çanağa denktir, nimeti ise o harfin içindeki manadır. İşte Tanrı'nın rahmet sofrası Kur'an'dır ve onu yiyen vücut değil candır.
9. Yerdeki, gökteki her varlık, bunların misli ve benzeri bulunan her şey bu sofraya konulmuştur.
10. Onu bilip hükmünü tutanlar tadını aldı; bilmeyen ve emrini yerine getirmeyenler ise, yabancı kaldılar.
11. Kim Kur'an'ın sırlarına vâkıf olduysa o, Hakk'ın nurunu gördü.
12. Allah o nuru Kur'an içinde gizledi; müminlerin canı da onun peşine takıldı.
13. O Hakk'ın nuru kâfurî renkte bembeyaz sahraları görünce, gelip o alanlarda yer tuttu.
14. Sahrayı miskten çadırlar kapladı.

---

¹³¹ Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 2. bl., s. 837-887.

15. Onlarda, her birine bin kişinin gönlünün düşüp inlemesine sebep olan güzeller oturur. Boyu bu gökten yüce olan o güzellerin ışıkları baştan başa âlemi tutmuştur. Bu insanlar ve cinler bunlara benzemez ve onların biri kıymet bakımından iki cihandan daha üstündür.

16. Sahra kâğıt, yani ak ak ovalardır; çadır da, kâğıt üzerindeki yazılardır. Güzel yüzlü sevgililer çadırdaki yani yazıdaki manadır.

17. Kur'an, Peygambere söylenmiştir; onun ne olduğunu ancak Hz. Muhammed bilir.

III. HAREKET

18. İkinci kıymetli varlık, insan suretinde yaratılmış olan Muhammed Mustafa'dır.

19. Yüce Allah âlemleri onun nurundan yarattı ve gizli olan her şeyi ona söyledi.

20. Allahu taâla onu sevip dost edindi; ona taht olarak da kendisine iki kaş arası kadar yaklaşma olan kabekavseyni verdi.

21. Önce ve sonra yarattıklarının hepsi, bunların ne oldukları ve ne olacakları baştan sonra, ona bildirildi.

22. Arşın üstüne çıktığı o zamanda perde kalktı ve dost dostuna kavuştu.

23. Gökte bulunanların hepsi birbirlerine müjde verip hizmet için bekledi. Peygamber içeri girdi ve hiçbir mahlukun görmediği şeyleri gördü.

24. Ara yerde sayısız sırlar söylendi, binlerce dua bir anda kabul ve rağbet gördü.

25. Allah'ın sevgilisi tekrar bu konağa geçince, arş da ayağı altında beraber geldi.

26. O; ayın, rı ve şın iken arş olmuştu; ancak şın, rı ve ayın sırasına göre tersinden okununca şer' yani İslâmiyet oldu. O arş kelimesi, çevriliverince şer' oldu; böylece dal budak asıl, asıl da dal budak oldu. İşte bu şeriat o arştır.

27. Gerçi şeriatın düzeni bu yeryüzüdür; ancak o arшта yazılmıştır, orada kayıtlıdır.

28. Sanki o sevgili peygamber arшта bulunmaktadır.

29. Çünkü o, Hak'tan verilen şeriatla beraberdir. Allah'ın sevgiliyi değerli ve yüce kılmasının sebebi, onun Hakk'ı birleyip, bir bilmesidir.

30. O Allah'tan başka varlığa tapmadığı gibi, nerede bulunursa bulunsun, putlar için asla ev yapmadı. O doğunca putlar baş aşağı düştü ve puta tapanların hepsi âciz kaldı.

31. Onun getirdiği hükümler âleme yayıldı ve bütün insanlar ona boyun eğdi. O kıyamete kadar sürecek, ahirette de şefaahat kılacaktır. Her iki cihan onun mülkü olduğu için gizli ve açık şeyler ortaya çıkıp anlaşıldı. İşte o sevgili Peygamberin bütün buyruk ve işleri yerine getirildi ve kendisi de daima üstün tutuldu.

IV. HAREKET

32. Değer verilen üçüncü şey saltanattır.

33. Kim Allah'a ve Peygamberlerine itaat ederse, o emir sahibi idarecilere de boyun eğer.

34. Eğer emrini dinlemezse isyan etmiştir; hakkı hak bilmediği takdirde de kâfirdir.

35. Bu saltanat Tanrı'nın gölgesidir ve Allah'ın emri ona kol kanat, güç kuvvet olmuştur.

36. Allah'tan ona baht verilince, devlet gelip o varlıkta taht kurup yer etmiştir. O ulaşılmadık yerlere ulaşır hükümünü geçirir; gözlerin görmediği en gizli yerleri bile görür.

37. İsterse adaletle her tarafı şenlendirip bayındır eyler; böylece halk arasında sayısız hayırlı işler meydana gelir. Dilediği takdirde zulümle ülkeleri örene çevirir ve halk canından bezip her şeyini terk eder.

38. İş yapan Allah'ın takdiridir, ancak görünüşe ad onun olduğu için halk; zulüm de, adalet de onun sanır.

39. İşte varlık bir fabrika olunca, onun idaresi için de padişah gerekti.

40. Saltanat diye devlete derler; devletin de adı, güç ve kuvvettir.

41. Kul yapar gibi görünse de işi işleyen Hakk'ın ezeli gücüdür; insan ölür fakat iş devam eder. Yeni iş tekrar eder bir vücut sayesinde yapılır; Hakk'ın kudret eli ona yeniden şekil verir.

42. O emir kıyamete kadar sürer; ancak varlık geçici olup saltanat kalıcı ve devamlıdır.

43. İşte saltanat üstün tutulmuştur ve onun kolu kanadı Allah'ın kudretidir.

V. HAREKET

44. Allah'ın her şeyden üstün kılıp ululadığı bir diğer varlığa peygamber ve veliler akl-ı kül demişlerdir.

45. Büyüklük sahibi ve pek yüce olan Allah herkese Hak'tan yana yol gösteren o varlığı, en önce yarattı. Allah âlemleri de ondan yarattı.

46. Allah'tan başka varlıkların hepsi bir vücuttur ve onun gözü akl-ı küldür; o nereye bakarsa baksın hepsini görür.

47. İşte o baştan sona kadar dünya varlıklarını Hakk'ın emrine verdiği akıldır.

48. Toprak, su, ateş ve rüzgâr gece gündüz akla hizmet eder. Altın, gümüş de dahil, kıymetli taşların hepsi topraktır. Buğdayı öğüten, bağları sulayan sudur; ayrıca çeşmeler olup halka su veren de odur. Rüzgâr yelkene dolup, her yolcuyla eve ulaştırır. Ocaktaki ateş küre denen ocak çıkıntısına, yalınlanıp alev alev taşar ve taşları kaynatır. İşte bunların hepsi aklın hizmetçisidir; bütün bu işler de aklın eli ile işlenir.

49. Bundan başka zengin fakir bütün insanlar akıl ile düşünüp tedbirler alır.

50. Bütün peygamberler ve veliler aklın gösterdiği yoldan gidip Hakk'a ulaştılar.

VI. HAREKET

51. Dünyada üstün tutulan bir başka şey de Hak'tan haber veren ilimdir.

52. Allahu taâla onu kendinden haber vermesi için, gökten yere indirdi.

53. Cihan bu ilim sayesinde harekete gelip canlandı, böylece gizli açık ne varsa belli oldu, ilme uyan üstünlükten üstünlüğe, yükseklerden yükseklere ulaşır.

54. Bu ilim, cennete kurulmuş bir merdivendir, ayrıca göklere uçmak için kanattır. Peygamberler ve veliler bu ilim sayesinde insanları yola koyup menzile ulaştırdılar.

55. Dünya karanlık, sıkıntılı, dar, içi hile ve tuzak dolu, savaşılmış mücadele edilen bir evdir. O karanlık, ilim ile aydınlanır; yine ilim sayesinde savaş barışa, sıkıntı ve darlık da neşe ve bolluğa döner.

56. Ancak en önce İslâmi ilimleri bilip onunla Allah'a ibadet kılmak gerekir.

57. İlmin meyvesi ameldir; fakat insanın ilk önce bu ilmi öğrenmede acele etmesi gerekir. Ağaç olmadan meyve bitmediği gibi, ilim olmadan da hayır ve şer bilinmez.

58. İslam dini ilim ile ayaktaadır; insan da ilim sayesinde düzene girmiştir.

59. Kimin ilmi varsa o, yol gösterip insanları kurtuluşa çıkardı; ilmi olmayanlar da ayak altında kaldı.

60. Allah'ın mevhibelerinin en hayırlısı ilim ve musibetlerin en kötüsü de cehalettir.

61. İlim ve iyi amel kime yoldaş ise, o büsbütün insanlara baş olmuştur.

VII. HAREKET

62. İlmin adı dışarıda yazılıp, tadı da can içinde gizlendiğinden; o yüceler yücesi büyüklük sahibi olan Allah, tadını canda koyup, onu canlara yol gösterici yapmıştır.

63. Can da üstün bir şeydir; bu yüzden onu kimse bilip anlamamıştır. Bütün varlıklar can ile hareketlenir; can olmayınca her bir varlık işe yaramaz hâle gelir.

64. Bir kısım varlıklar su ile hayat buldular; bütün bitkiler de su ile canlandı. Bazı varlıkların canları ayrıca hayvanları diri tutmak için bir emirdir. Ayrıca nefes bazı varlıkların camıdır; insan da soluk alıp verme ile diridir. Bazı varlıkların da canı ruh-ı kudsîdir, bunlar ruhanî varlıklardır.

65. Cismin sudan nefsin de emirden canlılık kazanması, dünyada yoldaş olmalarını sağladı. Yani, nefis hayvan, cisim de bitkidir; bunlar Allah'ın emri ile hayat bulur.

66. Ayrıca bu can, solukla hayata gelir; ruh-ı kudsînin birliği de akıl ile diridir. Yani can insan, akıl da melek gibidir; bunlar olduğu zaman vücut sakinleşip rahata erer.

VIII. HAREKET

67. Gönül, yerin göğün, seçilmiş seçilmemiş yerde ve gökte bulunan her şeyin sığıdığı çok geniş bir varlıktır.

68. Onu anlamaktan her şey aciz kalmış ve kendini kaybetmiştir.
69. Türlü türlü nakıslar, suretler, sanat, renkler, isimler, cimrilik, cömertlik, öfke ve merhamet ile zulüm ve adalet; bütün bunlar gönül defterine yazılmıştır; fakat gözler onu bakıp göremez.
70. Onda zahir ilmi harf harf yazılıdır.
71. İbret, âlemin nakşıdır.
72. Fakat bu gönülde birine bin mana ve sır vardır. Allahu taâla hikmet ve sırları gönülde işlemiş ve onu gönül sahibi insanlara bağışlamıştır.
73. Sır ilmi candan doğarsa da, sonunda gelip gönülde konaklar. Hakk'ın ışığı olan kudret ilminin evi de şüphesiz gönüldür.
74. Dünya ahiret, yer gök, cennet cehennem ve başka yaratılmış ne varsa; farklı farklı, hepsi gönülde yer tutmuşlardır; fakat bu gönül onlarla avunmamakta; mutlaka sahibini görmeyi arzulamaktadır.
75. Onsuz ev olmaz, gönlün avı daima odur.
76. Allah'ın yıl on iki ay devamlı baktığı gönül, hem nazar yeri hem de Hakk'ın sarayıdır. Sonra bu gönül, Hakk'ın hazinesidir. Çünkü Allah hazinesini gönüllerde bıraktı ve, “beni gönüllerde arayınız, gönüllerde isteyiniz.” dedi.

IX. HAREKET

77. Her şeyden üstün olan aşktır.
78. Akıl, gönül, can, nefis ten de dahil hepsi Allah'ı bu aşk ile buldular.
79. Aşk ezelden beri, kadim olan Allah'ın iradesidir.
80. O ezeli ve başlangıcı olmayan Allah'ın onun hakkında, “ben bir gizli hazine idim, beni açık olarak bilmelerini diledim” dedi.
81. Allah yeri ve göğü çeşit çeşit mahlukla, akıllara durgunluk verecek şekilde süsleyip donattı.

82. Bütün bu akıl ve varlık o dilek sebebi ile her bir mahlukta zerre zerre oldu. O iradenin zerresini görünce de varlıklar seçme ve isteği ona bıraktılar. O zerrenin adını aşk koydular.

83. Bütün varlıkları birbirlerine karşı yönelten ve aralarında sevgi bağı kuran odur. Her şeyi harekete getiren aşktır, “bu işi işle, burada dur” diyen de odur.

84. Her türlü işi yaptıran aşk olduğu için, akıl, nefis, can ve vücut aşkın kölesidir.

85. Aşk Allah’ın istediği bir iradedir; bu köhne ve eski şeyleri onunla bağlayıp güzelleştirir ve yeniler.

86. O irade gelip burada aşk olunca; can ve gönül aşkla dolup şenlendi.

X. HAREKET

87. O on değerli şeyden biri, insanların o olmadan ölü haline geldikleri, nefistir.

88. Nefsin aslı bütün olan nefistir; her nefis o nefis-i külden doğar. Bütün nefislerin annesi nefis-i küldür. Bu yüzden vücudun sermayesi odur.

89. İçinde nefis bulunmayan her cismin, hiçbir tarafta ne hareketi ne de isteği vardır.

90. Bunların hepsi nefis için zahmet çeker; bundan maksatları da nefsin bir lokma yemesidir.

91. Nefis vücuttaki en büyük cevherdir; ister erkek isterse dişi olsun hepsini oynatan odur.

92. Yeryüzünde olsun, gökyüzünde olsun ne çeşit işleme ve alâmet varsa; hepsi nefsin içine gizli bir şekilde nakş edilmiştir. Dünyada bulunan her bir işaretin hepsi bu nefsin içinde gizlenmiştir. Halk arasında erkek ve dişi ne varsa bu nefsin işleri hepsinde işlenmektedir.

93. Bütün nefislerde yemek ve içmek, zaman zaman rahat etmek ve uyumak vardır.

94. Hakk’ın emrini dinleyen her nefis, cennette sonsuz olarak ömür sürecektir. Karşı gelen her nefis de redd edilip, sonsuza kadar cehennemde kalacaktır.

95. Hayat ve ölüm nefis için geldi, nefse diriliği de, o hayat suyu verdi.

96. Bütün işler nefse bağlanmıştır; hayır da şer de varlık ve görünüşünü nefisten alır.

97. Kimin nefsi emri altına girmişse; o kişi, toplanıp kendine gelmiştir.

98. Böylece ondan Allah'a yol açılmıştır; o kimse nereye giderse gitsin Hak'la karşılaşır.

XI. HAREKET

99. Üstün olan bir başka varlık da yıldızlardır ve bütün vücutların üzerinde hükümleri geçerlidir.

100. O hiçbir varlığa muhtaç olmayan, kudret sahibi Allah, alemleri yaratıp yedi kat gök ehlini var eyleyince; yedi gökte yedi yıldız koyarak, onlara kendi emrinden yol açtı.

101. O emir üzerine her birine bir vazife verildi ve vücut bunlardan terbiye aldı.

102. Bütün küçük çocukları terbiye edip besleyen Aydır. Bütün vücudun çocuk iken bakıcısı odur; sonra Utarit'in gelmesi ile beden büyür.

103. Utarit'in vazifesi ilim ve sanat öğretmektir; bütün sanatları gösteren ve işleten odur.

104. Yetişince nefis, meclisler kurup yiyip için yaşamak arzusundadır; o zaman Zühre çalgı çalar ve her an cesaretlendirir. Nefsi baştan aşağı oynatan, nefis içinde yasama ve işret meclisleri kurduran Zühre'dir.

105. Yiğitlik çağında Güneş gelir. Nerede olursa olsun, neşe içinde ve gönlü aydındır; işte bu düzeni vücut Güneş'ten alır.

106. Yaş otuza gelince faydasız işlerle uğraşır; bu zamanda Merrih ona davranışları öğretir. Onu baş kesip kan dökmeye teşvik eder; çalışıp çabalar onu kendi işine getirir.

107. Bu defa Müşteri yıldızının hükmü erişir; o, düşünce ve tedbir öğretir.

108. Yaş altmışa dayanınca Zuhâl gelir. Zuhâl onunla olunca, sertlik, acele, uğursuzluk ve karanlıklar hayatında yer alır.

109. Bunlar yedi kat gökte iş yaparlar ve bütün insanlar o işlerden etkilenirler.

110. Yedi kat gökten yukarda ise okul ve zatın kendisiyle sabit olduğu, hareket etmeyen yıldızlar vardır. Her işi yerli yerince devam ettiren ve vücutta cevheri ayakta tutan odur. Sanki bütün cihana başkan olan Arş dokuzuncu felektir. Onun ışıkları bütün başlar vurur, böylece insanlar her işi sonuna kadar götürürler.

111. İşte bu feleklerden ve yıldızlardan bütün vücutlar iyilik ve kötülük ulaşır. Bunlar dünyada Hakk'ın emrini yerine getirirler, onun için hükümleri her işe ulaşır.

DEĞERLİ VARLIKLAR
Kur'an
Hz. Muhammed
Saltanat
Akl-ı küll
İlim
Can
Gönül
Aşk
Nefis
Yıldızlar

2.99. X/9 ÖĞÜTLER KISSASI¹³²

I. HAREKET

1. İnsan için hem kanat hem de köstek olan on öğüt vardır.
2. Vücut onu işlerse edepli, can da yaparsa güzel huylu olur. Vücut ve can bu öğüdü tutunca; bütün insanların gönlünü kazanırlar. Ayrıca bunlara Hak'tan rahmet saçılır; hem de insanlar değer verip üstün tutarlar.

¹³² Âşık Paşa, a.g.e., 2. c. 2. bl., s. 887-923.

3. O öğüt, canlar için kol kanat; tenler için de; Allah'a yakınlık ve kavuşma demektir.

4. Kim o öğütleri tutarsa, neşeyle dolar ve bütün sıkıntılardan kurtulup hayata döner.

II. HAREKET

5. Birinci öğüt, Hakk'a doğru bağlanmak ve hak sözü samimiyetle kabul edip söylemektir.

6. İnsanın Allah'a ibadet etmesi çok güzeldir; ancak doğrulukla olursa fayda verir.

7. Yarın ahirette bütün insanları toplayıp, hayır ve şer ne yapmışsa hepsini sorarlar.

8. Orada Allah'ın gizli hazinesi açılır ve rahmeti insanların üzerine saçılır. Rahmetiyle muamele âleme eşit olur; lakin bu, herkese samimiyet ve doğruluğu kadar ulaşır.

9. Nitekim Güneşin ışıkları her sınıftan insana ve her yere eşit şekilde gelir. Ama her ev, ister yeni isterse eski olsun, penceresinin durumuna göre ışık alır.

10. Bu gönüllerin her biri eve benzer; pencere de doğruluk demektir; geniş veya darlığına göre ondan ışık gelir. Tepeden deliği veya penceresi bulunmayan ev aydınlık olmadığı gibi, ışığı da kabul etmez.

11. İşte sıdkı olmayan gönüller de öyle olduğu için, onlara rahmet inmez ve baştan başa karanlığa gömülürler.

III. HAREKET

12. İkinci öğüt, insanlara insafli davranmak ve her sözü ölçülü söylemektir.

13. İster alışverişte ister yolda, isterse işte nerede olursa olsun; insaf ile yapılan iş güzeldir.

14. İnsafsız kişinin dini eksiktir; insafli olan da dine kuvvet ve güçtür.

15. Bazıları insaf için, "dinin kalesi" derler. Bu aslında "dinin yarısı" demektir.

16. Kimin insafı varsa dini de vardır.

17. Kimin gönlü insafla dolu ise o, insafsızlara bakarak merhamet hazinesi kesilir.

IV. HAREKET

18. Üçüncü öğüt nefsi kahr ile basıp tesirsiz kılmak ve kahr eliyle başını kesmektir.
19. Allah'ın yolunda gidenin yaptığı bu riyâzet, yaz kış nefsi ona, asla vefa göstermez.
20. Nefsi uykudan alıkoyanın, perhiz ederek, ekmek ve sudan ölmeyecek kadar verenin; niyeti nefesine eziyet ve sıkıntı vererek nefsinin isteklerine karşı koymaktır.
21. Tanrı emrini tutanın nefsi kırılır, çünkü bu, nefsin incindiği bir kahrıdır.
22. Nefsi kahr eden en önemli şey açlıktır.
23. Allahu taâla neyi ve hangi mahluku yaratmışsa; hepsi onun varlığını bilip huzurunda secdeye kapanmıştır.
24. Aradan perdeyi kaldırmak için, bunların her birine, o zaman hitap edip, “ben kimim, sen kimsin?” diye sorunca onlar, “sen sultsansın, biz kuluz” diye cevap verdiler. Nefse aynı soruyu yöneltince o, “sen sensin, ben de benim” dedi.
25. Çeşit çeşit kahrıla zorladılarsa da o, benlikten vazgeçmedi. Sonra Allahu taâla kendinin ne olduğunu bilmesi için açlık ile sıkıntı verip zorlamalarını buyurdu.
26. Sonunda nefis acıktı ve, “ey Tanrı'm! Biz hepimiz kuluz, sen ise padişahsın” dedi. Acıkmayınca kulluğu kabul etmedi ve; kulum diye Allah'ın emrine girmek istemedi. İşte nefis açlık ile terbiye edilirmiş; onun için Hak yolda gidenlerin başlıca işleri açlıktır.
27. Kim nefisini baskı ve kontrol altına alırsa yücelir ve bütün insanların gönlünde yer eder.

V. HAREKET

28. Büyüklere küçüklerden hizmet lâzımdır; onlar hizmette küçüklerden önce gelir.
29. Büyüklere hizmet edenler hiçbir zaman kendinden aşağıdakilere kul olmamışlardır.
30. Pek çok kimse köşe başında iken, hizmetten uzak kaldığı için kendini kapılarda gördüğü gibi, dışarıda da kaldı.

31. Nitekim İblis, gökyüzüne çıkmıştı ve her nefes alış verişte, daha yukarı çıkardı. Bir secde etmediği için kovup, adına da “lanetlenmiş, kovulmuş şeytan” dediler. O bir yüce zata hizmet kılmadığı için, kovulup sürülerek gökten yere indi.

32. Kim bir büyük kişiye hizmet etmedi ise, o sonunda kovulup köpekler gibi ulur.

33. Büyüklere hizmet edenler saadete ulaştılar; hizmet edenlerin pek çoğu da, başkalarından hizmet gördü.

VI. HAREKET

34. Büyükler küçüklerden ayrılmaz; yine her tabakadan insanlar da onlarsız yapamaz.

35. Küçüklere merhametle davranmalıdır, onlar şefkatle yola gelip terbiye edilirler.

36. Nitekim bu dünyada çocuğun dayandığı en büyük nimet, anne şefkatidir. Küçükler şefkatle büyürler, büyüyünce de baba mülküne sahip çıkarlar.

37. Eğer sedefte sevgi ve şefkat olmayıp, yağmur damlasını merhametle almasa idi, hatta şefkat o canda eğleşmese idi, damlalar büyük ve parlak inciler haline gelmezlerdi. İşte damla damla yağın yağmur o şefkat ile tane tane inciler halinde ele geldi.

38. Tohum yere düşünce şefkat bulur; bunun sonunda da nimet olarak tekrar ele gelir.

39. Hangi büyük, küçüğe şefkatle muamele etmişse; şüphesiz sonunda Hakk'ın merhametine kavuşmuştur.

VII. HAREKET

40. Kim olursa olsun, dünyada arkadaşsız yapamaz.

41. Kim dostluğunda samimi ise o; arkadaşını doğru yola götürür.

42. Halkı Hakk'a çağıran kim ise; o, doğru yolu gösteren gerçek dosttur.

43. Veliler ve peygamberler halkı Allah'a çağırdıkları için gerçek dostlardır.

44. Dostların en üstünü ise Allah'tır.

45. O, bize doğru yolu göstermek için dostlarına Kur'an'ı gönderdi.

46. Dostluk için nişan nasihattir; dostluk da nasihatten doğar.

VIII. HAREKET

47. Düşman karşısında çok halim selim olmalı; ancak bu, ne onunla düşüp kalkmak ne de ziyadesiyle ileri gitmek şeklinde olmalı.

48. Düşmanı yumuşaklık ile yenmeli; fili de böyle yumuşaklık ile yendiler.

49. Düşmanı yenmenin ilmi yumuşak davranmaktır; Hz. Muhammed de düşmanlarına bu sayede galip geldi.

50. Topluluğun içindeki mum hiç kavga çıkarmadan kendi kendine yanıp yakılmaktadır. İçi yanar, benzi sarıdır, bağı da çıiban içindedir. Sonunda gözü yaşla dolar.

51. Onun bu yanışını herkes görür ve o yandıkça ışığını gitgide artırır. Onun hâlinin nasıl olduğunu, ateşin elinde neler çektiğini ise, kimse bilmez. Her ne kadar yası yüzünü yırtsa da; o, yumuşaklığı ile halini örtmekte ve derdini bildirmemektedir.

52. Kim bu şekilde fitne ve karışıklıktan uzak olarak toplumda yaşarsa o, cennette ışık saçacaktır.

53. Söyledikçe ağzını kapayarak ölçülü davranan, böylece düşmanın her türlü zararını uzaklaştıran yumuşaklık ve uysallıktır.

IX. HAREKET

54. Her yerde derviş vardır ve her zaman derviş kişilere iyilik ve ikram lâzımdır.

55. İnsan diye cömert olup bol bol ihsan edene derler.

56. Onlar, her zaman anıldıkları için, ölseler bile diridirler.

57. İnsan iyilik ve bağışlama ile düşmanı tuzağa düşürüp ele geçirdi ve bağladı.

58. İhsan insanları birbirlerine köle etti; insanlar onun ile sevişip birbirlerine hizmet ettiler.

59. Kimin yoldaşı iyilik ve başkalarına yardım ise; bütün insanlar ona her zaman kul köle kesilmişlerdir.

60. Kim cömertliği meslek edinmişse; herkes ona secde etmiştir. Kim bağış, cömertlik, iyilik kısaca ihsan sahibi ise, Allah ona cenneti yurt eyleyecektir.

X. HAREKET

61. Dünyada bilgisizlerin bulunmadığı bir yer yoktur.

62. Cahile cevap verilmemelidir, ona verilecek cevap susmaktır. İnsanların cahile böyle davranması hem edep hem de en doğru iştir.

63. Çünkü susanlar ahirette azarlanmayacaklardır.

64. İnsanoğlu söz ile yücelik kazandığı gibi yine söz ile bütün âlemi ele geçirmiştir.

65. Söz gönülde inci gibidir; onu bilgisize söyleyip değersiz etmemelidir.

66. Cahile verilecek cevap en başta sükût etmekmiş; karşılıklı konuşmak ise insanın kendini ateşe atması imiş.

67. Cahili yenen sükût ile yendi, ilgilenmeyen de ileri geri konuşmayı kesmeyi başardı.

XI. HAREKET

68. Âlimin yanında alçak gönüllü olunmalıdır.

69. Nitekim Allah herkesi topraktan yarattı; sonunda mutlaka toprak kılacaktır. İşte şimdiden toprak gibi alçak ve o büyüklerin ayağının toprağı olunmalıdır.

70. Ateş gibi gürleyip baş kaldıran, insan olamaz.

71. Toprak seviyesine inen her gönle rahmet yağar. Allah onu yükseltir ve bütün eksikliklerini giderir.

72. Hangi gönül, büyüklenip kendini üstün görürse; en sonunda kendini rezil ve alçak hale düşürür. Yücelikten düşerek zelil olur da, sonsuza kadar o hâlde, ayaklar altında kalır.

73. Tane de toprak altına düşünce; ona muhakkak Hakk'ın rahmeti ulaşacaktır. Ne zaman boylanır ve kendini yüce görürse, orak onu baştan başa biçer.

ÖĞÜTLER
Hakk'a güvenmek
Halka insaf eylemek
Nefse eziyet etmek
Büyüklerin hizmetinde bulunmak
Küçüklere şefkat göstermek
Dostlara öğüt vermek
Düşmanlara yumuşak davranmak
Fakir ve yoksullara ihsanda bulunmak
Cahiller karşısında susmak
Âlimlere tevazu göstermek

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. HİKÂYE TASNİFLERİ

3.1. AĞIZ – YEMEK

Garip-nâme’de bu konu 5 farklı kıssada geçmektedir. VII/8 İnsan Ruhu (s.173)¹³³ ve VIII/9 İnsan Vücudu Şehri (s.250) kıssalarında sadece organ olarak işlenmektedir. III/8 Söz (s.42) ve X/4 İnsanın Nefsi (s.340) kıssalarında ise ağzın ayrıca söz makamı da olduğu belirtilmektedir. V/7 Aşağı ve Yüksek Duyular (s.90) kıssasında ise yemek yeme fiilinden bahsedilmekte ve de veliler için bu fiilin Allah’ın kurduğu varlık sofrasını yemek anlamına geldiği anlatılmaktadır.

3.2. AKIL

Eserin en çok işlenen konularından biri olan “akıl” konusu toplam 20 kıssada bulunmaktadır. Ve kıssalarda genellikle cisimde akıl ve âlemde akıl şeklinde işlenmiştir. Bu durumda akıl; âlemdaki meleğe (IV/5 Bitki, Hayvan, İnsan ve Melek Kıssası s.58), cevizin yağ kısmına (V/1 Âlem-Ceviz-Vücut Kıssası s.73), kandilin yağına (VII/5 Kandil ve İnsan Kıssası s.161-162), Tuba ağaçlarına (VIII/1 Sekiz Cennet Kıssası s.192), gemiciye (VIII/10 Gemi ve Âlem Kıssası s.259), kelâmdaki manaya (III/3 Yaratılmış Şeyler Kıssası s.32) ve Allah’ın Emri’ne (VIII/8 Yerden Biten Nimetler Kıssası s.242) benzetilmiştir. Vücudun organı olarak ise; II/9 Vücut Şehri (s. 27) kıssasında vücut şehrinin krallarından biri, VII/4 Canlar (s. 158) kıssasında ilmin canı, VII/8 İnsan Ruhu (s. 171) kıssasında vücut evinin kubbe şeklindeki sağlam kalesi, IX/8 Söz ve Hâl (s. 301) kıssasında hem işin yapılabilmesi hem de sözün söylenebilmesi için gerekli ilk durak, X/2 Nimetler ve Yoldaşları (s.

---

¹³³ Paragraf içerisinde verilen bütün sayfa sayıları açıklanan konuların belirtilen şekliyle tezin hangi sayfasında bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca kıssa isimlerinin önünde bulunan ifade ise “/” işaretinden önceki kısım kıssanın hangi bölümde bulunduğunu, “/” işaretinden sonraki kısım ise kaçınıcı kıssa olduğunu belirtmektedir.

327) kıssasında insana verilen nimetlerin ilki ve X/4 İnsanın Nefsi (s. 342) kıssasında bu kitabın sekizinci bölümü şeklinde bulunmaktadır. İki kıssada engel olarak anlatılmaktadır; VI/10 Dünya Menzilleri (s. 143) kıssasında kişinin Hakk'a ulaşmak için geçmesi gereken duraklardan üçüncüsü ve VI/10 Tarikat Yolcusu (s.184) kıssasında Hakk'a ulaşmak isteyen kimsenin geçmesi gereken perdelerden biridir. İki kıssada akl-ı kül şeklinde bulunmaktadır. Bunlardan; V/7 Aşağı ve Yüksek Duyular (s. 90-92) kıssasında bu duyuların velilerin aklında yani akl-ı küldeki karşılıkları verilmiştir. X/8 Değerli Varlıklar (s. 367) kıssasında ise akl-ı kül; Allah'ın her şeyden üstün kıldığı varlıklardan biri olarak anlatılmaktadır. Son olarak öğüt anlamında III/10 Üç Taht (s. 45) kıssasında sultanlık tahtında oturan kimseye gerekli şeylerden biri olarak bulunmaktadır.

3.3. ÂLEM

Garip-nâme'ye göre varlık olarak yaratılan ilk şey âlemdir. Bu yüzden eserde "âlem" olarak sadece 7 kıssada görülse bile eserin çok büyük bir kısmı âlem genelinden ve âlemde bulunanlardan bahseder. Bu kıssaların çoğunda âlem ve içinde bulunan varlıklarla arasında ilişki kurulmuştur. Bu durumda âlem; cevize ve vücuda (V/1 Âlem-Ceviz-Vücut Kıssası s.71-73), insana (V/2 Âlem-İnsan Kıssası s.74), tuğranın basılmasına (VIII/7 Padişahlık Tuğrası Kıssası s. 234-238), geminin yüzmesine (VIII/10 Gemi ve Âlem Kıssası s.257) ve değirmene (IX/4 Değirmen Kıssası s.279-281) benzetilmektedir. III/3 Yaratılmış Şeyler (s. 31-32) kıssasında âlemin, ademden yaratıldığı anlatılmakta ve son olarak II/2 Yer ve Gök (s.20) kıssasında yer cismanî, gök ise ruhanî âlem olarak bahsedilmektedir.

3.4. ÂLİM

Âlim konusu eserde 5 kıssada bulunmaktadır ve çoğunda farklı şekillerde işlenmektedir. Bunlardan; IX/3 İnsan Tabakaları (s. 270) kıssasında orta sınıfın en aşağı tabakası, X/6 On Çeşit Arkadaş (s.352) kıssasında ise insanı koruyan dostlardan biri olarak anlatılmaktadır. III/10 Üç Taht (s.45) kıssasında göre dünyada yaratılan tahtlardan birinde âlimler oturur. X/3 Halklar ve Kötü Huyları (s. 335)

kıssası aç gözlülüğün âlimlerin en kötü huyu olduğunu anlatır. Son olarak ise IX/3 İnsan Tabakaları (s.270) kıssasına göre cennetteki dört ırmak insan gönlünde de vardır. İlim sahipleri bunlardan süt ve bala yani ilim ve yumuşaklığa sahiptir.

3.5. ALLAH

Hemen hemen her kıssada bir yönüyle Allah anlatılmaktadır; fakat eserde sadece Allah'ı işleyen 4 kıssa vardır. Bunların ikisinde Allah, sultan olarak anlatılmaktadır; III/7 Meyve Bahçesi Yapmaya Niyetlenen Padişah (s. 39) kıssası ve V/8 Dua Kapısı (s.94) kıssası. VII/4 Canlar (s. 159) kıssasına göre Allah canlar canıdır. Ve X/6 On Çeşit Arkadaş (s. 350) kıssasına göre ise insanın ilk ve en büyük dostu Allah'tır.

3.6. ANNE-BABA

Toplam 4 kıssada işlenen anne-baba konusu iki kıssada menfi, iki kıssada müspet anlamdadır. V/5 Halvet (s.85) ve VI/2 İnsanın Altı Cihette Hapsolması (s.106) kıssalarında insanın Hakk'a ulaşmasına mani olarak anlatılmaktadır. Ancak V/8 Dua Kapısı (s.92) kıssasına göre bir kimseden Allah'ın razı olması için o kimsenin anne-babasının da duasını alması gerekir. Ayrıca X/6 On Çeşit Arkadaş (s. 350) kıssasına göre anne-baba, insanın en büyük dostlarındandır.

3.7. AŞK

Aşk konusu eserde 13 kıssada geçmekte ve bunların çoğunda başka varlıklara benzetilmektedir. Bu benzetmeler; denizde yaşayanlar (II/4 Kara ve Deniz Kıssası s.21), saki (II/5 Rahmanî ve Şeytanî Meclis Kıssası s.22), güneş (VI/5 Ekincilik Kıssası s.116), kandilden çıkan ışık (VII/5 Kandil ve İnsan Kıssası s.161-162), tuğranın basılması için gerekli olan ateş (VIII/7 Padişahlık Tuğrası Kıssası s.236) ve at (IX/9 Alpler Kıssası s.312) şeklindedir. Farklı manalarda aşk, VII/4 Canlar (s. 158) kıssasında aklın canı, X/4 İnsanın Nefsi (s. 344) kıssasında bu kitabın son bölümü ve X/8 Değerli Varlıklar (s.370) kıssasında her şeyden üstün olan varlık olarak anlatılmıştır. Ayrıca II/10 Aşkın Hâlleri (s.28-29) ve VIII/5 Aşka Bağlılık ile

Aşkın Tesiri (s.212-216) kıssalarında aşkın kişide nasıl bulunduğu ve âşık kimsenin nasıl görüldüğü anlatılmaktadır. Bunların üzerine VIII/6 Âşık Kimseler (s.217-229) kıssasında ise meşhur aşk hikâyeleri bulunmaktadır. Son olarak IX/5 Tasavvuf Yolcusunun Gidişi (s.209-214) kıssasına göre insanın Hak'la beraber olabilmesi için onda aşk bulunmalıdır.

3.8. ATEŞ

Garib-nâme'nin 4 kıssasında bulunan ateş konusu bu kıssaların ikisinde âlemin temellerinden biri olarak geçmektedir. IV/1 Âlemin Dört Temeli (s.47) kıssasına göre akl-ı külden yaratılan âlemin temellerinden biridir. V/2 Âlem-İnsan (s.74) kıssasında da hem âlemde hem de insanda ateş bulunmaktadır. İnsandaki ateş sıcaklık şeklindedir. VIII/7 Padişahlık Tuğrası (s.232) kıssasına göre de âlemdeki aşk, tuğranın basılması için gerekli olan ateş gibidir. Bu anlamlardan farklı olarak anasır-ı erbaa denilen ve vücudu meydana getiren IV/9 Anasır-ı Erbaa (s.67) kıssasına göre ise ateş, vücutta hizmet eden dört arkadaştan biridir.

3.9. AY

Ay konusu benzer şekillerde olmak üzere eserin 4 kıssasında bulunmaktadır. VII/1 Yıldızlar (s. 149) kıssasına göre ay akl-ı külden ortaya çıkmıştır ve bedene gıda verip onu beslemektedir. IX/6 Cenin (s. 291) kıssasına göre cenin, aydan acelecilik vasfını almıştır. IX/1 Muhammet Nurunun Yaratılışı (s. 265) kıssasına göre ise ay, Hz. Muhammed'a bağlılığını bildiren feleklerden biridir. Ve son olarak VIII/6 Âşık Kimseler (s. 220-221) kıssasında ay ve güneşin birbirine âşık iki varlık olduğu ve birbirlerine olan ilgisi anlatılmaktadır.

3.10. AYAK – YÜRÜMEK

Vücut kısımlarından biri olan ayak eserin 5 kıssasında geçmektedir. Bu kıssaların ikisinde vücudun bir kısmı olarak, ikisinde de hem âlemde hem de insanda ortak unsur olarak anlatılmıştır. IV/2 Bedenin Temelleri (s. 50) ve IV/10 Yaratılma ve Diriltirme (s. 70) kıssalarına göre âlem için bitki, insan için ayak gibidir. Ayrıca

ikinci kıssaya göre Hz. Âdem bütün insanlar için ayak vazifesi görmektedir. VIII/9 İnsan Vücudu Şehri (s. 252) ve Vücut X/4 İnsanın Nefsi (s. 341) kıssalarında ayak, vücudun bir bölümüdür. Son olarak VII/9 Nefis Menzilleri (s. 178) kıssasına göre, insan çocuk hâlindeyken nefis ilk konağında yani ayağın altındadır.

3.11. BAŞ

Vücudun bir diğer bölümü olan baş Garib-nâme'nin toplam 4 kıssasında bulunmakta ve benzer şekillerde kullanılmaktadır. IV/2 Bedenin Temelleri (s. 51) kıssasına göre baş bedenin temellerinden biridir ve âlemdeki meleğe benzemektedir. IV/10 Yaratılma ve Diriltirme (s. 70-72) kıssasına göre de vücudun asıllarından biri baştır, akıl başta bulunmaktadır ve âlemdeki meleğe benzemektedir. Ayrıca vücut başla tamamlandığı için Hz. Muhammed, peygamberler arasında başı temsil etmektedir. VII/9 Nefis Menzilleri (s. 179) kıssasına göre ise kişi seksen yaşının üzerine geldiğinde nefis baş üzerinde konaklamaktadır. Ve son olarak VII/8 İnsan Ruhu (s. 172) kıssasında akıldan baş olarak bahsedilmekte ve vücudu oluşturan ilk konak olduğu anlatılmaktadır.

3.12. BEYLİK

Beylik konusu her biri farklı şekilde olmak üzere toplam 3 kıssada işlenmektedir. III/7 Meyve Bahçesi Yapmaya Niyetlenen Padişah (s. 40) kıssasında Allah dostları, büyük bir meyve bahçesi yapan sultanın beylerine benzetilmektedir. VI/7 Sıkıntılar (s. 123) kıssasına göre bey olan kimseye gelebilecek en büyük sıkıntı beylikten uzaklaşmaktır. X/2 Nimetler ve Yoldaşları (s. 332) kıssasına göre ise beylik insan için büyük bir nimettir ama yanında tevazu da olması gerekmektedir.

3.13. BİRLİK

Birlik konusu özellikle ilk bölümün tamamında çok yoğun bir şekilde işlenmiştir. Bu durumda ilk bölümün tamamında yani ilk 10 kıssada asıl olarak işlenen tek konu, birlik-bir olma düşüncesidir. Bunların dışında IX/5 Tasavvuf

Yolcusunun Gidişi (s. 289) kıssasında da anlatıldığına göre canların Hakk'a olan yolculuklarında ulaşacakları son makam birlik makamıdır.

3.14. BİTKİ

Bitki konusu Garib-nâme'nin 10 kıssasında işlenmektedir. Bu kıssaların 5 tanesinde insan ve âlem arasında ortak unsur olarak bulunmaktadır. İki kıssada ise perde olarak işlenmiştir. III/3 Yaratılmış Şeyler (s. 32) kıssasına göre âlemin temellerinden biri olan topraktan Allah bitki yaratmıştır. Âdem de ise bitki tene benzemektedir. IV/2 Bedenin Temelleri (s. 49) kıssasında bitki Allah'ın dünyada yarattığı asıllardan biridir ve insan vücuduyla benzemektedir. IV/10 Yaratılma ve Dirilme (s. 69) kıssasına göre Allah ateş, su ve toprağı yele katıp vücudu yaratmıştır. İşte bu vücut bitki gibidir. Bu bitki; vücut içerisinde ayağı, peygamberler içerisinde ise Hz. Âdem'i temsil etmektedir. V/1 Âlem-Ceviz-Vücut (s. 72-73) kıssasına göre ise cevizin tamamı kısımlarıyla birlikte hem âleme hem de insan vücuduna benzemektedir. Yine alakalı olarak IV/2 Bedenin Temelleri (s. 50) kıssasına göre ayak vücudun uzantısıdır ve beden oradan başlayarak iki dala ayrılır. Bu durumda ayak bitki gibidir. Perde olarak işlenen kıssalara geldiğimizde ise; VI/2 İnsanın Altı Cihette Hapsolması (s. 105) kıssasına göre insanın Hakk'a ulaşmasını engelleyen şeylerden biri de bitkilerdir ve insana sol yandan gelir. V/10 Seven ve Sevilen (s. 99) kıssası bitkiyi canın Hakk'a ulaşabilmesi için geçmesi gereken perdelerden biri olarak anlatmıştır. Farklı olarak VI/5 Ekincilik (s. 115-116) kıssasına göre bitkilerin yerden bitme şartları ile şeyhlerin işlerinin yapılması şartları benzemektedir. VI/9 Büyüklük Taslayan Kimseler (s. 139-141) kıssasında hususi olarak buğday yaratılma şekliyle büyüklenen varlıklardan biri olarak anlatılmaktadır. Son olarak IX/2 Dokuz Tabaka Varlık (s. 267) kıssasında ise Allah'ın yarattığı dokuz varlıktan biri olan bitkiler bütün ayrıntılarıyla anlatılmıştır.

3.15. BULUT

Bulut konusu eserin 2 kıssasında birbirinden farklı şekilde anlatılmıştır. II/8 Dünya ve İnsan (s. 26) kıssasında dünyadaki bulut insandaki kaygı ve kedere

benzetilmiştir. VIII/8 Yerden Biten Nimetler (s. 240,243) kıssasına göre ise Allah'tan gelen emir meleklerle bulutlara inmektedir ki bu parmağın kalemi alması gibidir. Yani bulut kaleme benzemektedir.

3.16. BURUN – KOKLAMAK

Yine vücut bölümlerinden biri olan burun ve alakalı olarak koklamak eserde toplam 4 kıssada bulunmaktadır. Bu kıssaların üçü burun biri ise koklama duyusuyla alakalıdır. VII/8 İnsan Ruhu (s. 173) kıssasına göre burun, üstü kapalı ağzı açık, eşit şekilde yapılmış iki vadi gibidir. VIII/9 İnsan Vücudu Şehri (s. 250) kıssasına göre burun, gelen her şeyi nefesle hemen anlar ve akla iletir. X/4 İnsanın Nefsi (s. 340) kıssasında burun, vücut kitabının üçüncü bölümüdür. Ve son olarak V/7 Aşağı ve Yüksek Duyular (s. 90-91) kıssasına göre koklamak akla ait duyulardan biridir. Velilerin aklı için bu, yerde ve gökte bulunan varlıklarda Hakk'ın kokusunu bulmaktır.

3.17. CAN

Can, eserde hem insanın temeli hem de yolculukların çoğunu yapan varlık olarak anlatılmaktadır. Bu yüzden eserdeki en kapsamlı konulardan biri sayılmaktadır. Ancak hususi olarak can konusunun geçtiği kıssaları incelediğimiz için elimizde toplam 21 kıssa bulunmaktadır. Bu kıssaların arasında âlem ve insan arasında benzetme unsuru, ikisinde ise perde olarak anlatılmıştır. Kalan kıssaların hepsinde farklı şekillerde işlenmektedir. IV/5 Bitki, Hayvan, İnsan ve Melek (s. 58) ve V/1 Âlem-Ceviz-Vücut (s. 73-74) kıssalarına göre Allah'ın dünyada yarattığı asıllardan biri insandır ve âlem için insan ne ise insan için can odur. Ayrıca bu iki varlık cevizin öz kısmına benzemektedir. VI/10 Dünya Menzilleri (s. 145) ve VII/10 Tarikat Yolcusu (s. 185) kıssalarına göre ise kişi Hakk'a ulaşmak için canından geçmelidir. Ancak insan canından geçtiği zaman ona ruh-ı kudsî yoldaş olur.

3.18. CENNET

Cennet konusu eserde sadece 2 kıssada bulunmaktadır. Bunlardan biri olan III/5 Altın, Gümüş ve Para (s. 35) kıssasına göre insan vücudu gümüş paraya benzemektedir. Ve gümüş parayla sadece dünya malı yani insan vücuduyla sadece cennet nimetleri kazanılabilir. VIII/1 Sekiz Cennet (s. 190-191) kıssasının tamamında cennet nimetleri ile insan, insan gönlü arasında benzerlik kurulmuştur. Ayrıca gönüldeki dört yetenek cennetin ırmaklarına benzetilmiştir.

3.19. CÖMERTLİK

Cömertlik de cennet konusu gibi eserin 2 kıssasında bulunmaktadır. VIII/1 Sekiz Cennet (s. 192) kıssasında cennetteki Kevser, insanın gönlündeki cömertliğe benzetilmiştir. X/2 Nimetler ve Yoldaşları (s. 331) kıssasına göre ise zenginlik insana verilen nimetlerden biridir. Ancak zenginlik sahibi insan cömert olduğu zaman güzel ve değerlidir.

3.20. ÇEHÂR YÂR-İ GÜZİN

Çehâr Yâr-i Güzin dört halifeyi, Peygamberimiz ‘in dört dostunu temsil etmektedir. Eserde de toplam 2 kıssada geçmektedir. I/1 Peygamberin Arkadaşlarının Hâlleri (s. 10) kıssasına göre bu dört dost bir araya gelmiş Peygamber’e kötülük yapanlara karşılığını vermişlerdir. X/1 Aşere-i Mübeşşere (s. 324) kıssasına göre yine bu dört dost cennetle müjdelenen on sahabe arasındadır.

3.21. ÇOCUKLUK

Dönem olarak çocukluk eserin 3 kıssasında bulunmaktadır. Üç Konak (s. 28) kıssasına göre çocukluk, insan ömrünün ilk konağıdır. VI/7 Sıkıntılar (s. 122) kıssasına göre insana çocukluk çağındayken gelebilecek en büyük sıkıntı yetim ve öksüz kalmaktır. Ve son olarak VII/3 İnsan Ömrü Konakları (s. 154) kıssasına göre insan çocukluk çağındayken Utarid onunla ilgilenmektedir.

3.22. DENİZ

Toplamda 4 kıssada bulunan deniz konusu her kıssada farklı benzetmelerle kullanılmıştır. II/4 Kara ve Deniz (a. 21) kıssasında içi varlıkla dolu çok büyük iki şeyden biri olan deniz, gönlü temsil etmektedir. II/8 Dünya ve İnsan (s. 26) kıssasında ise insandaki cana benzetilmektedir. VIII/8 Yerden Biten Nimetler (s. 240,243) kıssasına göre insan için yaratılmış nimetlerden biri denizdir ve birçok ibreti barındırır. Ki bu deniz kalemin bandırıldığı divit gibidir. Son olarak VIII/10 Gemi ve Âlem (s. 256,287) kıssasına göre geminin gidebilmesi için deniz bulunmalıdır. Bu deniz tıpkı âlem, vücut da gemi gibidir.

3.23. DİL

Toplam 5 kıssada bulunan dil konusu bu kıssaların ikisinde söz makamı olarak, ikisinde vücut organı olarak, son birinde ise farklı bir şekilde geçmektedir. III/8 Söz (s. 41) ve IX/8 Söz ve Hâl (s. 305) kıssalarına göre dil sözün ulaştığı son makamdır. Söz buradan çıkar. IV/6 İnsan Şehri Kapıları (s. 60) kıssasında anlatılan kapılardan biri dildir ve kulaktan gönle gelen söz yine gönülden dile gelir. VII/9 Nefis Menzilleri (s. 178) kıssasına göre ise de nefis 40-60 yaş arasındayken dil konağında bulunmaktadır. Ve son olarak III/5 Altın, Gümüş ve Para (s. 35) kıssasına göre pul yani para insanın dili gibidir. Onunla sadece soğan ve tere yani dünya alınabilir.

3.24. DOĞRULUK

Garib-nâme'nin toplam 2 kıssasında bulunan doğruluk konusu kıssaların ikisinde de birbirinden farklı anlamlarda kullanılmıştır. V/3 İlimler (s. 78) kıssasına göre hikmet ilminin delili müminin doğruluğudur. VIII/7 Padişahlık Tuğrası (s. 235) kıssasına göre ise tuğranın basılabilmesi için yer altındaki cevherin bulunması gereklidir. Halk için bu cevher doğruluktur.

3.25. DOST-ARKADAŞ

Eserin toplam 7 kıssasında bulunan konu bu kıssaların ikisinde günümüzde kullanılan dost anlamındadır. Diğer kıssalarda ise daha farklı anlamlar ihtiva etmektedir. IX/9 Alpler (s. 309-313) kıssasında hem savaşta hem de dinde yiğit olan kimseye yanında arkadaşı gerektiği anlatılmaktadır. X/6 On Çeşit Arkadaş (s. 351-355) kıssasının içerisinde kişiye yardımcı, ona koruyucu olacak olan dostlar anlatılmaktadır. VII/7 Bedava Nimetler (s. 123) kıssasına göre insanın dostluk hâlinde yaşayabileceği en büyük sıkıntı dostundan ayrılmasıdır. VIII/5 Aşka Bağlılık ile Aşkın Tesiri (s. 215) kıssasında dost ile anlatılan gerçek dost yani sevgilidir. Ve o sevgiliye âşık kişinin hâllerinden biri dostunu yani sevgilisini sürekli düşünmesidir. III/7 Meyve Bahçesi Yapmaya Niyetlenen Padişah (s. 40) kıssasında büyük bir bahçe yapan sultanın beyleri vardır. Buradaki sultan Allah, bahçe de dünyadır. Beyler ise Allah dostlarıdır. Dost ayrıca V/5 Halvet (s. 85) kıssasında insanın Allah'a ulaşmasını engelleyen meşgalelerden biri olarak anlatılmıştır. Son olarak IV/9 Anasır-1 Erbaa (s. 66-68) kıssasına göre toprak, hava, su ve ateş hem dört arkadaş hem de vücut sarayının temelidirler.

3.26. DUA

Sadece 2 kıssada bahsi geçen dua konusu, IX/7 Namaz ve Mirac (s. 298) kıssasında Hz. Peygamber'in Mirac'a çıktığında, altıncı gök katında meleklerin Allah'a dua ettiklerini görmesi şeklindedir. V/8 Dua Kapısı (s. 92-94) kıssasında ise bir kimseden Allah'ın razı olması için dua alması gereken kişiler anlatılmaktadır.

3.27. DÜNYA

Dünya konusu ikisinde aynı şekilde olmak üzere toplam 7 kıssada bulunmaktadır. II/1 Ahiret ve Dünya (s. 17) ve III/1 Üç Ev (s. 30) kıssalarında dünya hayatı, canların konaklayacağı evlerden biri olarak anlatılmaktadır. III/5 Altın, Gümüş ve Para (s. 35) kıssasına göre insan, para ile soğan ve tere alabilir. Bu durumun manevî karşılığı ise insanın dili ile sadece dünyevî şeylere sahip

olabileceğidir. II/8 Dünya ve İnsan (s. 26-27) kıssasında dünya ve insanın yaratılışları itibariyle birbirlerine benzedikleri anlatılmaktadır. III/7 Meyve Bahçesi Yapmaya Niyetlenen Padişah (s. 41) kıssasında anlatıldığına göre her yerde sözü geçen bir padişah vardır ve büyük bir bahçe yapmıştır. Burada anlatılan bahçe dünyayı temsil etmektedir. V/5 Halvet (s. 85-86) kıssasında dünyada bulunan ve insanın Allah ile bir olmasını engelleyen meşgaleler anlatılmaktadır. VII/4 Canlar (s. 157) kıssasına göre bu âlem birbirinin canı olacak şekilde yedi kattan meydana gelmektedir. En temelde dünya vardır ve canı üzerindeki yapılarıdır.

3.28. EL – DOKUNMAK

Çoğunlukla vücut bahsinin geçtiği kıssalarda bulunan el konusu toplam 6 kıssada bulunmaktadır. Üç kıssada organ olarak anlatılan el iki kıssada birlik fikrini vermektedir. Dokunmak olarak ise tek kıssada bulunmaktadır. VIII/9 İnsan Vücudu Şehri (s. 251), IX/8 Söz ve Hâl (s. 303) ve X/4 İnsanın Nefsi (s. 341) kıssalarına göre vücudun bölümlerinden biridir. Ayrıca akıl ve candan gelerek ele ulaşan iş bütün hareketini buradan alır. I/2 Yüz Yirmi Dört Bin Peygamber (s. 13) kıssasına göre bütün peygamberler bir vücuttur ve Hz. Nuh bu vücudun eli gibidir. I/5 İnsan Eli (s. 15) kıssasına göre ise insanın elinde beş parmak bulunur ve bu parmaklar aynı değildir, ancak aynı tarafa yönelip bir oldukları için kuvvetlidirler. Son olarak V/7 Aşağı ve Yüksek Duyular (s. 90-8891 kıssasında göre dokunmak akılların duyularından biridir ve bu velilerin akli için mushaf içindeki manayı bulmaktır.

3.29. FENÂ

Fenâ konusu Garib-nâme'nin 2 kıssasında işlenmektedir. IX/5 Tasavvuf Yolcusunun Gidişi (s. 288) kıssasına göre Hakk'a giden yolculuklarda geçilen makamlardan biri de fenâ makamıdır. IX/7 Namaz ve Mirac (s. 298) kıssasına göre ise Mirac hadisesinde Hz. Peygamber dokuzuncu göğe geldiğinde fenâ hâlinde olduğunu görmüştür.

3.30. GAYRET

Eserde gayret konusu farklı şekillerde 2 kıssada geçmektedir. IX/9 Alpler (s. 307,311) kıssasına göre savaşta yiğit kimse için gayret gereklidir. Dinde gayret ise kifâyettir. X/2 Nimetler ve Yoldaşları (s. 333) kıssasına göre ise gayret insanlar için büyük bir nimettir. Ancak gayret Hakk'ın yardımı ile anlamlı hâle gelir.

3.31. GENÇLİK

Gençlik konusu dönem olarak 2 kıssada bulunmaktadır. III/2 İnsan Ömrünün Konakları (s. 31) kıssasına göre gençlik, ömrün ikinci konağıdır. Ve VI/7 Sıkıntılar (s. 123) kıssasına göre insana gençlik çağındayken gelebilecek en büyük belâ yetişmiş bir yiğidin ölümüdür.

3.32. GÖĞÜS

Toplam 5 kıssada bulunan göğüs konusu kıssaların hepsinde vücut bölümü olarak kullanılmış ve bunların ikisinde insana benzetilmiştir. Ama kullanma şekilleri ve benzetmeler her birinde farklıdır. IV/2 Bedenin Temelleri (s. 50) kıssasına göre âlem ve insan birbirine benzemektedir. Âlemin temellerinden biri olan insan, insan vücudu içindeki göğüs ve dil gibidir. IV/10 Yaratılma ve Diriltirme (s. 69) kıssasında göğüs insan organlarından biri olarak anlatılmış ve insanın temellerinden olan cana benzetilmiştir. Ayrıca âlem içerisindeki insana benzemektedir. Ve Peygamberlerin bir vücut olduğu düşünüldüğünde ise Hz. İsa'nın bu vücudun göğüs kısmı gibi olduğu anlatılmıştır. VII/8 İnsan Ruhu (s. 174) kıssasına göre vücudu oluşturan yedi tane konak vardır. Bunların altıncısı bütün işlerin ortaya çıktığı saray olan göğüstür. VII/9 Nefis Menzilleri (s. 178) kıssasında anlatıldığına göre insan 22-40 yaş arasındayken nefis göğüste bulunmaktadır. O zaman yiğitlik çağıdır ve insan o zaman çok kuvvetlidir. Son olarak IX/8 Söz ve Hâl (s. 304) kıssasına göre söz yürekte sonra göğse gelir, buradan nefes rüzgarıyla boğaza yükselir. İş olarak ele ve parmaklara gelir.

3.33. GÖK

Garib-nâme’de bu konu 5 kıssada bulunmakta ve kıssaların ikisinde cana ve birinde gönle benzetilmektedir. II/2 Yer ve Gök (s. 19) kıssasına göre gök ruhanî âlemin bulunduğu yerdir ve aynı zamanda can demektir. III/8 Söz (s. 42) kıssasına göre ise söz güneşinin döndüğü gök candır. Değirme ve Âlem (s. 283) kıssasında değirmenin çalışması için gerekli olan dönen taşın tıpkı âlemin göğü gibi olduğu anlatılmaktadır. II/8 Dünya ve İnsan (s. 25) kıssasına göre insan küçük dünyadır ve dünyadaki gök insandaki gönül gibidir. Son olarak VIII/6 Âşık Kimseler (s. 219) kıssasında yer ile gök arasındaki aşk anlatılmaktadır. Kıssaya göre birbirlerine âşık olan ilk varlıklar yer ve göktür. Yağmurun yağması ve yerin yeşermesi kavuşamadıkları içindir.

3.34. GÖNÜL

Eserde en çok işlenen konulardan birisi de gönül konusudur ve toplam 15 kıssada bulunmaktadır. Bu kıssaların beşinde farklı varlıklara benzetilmiş, ikisinde perde veya durak olarak kullanılmış, ikisinde de söz makamı olduğu belirtilmiştir. Bu durumda gönül; denize (II/4 Kara ve Deniz Kıssası s. 21), göğe (II/8 Dünya ve İnsan Kıssası s. 25), cennete (VIII/1 Sekiz Cennet Kıssası s. 191-193), direk ve yelkene (VIII/10 Gemi ve Âlem Kıssası s. 257), toprağa (VI/5 Ekincilik Kıssası s. 116) benzetilmiştir. Sonrasında VI/10 Dünya Menzilleri (s. 144) kıssasına göre kişinin Hakk’a ulaşmak için geçmesi gereken duraklar vardır. Bu duraklardan biri de gönüldür. Yine benzer şekilde VII/10 Tarikat Yolcusu (s. 184) kıssasında gönül, insanın Hakk’a olan yolculuğunda yola çıkan perdelerden biridir. III/8 Söz (s. 41) ve IX/8 Söz ve Hâl (s. 302) kıssalarına göre hem iş hem de söz ortaya çıkmak için candan sonra gönle uğrar. V/3 İlimler (s. 77) anlatıldığına göre, Allah hikmet ilmini insan gönlüne indirmiştir. V/6 Hastalıklar (s. 88) kıssasına göre gönlün hastalığı kaygıdır. Veliler sohbeti ise bu hastalığa ilaçtır. VI/3 Sıkıntılar ve Kalkanlar (s. 111) kıssasında gönül hoşluğu, mürşide üst taraftan gelen bir nimet olarak anlatılmıştır. X/4 İnsanın Nefsi (s. 343) kıssasına göre canın vücut kitabında geldiği dokuzuncu bölüm gönüldür. Gönül hiçbir şeyi belli olmayan ve insanı hayrete düşüren bir dünya

gibidir. X/8 Değerli Varlıklar (s. 369) kıssasında gönül, Allah'ın yarattığı en değerli varlık olarak anlatılmaktadır. Allah hikmeti ve sırları gönle işlemiştir. Ve son olarak VIII/5 Aşka Bağlılık ile Aşkın Tesiri (s. 213) kıssasına göre kişinin âşık olduğunu gösteren alametlerden biri de âşığın gönlünün tamamen aşk ile kaplanmış olmasıdır.

3.35. GÖZ – GÖRMEK

Göz konusu üçünde vücudun bir parçası, ikisinde görme duyusu olarak anlatılmak üzere toplam 7 kıssada bulunmaktadır. VII/8 İnsan Ruhı (s. 172), VIII/9 İnsan Vücudu Şehri (s. 249) ve X/4 İnsanın Nefsi (s. 344) kıssalarında göz organ olarak anlatılmış ve buradan görünen Hakk'ın sırlarının cana ve akla yine buradan ulaştığı belirtilmiştir. VII/7 Bedava Nimetler (s. 167) kıssasına göre kim olursa olsun insan âleme istediği gibi bakabilir, bu Allah'ın insanlara bahsettiği nimetlerden biridir. V/7 Aşağı ve Yüksek Duyular (s. 90-91) kıssasına göre görmek aklın sahip olduğu duyulardan biridir ve velilerin duyuları için bu Hakk'ın yarattıklarında Hakk'ı görmektir. I/4 İki Göz (s. 12) kıssasında gözlerin aynı yaratıldığı ancak her şeyi birlikte yaptıkları anlatılmaktadır. Ve son olarak IV/6 İnsan Şehri Kapıları (s. 60) kıssasına göre göz ve parmak bir işi birlikte yaparlar.

3.36. GURBET

Toplam 3 kıssada bulunan gurbet konusu bunların birinde tasavvufî durumda işlenmiştir. VI/7 Sıkıntılar (s. 123) kıssasına göre gurbetteki kimse için gelebilecek en büyük sıkıntı hastalıktır. VIII/5 Aşka Bağlılık ile Aşkın Tesiri (s. 215) kıssasında gurbet âşık kimsenin durumunu belli eden alâmetlerden biri olarak işlenmiştir. IX/5 Tasavvuf Yolcusunun Gidişi (s. 284) kıssasında ise konu tasavvufî olarak işlenmiştir. Bu kıssaya göre kişinin Hakk'a ulaşmak için geçmesi gereken perdelerden biri de gurbet makamıdır.

3.37. GÜNAH

Günah konusu da önceki konu gibi eserin 3 kıssasında birbirinden farklı şekillerde geçmektedir. II/5 Rahmanî ve Şeytanî Meclis (s. 23) kıssasına göre şeytanî

meclis sofrasındaki bardak günahı temsil etmektedir. VII/2 Yediler (s. 152) kıssasında anlatıldığına göre hem yeryüzünde hem de insanda bulunan yedi varlık vardır. Bu varlıklardan yedi gece, günahı temsil etmektedir. Ve son olarak X/3 Halklar ve Kötü Huyları (s. 337) kıssasında günah ve bozukluk, ihtiyar kimsenin sahip olabileceği en kötü huy olarak anlatılmaktadır.

3.38. GÜNEŞ

Günah konusu toplam 8 kıssada bulunmaktadır ve üçünde benzetme unsuru olarak kullanılmaktadır. Kıssalar arasında güneş; insan için sevince (II/8 Dünya ve İnsan Kıssası s. 27), söze (III/8 Söz Kıssası s. 43) ve şeyh için aşkın durumuna (VI/5 Ekincilik Kıssası s. 119-120) benzetilmektedir. Bunların dışında VII/1 Yıldızlar (s. 149) kıssasına göre güneş akl-ı külden ortaya çıkmıştır ve vücudu ortaya çıkarıp yüzü şekillendirmektedir. Yine IX/6 Cenin (s. 291) kıssasına göre cenin, güneşten önderlik vasfını almıştır. Ve IX/1 Muhammed Nurunun Yaratılışı (s. 265) kıssasında güneşin Hz. Muhammed'e bağlılığını bildiren feleklerden biri olduğu anlatılmaktadır. VII/7 Bedava Nimetler (s. 167) kıssasına göre âlemi kaplayan güneş, ayırım yapılmaksızın her canlı için nimettir. VIII/6 Âşık Kimseler (s. 220-221) kıssasında ise ay ve güneş birbirine âşık iki varlık olarak anlatılmaktadır.

3.39. GÜVEN

Güven konusu eser içerisinde sadece 2 kıssada bulunmaktadır. X/2 Nimetler ve Yoldaşları (s. 330) kıssasına göre sevinç insanlar için en güzel nimetlerden biridir, ancak güvenle ortaya çıkar. X/9 Öğütler (s. 373) kıssasında ise konu Hakk'a güvenmek şeklinde işlenmektedir. Bu durumda insanı güzel huylu yapan on öğütten biri de Hakk'a güvenmektir.

3.40. HAKK'IN EMRİ

Bu konu, Garip-nâme'nin 6 kıssasında bulunmaktadır. Bu kıssaların beşinde farklı varlıklara benzetilmektedir. VI/5 Ekincilik (s. 115) kıssasına göre şeyhin işini yapabilmesi için devlet yani kudret gereklidir. İşte bu bitkinin yetişmesi için gerekli

olan Hakk'ın emridir. VIII/10 Gemi ve Âlem (s. 257) kıssasında Allah'ın emri geminin gidebilmesi için gerekli olan rüzgara benzetilmiştir. VIII/7 Padişahlık Tuğrası (s. 233) kıssasına göre tuğranın basılabilmesi için ilk olarak padişahın izni olmalıdır. Âlemde ise bu dinin ortaya çıkabilmesi için gerekli olan Hakk'ın emri gibidir. Ve IX/4 Değirmen (s. 279) kıssasına göre ise de değirmeni döndüren su Hakk'ın emrine benzetilmektedir. III/7 Meyve Bahçesi Yapmaya Niyetlenen Padişah (s. 40) kıssasında büyük bir bahçe oluşturan sultanın insanları bu bahçeye çağırarak için dört bir tarafa gönderdiği insanlar Hakk'ın emrine benzetilmektedir. Ve son olarak V/2 Âlem- İnsan (s. 71-72) kıssasına göre insan, âlemin kopyası gibidir. Âlemin en dış, insanın en iç katmanında Allah'ın emri bulunmaktadır.

3.41. HAVA

Dört elementten biri olan hava, eserin 3 kıssasında bulunmaktadır. IV/1 Âlemin Dört Temeli (s. 48) ve V/2 Âlem-İnsan (s. 75-76) kıssalarına göre hava, akl-ı külden yaratılmıştır ve hem âlem hem de insanı oluşturan katmanlar arasında hava bulunmaktadır. İnsanda ise hava nefes olarak ortaya çıkmaktadır. IV/9 Anasır-ı Erbaa (s. 67) kıssasına göre ise hava dünya sarayında hizmet etmekte ancak aslına kavuşmayı istemektedir.

3.42. HAYVAN

Yaratılan varlıklar olarak bakıldığında hayvan konusu eserde en çok işlenen konulardan biridir ve toplamda 11 kıssada bulunmaktadır. Bu kıssaların beşinde insan vücuduyla hayvan arasında bağ kurulmakta, üçünde hayvan engel olarak anlatılmaktadır. İki kıssada ise balık ve attan bahsedilmektedir. IV/2 Bedenin Temelleri (s. 49-50) ve IV/10 Yaratılma ve Diriltirme (s. 69) kıssalarında hayvan, insanın midesine ve karnına benzetilmektedir. III/3 Yaratılmış Şeyler (s. 32), IV/5 Bitki, Hayvan, İnsan ve Melek (s. 58-59) ve V/1 Âlem-Ceviz-Vücut (s. 72-73) kıssalarında ise hayvan, insan nefesine benzetilmektedir. Ayrıca IV/5 Bitki, Hayvan, İnsan ve Melek kıssasına göre hayvan, söyleneni zorla yerine getirenlere temsil etmektedir. V/1 Âlem-Ceviz-Vücut kıssasına göre ise de hayvan ayrıca cevizin

kabuk kısmına benzemektedir. V/5 Halvet (s. 85) kıssasına göre nefsini öldürmeye niyetli kişiye engel olan şeylerden biri, o kişinin hayvanlarıdır. V/10 Seven ve Sevilen (s. 100) kıssasında hayvan, Hak'tan ayrılan kişinin tekrar O'na dönebilmesi için geçmesi gereken beş perdeden biri olarak anlatılmıştır. Ve VI/2 İnsanın Altı Cihette Hapsolması (s. 106) kıssasına göre insanın Hakk'a olan yolculuğunda altı taraftan engel gelir. Arkadan kişiye gelen engel hayvandır. II/4 Kara ve Deniz (s. 21) kıssasında dünya üzerinde balık ve denizde yaşayan diğer canlılar insan için can ve aşka benzetilmiştir. IX/9 Alpler (s. 307,312) kıssasında ise savaşta yiğit kimseye gerekli olan at, din için gerekli olan aşka benzetilmiştir. Ve son olarak IX/2 Dokuz Tabaka Varlık (s. 267) kıssasına göre Allah'ın dünyada yarattığı varlıklardan üçüncüsü, dünyayı türlü türlü nimetlerle dolduran hayvan cinsidir.

3.43. HİKMET

Hikmet konusu toplam 4 kıssada bulunmakta ve ikisinde benzetme unsuru olarak kullanılmaktadır. Bu durumda hikmet; VI/5 Ekincilik (s. 117) kıssasında bitki için gerekli olan suya ve VII/2 Yediler (s. 152) kıssasında güneşin kaplamış olduğu yedi kat yere benzetilmektedir. II/5 Rahmanî ve Şeytanî Meclis (s. 24) kıssasına göre rahmanî meclisin gıdası ilim ve hikmettir. V/3 İlimler (s. 78-79) kıssasına göre ise hikmet gönül içine yerleştirilmiştir, delili ise doğruluk ve kalp temizliğidir.

3.44. HOCA

Hoca konusu eser içerisinde toplam 4 kıssada bulunmaktadır. V/8 Dua Kapısı (s. 93) kıssasında hoca, kişinin Allah rızasını kazanmak için dua alması gereken kimselerden biri olarak anlatılmıştır. Yine X/6 On Çeşit Arkadaş (s. 355) kıssasında hoca, kişinin gönlünü sıkıntıdan kurtaran dostlardan biridir. VI/5 Ekincilik (s. 116-117) kıssasına göre bitkinin yetişebilmesi ve şeyhin işini yapabilmesi için gerekli olan şartlar birbirine benzemektedir. Burada ekini eken kişi büyük hoca gibidir. VI/4 Şeyh ve Müridlerin İşleri (s. 113-114) kıssasının yarısında ise mürşidin yolda ilerleyebilmesi için şeyhe gereken üç iş anlatılmıştır.

3.45. HURİ

Bu konu eserin yalnızca 2 kıssasında bulunmakta, ikisinde de benzetme unsuru olarak kullanılmaktadır. II/8 Dünya ve İnsan (s. 25) kıssasına göre huriler ve dünyaya inen rahmet insan gönlüne candan gelen güzel duygu, düşünce gibidir. VIII/1 Sekiz Cennet (s. 192) kıssasında ise cennetteki huri, gönüldeki manaya benzetilmektedir.

3.46. İBRET

İbret konusu da eserin sadece 3 kıssasında bulunmakta ve hepsinde farklı şekillerde kullanılmaktadır. II/9 Vücut Şehri (s. 27) kıssasına göre ibret, insan şehrinin krallarından biri olan aklın askerlerindedir. X/7 İnsanlık Alâmetleri (s. 358) kıssasında ibret, gerçek insanın ikinci alâmeti olarak anlatılmaktadır. Ve V/3 İlimler (s. 77) kıssasına göre ibret ilmi aklın anlayabileceği bir ilimdir ve delili misallerdir.

3.47. İHTİYAR

Eserde altmış yaş ve üzeri kişiler için “ihtiyar” kelimesi kullanılmaktadır. Bu durumda konu, eserin 6 kıssasında bulunmaktadır. Bu kıssaların üçünde ise yakın kullanım şekline sahiptir. III/2 İnsan Ömrünün Konakları (s. 31) kıssasında yaşlılık, insan ömrünün son konağı olarak anlatılmıştır. IV/3 Mevsimler (s. 54) kıssasına göre insan hayatı da dünya hayatı gibi mevsimlere ayrılmaktadır. İhtiyarlık yaşları ise kış mevsimine denk gelmektedir. VII/3 İnsan Ömrü Konakları (s. 155) kıssasına göre ise insan ömrünün yedinci safhası ihtiyarlıktır ve Zuhal yıldızı bu safhada hüküm sürmektedir. VI/7 Sıkıntılar (s. 122) kıssasında anlatıldığına göre ihtiyarlık hâlindeyken kişiye gelebilecek en büyük sıkıntı güçten ve kuvvetten düşmektir. X/3 Halklar ve Kötü Huyları (s. 337) kıssasında ise ihtiyar kimselerin sahip olabileceği en kötü huy günah ve bozukluk olarak anlatılmıştır. Ve son olarak VII/9 Nefis Menzilleri (s. 179) kıssasına göre insan yaşlılık hâlindeyken dünyadaki yaşayışına göre nefis başın üstünü makam tutmuş durumdadır.

3.48. İLİM

Eserin en çok işlenen konularından biri de ilimdir ve toplam 12 kıssada bulunmaktadır. Bu kıssaların üçünde benzetme unsuru olarak kullanılmakta, ikisinde ise müstakil olarak ilahî ilim veya ledün ilminden bahsedilmektedir. Bu durumda ilim; ağaçtan çıkan yemişe (VIII/8 Yerden Biten Nimetler Kıssası s.244), kılıca (IX/9 Alpler Kıssası s.313) ve cennette süt akan nehre (VIII/1 Sekiz Cennet Kıssası s. 192) benzetilmektedir. V/9 Padişaha Yolculuk (s. 97) kıssasına göre padişaha yapılan yolculukta gelinebilecek son nokta padişahın kula hükmetmesidir. Bu ledün ilmine benzemektedir. Ledün ilmi Allah'ın kula hükmedip onda benlikten doğacak istekleri yok etmesidir. VIII/4 Hz. Hızır'ın Kerametleri (s. 207) kıssasına göre ise Allah, Hz. Hızır'a ilahî ilmi vermiştir. Yani Hz. Hızır her işin hikmetini bilmektedir. İlim; II/9 Vücut Şehri (s. 27) kıssasında insan şehrinin krallarından biri olan aklın askerlerinden ve X/8 Değerli Varlıklar (s. 367) kıssasında dünyada üstün tutulan şeylerden biri olarak tanımlanmıştır. II/5 Rahmanî ve Şeytanî Meclis (s. 24) kıssasına göre rahmanî meclisin gıdası, o mecliste bulunanlar için ilim ve hikmettir. V/3 İlimler (s. 77-79) kıssasının içerisinde Allah'ın insanlara gönderdiği ilimler (zâhir, ibret, hikmet, esrar, kudret ilimleri), bu ilimlerin vücudun neresinde bulunduğu ve yine aynı ilimlerin delilleri anlatılmaktadır. VII/4 Canlar (s. 157) kıssasına göre cihan içindeki varlıklar hepsi birbirinin canı olacak şekilde yaratılmışlardır. İlim de bu varlıklardan biridir. X/5 İlmin Maldan Üstün Olduğunun Delilleri (s. 344-351) kıssasında on kâfir kimsenin tek tek Hz. Ali'ye gelip "ilim mi üstündür yoksa mal mı?" diye sorması ve Hz. Ali'nin her birine farklı cevap vererek on delille ilmin daha üstün olduğu söylemesi anlatılmaktadır. Ve son olarak X/2 Nimetler ve Yoldaşları (s. 327) kıssasına göre fazilet Allah'ın insanlara verdiği en güzel nimetlerden biridir. Faziletin işe yaraması için ise ilim gereklidir.

3.49. İNSAN

Tamamen insana hitap eden bir eser için bu konu içerisinde en çok işlenen konudur. Ancak çalışma olarak sınırlandırılması gerektiğinde insanın ana konu olduğu toplam 25 kıssa bulunmaktadır. Bu kıssaların birinde müstakil olarak Belâm-ı

Baûr'dan bahsedilmekte, ikisinde insan engel olarak anlatılmakta, dördünde insan benzetme unsuru olarak kullanılmakta, beşinde insan-âlem-beden arasında ilişki kurulmakta ve altısında insan topluluğu guruplar hâlinde ele alınmaktadır. Bu durumda insan; küçük dünyaya (II/8 Dünya ve İnsan Kıssası s. 25), iki padişahlı bir şehre (II/9 Vücut Şehri Kıssası s. 27-28), cevizin öz kısmına (V/1 Âlem-Ceviz-Vücut Kıssası s. 72-73) ve kandile (VII/5 Kandil ve İnsan Kıssası s. 161-162) benzetilmektedir. IV/2 Bedenin Temelleri (s. 49-50) ve IV/10 Yaratılma ve Diriltirme (s. 69) kıssalarında insan, bedendeki göğüs ve dile benzetilmektedir. III/3 Yaratılmış Şeyler (s. 32) kıssasına göre insan temelde dört varlıktan yaratılmıştır ve âlemde ne varsa onların insan üzerinde yansıması vardır. IV/5 Bitki, Hayvan, İnsan ve Melek (s. 58) kıssasına göre âlem üzerinde insan, beden üzerindeki can gibidir. Ayrıca bu durum söyleneni yerine getiren kimselere benzemektedir. Ve V/2 Âlem – İnsan (s. 71-72) kıssasında insan, elementler bazında âlemin kopyası olarak anlatılmaktadır. III/4 İnsan Ruhu Mertebeleri (s. 33-34), III/7 Meyve Bahçesi Yapmaya Niyetlenen Padişah (s. 39-40), III/9 İnsan Bölüğü (s. 43-44), IV/4 İnsan Mertebeleri (s. 55-57), VIII/3 Zengin Sınıflar (s. 197-205) ve IX/3 İnsan Tabakaları (s. 271-278) kıssalarında insanlar bölükler hâlinde anlatılmaktadır. Çoğu kıssada bu bölükler mümin-münâfık-veli-peygamber-âlim olarak ayrılmış olmasına rağmen bazı kıssaların ayırma şekilleri birbirinden farklıdır. Sayfa numaraları verilen kıssalarda bu şekiller ayrıntılı olarak anlatılmıştır. VI/9 Büyüklük Taslayan Kimseler (s. 132-141) kıssasında Belâm-ı Baûr, yaratılmışlar arasında büyüklük taslayan kimselerden biri olarak anlatılmaktadır. III/6 Üç Haslet (s. 36-37) kıssasına göre insanlar yaratılış itibariyle üç hâl üzerinde bulunmaktadırlar. V/10 Seven ve Sevilen (s. 100) ve VI/2 İnsanın Altı Cihette Hapsolması (s. 106) kıssalarına göre insanın Hakk'a olan yolculuğunda geçmesi gereken perdelerden biri de insan olmak veya hizmetçi olarak insandır. VII/2 Yediler (s. 151-152) kıssasına göre âlemde yaratılmış olan yedi varlık, insan için yedi şeye denk gelmektedir. VII/6 Cisim-Elbise-Yemek (s. 163-166) kıssasında insana yaşaması için gerekli olan varlıklar ayrıntılarıyla anlatılmıştır. VII/3 İnsan Ömrü Konakları (s. 152-156) kıssasına göre insanlar yaş guruplarına göre yedi kısım hâlinedirler ve her kısım ile belirli bir yıldız ilgilenmektedir. X/7 İnsanlık Alâmetleri (s. 357-363) kıssasında gerçek insanın sahip olduğu on özellik

anlatılmaktadır. VII/4 Canlar (s. 157) kıssasına göre dünya birbirinin canı olacak şekilde yedi varlıktan yaratılmıştır. İnsanoğlu bu varlıklardan yapıların canıdır. Ve son olarak IX/2 Dokuz Tabaka Varlık (s. 268) kıssasında insan, âlemde yaratılıp ün yapmış olan dokuz varlıktan biri olarak anlatılmaktadır.

3.50. İSLÂMİYET'İN HÜKÜMLERİ

Bu konu Garib-nâme'nin sadece 2 kıssasında bulunmakta ve ikisinde de benzetme unsuru olarak kullanılmaktadır. İslâmiyet'in Hükümleri VII/5 Kandil ve İnsan (s. 161) kıssasında fitilin geçtiği demire ve VIII/10 Gemi ve Âlem (s. 258) kıssasında geminin hızla gelip çarpılmaması için gerekli olan lengere benzetilmektedir.

3.51. İSTEK

İstek konusu ikisi engel olarak kullanılmak üzere toplam 4 kıssada bulunmaktadır. V/5 Halvet (s. 85) ve VII/10 Tarikat Yolcusu (s. 185) kıssalarına göre insanın Hakk'a ulaşmasını engelleyen meşgalelerden biri de nefis ve isteklerdir. II/4 Kara ve Deniz (s. 21) kıssasında nefis ve istekler, karadaki vahşi hayvanlar ve kuşlara benzetilmektedir. Ve IX/5 Tasavvuf Yolcusunun Gidişi (s. 282) kıssasına göre insan, Hakk'a olan yolculuğunda önce istek makamına uğramaktadır.

3.52. KALEM

Kalem eserin 2 kıssasında birbirinden farklı şekillerde kullanılmaktadır. VIII/8 Yerden Biten Nimetler (s. 244) kıssasında yazının ortaya çıkması için gerekli olan kalem, buluta benzetilmektedir. IX/8 Söz ve Hâl (s. 304) kıssasına göre iş ortaya çıkarken gelen son aşama elin kalemi tutmasıdır.

3.53. KAN

Kan konusu Garib-nâme'nin toplam 3 kıssasında bulunmaktadır. II/8 Dünya ve İnsan (s. 27) kıssasında anlatıldığına göre dünyadaki nehirler insan için kanın

içinde aktığı damarı temsil etmektedir. V/2 Âlem-İnsan (s. 75) kıssasına göre hem âlem hem de insanda su bulunmaktadır. Yine insanda su kan olarak ortaya çıkmaktadır. VII/6 Cisim-Elbise-Yemek (s. 164) kıssasında ise kan, insanın cismini oluşturan katmanlardan biri olarak anlatılmaktadır.

3.54. KANAAT

Bu konu eserde 3 kıssada işlenmektedir. VIII/3 Zengin Sınıflar (s. 202) kıssasına göre sürekli olarak kanaatli olan kimse kutlu kişilerdendir. II/6 Kanaat (s. 24) kıssasının tamamında iyi ve kötü olan iki kanaat türünden bahsedilmiştir. Ve son olarak X/2 Nimetler ve Yoldaşları (s. 331) kıssasına göre yoksulluk yani velilik kanaatle birlikte insan için nimet sayılır.

3.55. KULAK – İŞİTMEK

Kulak konusu çoğunda vücut organı olarak işlenmek üzere toplam 6 kıssada bulunmaktadır. IV/6 İnsan Şehri Kapıları (s. 60), VII/7 İnsan Ruhı (s. 172), VIII/9 İnsan Vücudu Şehri (s. 248) ve X/4 İnsanın Nefsi (s. 339) kıssalarına göre vücudun bölümlerinden biridir ve buradan Tanrı'nın emri işitilmekte, hayır veya şer olup olmadığı akla bildirilmektedir. III/8 Söz (s. 42) kıssasında kulak, söz güneşinin battığı yöndür. Ve V/7 Aşağı ve Yüksek Duyular (s. 90-91) kıssalarına göre duymak aklın sahip olduğu duyulardan biridir, velilerin aklı için bu bütün yaratılmışlarda كن nağmesini duymaktır.

3.56. KUR'AN

Manevî olarak en değerli konulardan biri olan Kur'an toplam 7 kıssada bulunmaktadır. Bu kıssaların üçünde ise başka varlıklara benzetilmiştir. Bu durumda Kur'an; rahmanî meclisin sofrasına (II/5 Rahmanî ve Şeytanî Meclis Kıssası s. 22), tohuma (VI/5 Ekincilik Kıssası s. 116) ve kandilin kısımlarından olan ipe (VII/5 Kandil ve İnsan Kıssası s. 161) benzetilmiştir. V/3 İlimler (s. 78) kıssasına göre zâhir ilmi nefse yazılmıştır. Peygamber sözü ve Kur'an âyeti ise onun delilidir. V/4 Kur'an (s. 77-81) kıssasının tamamında Kur'an okuma fazilet sırasına göre beş yolla

anlatılmıştır. X/8 Değerli Varlıklar (s. 364) kıssasına göre yaratılmış en değerli varlık Kur'an'dır. VII/2 Yediler (s. 151) kıssasında ise yedi mushaf yani Hz. Osman zamanında çoğaltılıp yedi beldeye gönderilen mushaflar kıssada Mustafa huyunun burcuna benzetilmiştir.

3.57. KUTLULUK

Kutluluk konusu eserin toplam 3 kıssasında bulunmaktadır ve her birinde farklı anlamdadır. III/4 İnsan Ruhu Mertebeleri (s. 35) kıssasında anlatıldığına göre üç bölük insan vardır. Bunlardan biri de dünyaya kutlulukla gelen ve öyle giden kimselerdir. Bu kimseler yalnız peygamberler ve velilerdir. VIII/3 Zengin Sınıflar (s. 198-206) kıssası boyunca sahip oldukları şeylerden dolayı kutlu olan insanlar anlatılmaktadır. Ve son olarak X/5 İlimin Maldan Üstün Olduğunun Delilleri (s. 349) kıssasında anlatıldığına göre Hz. Ali, ilim için insana izzet ve kutluluk kazandırdığını söylemiştir.

3.58. KUVVET

Biri benzetme olmak üzere farklı şekillerde 2 kıssada işlenen kuvvet, X/2 Nimetler ve Yoldaşları (s. 329) kıssasında Allah'ın insanlara verdiği nimetlerden biri olarak sayılmaktadır. Ancak kuvvet sahibi kişide Allah korkusu da bulunmalıdır. IX/9 Alpler (s. 307) kıssasına göre ise savaşta yiğit kimse için kuvvet gereklidir, dinde ise bunun karşılığı riyazettir.

3.59. MADEN

Varlıkların anlatıldığı kıssalarda bulunan maden konusu toplam 4 kıssada anlatılmaktadır ve ikisinde benzer anlamdadır. V/10 Seven ve Sevilen (s. 101) kıssasına göre maden, canların Hakk'a olan yolculuklarında O'ndan ayrılınca geçmeleri gereken ilk perdedir. VI/2 İnsanın Altı Cihette Hapsolması (s. 107) kıssasına göre ise Allah'a varmak isteyen kimseye sağ yanından gelen engel maden yani altın ve gümüştür. III/5 Altın, Gümüş ve Para (s. 35-36) kıssasında bütün eşyaları almaya yarayan madenlerin (altın, gümüş, pul) alabildikleri nesnelere ve

bunların tasavvufi karşılıkları anlatılmaktadır. IX/2 Dokuz Tabaka Varlık (s. 267) kıssasına göre ise Allah'ın dünyada yarattığı dokuz varlıktan biri madenlerdir.

3.60. MELEK

Melek konusu, beşi aynı benzetmede kullanılmak üzere toplam 7 kıssada bulunmaktadır. Kullanılan benzetmelerin hepsinde melek akla (III/3 Yaratılmış Şeyler s. 31, IV/5 Bitki, Hayvan, İnsan ve Melek s. 60 ve V/1 Âlem-Ceviz-Vücut s. 74-75 kıssaları) veya başa (IV/2 Bedenin Temelleri s. 48-49, IV/10 Yaratılma ve Diriltirme s. 71 kıssaları) benzetilmiştir. Bunlara ek olarak melek ayrıca IV/5 Bitki, Hayvan, İnsan ve Melek (s. 60) kıssasında halkın ihtiyaçlarını söylemeden gideren kimselere ve V/1 Âlem-Ceviz-Vücut (s. 74-75) kıssasında ise cevizin özü olan yağ kısmına benzetilmiştir. VIII/8 Yerden Biten Nimetler (s. 240,243) kıssasına göre Allah, insanlar için nimetlere bakarak “ibret alın” emrini ilk olarak meleklere vermiştir. Bu durumda melekler yazmak için gerekli olan parmaklara benzetilmiştir. IX/2 Dokuz Tabaka Varlık (s. 269) kıssasına göre ise Allah'ın dünyada yarattığı varlıklardan biri de meleklerdir.

3.61. MEVSİM

Mevsim konusu Garib-nâme'nin toplam 2 kıssasında bulunmaktadır. II/8 Dünya ve İnsan (s. 26) kıssasında dünyadaki yaz ve kış insandaki gönül hoşluğu ve cefaya benzetilmektedir. IV/3 Mevsimler (s. 52-56) kıssasında ise insan hayatının dönemleri mevsimlerle aralarında bağ kurularak anlatılmıştır.

3.62. Mİ'RAC

Mi'rac olayı toplam 2 kıssada ancak ikisinde de farklı yönleriyle anlatılmaktadır. VIII/2 Kudüs ve Peygamber'in Göklere Çıkışı (s. 196-200) kıssasına göre Hz. Muhammed, Mi'rac'a Kudüs'ten çıkmış ve orada bütün peygamberlerin ruhlarına namazda imam olmuştur. IX/7 Namaz ve Mirac (s. 296-303) kıssasına göre ise Hz. Muhammed, Mi'rac'a çıkarken göğün her katında melek gruplarının namazın belirli bir kısmı eda ettiklerini görmüş, Hakk'ın katına çıkıp geri

döndüğünde her katta gördüğü ibadetleri bir araya toplamış ve böylece yeryüzünde namaz ibadeti ortaya konmuştur.

3.63. NEFİS

Birebir insanlar alakalı olduğu için nefis konusu eserin en çok işlenen ikinci konudur ve toplam 24 kıssada bulunmaktadır. Bunların altısında herhangi bir varlığa benzetilmekte hatta dört kıssa için aynı benzetme unsuru kullanılmaktadır. Üç kıssada ise nefis, engel olarak anlatılmaktadır. Beş kıssada ise nefse dair kısmen tanımlama yapılmıştır. Bu durumda nefis, toplam dört kıssada hayvana (II/4 Kara ve Deniz s. 21, III/3 Yaratılmış Şeyler s. 33, IV/5 Bitki, Hayvan, İnsan ve Melek s. 59 ve V/1 Âlem-Ceviz-Vücut s. 74 kıssaları) benzetilmekte ancak V/1 Âlem-Ceviz-Vücut (s. 74) kıssasında ayrıca cevizin kabul kısmı ile de arasında benzerlik kurulmaktadır. Bunlardan farklı olarak nefis, VII/5 Kandil ve İnsan (s. 162) kıssasında kandilin fitil kısmına ve IX/4 Değirmen (s. 281) kıssasında değirmenin çakıldak kısmına benzetilmektedir. V/5 Halvet (s. 85), VI/10 Dünya Menzilleri (s. 143) ve VII/10 Tarikat Yolcusu (s. 184,189) kıssalarına göre nefis, insanın Hakk'a ulaşmak için çıktığı yolda geçmesi gereken engellerden biridir. Hatta VII/10 Tarikat Yolcusu (s. 189) kıssasına göre nefis-i emmâre perdesini geçen kimseye nefis-i marziyye yolculuğunda eşlik etmektedir. II/1 Ahiret ve Dünya (s. 17) kıssasına göre dünya nefsin istediği yerdir. Diğer kıssalara gelindiğinde ise; I/3 Birlik Rahmettir (s. 14) kıssasına göre nefsin ibadeti beş vakit namaz kılmaktır. II/5 Rahmanî ve Şeytanî Meclis (s. 23) kıssasında nefis, şeytanî meclisin sofrasında kadeh sunan olarak anlatılmaktadır. II/9 Vücut Şehri (s. 28) kıssasında ise insan şehrinin iki kralından biridir. X/4 İnsanın Nefsi (s. 342) kıssasına göre nefis, vücut kitabının yedinci bölümüdür ve X/8 Değerli Varlıklar (s. 370) kıssasına göre ise yaratılmış en değerli varlıklardan biridir. II/3 Ruhanî ve Cîsmanî Mülk (s. 20) kıssasında anlatıldığına göre var olan iki mülkten birini nefasnîler tutmuştur ve vücutta bulunmaktadır. IV/8 Dört Oğul (s. 65) kıssasında yiğitlik tahtında oturan kişinin nefsinden meydana gelen oğlunun soyu soppu olduğu anlatılmaktadır. V/3 İlimler (s. 78) kıssasına göre zâhir ilmi nefiste bulunmaktadır ve işi onu yola getirmektir. VII/9 Nefis Menzilleri (s. 176-181) kıssasının tamamında vücudun nefis için taht yeri olduğu ve nefsin insanın

ömrü boyunca vücutta toplam yedi konakta bulunduğu anlatılmaktadır. IX/6 Cenin (s. 291) kıssasında anlatıldığına göre cenin dokuz ay boyunca her yıldızdan farklı şekillerde etkilenir. Zühre ise nefsin istekleriyle ilgilenmektedir. IX/8 Söz ve Hâl (s. 302) kıssasına göre hem iş hem de söz ortaya çıkmak için nefse uğramalıdır. IX/10 Nüfus (s. 314-324) kıssasının tamamında âdemoğlunun toplam dokuz bölük hâlinde bulunduğu ve her bölükte insanların davranışlarına göre nefis makamı olduğu anlatılmaktadır. Ve son olarak X/9 Öğütler (s. 374) kıssasına göre bir kimsenin güzel huylu olabilmesi için yapması gerekenlerden biri de nefse eziyet etmektir.

3.64. NEHİR

Nehir konusu toplam 3 kıssada bulunmakta ve ikisinde aynı şekilde işlenmektedir. II/8 Dünya ve İnsan (s. 27) kıssasına göre dünyadaki nehirler insanların damarı gibidir. IV/7 Vaat Edilmiş Cennet (s. 62-65), VIII/1 Sekiz Cennet (s. 193) kıssalarında ise cennette devamlı akan dört nehir, o nehirlerin insanlar için karşılıkları ve bunların kimlere bahşedildiği anlatılmaktadır.

3.65. NİMET

Hepsi farklı şekillerde olmak üzere nimet konusu toplam 5 kıssada bulunmaktadır. III/5 Altın, Gümüş ve Para (s. 36) kıssasına göre gümüş para ile dünya nimetleri yani can ile cennet elde edilmektedir. V/4 Kur'ân (s. 84) kıssasında anlatıldığına göre eğer insan gerekenleri hakkıyla yaparsa Kur'ân sofrasının nimeti mana olur. VII/7 Bedava Nimetler (s. 167-171) kıssasının tamamında Allah'ın insanlara ihsan eylediği ve herkes için geçerli olan bedava nimetler anlatılmaktadır. VIII/8 Yerden Biten Nimetler (s. 242, 244) kıssasına göre Allah'ın insanlara gönderdiği nimetler aslında insanların keşfetmesi gereken ilim ve gizliliklerdir. Ve X/2 Nimetler ve Yoldaşları (s. 328-334) kıssasının tamamında Allah'ın insanlara gönderdiği nimetler ve o nimetlerin en mükemmel şekilde kullanılabilmesi için gerekli olan huylar anlatılmaktadır.

3.66. PADİŞAH – SULTAN – HÜKÜMDAR

Padişah konusu toplam 7 kıssada bulunmakta ve hepsinde farklı şekillerde anlatılmaktadır. I/9 Otuz Oğlu Olan Padişah (s. 17) kıssasında padişahın nasihat olarak anlattığı otuz oğlu olan adam, II/9 Vücut Şehri (s. 27-28) kıssasında insan şehrinde hüküm süren iki padişah (akıl, nefis) aralarındaki zıtlıklarla birlikte ve III/7 Meyve Bahçesi Yapmaya Niyetlenen Padişah (s. 38, 40) kıssasında Allah, büyük bir bahçe oluşturan sultan olarak anlatılmaktadır. III/10 Üç Taht (s. 45, 46) kıssasına göre dünya üzerinde üç taht vardır ve bunların birinde sultan oturmaktadır. VIII/7 Padişahlık Tuğrası (s. 230, 234) kıssasında tuğranın basılabilmesi için gerekli olan sultanın emrinin, Allah'ın emrini temsil ettiği anlatılmaktadır. X/3 Halklar ve Kötü Huyları (s. 336) kıssasına göre hükümdarların sahip olabileceği en kötü huy, çabuk öfkelenmektir. Ve son olarak X/6 On Çeşit Arkadaş (s. 355) kıssasına göre padişah, insan için sahip olabileceği dostlardan biridir.

3.67. PARA

Para konusu Garib-nâme'nin sadece 2 kıssasında bulunmaktadır. III/5 Altın,Gümüş ve Para (s. 33-34) kıssasında bu madenlerden oluşan paralarla yani altın, gümüş ve pul ile satın alınabilecek nesnelere ve bunların manevî dünyadaki karşılıkları anlatılmaktadır. VIII/7 Padişahlık Tuğrası (s. 229-238) kıssasında ise gümüşün tuğra yani para olmasının şartları ve bu şartların âlemdeki karşılıkları anlatılmaktadır.

3.68. PARMAK

Parmak toplam 3 kıssada bulunmakta ve hepsinde organ olarak anlatılmaktadır. IV/6 İnsan Şehri Kapıları (s. 61) kıssasına göre geçiş yeri olarak insanda dört kapı bulunmaktadır ve parmak onlardan biridir. VIII/8 Yerden Biten Nimetler (s. 242) kıssasında anlatılan, Allah'ın "ibret alın" emrini ilk olarak verdiği melekler, parmaklara benzetilmiştir. Ve IX/8 Söz ve Hâl (s. 303) kıssasında

anlatıldığına göre işin ortaya çıkabilmesi için gelmesi gereken son duraklardan biri parmağıdır.

3.69. PERDE

Perde konusu 3 kıssada bulunmaktadır ve isimleri bile aynı olan bu kıssaların tamamı boyunca aynı şekilde anlatılmaktadır. Böylece V/10 Seven ve sevilen (s. 99-104), VII/10 Tarikat Yolcusu (s. 182-190) ve IX/5 Tasavvuf Yolcusunun Gidişi (s. 282-290) kıssalarında Allah'a ulaşmak isteyen isteyen kimselerin yolculukları her bir durakları geçmeleri gereken bir perde olarak anlatılmaktadır. Kıssalar arasında ufak farklılıklar vardır. V/10 Seven ve sevilen (s. 99-104) kıssasına göre canlar Hak'tan ayrılmış ve yine O'na dönmek için yolculuğa çıkmışlardır. VII/10 Tarikat Yolcusu (s. 182-190) kıssasında ayrıca insanların geçtikleri ve orada bıraktıkları perdelerden sonra onların yerine eşlik eden varlıklar da anlatılmaktadır. Ve son IX/5 Tasavvuf Yolcusunun Gidişi (s. 282-290) kıssasında anlatılan perdelerin her birisi gerçek bir tasavvufî makamdır.

3.70. PEYGAMBERLER

Eserde toplam 14 peygamber, 12 kıssada anlatılmakta ve ikisinde belirli peygamberler bir vücuda benzetilmektedir. Bu kıssaların üçü ise genel olarak peygamberlerden bahsetmektedir. Bu kıssaların altısında Hz. Muhammed, üçer kıssada; Hz. Yusuf ve Hz. Âdem, ikişer kıssada; Hz. Yunus, Hz. İsa ve Hz. Musa, birer kıssada ise Hz. Hızır, Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. Eyyub, Cercis Peygamber, Hz. Nuh, Hz. Davud ve Hz. Süleyman anlatılmaktadır. Bu durumda I/2 Yüz Yirmi Dört Bin Peygamber (s. 13) kıssasında Âdem, Nuh, Musa, Davud, Süleyman, İsa, Yusuf ve Muhammed Peygamberler tek bir vücut ve her biri temsili bir organ olarak anlatılmaktadır. Aynı şekilde IV/10 Yaratılma ve Diriltirme (s. 70-72) kıssasında da anlatıldığına göre Muhammed, İsa, Musa ve Âdem Peygamberler toplamda bir vücut gibidir ve her biri bir organı temsil etmektedir. II/7 Affedilme ve Rezil Olma (s. 24-25) kıssasına göre şeytan lanetlenmiş ve Hz. Âdem rahmete kavuşmuştur. VI/6 Peygamberlerin Feryatları (s. 119-121) kıssasında âh ve feryat eden altı peygamber

(İbrahim, İsmail, Yusuf, Eyyub ve Cercis Peygamberler) anlatılmaktadır. V/4 Kur'ân (s. 84) kıssasına göre Kur'ân sofrasının sofra başısı Hz. Muhammed'tir. VIII/4 Hz. Hızır'ın Kerametleri (s. 205-213) kıssasının tamamı boyunca Hz. Hızır'ın sekiz kerameti anlatılmaktadır. X/6 On Çeşit Arkadaş (s. 350) kıssasına göre Hz. Muhammed, insanın sahip olduğu en değerli dostlarından biridir. VIII/6 Âşık Kimseler (s. 221-224) kıssasında Hz. Yusuf ile Hz. Züleyha ve Hz. Muhammed ile Hz. Hatice'nin hikâyeleri anlatılmaktadır. Ve X/8 Değerli Varlıklar (s. 365) kıssasına göre ise yaratılmış en değerli varlıklardan ikincisi Hz. Muhammed'tir. Genel olarak peygamberlerden bahsedilen kıssalardan ikisi (IV/4 İnsan Mertebeleri s. 56-57, IX/3 İnsan Tabakaları s. 271-273 kıssaları) peygamberlerden insan bölüklerinin bir parçası olarak bahsetmektedir. Ve son olarak VIII/7 Padişahlık Tuğrası (s. 235) kıssasında tuğranın basılabilmesi için gerekli olan usta, âlemdeki peygamber ve velilere benzetilmektedir.

3.71. RIZA

Rıza konusu eserde 2 kıssada farklı şekillerde işlenmektedir. VII/10 Tarikat Yolcusu (s. 189) kıssasına göre insanın Hakk'a olan yolculuğunda geçmesi gereken konaklardan biri rızadır ve insan o perdeyi geçince Allah'ın fazlı ona eşlik etmektedir. VIII/1 Sekiz Cennet (s. 193) kıssasına göre ise cennetin amiri olan Rıdvan isimli melek, insan gönlü için rızaya benzemektedir.

3.72. SALTANAT

Saltanat konusu da rıza konusu gibi 2 kıssada kullanılmaktadır. X/2 Nimetler ve Yoldaşları (s. 329) kıssasına göre saltanat insana verilen nimetlerden biridir ancak rahmet ve şefkat ile değerlidir. X/8 Değerli Varlıklar (s. 366) kıssasında ise saltanat yaratılmış en değerli varlıklardan biridir.

3.73. SES

Ses konusu Garib-nâme'nin 3 kıssasında anlatılmaktadır. III/3 Yaratılmış Şeyler (s. 31) kıssasına göre ses, kelâmın ortaya çıkması için gereken asıllardan

biridir. III/8 Söz (s. 43) kıssasında ses, sözün menzili olarak betimlenmektedir. Son olarak IX/8 Söz ve Hâl (s. 305) kıssasında ses, sözün ortaya çıkmadan önce uğradığı son duraklardan biri olarak anlatılmaktadır.

3.74. SEVİNÇ

Sevinç konusu biri benzetme olmak üzere toplam 2 kıssada kullanılmaktadır. II/8 Dünya ve İnsan (s. 27) kıssasında dünyadaki güneş, insan için sevince benzetmektedir. X/2 Nimetler ve Yoldaşları (s. 330) kıssasına göre ise sevinç, insanlara verilen nimetlerden biridir, ancak oluşabilmesi için güven gereklidir.

3.75. SIKINTI

Sıkıntı konusu birbirinden farklı şekillerde Garib-nâme'nin 3 kıssasında bulunmaktadır. III/4 İnsan Ruhu Mertebeleri (s. 35) kıssasına göre sıkıntı, insanların oluşturdukları bölükler için belirleyici unsur olmuştur. VI/3 Sıkıntılar ve Kalkanlar (s. 108-112) kıssasında veliler için beş taraftan gelen sıkıntılar anlatılmaktadır. VI/7 Sıkıntılar (s. 124-125) kıssasında ise insan hayatının belirli dönemlerindeki gelebilecek en büyük sıkıntılar anlatılmaktadır.

3.76. SIRT

Sırt konusu da toplam 2 kıssada bulunmaktadır ve ikisinde de organ olarak kullanılmaktadır. Bu durumda VII/9 Nefis Menzilleri (s. 178) kıssasına göre insan 22-40 yaşları arasındayken nefis göğüs ve sırtı makam tutmuştur. IX/8 Söz ve Hâl (s. 302) kıssasına göre ise iş, nefis makamında sözden ayrıldıktan sonra sırta gelmektedir.

3.77. SOY

Soy konusu da önceki konular gibi 2 kıssada bulunmaktadır. VIII/3 Zengin Sınıflar (s. 200) kıssasında anlatıldığına göre soyu temiz olan kimseye Allah ihsanda bulunmuştur ve o kimse kutlu kişilerdendir. X/2 Nimetler ve Yoldaşları (s. 330)

kıssasına göre ise de soy insana verilen nimetlerden biridir ancak onu değerli yapan edebî bulunmasıdır.

3.78. SÖZ

Hepsinde aynı durumda kullanılmak üzere söz konusu toplam 3 kıssada bulunmaktadır. III/3 Yaratılmış Şeyler (s. 31) kıssasına göre Âdem'den ortaya çıkan kelâmın aslı dört varlığa bağlıdır. III/8 Söz (s. 42-43) kıssasında sözün üç makamı anlatılmakta ve söz güneşe benzetilmektedir. Son olarak IX/8 Söz ve Hâl (s. 304-306) kıssasına göre iş ve söz nefis makamına kadar birliktedirler, sonrasında ayrılırlar ve söz beş konağa daha uğradıktan sonra ortaya çıkar.

3.79. SU

Su konusu Garib-nâme'nin toplam 10 kıssasında bulunmaktadır. Bu kıssaların ikişer tanesinde aynı şekilde işlenmiş, dört tanesinde ise benzetmelerde kullanılmıştır. IV/1 Âlemin Dört Temeli (s. 48) ve V/2 Âlem-İnsan (s. 75) kıssalarına göre su; akl-ı külden yaratılmış, âlemin temellerinden biri olmuştur. Ayrıca insanda kan olarak bulunmaktadır. IV/7 Vaat Edilmiş Cennet (s. 63), VIII/1 Sekiz Cennet (s. 192-193) kıssalarına göre ise cennette sürekli akan dört nehirden biri sudur ve temiz yaratılışı temsil etmektedir. Benzetmelere bakıldığında ise kıssalar içerisinde su, şeyh için gerekli olan hikmete (VI/5 Ekincilik Kıssası s. 116-117), insanın canına (VII/5 Kandil ve İnsan Kıssası s. 161-162), kalemin batırıldığı mürekkebe (VIII/8 Yerden Biten Nimetler Kıssası s. 240-243) ve âlem üzerinde Hakk'ın emrine (IX/4 Değirmen Kıssası s. 279-281) benzetilmektedir. Devamında ise I/6 Suların Birliği (s. 15) kıssasında bütün suların bir denize bağlı olduğu ve suların bir araya geldikçe güçlendiği anlatılmaktadır. Ve son olarak IV/9 Anasır-ı Erbaa (s. 68) kıssasına göre dünya sarayında uyum içinde çalışan dört arkadaşın biri olan su rahatsız olmuş, saraydan çıkıp kırmak-dökmek istemiştir. Ancak akıl ona topluluğun bozulmaması için ilaç hazırlamıştır.

3.80. ŞERİAT

Şeriat hepsi benzetme olmak üzere toplam 2 kıssada bulunmaktadır. V/9 Padişaha Yolculuk (s. 97) kıssasına göre padişaha gitmeden önce yolculuk için azık hazırlamak gereklidir ve bu durum şeriatı temsil etmektedir. Ve IX/9 Alpler (s. 312) kıssasında savaşta yiğit kimse için gerekli olan yay, dindeki şeriate benzetilmiştir.

3.81. ŞEYH

Şeyh konusu Garib-nâme'nin 4 kıssasında bulunmaktadır. Bu kıssalardan V/8 Dua Kapısı (s. 94) kıssasına göre insanın Allah'ın rızasını kazanmak için duasını alması gereken kişilerden biri de şeyhtir. VI/3 Sıkıntılar ve Kalkanlar (s. 108-111) kıssasında şeyh için beş taraftan gelen sıkıntılar, onlara kalkan olan öğrencileri ve altıncı yönden gelen manevî zevk anlatılmaktadır. VI/4 Şeyh ve Müridlerin İşleri (s. 113-115) kıssasında anlatılanlardan biri de şeyhin şeyhliğinin tam olması için yapması gereken üç iş olduğudur. VI/5 Ekincilik (s. 117) kıssasına göre ise bitkinin yetişebilmesi ve şeyhin işini yapabilmesi için gereken şartlar birbirlerine benzemektedir.

3.82. ŞEYTAN

Aslında kıssaların çoğunda bulunan şeytan konusu spesifik olarak 4 kıssada ve her birinde diğerinden farklı şekilde bulunmaktadır. II/7 Affedilme ve Rezil Olma (s. 24-25) kıssasına göre şeytan suçunu kabul etmemiş bu yüzden kovulmuştur. II/8 Dünya ve İnsan (s. 26) kıssasında dünyadaki şeytanlar; insanlar için öfke, kızgınlık gibi kötü duygulara benzetilmektedir. VI/9 Büyüklük Taslayan Kimseler (s. 133-135) kıssasına göre iblis, büyüklük taslayarak kovulanlardan olmuştur. IX/2 Dokuz Tabaka Varlık (s. 269) kıssasında ise şeytanlar, dünya için yaratılan varlıklardan biri olarak anlatılmaktadır.

3.83. TEFEKKÜR – DÜŞÜNCE

Toplam 5 kıssada bulunan konunun üçünde düşünceden, ikisinde tefekkürden bahsedilmektedir. Bu durumda VII/7 Bedava Nimetler (s. 168) kıssasında düşünce, ayırım yapılmaksızın her insanın sahip olduğu nimetlerden biri olarak anlatılmaktadır. VIII/10 Gemi ve Âlem (s. 259) kıssasında gemi için gerekli olan yolcu, aklın taşıdığı düşünceyi temsil etmektedir. Ve IX/6 Cenin (s. 292) kıssasına göre cenine dokuz aylık süre içerisinde düşünmeyi Müşteri öğretmektedir. Tefekkürden bahseden kıssalara geldiğimizde ise IX/7 Namaz ve Mirac (s. 399) kıssasında anlatıldığına göre Hz. Muhammed, Mi'rac'a çıkarken yedinci kat gökte meleklerin tefekkür hâlinde bulduklarını görmüştür. X/7 İnsanlık Alâmetleri (s. 357) kıssasında tefekkür ise, gerçek insanın ilk alâmeti olarak anlatılmaktadır.

3.84. TOPRAK

Toprak konusu eserin 4 kıssasında bulunmakta ve sadece birinde benzetme olarak kullanılmaktadır. VI/5 Ekincilik (s. 116-117) kıssasına göre bitki için gerekli olan toprak, şeyh için müminin gönlünü temsil etmektedir. IV/1 Âlemin Dört Temeli (s. 49) kıssasında akl-ı külden yaratılan toprak, insan için durak ve taht yeri olarak anlatılmaktadır. IV/9 Anasır-ı Erbaa (s. 67) kıssasına göre toprak, dünya sarayında hizmet eden arkadaşlardan biridir ancak ilk lüzumsuzluğu o çıkarıp aslına kavuşmak istemiş ve akıl onu iyileştirmek için ona ilaç vermiştir. V/2 Âlem-İnsan (s. 75) kıssasına göre ise âlemin en iç, insanın ise en dış katmanını toprak oluşturmaktadır.

3.85. TÖVBE

Tövbe konusu Garib-nâme'nin 3 kıssasında bulunmakta ve ikisinde benzetme unsuru olarak kullanılmaktadır. Tövbe; II/5 Rahmanî ve Şeytanî Meclis (s. 23) kıssasında, rahmanî mecliste bulunan kadehe ve III/7 Meyve Bahçesi Yapmaya Niyetlenen Padişah (s. 41) kıssasında, sultanın bahçeye getirdiği insanlardan yememeleri gereken yemişleri yedikten sonra hasta olan insanlara verilen ilaçlara

benzetilmiştir. X/7 İnsanlık Alâmetleri (s. 357) kıssasına göre ise tövbe etme, gerçek insanın sahip olduğu özelliklerden biridir.

3.86. USTA

Usta konusu farklı şekillerde olmak üzere sadece 2 kıssada bulunmaktadır. VIII/7 Padişahlık Tuğrası (s. 231-235) kıssasına göre tuğrayı basmak için usta lâzımdır ve bu âlemdeki peygamber ve velileri temsil etmektedir. X/6 On Çeşit Arkadaş (s. 355) kıssasına göre ise sanatı öğreten ve kazancın hazinesini gösteren usta, insanın sahip olduğu dostlarından biridir.

3.87. VARLIKLAR

Aslında eserin hemen hemen her kıssasında herhangi bir varlıktan bahsedilmektedir. Ancak tahlile girmemek ve tezin planına uygun hareket etmek için şemalara bakıldığında yalnızca 3 kıssada bu konu hemen hemen aynı şekilde anlatılmaktadır. IV/5 Bitki, Hayvan, İnsan ve Melek (s. 59,60) kıssasında Allah'ın dünyada yarattığı asıl varlıklar, bunların insan vücudundaki karşılıkları ve temsil ettikleri insan gurupları anlatılmaktadır. İsminden de belli olduğu üzere IX/2 Dokuz Tabaka Varlık (s. 265-271) kıssasında Allah'ın yarattığı ve dünyayı güzel yapan varlıklar anlatılmaktadır. Ve son olarak X/8 Değerli Varlıklar (s. 364-373) kıssasında en değerli ve her şeyin içlerinde gizli olduğu varlıklar anlatılmaktadır.

3.88. VELİ

İnsanlar bazında düşünüldüğünde en çok ele alınan konulardan biridir ve toplam 9 kıssada bulunmaktadır ve bunların üçünde direkt olarak insan bölüklerinin bir parçası olarak anlatılmaktadır. III/9 İnsan Bölüğü (s. 44), IV/4 İnsan Mertebeleri (s. 56) ve IX/3 İnsan Tabakaları (s. 274) kıssalarına göre veliler; orta derece insan tabakasının en üstünde bulunan ve hem iyiliğe hem de kötülüğe iyilikle karşılık veren insan bölüğüdürler. II/5 Rahmanî ve Şeytanî Meclis (s. 23) kıssasına göre peygamber ve veliler rahmanî mecliste bulunmaktadırlar. III/10 Üç Taht (s. 45) kıssasına göre dünyada yaratılmış olan üç taht vardır ve bunların birinde velilerin

oturmuştur. IV/7 Vaat Edilmiş Cennet (s. 63) kıssasında cennette sürekli akan dört ırmak, her birinin temsil ettiği özelliklerle birlikte anlatılmakta ve bu özelliklerin hepsinin velilerde bulunduğu belirtilmektedir. VIII/7 Padişahlık Tuğrası (s. 235) kıssasında peygamber ve veliler, tuğrayı basmak için gerekli olan ustaya benzetilmektedir. X/6 On Çeşit Arkadaş (s. 353) kıssasına göre ise insana iyi gelen, fayda sağlayan dostlardan biri de velilerdir. Ve son olarak IX/9 Alpler (s. 310) kıssasında velilik anlatılmaktadır. Kıssaya göre; savaşta yiğit kimseye cesaret gereklidir, dinde ise bunun karşılığı veliliktir.

3.89. VUSLAT

Vuslat eserin 2 kıssasında bulunmakta, ikisinde de tasavvufî makam olarak anlatılmaktadır. IX/5 Tasavvuf Yolcusunun Gidişi (s. 288) kıssasına göre vuslat yani kavuşma makamı, insanın Allah ile bir olabilmesi için geçmesi gereken perdelerden biridir. X/7 İnsanlık Alâmetleri (s. 362) kıssasına göre ise gerçek insanın varacağı, sahip olacağı son menzil vuslattır.

3.90. VÜCUT

Vücut konusu eserin en çok işlenen konularından bir diğeridir ve vücudun bölümleri konular içerisinde ayrı ayrı verilmiştir. Ancak konu bütünlüğü açısından genele de bakmak gerekmektedir. Bu durumda konu 23 kıssada bulunmaktadır ve bu kıssalar konuyu işleme açısından oldukça çeşitlidir. I/2 Yüz Yirmi Dört Bin Peygamber (s. 13-14) ve IV/10 Yaratılma ve Diriltirme (s. 70-73) kıssalarında peygamberler bir vücuda benzetilmektedir ve hangi peygamberin hangi organı temsil ettiği anlatılmaktadır. II/2 Yer ve Gök (s. 19) ve II/3 Ruhanî ve Cismanî Mülk (s. 20) kıssalarına göre cismanî ve nefsanî âlem vücutta, ruhanî âlem canda bulunmaktadır. I/3 Birlik Rahmettir (s. 14), IV/2 Bedenin Temelleri (s. 46-49), IV/10 Yaratılma ve Diriltirme (s. 70-73), V/1 Âlem-Ceviz-Vücut (s. 74), VII/8 İnsan Ruhü (s. 171-176), VIII/9 İnsan Vücudu Şehri (s. 246-253) ve X/4 İnsanın Nefsi (s. 338-344) kıssalarında vücudun organları anlatılmakta ve bazı kıssaların devamına bu organların âlemdeki veya ceviz katmanlarındaki karşılıkları, hangi organın hangi

ibadeti yaptığı ilave edilmektedir. VI/10 Dünya Menzilleri (s. 143) ve VII/9 Nefis Menzilleri (s. 176-181) kıssalarında ise vücut, insanın Hakk'a ulaşması için geçmesi gereken perde veya duraklardan biri olarak anlatılmaktadır. Farklı iki kıssada vücut; gemiye (VIII/10 Gemi ve Âlem Kıssası s. 257) ve yedi kıtaya (VII/2 Yediler Kıssası s. 152) benzetilmektedir. Konuyu farklı şekillerde ele alan müstakil kıssalara geldiğimizde ise; II/9 Vücut Şehri (s. 27) kıssasına göre nefis, insan şehrinin padişahlarından biridir ve tahtını vücutta kurmuştur. V/2 Âlem-İnsan (s. 75) kıssasına göre âlemin en iç, insanın en dış katmanı topraktan oluşmaktadır. İnsandaki toprağın karşılığı vücuttur. V/6 Hastalıklar (s. 88) kıssasında anlatıldığına göre vücudun hastalığı yara veya çıban çıkmasıdır. Çaresini ise doktor bilmektedir. VII/6 Cisim-Elbise-Yemek (s. 164) kıssasında insan cismini oluşturan katmanlar anlatılmaktadır. Ve VII/9 Nefis Menzilleri (s. 176-181) kıssasında ise insan ömrü boyunca hangi yaş aralığında nefsin vücudun hangi kısmını makam tuttuğu anlatılmaktadır. II/8 Dünya ve İnsan (s. 26), III/3 Yaratılmış Şeyler (s. 33); IV/5 Bitki, Hayvan, İnsan ve Melek (s. 59), VII/5 Kandil ve İnsan (s. 162) kıssalarında ise tenden vücut olarak bahsedilmekte; dünyadaki yere, bitkiye ve kandilin cismine benzetilmektedir.

3.91. YAĞ

Yağ konusu eserin 2 kıssasında bulunmakta ve ikisinde de benzetme unsuru olarak kullanılmaktadır. V/1 Âlem-Ceviz-Vücut (s. 74) kıssasında cevizin yağ kısmı âlemdeki meleğe ve insandaki akla benzetilmektedir. Ve VII/5 Kandil ve İnsan (s. 161-162) kıssasında kandilin yağ kısmı, insanın aklına benzetilmektedir.

3.92. YAŞ

Yaş konusu Garib-nâme'nin 3 kıssasında bulunmakta ve her birinde bilinen insan yaşı olarak anlatılmaktadır. IV/3 Mevsimler (s. 52-56) kıssasında mevsimler ve kişilerin yaş aralıkları birbirleriyle bağlantılı olarak anlatılmıştır. VII/3 İnsan Ömrü Konakları (s. 152-156) kıssasında anlatıldığına göre insanlar yaş guruplarına göre bölüklere ayrılmışlardır ve her bölükler belirli bir yıldız ilgilenmektedir. VII/9 Nefis

Menzilleri (s. 176-181) kıssasına göre ise insanlar belirli yaş aralığındayken nefis vücudun belirli bölgelerini makam tutmaktadır.

3.93. YER

Yer konusu toplam 7 kıssada bulunmakta ve yarısında benzetme unsuru olarak kullanılmaktadır. Kıssalara bakıldığında yer; insan vücuduna (II/8 Dünya ve İnsan Kıssası s. 26), ilim ve gizliliklerin yazıldığı kağıda (VIII/8 Yerden Biten Nimetler Kıssası s. 241,244) ve değirmende bulunan sabit taşa (IX/4 Değirmen Kıssası s. 281) benzetilmektedir. VII/2 Yediler (s. 152) kıssasında ise güneşin kapladığı yedi kat yer, hikmeti bulmayı temsil etmektedir. Diğer kıssalara geldiğimizde ise; II/2 Yer ve Gök (s. 19-20) kıssasına göre cismanî âlemde bulunanlar yeryüzünü makam tutmuşlardır. VI/1 Yönler (s. 104) kıssasında yer, dünyanın meydanı sayılan altı yönden biridir. Ve VIII/6 Âşık Kimseler (s. 219-220) kıssasına göre aşk ilk olarak yer ile gök arasına düşmüştür.

3.94. YILDIZLAR

Felekler olarak da bilinen yıldızlar konusu eserin toplam 5 kıssasında bulunmakta ve hepsinde vücutla bağlantılı olarak anlatılmaktadır. VII/2 Yediler (s. 152) kıssasına göre yedi yıldız, çocukların büyümesini sağlamaktadır. VII/1 Yıldızlar (s. 148-151) kıssasında yedi yıldız vücuda olan etkileriyle birlikte ve IX/6 Cenin (s. 290-295) kıssasında ceninin dokuz ay boyunca hangi yıldızdan ne öğrendiği anlatılmaktadır. VII/3 İnsan Ömrü Konakları (s. 152-156) kıssasına göre yedi yıldızın her biri yaş guruplarına göre insanları etkilemektedir. Ve IX/1 Muhammet Nurunun Yaratılışı (s. 260-266) kıssasında dokuz yıldız ve her birinin Hz. Muhammed'e olan etkisi anlatılmaktadır.

3.95. YİĞİTLİK

Yiğitlik konusu birbirinden farklı şekillerde Garib-nâme'nin 3 kıssasında bulunmaktadır. VII/3 İnsan Ömrü Konakları (s. 152) kıssasına göre 22-40 yaş arasındaki yiğit kimselerle güneş ilgilenmektedir. IX/6 Cenin (s. 292) kıssasına göre

Merrih, ceninlere yiğitlik öğretmektedir. Ve IX/9 Alpler (s. 306-314) kıssası boyunca; dinde veya savaşta yiğit kimseye gerekli olan şeyler anlatılmaktadır.

3.96. YOKSULLUK – YOKSUL

Bu konu da yiğitlik konusu gibi birbirinden farklı şekillerde ve 3 kıssada bulunmaktadır. X/2 Nimetler ve Yoldaşları (s. 331) kıssasına göre yoksulluk yani dervişlik insanlar için nimettir. Ancak yoksulluğun değerli olabilmesi için kişinin aynı zamanda kanaat sahibi olması gerekmektedir. X/3 Halklar ve Kötü Huyları (s. 335) kıssasına göre yoksul kimselerin sahip olabileceği en kötü huy boşboğazlıktır. Ve X/9 Öğütler (s. 377) kıssasına göre bir kimsenin güzel huylu olabilmesi için yapması gerekenlerden biri de fakir ve yoksullara ihsanda bulunmaktır.

3.97. ZENGİN

Konu iyi ve kötü yönleriyle eser içerisinde 2 kıssada anlatılmaktadır. X/2 Nimetler ve Yoldaşları (s. 331) kıssasına göre zenginlik sahibinde cömertlik bulunduğu sürece kişi için nimettir. Ve X/3 Halklar ve Kötü Huyları (s. 333) kıssasına göre zengin kimselerin sahip olabileceği en kötü huy cimriliktir.

SONUÇ

Garib-nâme, Âşık Paşa tarafından ortaya çıkarılan, her birinde 10'ar kıssanın olduğu toplam 10 bölümden oluşan ve 14. yüzyıla ait olan bir eserdir. Eser; dünya, ahiret ve daha birçok konuda bilgi ve öğüt verdiği için bu kadar değerlidir. Bu çalışma ile Garib-nâme'nin sadece tasavvufi bir eser olmayıp konu yönünden oldukça zengin olduğu açıklanmaya çalışılmıştır.

Bugüne kadar Âşık Paşa ve Garib-nâme ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır ancak bu çalışmalar bizim yaptığımız gibi eserin bütün kıssalarını konu açısından irdeler nitelikte değildir. Çalışmamızla literatürdeki bu açığı kapatmış, Garib-nâme'nin daha rahat anlaşılmasına yardımcı olmuş, esere başka bir bakış açısı getirmiş ve eserin konu mahiyetine dair yapılan tartışmalarla ilgili olarak eserin sadece tasavvufî olmadığını; konu yönünden oldukça zengin ve çok yönlü, öğreticiliği ağır basan bir eser olduğunu kanıtlamaya çalışmış olduk.

Âşık Paşa her bölümde 10 kıssadan oluşturduğu yani aslında 100 ayrı mesnevîden oluşan eseri içerisinde ; cenin, gemi, değirmen, para, peygamberler, tasavvufî yolculuk, yıldızlar gibi konulara yer vererek aslında eserin çok geniş bir yelpazeye sahip olduğunu göstermiştir. Hatta bazı konuları birkaç defa işleyen Âşık Paşa, böylece hem konuların bölümler ilerledikçe genişlediğini göstermiş hem de çokça işlediği konuların önemine birçok kez dikkat çekmiştir.

Bu ve bunun gibi çalışmalar yapılarak yakın dönem şairlerinin birbirinden farklı eserlerde aslında hemen hemen aynı konuları işledikleri ortaya konabilir. Zaten bu durum zaman ve o zamanın meselelerinin eserlere işlenmesi noktasında çok önemlidir.

Son söz olarak, bu çalışmada 14. yüzyıla ait olan Garib-nâme isimli eserin aslında konu açısından çok yönlü olduğu ortaya konmuş ve eserin sadece tasavvufî

mahiyetten sıyrılmaması sağlanmıştır. Böylece çalışmamız, Türk Dili ve Edebiyatı alanında çalışma yapan dil ve edebiyat okuyucuları için ek bir kaynak olması amacıyla ilim dünyasına tanıtılmıştır.

KAYNAKÇA

- Argunşah, Mustafa, “Garib-nâme’de Kültürel Ögeler”, **Âşık Paşa ve Anadolu’da Türk Yazı Dilinin Oluşumu Sempozyumu Bildirileri**, Kırşehir 2013, s.103-112.
- Âşık Paşa, “Garib-nâme”, Hz. Kemal Yavuz, **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları**, 1.c., 1.bl., İstanbul 2000
- Âşık Paşa, “Garib-nâme”, Hz. Kemal Yavuz, **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları**, 1.c., 2.bl., İstanbul 2000
- Âşık Paşa, “Garib-nâme”, Hz. Kemal Yavuz, **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları**, 2.c., 1.bl., İstanbul 2000
- Âşık Paşa, “Garib-nâme”, Hz. Kemal Yavuz, **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları**, 2.c., 2.bl., İstanbul 2000
- Çıblak, Nilgün, “ V. Propp’un Masal Çözümleme Metodu”, **Türk Dili**, sayı:638, Şubat 2005, s.127-140.
- Elvan Çelebi, Menâkıbu’l-Kudsiyye Fî MENâsıbi’l-Ünsiyye, Haz. İsmail E. Erünsal/Ahmet Yaşar Ocak, **Türk Tarih Kurumu Yayınları**, sayı:12, Ankara 1995
- Günay, Umay, “Elazığ Masalları”, **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi**, Erzurum 1975.
- Günşen, Ahmet, “İlk Türkçecilerden Kırşehirli Âşık Paşa”, **Kırşehir Valiliği**, Kırşehir 2006
- Günşen, Ahmet, “Âşık Paşa ve Garib-nâme’nin Anadolu Türk Yazı Dili Tarihi İçindeki Yeri ve Önemi”, **G. Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, c.3, sayı: 2, 2002, s.1-17.

Kartal, Ahmet, “Mantıku’t-tayr ve Garîb-nâme Mukayesesi”, **Âşık Paşa ve Anadolu’da Türk Yazı Dilinin Oluşumu Sempozyumu Bildirileri**, Kırşehir 2013, s.231-256.

Köprülü, Fuad, “Âşık Paşa”, **MEB İslâm Ansiklopedisi**, 1.c., 1940, s.702-704.

Seyfeli, Mahmut, Kırşehir Yöresinde Âşık Paşa Etrafında Teşekkül Eden Efsâne ve Menkabeler”, **II. Âşık Paşa Sempozyumu Bildirileri**, Beşir Kitabevi, İstanbul 2008, s. 69-89.

Taner, Nuri, “Masal Araştırmaları”, **Art-San**, İstanbul 1988

Yavuz, Kemal, “Âşık Paşa”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, sayı: 13 / Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun’a Armağan, 2003, s. 29-39.

Yavuz, Kemal, “Âşık Paşa”, **II. Âşık Paşa Sempozyumu Bildirileri**, Beşir Kitabevi, İstanbul 2008, s. 25-32.